

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

OSMANLI HUKUKU'NDA VEKÂLET SÖZLEŞMESİ

YUSUF KILIÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. NURAN KOYUNCU

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yusuf Kılıç		
	Numarası	17812301002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamusal Hukuk / Kamusal Hukuk		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		2
		Doktora		
Tezin Adı	Osmanlı Hukukunda Vekâlet Sözleşmesi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Yusuf Kılıç

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yusef Kiliç
	Numarası	17812001002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Konu Hukuku / Konu Hukuku
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç.Dr. Nura Koyuncu
	Tezin Adı	Osmak Hukukunda vekalet sözleşmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Osmak Hukukunda vekalet sözleşmesi başlıklı bu çalışma 13/04/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doçent	Nura KOYUNCU	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Ahmet AKMAN	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Ahmet KILIÇ	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yusuf Kılıç		
	Numarası	17812301002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Nuran Koyuncu		
Tezin Adı	Osmanlı Hukuku'nda Vekâlet Sözleşmesi			

Bu çalışma, bütüncül bir bakışla Osmanlı Hukukunda vekalet sözleşmesini ele almıştır. Çalışma bu yönüyle alanda ilk olma özelliğini taşımaktadır. Çalışma oluşturulurken, Osmanlı hukukunun uygulama sahasını gösteren kadı kararlarından, fetva mecmualarından ve Osmanlı arşiv kayıtlarından yararlanılmıştır. Çalışmada modern hukuk sistematığı uygulanmıştır. Bu bağlamda konu iki ana kısımda genel ve özel olacak şekilde ayırma tabi tutulmuştur. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde vekalet sözleşmesinin genel hükümleri incelenmiştir. Vekalet sözleşmesinin genel hükümlerinde vekalet sözleşmesinin kurulması, vekalet sözleşmesinin tarafları ve borçları, vekalet sözleşmesinin unsurları, vekalet sözleşmesinin benzer hukuki işlemlerle mukayesesi incelenmiştir. Bunun yanında,

kadınların, kölelerin ve Osmanlı devletinde yaşayan gayri müslim tebaa olan zimmilerin özel durumlarına değinilmiştir. Ayrıca Roma, İslam ve Türk hukukunda vekalet sözleşmesinin bir mukayesesi yapılmıştır. Birinci bölümde son olarak vekalet sözleşmesinin sona erme halleri incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü, vekalet sözleşmesinin Osmanlı hukukundaki uygulanış şekilleri oluşturmaktadır. Osmanlılar, vekalet sözleşmesini özel uygulama şekillerine ayırarak ele almışlardır. Bu kapsamda çalışmada da bu ayırım esas alınmıştır. Bu bölümde ilk olarak, evlenmeye vekalet konusu işlenmiştir. Satın alma ve satım işlemlerine vekalet konuları uygulamadan örneklerle ele alınmıştır. Ayrıca şirketler hukukunda uygulanan vekalet türleri ele alınmıştır. Son olarak vekalet sözleşmesinin günümüze uzandığı şekilde husumete vekalet ve bu konunun mahkemelerdeki görünümü olan dava vekilliği konusu işlenmiştir.

Bu çalışmada vekalet sözleşmesinin Osmanlı Hukuku'nda sık başvurulan bir hukuki işlem olduğu ve bilhassa kadınların kendilerini vekiller aracılığıyla mahkemelerde temsil ettirdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Yusuf Kılıç		
	Student Number	17812301002		
	Department	Public Law		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Assoc. Prof. Nuran KOYUNCU		
Title of the Thesis/Dissertation	Mandate Contract in Ottoman Law			

This study deals with a proxy agreement in Ottoman Law with a holistic view. With this aspect, the study is the first in the field. During the creation of the study, kadi sicils, fatwa mecmuas and Ottoman archive records showing the application area of Ottoman law were used. In this study, modern legal systematic is applied. In this context, the subject has been divided into two main parts as general and specific.

The study consists of two parts. In the first section, the general provisions of the power of attorney are examined. Establishment of a proxy agreement in the general provisions of the power of attorney contract, the parties and debts of the power of attorney, the elements of the power of attorney, the comparison of the power of

attorney with similar legal transactions have been examined. In addition, special cases of women, slaves and *Zimmi* (non-Muslim subjects living in the Ottoman state) were mentioned. In addition, the Roman, Islamic and Turkish law is a comparison of the power of attorney. In the first section, the expiry states of the power of attorney were examined.

The second part of the study forms the forms of implementation of the power of attorney in Ottoman law. The Ottomans discussed the power of attorney by dividing them into specific forms of implementation. In this context, the study is based on this distinction. Firstly the issue of proxy to marry has examined. The procurement procedures, which is the term of contract, are discussed in terms of attorneyship status and procurement procedures. In this context, the subject is tried to be explained with examples. In addition, the types of power of attorney applied in corporate law are discussed. Lastly, the subject of attorney's power of attorney to the present day, the power of attorney and the appearance of this issue in the court case has been discussed. In this study, it has been concluded that the power of attorney agreement is a common

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	III
KISALTMALAR	VIII
ÖNSÖZ	X
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM: VEKÂLET SÖZLEŞMESİNİN GENEL HÜKÜMLERİ	8
I. VEKÂLET SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI	12
A. Vekâlet Sözleşmesinin Konusu.....	13
B. Vekâlet Sözleşmesinin Şartları.....	15
C. Alt Vekâlet ve Birden Fazla Vekil	17
D. Vekâlet Sözleşmesi Türleri	18
1. Osmanlı Özel Hukukunda Vekalet Türleri.....	19
2. Osmanlı Kamu Hukukunda Vekalet.....	21
II. VEKÂLET SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARI VE BORÇLARI.....	25
1. Vekilin Borçları.....	26
2. Müvekkilin Borçları	31
III. VEKÂLET SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI	33
A. İcap ve Kabul	33
B. Konu.....	37
C. Taraflar.....	38
D. Vekâlet Sözleşmesinde Ücret.....	39
IV. VEKÂLET SÖZLEŞMESİNİN BENZERLERİYLE MUKAYESESİ.....	40
A. İstisna-Vekâlet Sözleşmesinin İlişkisi.....	40
B. Temsil ve Vekâlet ilişkisi	42
C. Risalet-Vekâlet İlişkisi	43
V. VEKÂLET SÖZLEŞMESİNDE ÖZEL DURUMLAR	43
A. Vekâlet Sözleşmesinde Kadımlar.....	44

B. Vekâlet Sözleşmesinde Zimmiler ve Köleler	46
VI. ROMA, İSLAM VE TÜRK HUKUKUNDA VEKÂLET SÖZLEŞMESİNİN MUKAYESESİ	48
VII. VEKÂLET SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ	52
A. Azil ve İstifa.....	53
B. Vekâlet Konusunun Ortadan Kalkması	58
C. Vefat.....	58
D. Tasarruf Ehliyetinin Kaybı, Akıl Hastalığı ve Mürted Olma	60
İKİNCİ BÖLÜM: OSMANLI HUKUKUNDA VEKÂLET SÖZLEŞMESİNİN ÖZEL	
GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ	62
I. NİKAHA VEKÂLET	62
A. Nikahta Vekâletin Şartları.....	64
B. Fuzulinin Nikahı.....	65
C. Usul ve Şahit	66
D. Teslim ve Mehir Sorumluluğu	67
E. Nikaha Vekâletin Hükümleri.....	68
F. Boşanmada Vekâlet	70
II. SATIN ALMAYA VEKÂLET	71
A. Hükümleri	72
B. Satın Almaya Vekâletin Konusu	75
C. Gabin Durumu ve Satın Alma Yöntemi	77
D. Vekilin, Vekâlete Konu Olan Eşyayı Kendisi İçin Alması	80
E. Sorumluluk	81
III. SATMAYA VEKÂLET	83
A. Hükümleri	86
B. Mal Satışının Şekli	87
C. Vekilin Tasarrufları	89
D. Vekilin Sorumluluğu.....	90
IV. ORTAKLIK HUKUKUNDA VEKÂLET	90
V. HUSUMETE VEKÂLET	93
A. GENEL OLARAK HUSUMETE VEKÂLET	93
1. Husumete Vekâlette Şartlar.....	96
2. Vekil Tayininde İhtilaf.....	98
3. Müvekkil Aleyhine İkrar	99
4. Kabza Vekâlet Hususu	101
5. Vekâletin İspatı	102

B. DAVA VEKİLLİĞİ	105
1. Dava Vekilliğinin Meşruiyeti	105
2. Dava Vekâletinin Amacı	108
3. Dava Vekâletinin Şartları ve İspatı.....	109
4. Dava Vekilliğinin Tarihsel Gelişimi	110
5. Dava Vekilliğinin Kurumsallaşması.....	112
SONUÇ	121
KAYNAKÇA.....	124

Kısaltmalar

AHSAK	: Ahval-i Şahsiye Kanunu
Akt.	: Aktaran
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AvK	: Avukatlık Kanunu
Bkz.	: Bakınız.
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bt.	: Kızı
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
eTBK	: 816 sayılı eski Türk Borçlar Kanunu
Haz.	: Hazırlayan
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İbn	: Oğlu
İKS	: İstanbul Kadı Sicili
m.	: Madde
MAA	: Mecelle-i Ahkam-ı Adliye
MNDV	: Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname
s.	: Sayfa
SDÜİFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

Sy.	: Sayı
t.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
T	: Tertip
vd.	: Ve devamı
vol	: Volume
Yrg. H.D	: Yargıtay Hukuk Dairesi
Yy	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Vekâlet sözleşmesi, insanlığın ilk varoluşundan beri uygulanmıştır. Bu sözleşmeyle müvekkil, vekiline hukuki işlem ve tasarruflarda bulunması için yetki vermektedir. Toplumsal hayatın vazgeçilmezi haline gelen ve hayatın olağan akışına uygun olan bu sözleşme Roma hukukunda *Mandatum* olarak sistemleşmiştir.

İslam hukuku, temsil konusuna çok önem vermiştir. Bizzat hukukun temelinde, bir temsil türü olan peygamberlik kurumu yer almaktadır. Peygamber, temsil konusunda haberci-resul kategorisinde yer almaktadır. Haberci, haber verenin sözüne söz katmadan; onu olduğu gibi aktaran kişidir. Habercinin yanında bir de vekil vardır ki vekil, bir başkası adına hukuki işlem ve tasarruflarda bulunmak üzere hareket etmektedir. Vekil, haberciden farklı olarak kendi iradesini de göreceği işe katmaktadır.

Osmanlı hukukunun temelini yer aldığı şer’i hukukta, birçok hukuki işlemin vekâlet yoluyla yapılabileceği düzenlenmiştir. Öyle ki bugün medeni kanunumuza göre mümkün olmayan evlenme ve boşanma gibi muhtevası kişiye sıkı sıkıya bağlı olan konular, Osmanlı hukukunda vekâlet sözleşmesiyle yerine getirilebilmiştir.

Bu çalışma kaleme alındığı tarihte henüz *Osmanlı hukukunda vekâlet sözleşmesi* başlığında bir çalışma mevcut değildi. Vekalet sözleşmesiyle alakalı çalışmalar konuyu belirli sınırlar çerçevesinde ele almıştı. Bu sebeple Osmanlı hukukunda vekâlet sözleşmesinin bir bütün halinde değerlendirmesi konusunda bir eksiklik farkedildi. Bu çalışma konunun tam olarak hakkını verebildiğini iddia etmekten uzaktır. Ancak Osmanlı hukukundaki vekalet sözleşmesine bütüncül bir bakış yansıtması bakımından, kendisinden sonra yapılacak çalışmalara yardımcı olabileceğine inanılabilir. Çalışmanın Türk Hukuku’na katkıda bulunmasını temenni ediyoruz. Bu çalışmada desteklerini esirgemeyen danışman hocamız Sn. Doç. Dr. Nuran Koyuncu ’ya, değerli görüş ve önerileri için Sn. Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kılınç’a, bizlere yol gösteren Sn. Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Akman’a ve Sn. Arş. Gör. Yasin Yılmaz’a teşekkür ederiz.

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Osmanlılar, bilhassa özel hukuk kapsamında yer alan münasebetlerinde İslam hukukunu uygulamaktan taviz vermemiştir. Kişiler arası hukuki işlemler Kur'an ve sünnet merkezinden hareketle büyük hukukçuların içtihatlarıyla şekillenmiştir. Bu noktada, kişiler arası münasebetlerin vazgeçilmezlerinden olan temsil kavramını ve vekâlet sözleşmesini incelemesi gerektiği düşünüldü. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla, öncelikle Osmanlı hukukunun nasıl işlediğini ve hukukçuların meseleleri nasıl ele aldığını anlamaya çalışıldı. Osmanlıların klasik dönemde Hanefi hukukçuların görüşlerini esas alarak meselelere yaklaştıklarını gözlemlendi. Klasik dönemde Hanefi yorumun esas kabul edilmesinin yanında Tanzimat Fermanı sonrası hazırlanan Mecelle'nin de Hanefi yorumuyla ele alındığını görüldü. Bu kapsamda bütüncül bir bakışla yaklaştığımız Osmanlı hukukunda vekalet konusunu hazırlamak için toplumun ve hukukun aynası olarak görülen Osmanlı mahkeme kayıtları ve kısmen bağlayıcı hukuki niteliği haiz olan fetva mecmualarından yararlanıldı. Bunun yanında İslam hukukunun Hanefi hukukçularca hazırlanan hukuk kitaplarından, istifade edildi. Osmanlı hukukunun Tanzimat Fermanı'na kadar olan kısmının klasik dönem olarak nitelendirilmesi ve bu dönemde klasik Hanefi hukuk kitaplarının kadılar için başvuru kitapları olması da söz konusu eserlerden yararlanma gayesini açıklamaktadır. Tanzimat Fermanı'ndan sonra hemen her alanda dönüşüm yaşayan Osmanlı Devleti, hukuk alanında da bu dönüşümlere uğramıştır. Bilhassa Nizamiye Mahkemeleri'nin kurulmasıyla yeni ve sistemli bir adliye teşkilatının kurulmasının amaçlanmış olması, bu mahkemelerde görev yapacak kişilerin yetişmesi için okulların açılmasını teşvik etmiştir. Bu okullarda hakimlerin yanında daha sonra avukat olarak ifade edilecek olan dava vekilliği mesleğini tercih eden kişiler de yetişmiştir.

Vekâlet sözleşmesi, hukuki işlemlerin yapılmasını kolaylaştırmanın yanı sıra, dava usul ve erkanını bilmeyen insanların haklarını koruması bakımından yardım alacakları bir müessesedir. İslam hukuku, hakkı ve hukuku üstün tutan bir hukuk sistemi olduğundan, böyle hayati bir müesseseye yer vermemesi mümkün değildi. Osmanlı Devleti'nde, cari anlayış olan kişiler arasında münasebetlerde şer'i hukukun uygulanması, vekâlet sözleşmesi konusunda da İslam hukukunun vekaletle ilişkin

hükümlerini merkeze nedeni olarak görülebilir. Vekâlet sözleşmesi her ne kadar kamu hukuku boyutu da olan karmaşık bir sözleşme ise de çalışmamızda esas olarak vekâlet sözleşmesinin insanlar arası ilişkilere değinen hukuki tasarruflar konusuyla sınırladık. Bununla birlikte çalışmanın bir bölümünde kamu hukukunda vekâlet kısmını değinilmiştir.

Osmanlı hukukunda müstakil şekilde vekâlet sözleşmesinin incelenmesi maalesef bu çalışma kaleme alındığı vakitlerde mümkün olmamıştır. Her ne kadar vekâlet sözleşmesinin Osmanlı uygulaması hakkında belirli bir dönem ve belirli konuyla sınırlanmış çalışmalar mevcut idiyse de bu çalışmalar bir bütünlük arz etmemektedir. Bu sebeple, çalışma Osmanlı hukukunda vekâlet sözleşmesini bütüncül bir bakışla incelemeye odaklanmıştır.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırma, Osmanlı hukukunda vekâlet sözleşmesine odaklanmıştır. Vekâlet sözleşmesiyle kişiler arasında alışveriş, evlenme, şirket kurma gibi hukuki münasebetlerin yanı sıra dava vekilliği de mümkün olmaktadır. Çalışmada vekâlet sözleşmesinin, kişiler arasındaki münasebete ve bu doğrultuda yapılan vekâlet sözleşmeleri ele alınmıştır. Kamu hukukundaki vekâlet ve niyabet sadece bir başlık şeklinde verilip kısa izahlar yapılmıştır. Özel hukuk bağlamında değerlendirilen vekâlet sözleşmesi, Osmanlı devletinde kadı sicillerinden anlaşıldığı kadarıyla son derece yaygın kullanılmaktadır.

İslam hukukunda vekalet konusunda Bilal Aybakan'ın yüksek lisans tezi mevcuttur. Abdurrahman Savaş ve birkaç kişi Türk ve Roma Hukukunda vekalet sözleşmesinin mukayesesini yüksek lisans tezi olarak yazmıştır. Sinan Güllüce, Klasik dönemde Osmanlı hukukunda husumete vekalet konusunu yüksek lisans tezinde çalışmıştır. Bu sayılan çalışmaların yanında vekalet sözleşmesinin Osmanlı hukukunda uygulamasına dair çalışmalar son derece kısıtlıdır. Çalışmanın bu alandaki boşluğu bir nebze doldurması ve bu alanda gelecekte yapılacak çalışmalar için bir kaynak olarak kullanılması istenmektedir.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Osmanlı hukukunun kişiler arasındaki muameleleri düzenleyen hükümlerinin kaynağı İslam hukukudur. Bu sebeple Osmanlı hukukunun özel hukuk kısmını inceleyecek olanların yaptığı gibi çalışmada, İslam hukukunun Hanefi hukukçuların temel kitaplarından yararlanılmıştır. Bu kapsamda Serahsi'nin *El Mabsut* isimli eseri temel kaynağımız oldu. Bunun yanında *Fetava-i Hindiyye* ve Ömer Nasuhi Bilmen'in *Hukuk-u İslamiye Kamusu* yine yararlandığımız temel kaynaklardır. Hanefi hukukçuların kitapları daha sonra Osmanlı hukuku için yazılan kitaplara temel olmaları bakımından önemlidir. Osmanlı toplumuna ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan ışık tutan kadı sicillerinden ve fetva mecmualarından istifade etmeye çalışılmıştır. Bilhassa kadı sicilleri, Osmanlı toplumunun aynası olarak, akla gelebilecek tüm uyumsuzlukların ve kişiler arası hukuki münasebetlerin yer aldığı mahkeme kayıtları olarak oldukça önemlidir. Bunun yanında çalışma oluştururken Ali Haydar Efendi'nin Mecelle şerhinden yararlanılmıştır. Mecelle atıflarında zikredilen çalışmayı ve Cengiz İlhan'ın günümüz Türkçesine çevirisini esas alındığı belirtilmelidir. Kur'an-ı Kerim'in konuyla ilgili ayetlerinin mealleri Diyanet İşleri Başkanlığının hazırladığı Kur'an mealinden alınmıştır. Ayrıca, İstanbul ve Konya Kadı Sicillerinden istifade edilmiştir.

Çalışma sistematığı oluşturulurken fıkıh kitaplarının sisteminde yararlanılmış olsa da bu çalışma konuyu temelde iki ana bölüme yani genel hükümler ve özel görünüş şeklinde ayırarak modern sistemle oluşturulmuştur. Çalışma oluştururken öncelikle sistemi belirlenmiştir. Bu konuda yardımcı olan eser, Mehmet Akman'ın *Mecelle 'de Vedia Akdi* isimli çalışmasıdır. Bu eser Vekalet sözleşmesiyle ilgili olmasa da çalışma sistematığından dolayı göz önünde tutulmuştur. Çalışmanın konusuyla ilgili olan ve alanda daha önce yapılmış çalışmalara değinilecek olursa Bilal Aybakan'ın *İslam Hukukunda Vekalet Akdi* isimli çalışması, vekalet sözleşmesine ilişkin İslam hukukunun temellerini göstermesi bakımından son derece dikkate değer çalışmadır. Abdurrahman Savaş'ın *Türk ve Roma Hukukunda Vekalet Sözleşmesinin* isimli eseri de da bu çalışma oluşturulurken istifade edilen bir diğer çalışmadır. Marmara Üniversitesi'nde Ekrem Buğra Ekinci'nin danışmanlığında hazırlanan ve

Sinan Güllüce tarafından yazılan *Klasik Dönemde Osmanlı Hukukunda Husumete Vekâlet* isimli çalışma da oldukça istifade edilen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Bu çalışma iki ana bölüm şeklinde hazırlanmıştır. Birinci bölümde Vekâlet Sözleşmesinin genel hükümler incelenmiştir. Vekâlet sözleşmesinin genel hükümleri Vekâlet sözcüğünün tanımıyla ve terim anlamın izahı ile başlamıştır. Karşılaştırmalı hukukta vekâlet kavramlarına değinilerek roma hukukundaki *mandatum* kavramının esas alınmasından sonra *mandate* kavramından türetilen kavramlar gösterilmeye çalışılmıştır. Vekâlet sözleşmesinin türleri başlığında vekâlet sözleşmesinin özel olarak kurulduğu haller incelenmiştir. Belirli bir hukuki muameleyi yerine getirilmek üzere verilen hususi vekâletin yanında konu sınırı olmaksızın “*Dilediğin gibi hareket et*” şeklinde sistemleşen mutlak vekâlete değinilmiştir.

Vekâlet sözleşmesinin İslam ve Osmanlı hukukundaki hukuki dayanakları olarak, başta Kur’an-ı Kerim olmak üzere şer’i deliller olan Sünnet, icma ve kıyas kapsamındaki değerlendirilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de vekaletle ilgili ayetler incelenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında Hz. Peygamber’in vekâlet ile ilgili sünneti de aynı şekilde vekâlet sözleşmesinin hukuki dayanakları arasında örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Roma hukukunda vekaletle ilgili olan *mandatum* kavramına değinilmiştir. Roma hukukundan sonra İslam hukukunda müçtehitlerin vekâlet sözleşmesiyle alakalı ifadelerine yer verilmiştir. Bilindiği üzere İslam hukuku bir hukukçular hukukudur. Başta Ebu Hanife, sonra öğrencileri Ebu Yusuf ve İmam Muhammed’in vekaletle ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Hanefilerin yanında Maliki ve Şafi hukukçuların da yeri geldikçe görüşleri verilmeye çalışılmıştır.

Vekâlet sözleşmesinin kurulması üzerinde durulmuştur. İslam ve Osmanlı hukukunda vekâlet sözleşmesinin kurulabilmesi için kurucu lafızlara değinilmiştir. Vekâlet sözleşmesine hangi hallerin konu olabileceğini, hangi konuların ise bu sözleşmeye konu olamayacağı konularında izahlarda bulunuldu. Vekâlet sözleşmesinin şartlarını, genel olarak, müvekkilin, vekiline tevdi ettiği işi bizzat yapabilme kudretine malik olmasının öneminden bahsedilmiştir. Vekilin akıllı ve ayırt etme gücüne haiz olması gerektiğinin yanı sıra ve vekâlet konusunun malum olması gerekli olduğundan bahsedilmiştir.

Vekâlet sözleşmesinin türlerinden bahsedilmiştir. Vekâlet sözleşmesinde tarafların hak ve borçlarına ilişkin izahlarda bulunulmuştur. İslam-Osmanlı hukukunda vekilin en büyük borcunun sözleşme kapsamında vekilin emir ve talimatlara uymak zorunda olduğu belirtilmiştir. Müçtehitler, hükümlerine genel olarak bu emir ve talimata uyma borcuna aykırılık hallerini esas alarak içtihat oluşturmuşlardır. Vekâlet sözleşmesinin unsurları incelenmiştir. Buna göre vekalet sözleşmesinin her akid gibi icap-kabul şeklinde kurulduğuna ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca temel olarak sözleşmenin temel unsuru olmayan ücret konusunun hangi hallerde sözleşmenin esas unsur haline geleceğine de değinilmiştir. Çalışma her ne kadar Osmanlı hukukunda özel hukuk bağlamındaki vekâlet sözleşmesini esas alsada konunun önemi kamu hukukunda vekâlet konusuna da değinilmeyi gerekli kılmıştır.

Alt vekâlet ve birden fazla vekillik durumlarını incelenmiştir. Vekilin hangi hallerde özel yetki gerektirmeden alt vekile işi gördürebileceğini, hangi hallerde bunun söz konusu olamayacağından bahsedilmiştir. Birden fazla vekilin atanması durumunda vekillerin, yapacakları işlerin hüküm ve sonuçlarının nasıl doğacağına ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Çalışmanın birinci bölümü olan genel hükümler kısmı vekâlet sözleşmesinin sona ermesiyle bitirilmiştir. Bu başlıkta azil, istifa, vekâlet konusunun ortadan kalkması, vefat, tasarruf ehliyetinin kaybı ve akıl hastalığı konularından bahsedilmiştir.

Kadınların, kölelerin ve zimmilerin vekâlet sözleşmesinde özellik arzeden durumlarına değinilmiştir. Bilhassa sicillerde ve fetva mecmualarında, erkek içine çıkmadıklarını beyan ederek kendilerini vekil ile temsil ettirdikleri *muhaddara hali* üzerinde durulmuştur. Bunun yanında zimmiler konusunun vekâlet sözleşmesine etkisi üzerinde durulmuştur. Müslüman kişilerin gayri müslimleri vekil yapabilecekleri veya yapamayacakları konusundaki tartışmaya yer verilmiştir. Bu bağlamda müçtehitlerin görüşlerine yer verilmiştir. Bunun yanında zimmilerin Osmanlı hukukunda özellikle dava vekilliğinde mahir oldukları incelenen mahkeme kayıtlarında bu işi bir meslek haline getirdiklerini düşündürüncesine yaptıkları görülmüştür. Çalışmamızı oluştururken okuduğumuz sicillerden hareketle Anadolu ve

Rumeli’de zimmilerin dava vekilliğini müslümanlara nazaran daha yoğun yapmış oldukları görünmektedirler. Tanzimat’tan sonra İstanbul’da kurulan ilk baronun ve daha sonra kurulan meslek örgütlerinin üyelerinin büyük kısmının gayri müslim olması da bu geçmişe dayanmış görünmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde vekâlet sözleşmesinin özel görünüş şekilleri incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle *nikaha vekâlet* konusuna değinilmiştir. Bu kapsamda, İslam hukukunun nikah bahislerini içeren hukuk kaynaklarından yararlanarak bir anlatım sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Öncelikle, evlenmenin İslam hukukunda ne anlama geldiğini ifade edilmiştir. Sonra vekâlet ile evlenmeyle karışmaması için velilerin velayetleri altında bulundurdıkları kişiler evlendirme yetkilerini incelenmiştir.

Vekâlet sözleşmesinin ikinci özel görünüş şekli olarak *satın almaya vekalet* konusu incelenmiştir. Bu kapsamda, genel olarak satın alınacak şeyin bilinmesinin yani *konunun malum* olmasının önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Satın alacak şey için müvekkilin vekaletine bir kayıt koymasını, satın alınacak şeyin hangi usulde satın alınacağını, satın alınan malın bir kısmının satın alınıp, tamamının alınmadığı hallerde ne gibi hükümlere tabi olacağı müçtehitlerin görüşlerinden yararlanılarak izah edilmeye çalışılmıştır. Satın almada, yaşanabilecek gabin durumunun üzerinde durulmuştur. Büyük aldanma olarak borçlar hukukumuzda geçebilecek olan *gabn-i fahş*’i küçük aldanma olarak borçlar hukukumuzda geçebilecek olan *gabn-i yesir*’den ayırt edebilmenin hükümleri ne denli değiştirebileceği konusunda izahlarda bulunulmuştur. Vekilin satın almaya vekil olduğu hallerde, kendisiyle kural olarak sözleşme yapamayacağına değinilmiştir. Bir vekilin aynı konuda iki farklı müvekkil tarafından tayin edilmesi halinde ne gibi hükümlerin uygulanacağına ilişkin izahlar yapılmıştır.

Vekâlet sözleşmesinin üçüncü özel görünüş şekli olarak *satmaya vekâlet* konusu incelenmiştir. Bu kapsamda özel bir durum oluşturan mutlak vekilin konumu izah etmeye çalışılmıştır. Satılacak malın tek parça olmadan kısım kısım satılabilmesinin mümkün olup olmadığını incelenmiştir. Mal satacak vekilin, sattığı mal konusunda kefil veya rehin alıp alamayacağı meseleleri müçtehitlerin görüşlerine yer verilerek izah edilmiştir. Vekilin sattığı mal konusundaki sorumluluğu da ele

alınan konulardan bir diğeri olarak incelenmiştir. Son olarak da satmaya vekil olan kimsenin alıcıyla sözleşmeyi anlaşılarak feshetmesi satmaya vekâlet konusunu diğeri özel görünüş şekillerinden ayırt edici olması bakımından önemli görülerek incelenmiştir.

Husumete vekâlet konusu, vekâlet sözleşmesinin özel görünüş şekillerinden dördüncüsü ve en önemlisi olarak görülüp incelenmiştir. Öncelikle husumete vekil tayin etme şartlarından bahsedilmiştir. Husumete vekâlet için tarafların ehliyet dereceleri incelenmiştir. Husumete vekâletin konusu ve kapsamı incelenmiştir. Husumete vekâlet konusunun en karmaşık ilişkilerden olan kabza vekâleti içerip içermeyeceği izah edilmiştir. Vekâletin ispatı konusunda değerlendirmelerde bulunulmuştur Birden fazla husumete vekil olan kişilerin müvekkillerinin hak ve menfaati konusundaki iş bölümünden ve tek başlarına hareket etme hallerinden bahsedilmiştir. Klasik kitaplarda husumete vekâlet olarak geçen dava vekilliği müessesinin, zamanla Avrupa standartlarındaki avukatlığa nasıl evirildiği sorusuna yanıt aranmıştır. Öncelikle İslam hukukunda dava vekilliğinin meşruiyeti ele alınmaya çalışılmıştır. Müslümanların, müslüman kardeşlerinin haklarını onların izni veya icazeti dahi aramadan alması konusunda Endülüslü hukukçu İbn Hazm'ın görüşlerine yer verilmiştir.

İslam hukukunda, günümüzdeki avukatlığa benzeyen bir mesleğin ve meslek örgütünün varlığı konusundaki tartışmalara yer verilmiştir. Genel kanaatin İslam hukukunda avukatlığın var olduğu ancak bunun günümüzdene benzer şekilde sistemli olmadığı yönünde vurgulanmıştır. Osmanlı hukukunda, dava vekilliği mesleğinin şartlarını devletin bu konudaki düzenlemelerini inceleyerek husumete vekaletten avukatlığa giden yollar betimlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: VEKÂLET SÖZLEŞMESİNİN GENEL HÜKÜMLERİ

İslam hukukuna göre bir kimsenin yapmaya dinen ve hukuken ehil olduğu ve niyabet kabul eden bir konuda kendisi adına hareket etmek üzere başka birini görevlendirmesine *vekâlet sözleşmesi* denir.¹ Vekil, vekâleti şahsen ifa borcu altındadır.² Vekâlet ilişkisinde görevlendirilen kişi *vekil*, görevlendiren kişi, *müvekkil* yetki verme *tevkil*, vekâletin konusu ise *müvekkelun bih* şeklinde ifade edilir.³ Vekil tayin etmek, tarafların icap ve kabul işlemlerini yapmalarıyla mümkündür.⁴ İcap ve kabul, tarafların birbirlerine karşılıklı rızalarını açıklamalarıdır. İcap ve kabul işlemleri belirli şekillerde görünebilmektedir. Sözle icap ve kabul olduğu gibi işaret aracılığıyla da mümkün olmaktadır. Ayrıca başka birisinin elçi olması suretiyle de icap ve kabul işlemleri yapılabilmektedir.⁵ Hanefî hukukçulara göre vekâlet, hukuka uygun ve bilinen bir hukuki işlem konusunda birisinin bir başkasını kendi yerine işlem yapması için ona yetki vermesidir. Ayrıca söz konusu hukuki işlemin veya korumanın vekile havale edilmesidir.⁶

---

¹ Fetavayı Hindiye, çev. Mustafa Efe, 7.Cilt, Akçağ Yayınları, Ankara, 1985, s. 157; İbrahim Halebi, İzahlı Mülteka El Ebhur Tercümesi, (çev. Mustafa Uysal), 3. Cilt, Konya, 1970, s. 266; Vekâlet sözleşmesi, Roma hukukunda, *mandator* adı verilen müvekkil ile *mandatarius* adı verilen vekil arasında meydana gelmektedir. Müvekkil veya üçüncü bir kişinin yararına olarak ücretsiz bir şekilde iş görme borcu doğuran rızai bir sözleşmedir. Abdurrahman Savaş, *Roma ve Türk Hukuku'nda Vekâlet Akdi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, s. 15; Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 1456; Şakir Berki, İslam Hukukunun Ana Hatları, AÜİFD Yayınları, 1971, sy.1, s. 29; Jane Connors and Chibli Mallat; *İslamic Family Law*, Graham and Trotman Publishers, Boston, 1993, s. 33.

² Serhat Tay, Vekâlet Sözleşmesinde Vekilin Şahsen İfa Borcu, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s. 6.

³ Ahmet Yaman ve Halit Çalış, İslam Hukukuna Giriş, 8.Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 321.

⁴ Halebi, s. 266.

⁵ Orhan Çeker, İslam Hukukunda Akidler, İttifak Holding A.Ş. Yayınları, Konya, 1999, 53; Vekil kelimesinden zamanla, *Vekil-i umur*, birinin işine bakan kişi; *Vekili mutlak*, sadrazam; *Vekil-i müsehhar*, mahkemeye gelmeyen kişi için hakimce atanan avukat gibi kavramlar da türetilmiştir. Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.3, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 586; Zuhayli, s. 210; ZİYAEDDİN, Kal'a-yı Sultaniyeli Türkzade Hafız Mehmed, Osmanlı Hukuk Sözlüğü: Mükemmel İstilahat-ı Kanuniye Hülasası, On İki Levha Yayınları, haz. Fethi Gedikli, İbrahim Enes Onat, İstanbul, 2017, s. 255.

⁶ Serahsi, s.1; Hindiye, s. 157. Vekalet sözleşmesinin tanımının sahibi Baberti'dir. Diğer hukukçuların tanımları için bkz. Bu çalışma s. 48.

Vekâlet kavramı, sözlük manası itibariyle; hıfz, müracaat, kifayet etmek, tefviz etmek ve kefil olmak anlamlarına gelmektedir.⁷ Vekâlet, Arapça 'da 'Vav' harfinin fethiyle "Vekâlet" ve kesri ile "Vikalet" olarak okunur. Vekil kelimesi, isim ve fiil şeklindeki çeşitleriyle Kur'an-ı Kerim'de yirmi dört, tef'il babında iki, tefe'ül babında kırk beş olmak üzere yetmiş bir yerde geçmektedir.⁸ Vekâlet, ıstılahta bir kimsenin, kendisinin de yapmaya muktedir olduğu bir hukuki işlemi bir başkasına havale etmesi ve onu kendi yerine koyması anlamına gelmektedir.⁹ Kur'an'da Al-i İmran Suresinde 'Ve dediler ki: Allah bize yeter, O ne güzel vekildir' şeklinde ifade edilen vekâlet terimi, bir işi teslim etmek, ona dayanmak, güvenmek gibi anlamlara gelir.¹⁰ Buna göre, bir kişi bir başkasına "Malımda seni vekil tayin ettim" derse lakin söz konusu malda ne gibi bir tasarruf yaptırmak istediği açıkça anlaşılmamışsa kişi sadece malı muhafaza etmek durumunda kalır.¹¹

Vekil, vekâlet sözleşmesinin yerine getiricisidir. Müvekkil, vekâlet sözleşmesi yaparak bir başkasını kendi hukuku hakkında görevlendiren kişidir. Tevkil, vekâlet sözleşmesi ile birisini vekil tayin etmenin adıdır. Müvekkilün bih, vekâlet sözleşmesinin konusu olan iş görme veya hukuki tasarruftur.¹² Vekâlet sözleşmesi, İngilizce'de 'Proxy, advocate, attorney, mandate, procuration, succession, power of attorney'¹³, deputize'' kelimeleriyle ifade edilmektedir.¹⁴ Almanca'da¹⁵ vekâlet

⁷ Ahmet Akgündüz, Osmanlı Tarih ve Hukuk İstılahları Kamusu, OAV, 2018, s. 1311; Halebi, s. 266.

⁸ Aybakan s. 3.

⁹ Karaman, s.212; Halebi, s. 266.

¹⁰ Vehbe Zuhayli, İslam Fıkhı Ansiklopedisi, ed. Mehmet Ali Yekta Saraç, Risale Yayınevi, 1994, s. 210; Bilal Aybakan, *Vekâlet*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı,1999) C.43, s.1.

¹¹ Hocaeminefendizade Ali Haydar Efendi, Dürerü'l Hukkam Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm, Çev: Râşit Gündoğdu, Osman Erdem, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 2440.

¹² Halebi, s. 266.

¹³ *Attorney*, Anglo Sakson hukukta yer alan ve Common Law mahkemelerinde dava takip etme yetkisi olan; diğer mahkemelerde ise sadece davayı dışardan hazırlayan avukat anlamındadır. İngiltere'de Solicitor, chancery adındaki üst mahkemelerde vekillik yaparken, Proctor deniz mahkemelerinde dava vekilliği yapabilen kişilerdir. *Barrister* kavramı ise baro mensubu avukat anlamına gelip, her kademedeki davayı takip etme yetkisi bulunan kişi anlamına gelmektedir. Bkz. Ovacık, s. 27.

¹⁴ James Redhouse, Redhouse Büyük El Sözlüğü İngilizce-Türkçe Türkçe-İngilizce, 25.Baskı, İstanbul, s. 789; Mustafa Ovacık, İngilizce-Türkçe Hukuk Sözlüğü, İş Bankası Vakfı yayınları, Ankara, 2000, s. 259; Susan Ellis Wild, Webster's New World Law Dictionary, Wiley Publishing, New Jersey, 2006, s. 16.

¹⁵ Osman Nazım Kıyığı, Hukuk ve Ekonomi Terimleri Sözlüğü, C.H BECK'SCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG, München, 1971, s. 890-891; M.Sait Çakar, Türkçe-Almanca, Almanca-Türkçe Hukuk Sözlüğü, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 530.

*vollmacht*¹⁶ kelimesiyle karşılanırken, *ministerium, das mandat, die vertretung* kavramları da vekâletle ilgili durumları ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Osmanlı hukukçularından Ali Haydar Efendi'nin Mecelle 'ye yazdığı şerhte¹⁷ de belirtildiğine göre vekâletin dayanağı Kitap, Sünnet ,İcma-i Ümmet ve akıldır.¹⁸ Ashab-ı Kehf kıssasının geçtiği Kehf Suresindeki ayete göre 18/19'a göre "Şimdi siz şu gümüş paranızla birinizi şehre gönderin de baksın kimin yemeği daha temizse ondan size yiyecek alıp getirsin; hem de çok kurnaz davransın ve sakın sizi kimseye sezdirmesin.¹⁹" Bu ayetteki ifadelerde geçen "paranızla birisini yiyecek almak üzere gönderin" ifadesini hukukçular, satın almak üzere vekâlet verilmesi yönünde değerlendirmişlerdir. Şafiiler dışındaki hukuk ekolleri bu ayeti delil kabul ederken, Şafiiler ayetin önceki ümmetlerle ilgili olarak bir hüküm içermesinden dolayı, vekâlet konusunda delil kabul edilemeyeceğini savunurlar.²⁰

Şafiilerin, vekâlet konusundaki kitap delili, Nisa Suresindeki "Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin."²¹ ayetidir. Hanbeliler, vekâletin meşruiyetine dair Kehf Suresi'ndeki ayetin yanında Tevbe Suresi'nin altmışıncı ayetini de delil olarak kabul ederler.²² Ayette zekâtın dağıtılacağı yerleri gösterme dışında zekat toplama için gerekli işlemlerin yapılmasına dair önemli konular ele alınmıştır.

¹⁶Vollmachtgeber: Temsil edilen kimsedir. Müvekkil, Vollmachtlos: Yetkisiz temsil; Vollmachtsindossament: Tahsil için verilen senedin ciroosu; Vollmachtsmißbrauch. Bkz. Kıryı s. 890.

¹⁷ Hocaeminefendizade Ali Haydar Efendi, Dürerü'l Hukkam Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm, (Çev: Râşit Gündoğdu, Osman Erdem), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2016,s. 2440. Ali Haydar Efendinin çalışması Mecellenin açıklaması için o kadar etkili olmuştur ve Mecelle'nin anlaşılması için "Resmi Yorum" olarak kabul edilmiştir." Şükrü Şahin Dügencili, *Ali Haydar Efendi'nin 'Dürerü'l Hukkam Şerhu Mecelleti'l Ahkam' Adlı Eserinde Makasid ve Maslahat*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 10; Yusuf Çiftçi, *Ali Haydar Efendi Örneğinde Mecelle'nin Fıkıh Usulüne Yansımaları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

¹⁸Ali Haydar Efendi, C. 3, s. 2441; Ali Haydar Efendi'nin yazdığı şerhin esbabı mucibesini hakkında, mecellelerin hakimler, dava vekilleri, defter-i hakani memurlarının ve halk tarafından yeterince iyi anlaşılmasını amaçlayarak yazdığını belirtmiştir. Bkz. İsmail Narin, *Son Devir Osmanlı Alimlerinden Ali Haydar Efendi'nin Hayatı, Hukukçuluğu ve Eserleri*, İLTED, Erzurum, 2016, sy. 46, s. 72.

¹⁹ Kehf, 18/19.

²⁰ Aybakan, İslam Hukukunda Vekâlet, s.16.

²¹ Nisa, 35; Şafiilerde kadınların vekillik ve şahitlik statüleriyle alakalı bkz. Yunus H. Apaydın, *Şahit*, DİA, 2010, C. 38, s. 278-283.

²² "Sadakalar ancak şunlar içindir: fukara, mesâkîn, onun üzerine me'mur olanlar, müellefetülkülüb, rakabeler hakkında borçlular, Allah yolundakiler, yolda kalmışlar, Allah tarafından kat'i olarak böyle farz buyuruldu ve Allah alîmdir, hakîmdir." Tevbe 66.

Hanbeliler, zekât tahsili de hak sahipleri namına olarak vekâleten bir iş şeklinde değerlendirmişlerdir.²³

Hız. Peygamber, bazı sahabeleri bizzat vekil tayin etmiştir. Hâkim bin Huzzam'ı kurban satın alması için vekil tayin etmiştir. Cabir bin Abdullah'ı bir takım ürünler almak üzere görevlendirmiştir. Cabir'i vekil olarak atayan Hız.Peygamber, üçüncü kişinin Cabir'in, Hız.Peygamber'in vekili olduğu konusunda bir delil istemesi halinde, 'Elini köprücük kemiğine koy' diyerek ona vekillik konusunda bir alamet göstermiştir. Habeşistan Hükümdarı Necaşi, eşi Habeşistan'da ölen Ümmü Habibeyi dört yüz dirhemi kendisi vererek onu Hız. Peygamberle evlendirmiştir. Hız. Peygamber bu nikah akdinde Umeyye ed-Demri'ye vakalet vermişti. Ayrıca Ebu Hureyre'nin naklettiğine göre Hız. Peygamber suçunu ikrar eden adamı cezalandırmak için vekil tayin etmiştir.²⁴

Vekâletin hukuka uygun bir işlem olarak kabul görmesinin nedeni, insanların bu müesseseye duydukları ihtiyacın şiddetli olmasıdır. İnsan bazı hallerde tek başına ihtisas gerektiren işleri yapma konusunda aciz kalacağından, başka bir kimseyi vekil tayin etmeye muhtaç olur.²⁵ İslam hukukunda vekâlet sözleşmesinin meşru görülme sebepleri arasında; insanların hukuki işlem yapmaları, kendi mallarını korumaları ve gerektiği gibi tasarruf edebilmeleri açısından her işe yetişemeyeceklerinden ötürü bu işlemleri yapmak üzere vekil tayin etme ihtiyaçları sayılmaktadır. Bu sebeplerden insanların işlerini başkalarına gördürmeleri zaruri görülmüştür.²⁶

Vekâlet sözleşmesinin, hukuken ve aklen kabul görmesi, kişilerin bu kuruma olan ihtiyaçlarının şiddetinden ve davaların mesleki bilgi gerektirecek şekilde karmaşık olmasından kaynaklanmaktadır. Hız. Peygamber'in '*Bana hukuki çekişmelerinizi çözmek için getiriyorsunuz. İhtimal dahilindedir ki bir taraf diğer tarafa nazaran kendisini daha iyi ifade edip, haksızken haklı gibi görünebilir. Bu sebeple davada onun lehine olacak şekilde hüküm tesis edebilirim. Menfaate kanıp*

---

²³ Aybakan, s. 17.

²⁴ Aybakan, s. 19.

²⁵ Atar, *Avukat*, DİA, s. 545-555.

²⁶ Murtaza Köse, *İslam Hukukunda Temsil Kavramı ve Vekâlet-Temsil İlişkisi*, Ekev Akademi Dergisi, yıl:12, sy:34, s. 226.

haksızlığa meyiletmeyin; çünkü bu sizin için cehennemden bir ateş hükmünde olacaktır.” beyanında belirtildiği gibi haksız olunan bir davada karşı tarafın deneyimsizliği, kendisini iyi ifade edememesi gibi sebeplerle hakkını bizzat savunamayabilir.²⁷ Yukarıda ifade edilen bilgilerin ışında vekalet sözleşmesinin kurulması konusu incelenecektir.

I. Vekâlet Sözleşmesinin Kurulması

Müvekkilin, vekiline yönelik, “Seni vekil eyledim”, “Vekâletini isterim”, “Vekâletine razıyım”, “Vekil olmanı istedim”, “Vekâletini arzu ederim” ifadeleri vekâlet sözleşmesini kurmaktadır. Aynı şekilde, müvekkil “Bana muvafakat et” der ve bunu emrederse bu durum vekil tayini olarak kabul edilir. Bunların dışında, “Sen benim hayatımda vasimsin”, “Sen benim vasimsin” gibi vekâletten farklı kelimeler kullanılsa da vekâlet amacına yönelik olan bu ifadeler vekil tayin etmek üzere kullanılmaktadır.²⁸

Olumsuz cümle yapısı kullanan tarafın iradesiyle vekâlet sözleşmesi kurulmaz. Örneğin, vekiline “Seni karı boşamaktan men etmiyorum” şeklinde ifadede bulunan taraf, bu açıklamasıyla vekil tayin etmiş olmaz. Bunun gibi, birisi, diğerine “Şu malı al” demiş olsa diğeri “Nasıl istersen, öyle yaparım” dese bu cevabıyla vekâlet kurulmaz. Ancak, bir tarafın, “Uygun gördüğün her işi yerine getiririm” şeklindeki ifadesi vekâlet için uygundur.²⁹

Müvekkilin icabına vekilinin kabulü karşılığında vekâlet sözleşmesi kurulmuş olur. Vekil tayini, müvekkilin, vekiline yönelerek “Seni bu konuda vekil ettim” şeklindeki icabının vekili tarafından kabul edildiğine ilişkin irade beyanı ile tamamlanmasıdır.³⁰

---

²⁷ Atar, *Avukat*, s. 166.

²⁸ Hindiye, s. 167; Zuhayli, s. 211; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuku İslamiyyet ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, C. 6, İstanbul, 1970, s. 312.

²⁹ Örfün, vekâlet sözleşmesinin kapsamını belirlediği haller mevcuttur. Örneğin, söz kavgasında “Yapılmayacağı yaparım” diyen karısına “O mümkün değildir” cevabını veren kocaya karşı karısı tekrardan “Yaparsam ne yaparsın ki” gibi bir karşılık verdiği takdirde kocanın “İcazetini veririm” şeklindeki cevabı üzerine karısı, “O halde kendimi üç talakla boşadım” derse, talak geçerli sayılmamaktadır. Bunun sebebi olarak, buradan kocanın örfen talak istediği sonucunun çıkarılamayacağıdır. Hindiye, s. 169.

Hindiye, s. 169.

³⁰ Halebi, s. 266.

Vekilin vekâleti kabul etmesi, vekâlet sözleşmesinin sıhhat şartlarından biri değildir. Müvekkil, bir malı satmak üzere bir kişiye vekâlet teklifi yaparsa ve o kişi de cevap vermeden satışı yaparsa hukuka uygundur.³¹ Ancak, boşanmaya vekâlette böyle değildir. Bir kişi karısını boşamak üzere bir başkasını vekil tayin ederse, vekil olan kişi vekâleti kabul konusunda kaçınsa ancak daha sonra boşasa, burada boşanma geçerli kabul edilmeyecektir. Vekil, boşama için verilen vekâletin kabulü ve reddi konusunda net bir açıklamada bulunmadan kadını boşadığı takdirde ise boşama iradesi kabul olarak yorumlanmaktadır.³²

Borçluyu vekil yapma konusunda, örneğin bir kişi alacağı olan bir kişiye alacağına mukabil işaret ettiği eşyayı almak üzere vekâlet verdiğini söylese burada vekâlet sözleşmesi kurulmuş olarak kabul görmemektedir.³³ Borçlar Kanunu'na göre, vekile tevdi edilen iş konusunda, vekilin konu hakkında resmi bir sıfatı olduğu takdirde yahut söz konusu tevdi edilen işin icrasının vekilin meslek alanına dahil bir hususiyet arz ediyorsa veya vekil tevdi edilecek olan işi daha önceden kabul edeceğine dair ilanda bulunmuş ise bu şartlarda, vekil önüne gelen işte derhal reddetmediği müddetçe o işi kabul etmiş sayılmaktadır.³⁴

A. Vekâlet Sözleşmesinin Konusu

Vekâlet sözleşmesinin konusu nedir? Vekâlet sözleşmesi her hak ve talep için kurulabilir mi? Vekâlet sözleşmesinin yasaklandığı yerler var mıdır? Bu soruların tek bir cevabı bulunmadığından bu konulara değinilmelidir. Vekâlete konu olma konusunda her hukuki işlemde vekâlet sözleşmesi yapılabilmektedir. Ancak, had ve kısas konularında müvekkil olmadan iş sadece vekil havale edilerek gördürülemez.³⁵

Hakkın niteliği, vekâlete konu olup olmayacağını belirleyen esas faktördür. Müvekkilinin, tasarrufta bulunması için, vekâlet verdiği vekil, yetki çevresi müvekkilce sınırlanmadıysa vekilin tasarrufları en basit işlemler olduğu varsayılır. Müvekkil, bir kişiye onu malı için vekil tayin ettiğini belirtirse, bu ifadeler, o şahsın,

---

³¹ Hindiye, s. 157.

³² Hindiye, s. 157.

³³ Hindiye, s. 170.

³⁴ eTBK, m.387; TBK, m. 503.

³⁵ Halebi, s. 267.

sadece müvekkilin malına vekâlet edeceğini ifade etmektedir.³⁶ Vekâlet sözleşmesinin konusu Allah hakları veya kulların hakları şeklinde hakkın konusunun kime ait olduğu konusunda iki ana ayrıma tabi tutulmaktadır. Birinci ayırım, fıkıh terminolojisine *Hukukullah* olarak geçmektedir. Allah hakları da ikiye ayrılmaktadır. İlk kategoride yer alan haklar için hâkimin bu yönde karar vermesi şarttır. Kazf haddi ve sirkat haddi buna örnek olarak gösterilmektedir. Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre bu kategoride değerlendirilen Allah haklarında, vekâlet sözleşmesi kurulabilmektedir. Allah haklarının ikinci çeşidinde ise dava şart değildir. Zina haddi ve şirb haddi bunlara örnek olarak verilmektedir. Bu ayırımdaki haklarda ispat için vekil tayini uygun görülmemektedir.³⁷ İkinci kategoride yer alan ve *Hakkulabd* olarak geçen kul hakları da ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Birincisinde, şüphenin varlığı halinde, hak talebi uygun görülmemiştir. Kısas buna örnek olarak verilmektedir. Ancak Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre şüphe ortadan kalkarsa vekil tayini uygun hale gelmektedir. Aksi takdirde; yani şüphenin varlığı halinde vekâlet uygun görülmemiştir. Bunun yanında kısas hakkını alırken, müvekkilin hazır bulunması gerekmektedir. İkinci çeşit kul haklarında ise şüphenin varlığı hak talebini engellemektedir. Bu konularda vekil tayini, hakların ispatı halinde geçerlidir. Bunun gibi ispat halinin mevcut olmasıyla, tazir cezası için de vekil tayin etmek hukuka uygun düşmektedir. Bu konularda vekilin hak almasında müvekkilinin huzurda bulunup bulunmaması ehemmiyet taşımamaktadır.³⁸

Hanefi hukukçulara göre, özel olarak yetki verilmediği müddetçe vekil dört işlemde yasaklıdır. Bunlar; müvekkilin eşini boşamak, müvekkilin kızını evlendirmek, müvekkilin oturduğu evi satmak, müvekkilin kölesini azat etmek. Söz konusu işlemler müvekkilce emredilmedikçe yapılamaz. Alım-satım sözleşmelerinde, kira sözleşmesinde, nikahta, talak ve ıtakta, sulh ve hulûda ariyet ve emanette, bağışlama sözleşmelerinde, alma verme işlemlerinde, borç verme ve borçları tahsil etme işlemlerinde, rehin alma konusunda ve bütün sayılan işlemlerde vekil görevlendirmek hukuken uygundur.³⁹

---

³⁶ Hindiye, s. 157.

³⁷ Hindiye, s. 165.

³⁸ Hindiye, s. 166.

³⁹ Jennings, s.150.

B. Vekâlet Sözleşmesinin Şartları

Vekâlet sözleşmesinin kurulabilmesi için birtakım şartlar aranmaktadır. Bu şartlar taraflara ilişkin şartlar ve konuya ilişkin şartlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunun yanında kişilerin kendi yapabilecekleri hukuki işlemleri bir başkasına gördürmeleri esasına dayanan vekâlet ilişkisi yine bu ilişkinin doğası gereği vekâlet veren tarafından belli şartlara riayet kaydıyla ve belli hususlarla çevrelenmek suretiyle kayıtlanabilir. Hanefi ve Hanbeli hukukçulara göre vekâlet sözleşmesi mutlak olabileceği gibi şarta bağlı olarak da olabilmektedir. Vekâletin verilmesine gelecekte gerçekleşip gerçekleşmeyeceği şüpheli bir hususun bağlanması durumunda şarta bağlı işlem söz konusu olacaktır. Örneğin notlarının 10 üzerinden 10 olması durumunda tatile yurtdışına gönderileceği taahhüt edilen gencin durumu şarta bağlı bir işlemdir. Aynı şekilde ‘‘Yarın arabamı satmak üzere seni vekil tayin ettim’’ ifadesinde şarta bağlı bir işlem söz konusudur. Buna göre yarın olmadan vekil olarak araba satışı mümkün değildir.⁴⁰

Müvekkil bakımından vekâlet sözleşmesinin geçerli olabilmesi için, vekâlet verenin tasarrufa ehil bir kişi olması gerekmektedir. Tasarrufa ehil olmaktan kasıt, müvekkilin; akıllı, baliğ ve hür olma şartlarını birlikte taşımasıdır. Bu şartları taşımayan kişi vekil tayin edemez.⁴¹ Müvekkilin, vekile tevdi ettiği işi bizzat yapabilmesi gerekmektedir.⁴² Akıl hastası bir yetişkinin veya gayri mümeyyiz olan küçüğün vekil tayin etmeleri geçerli değildir. Bunun sebebi vekâlet sözleşmesini temeli olan müvekkilin bizzat yapabileceği tasarruflarda vekâlet verebileceği hükmüdür. Akıl hastası kişinin veya gayri mümeyyiz küçüğün söz konusu işlemleri bizzat yapabilmesi mümkün olmadığından vekil tayin etmeleri geçersizlik yaptırımına tabidir.⁴³

Vekile ilişkin şartlarda, öncelikle tayin edilecek kişinin temyiz kudretine haiz olması aranmaktadır. Bunun yanında vekilin gabn-i yesirden gabn-i fahişi ayırt edebilmesi gerekmektedir. Fıkıh kitaplarında bu ölçü herkesin kanabileceği gabn haricinde aşırı bir gabine maruz kalmayacak düzeyde bir temyiz kudretinin bulunması

---

⁴⁰ Zuhayli, s. 211.

⁴¹ Halebi, s. 267.

⁴² Hafız Mehmet, s. 256.

⁴³ Hindiye, s.157; Halebi, s. 266.

şeklinde ifade edilmiştir. Bu iki şart mümeyyiz olmakla sağlanmaktadır. Bu konuda ayrıca yetişkin olmak şart kılınmamıştır. Bu sebeple mümeyyiz çocuk, bu konuda kendisine izin verilmemiş olsa da vekil tayin edilebilmektedir. Elbette bu vekâlet ilişkisinden doğan hak ve yükümlülükler çocuğun değil, müvekkilinin üzerinde hüküm ve sonuç doğuracaktır.⁴⁴

Müvekkil, vekâlet verirken bunu bir kayda tabi tutabilmektedir. Örneğin, A, B'ye V'nin gelmesi halinde satış yapacağına dair vekâlet vermesi durumunda, bu kayıt geçerli kabul edilmektedir. Kimi zaman bu kayıtlar hukuka ahlaka ve dine uygun olup geçerliyken, kimi zamanlarda ise bu kayıtlar, geçersiz kabul edilmektedir. Muhayyerlik şartı geçerli bir şart değildir. Örneğin, karısını boşaması için birisini vekil olarak tayin eden kişi, bu vekâlete üç günlük muhayyerlik şartını eklerse, bu vekâlet caiz olacaktır; ancak şart geçersizdir.⁴⁵

Vekâlet, bir zamana veya mekâna bağlı şekilde kurulabilmektedir. Örneğin, bir malı ertesi gün satması için vekil edilen kişi, o malı bugün sattığı takdirde bu satış hukuka uygun bir satış olmaz. Aynı şekilde, bir kişi borcunu ödemek üzere bir başkasını görevlendirerek, örneğin, Konya'da borcunu ödemesini söylemesine rağmen, vekil borcu başla bir şehirde öderse bu da hukuka uygun değildir.⁴⁶

Vekâlet sözleşmesinin yapılabilmesi için müvekkilin vekâlete konu olan işlem için kendisinin tasarrufa yetkili olması gerekmektedir. Bunun sebebi bir hakkın esasında kime ait ise tasarruf yetkisinin de o kişiye ait olmasıdır. Buna göre bir kişi tasarruf hakkı olan bir konuda yine başka bir tasarrufta bulunarak tasarruf yetkisinin kullanılmasını vekiline verebilir.⁴⁷ Bu şarta göre müvekkil kendisinin yapamadığı işlemleri vekâlet yoluyla da yaptırılmaz. Buna göre ayırt etme gücünden yoksun küçüklerin ve akıl hastalarının vekil tayin etmeleri geçerli bir hukuki işlem olmaz.⁴⁸

Vekâlet verilecek kişi buluşa ermesine gerek olmadan akıllı ve ayırt etme gücüne sahipse bu hukuka uygun bir tayin olacaktır. Ayırt etme gücüne haiz olan çocuk, kural olarak izinli olması icap eden işlemleri yaparken bile bu işlemleri kendi

---

⁴⁴ Hindiye, s.157; Halebi, s. 267.

⁴⁵ Hindiye, s. 173.

⁴⁶ Hindiye, s. 173.

⁴⁷ Aybakan, İslam Hukukunda Vekâlet, s. 29.

⁴⁸ MAA, m. 1457.

adına yapmayacağı için vekil olabilir. Çünkü sözleşmeden doğan haklar kendi üzerinde doğmayıp vekili olduğu kişi üzerinde doğmaktadır.⁴⁹ Bu konuyla ilgili bir fetvada durum açıklık kazanmaktadır:

*‘Mümeyyiz olmayan küçük Zeyd, mülkü olan evini satmaya Amr’ ı vekil tayin etse, bu vekâlet sahih olur mu? El cevap: Olmaz.’*⁵⁰

Müvekkil, kendisinin bizzat yapabileceği tüm işlemler için vekil tayin edebilir. Bu hususun çerçevesini ise konusunun ma’lum yani bilinen bir şey olması çizmektedir. Mecellede bu husus “...Müvekkül-ün bihin ma’lum olması lazımdır.” şeklinde ifade edilmiştir.⁵¹

Bağışlama, ariyet, rehin, vedia, karz, ortaklık, mudarebe ortaklığı ve inkâr ederek sulh olma hususlarında vekilin, sözleşmeyi mutlak manada müvekkilin adına yapmış olması önem taşımaktadır. Satımda, satın almada kirada ve ikrar edilerek sulh olmada, vekâlete konu olan işin müvekkil adına yapılmış olması şart değildir.

C. Alt Vekâlet ve Birden Fazla Vekil

Vekil, görevlendirildiği iş için başka birisine vekâlet veremez.⁵² Bir kişi, diğer bir kişiye “Her ne yaparsan o kabul edilir” şeklinde bir söz söylese burada mutlak vekillikten bahsedilecektir. Böyle bir vekâlette ise kişi görevlendirildiği bir konuda başkasını vekil olarak tayin edebilecektir.

Sonradan tayin edilen vekil, müvekkilin vekili sayılmaktadır. Bu takdirde, birinci vekilin öldüğü, azledildiği, akıl hastalığına tutulduğu veya dar’ül harbe sığınması hallerinden birisinin mevcudiyeti halinde, ikinci vekil azledilmemiş sayılacaktır. Ancak, belirtilen sebeplerden biri mevcut olursa bu takdirde, her iki vekil de azledilmiş sayılmaktadır. Bunun dışında, ilk vekil, ikinci vekili atadığı gibi azil de edebilmektedir.⁵³

---

⁴⁹ MAA, m. 1458.

⁵⁰ Halebi, s. 267; Halebi, s. 280.

⁵¹ MAA, m. 1459.

⁵² Hindiye, s. 171; Halebi, s. 280.

⁵³ Hindiye, s. 171; Halebi, s. 280.

Mecelle 'de yer aldığı üzere vekil, vekil olduğu hususa dair bir başkasını kural olarak vekil edemez.⁵⁴ Ancak müvekkil bu konuda izin vermiş ise veya vekâlet akdi kurulurken vekiline işi her ne şekilde yaparsa yapsın kabul edeceğini içeren bir yetki vermişse, o takdirde alt vekâlet geçerli olmaktadır. Vekilin vekil tayin ettiği bu kişi, vekilin vekili olarak değil; müvekkilin vekili olarak işlem yapar.⁵⁵ Öyle ki ikinci vekilin vekillik durumu, birinci vekilin vekilliğinden ayrı olarak varlığını sürmeye devam eder.

Müvekkil tek sözle aynı iş hakkında iki kişi vekil olarak tayin edilebilmektedir. Bu kişilerden birisinin olmadığı hallerde, diğeri tek başına işlem yapamaz. Bunun dışında müvekkil örneğin, 'Aralarından birisi bu işi yapsın' gibi bir söz söylese bu takdirde bu iki vekilden hangisi işi yaparsa yapsın geçerli kabul edilecektir.⁵⁶

Bir adam iki farklı kişiyi bir kadını nikahlama konusunda vekil tayin ederse, bu vekiller de birer kadını nikahlarsa geçerli kabul edilmektedir. Bunun gibi söz konusu kadınların kız kardeş olması halinde, ilk nikah geçerli kabul edilir. İkinci nikah aynı nikahta kardeşlerin bir arada bulunamayacağı prensibiyle çeliştiğinden batıl hükmündedir. Nikahlar aynı anda yapıldıysalar, bu takdirde, her ikisi de batıldır.⁵⁷ Bir kişi, birden fazla kişiyi bir kadınla nikah kıyma konusunda vekil yapsa yahut bir kadın birden fazla kişiyi nikahlamaya vekil olarak tayin etse, bu takdirde, tayin edilen vekillerin bu işlemi tek başlarına yapmaları, hukuka uygun düşmez. Ancak, boşama konusunda bir kişi birden fazla kişiyi boşanma konusunda vekil tayin ettiği takdirde vekillerden herhangi birisinin boşaması hüküm ifade etmektedir.⁵⁸

D. Vekâlet Sözleşmesi Türleri

Bu başlık altında vekalet sözleşmesi esas olarak özel hukukta vekalet ve kamu hukukunda vekalet ve olarak ele alınacaktır.

---

⁵⁴ Halebi, s. 280.

⁵⁵ Serahsi, s. 234; Cengiz, s. 447; MAA, m.1466; Halebi, s. 280.

⁵⁶ Hindiye, s. 315.

⁵⁷ Vekâlet sözleşmesinin yanında bir başka hükmün varlığı halinde burada belirtildiği üzere daha üst bir norm olan "Kardeşlerin aynı anda aynı nikah altında bulunamayacağı" prensibi gibi, o takdirde vekâlet sözleşmesi değil, üst norm uygulanacaktır. Hindiye, s. 315.

⁵⁸ Hindiye, s. 315.

1.Osmanlı Özel Hukukunda Vekalet Türleri

Vekâlet sözleşmesi konusuna göre, *vekâlet-i amme* ve *vekâlet-i hassa* şeklinde ayırımı tabi tutulurken; rükûnları itibarıyla *mutlaka*, *mukayyede*, *muallaka* ve *muzafe* şekillerinde düzenlenmiştir⁵⁹. Bunun yanında Mecelle, vekâlet sözleşmesinin özel görünüş şekillerinden, almaya vekâleti (şira'ya vekâlet), satmaya vekâleti (bey'a vekâlet) ve davaya vekâleti (husumete vekâlet) özel olarak düzenlemiştir.⁶⁰

Vekâlet-i Amme, genel vekâlet anlamına gelmektedir. İstilahta birden fazla muameleyi kapsayan vekâlet anlamına gelir. Buna *Vekâlet-i mufavvaze* de denir. "Bütün işlerimi idare için sana vekâlet verdim" ifadesi bu vekâlet türü için kullanılmaktadır.⁶¹ Umimi vekâlet anlamına gelen bu vekâlet Hafız Mehmedin ifadesiyle, bir vakit ile kayıtlanmayan ve bir zamanla sınırlanmamış ve de bir şartın gerçekleşmesinin aranmadığı umumi surette verilmiş vekâlet olup, vekil bu vekâlet türünde bir başkasını vekil olarak tayin edebilmektedir.⁶²

Vekâlet-i Devriyye, bu vekâlet türü, Hanbeli hukuk ekolünce kabul edilmektedir.⁶³ Bu vekâlet türünün özelliği, vekilin her azledilmesiyle yenilenmiş olmasıdır.⁶⁴ "Seni ne vakit azledersen vekilim olmak üzere şu işime tevkil ettim" şeklindeki sözlerle kurulmaktadır.⁶⁵

---

⁵⁹ Bir işin varlığı kendisine bağlı olan ve onun yapısından bir parça olan unsura *rükûn* denir. Akitlerde icap ve kabul rükûndür. Ekrem Buğra Ekinci, *İslam Hukuku Umumi Hükümler*, İstanbul, 2006. s.162.

⁶⁰ Halil Cin ve Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları*, İstanbul, 2011, s. 664.

⁶¹ Karaman, s. 212; Halebi, s. 266.

⁶² Hafız Mehmet, s. 255.

⁶³ Zuhayli, s. 211; Halebi, s. 266.

⁶⁴ Ahmet Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1986, s. 742.

⁶⁵ Abdullah Karaman, Ömer Nasuhi Bilmen Fıkıh İlmi ve İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü, Nizamiye Akademi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 212; Bir kayıтта, para vakfindan aldıkları borca karşılık evlerini rehin olarak veren iki kardeşin davasında devri vekâlete rastlanmaktadır. Bir başka kayıтта borca karşılık evin rehin bırakılması kaydı yer almaktadır " ...*gıbbe 't-tasdiki 'ş-şer 'i merkûm Mehmed Beşe mahfil-i mezbûrda vekil-i mezbûr muvâcehesinde i 'âde-i kelâm edip târih-i kitâbdan bir sene tamâmına değin meblağ-ı mezbûru müvekkil-i mûmâ-ileyh hazretlerine tamâmen edâ ve teslim kâdir olmazsam yedinde rehin vaz' ve teslim eylediğim menzil-i mahdûd-ı mezkûru semeni misli ile âhara bey'a ve semenini kabza ve deyn-i mezbûrumu edâya ve fazlayı bana isâle ve bi'l-cümle bunlar mütevakkıf olduğu umûrun cümlesine işbu hâzır bi'l-meclis Hüseyin Çavuş b. Abdullah 'ı azl ve in 'izâlden masûne vekâlet-i devriyye ile tarafımdan vekil ve nâib-i menâb nasb ve ta 'yîn eyledim dedikde ol dahi vech-i meşrûh üzre vekâlet-i merkûmeyi kabûl ve hizmet-i lâzimesini edâya ta 'ahhüd etmeğin mâ vaka 'a bi 't-taleb ketb olundu. " İKS Galata 90, C: 40, s.198, Hüküm no: 225.*

Vekâlet fi'd-Dem, kısas davalarında davacı veya davalı tarafından bir kimsenin vekil tayin edilmesidir.⁶⁶ *Vekâlet-i hassa*, belirli bir konuyla sınırlı şekilde yapılan vekâlet akdidir. Örneğin, muayyen bir malı satmaya vekâlet vermek.⁶⁷ *Vekâlet-i muallaka*, bir şarta bağlanan vekâlet türüdür. "Fılan kimse aleyhimde dava açarsa onunla müdafaada bulunmaya ve kilimsin" gibi bir ifadeyle teşekkül eder. *Vekâlet-i mukayyede* ise, bir kayıt ile sınırlandırılmış vekâlettir.⁶⁸

Vekâlet-i Mutlaka, Bir şarta bağlı ve bir kayıtle kayıtlı bulunmayan vekâlettir. Örnek: "Seni şu hususa vekil tayin ettim" şeklinde yapılan vekâlettir. Buna "vekâlet-i mürsele" de denir.⁶⁹ Bir kayıtle hayvan davasında sulh olan taraflardan birisinin mutlak olarak vekil olarak tayin ettiğinden bahsedilmektedir.⁷⁰ Kadınların kocalarını, mutlak vekil olarak tayin etmeleri sicillere yansıdığı kadarıyla yaygındır. Üsküdar mahkemesinde bir kayda göre veraset davasında karısı, kocasını mutlak vekil tayin etmiştir.⁷¹ bir boşanma davasında vekile mutlak vekâlet verildiğine ilişkin ifadeler yer almaktadır.⁷²

Vekâlet-i Muzafe, belirli bir süreden sonra başlaması şart kılınan vekâlettir. "Gelecek yılın başından itibaren seni şu hususa vekil tayin ettim" şeklinde yapılan vekâlet bu kapsamdadır.⁷³ Örneğin, Kasım ayının gelmesiyle seni şu koyunu satmaya vekil ettim diyen kişinin verdiği vekâlet bu bağlamda olup, vekilin müvekkilin isteğine muhalif olarak daha önce bir vakitteki satışı, düzgün bir vekâlet işlemi olmayacaktır.⁷⁴

⁶⁶ Bilmen, s. 212; Karaman, s. 212; Mehmet Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 2016, s. 601.

⁶⁷ Bilmen, s.212; Karaman, s.212; Erdoğan, s. 601.

⁶⁸ Bilmen, s.212; Karaman, s.212; Erdoğan, s. 601.

⁶⁹ Bilmen, s. 213; Erdoğan, s. 601.

⁷⁰ "Sebeb-i tahrîr-i sicil budur ki Haydar Bey b. Sinan nâm kimesne[ye] vekîl-i mutlak olan Kara Ali nâm ba'de sübûti vekâletihî bi mâ hüve tarîki's-sübût şer'an şer'-i şerîf meclisine hâzır gelip..." Üsküdar, C. 4, s. 241, hüküm no: 563.

⁷¹ "Sebeb-i tahrîr-i sicil oldur ki Seydî b. Durmuş meclis-i şer'a gelip zevcesi Hediye bt. Süleyman tarafından vekâlet-i mutlakasın bimâ-hüve tarîki'l-beyân şer'an ve isbât ettikten sonra..." Üsküdar, C. 1, s. 352, hüküm no: 632.

⁷² "Âbide bt. Molla Muslihiddin nâm hâton kabelinden celbe ve ibrâya ve husûs-ı âtiye mezbûr hâtonun karındaşları olan Mehmed Çelebi ve Bünyamin Çelebi b. Muslihiddin nâm kimesneler şehâdetleri ile âti'z-zikr vekâlet-i mutlakası sâbit olan Mevlânâ Muslihiddin b. Ömer nâm kimesne meclis-i şer'-i şerîf ve mahfil-i dîn-imünîfde mezbûre Âbide Hâton'un zevci olan Mevlânâ Mehmed Çelebi b. Mevlânâ Nuh mahzarında ikrâr ve tahrîr-i merâm edip ..." İKS, C. 11, s. 238, hüküm no: 360.

⁷³ Bilmen, s. 213.

⁷⁴ Hafız Mehmet, s. 256.

Vekil-i Müsahhar, mahkemeye gelmeyen ayrıca vekil göndermekten de kaçınan; celp ile mahkemeye de getirilemeyen bir davalı a için atanan vekildir. Günümüzdeki *Zorunlu Müdafî* kavramına benzetilebilir. Vekili müsahhar, hukuki bir terim olarak, hakimce atanan vekildir. Bu vekâlet, davaya çağrılmasına rağmen gelmeyen kişinin, davanın selameti adına bir vekil ile temsil ettirilmesi zaruretinden ortaya çıkmıştır. Mahkeme, vekili müsehharı bir ücret ödemektedir. Ayrıca vekil olan kişi, vekil olarak tayin edildiği kişinin hukukunu muhafaza için her türlü müdafaada bulunmalıdır. Bu kapsamdaki bir vekil, karşı tarafın davasını ikrar edemez.⁷⁵

Müvekkil, kendisinin muktedir olduğu her konuda vekil atayabilir. Sözleşmelerin kapsamına bakıldığında iki tür vekâletten söz etmek mümkündür. Bunlar umumi vekâlet ve hususi vekâlettir. Bir vekil bilinen ve belirlenen bir konuyla sınırlı şekilde tayin edildiyse örneğin, bir evi almak üzere veya kiralamak üzere görevlendirildiyse *hususî vekâletten* bahsedilmektedir.⁷⁶ Bunun dışında müvekkil eğer vekilini kendi yerine koymak suretiyle “Dilediğin gibi hareket et” gibi bir ifade kullanarak vekil tayin ettiyse bu takdirde burada *umumi vekâlet* halinden bahsedilmektedir. Hususi vekâlet konusunun geçerli olduğu hakkında hukukçular görüş birliğine sahiptir.⁷⁷

Hukukçular arasında umumi vekâletin geçerliliği hakkında görüş farklılıkları vardır. Umumi vekâlet, Hanefî ve Maliki hukukçulara göre geçerlidir. Şafî ve Hanbeli hukukçulara göre ise geçerli sayılmamaktadır. Umumi vekâleti kabul etmeyenler, görüşlerini aşırı aldanma halinin ihtimal dahilinde olduğundan hareket etmektedirler.⁷⁸ Umumi vekâlet konusunda dikkat çeken bir özellik ise bu konularda verilen fetvalarda vekâlete konu oluşturan hususların şeriata uygun olması şartıdır.⁷⁹

2. Osmanlı Kamu Hukukunda Vekalet

Devlet başkanları, vazifelerini tek başlarına yerine getirememektedirler. Bu sebeple, kadıları, vezirleri ve diğer görevlileri kendi uzmanlık alanlarına giren

⁷⁵ Hafız Mehmet, s. 257; Bilmen, s. 213.

⁷⁶ Sinan Güllüce, *Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Husumete Vekâlet*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 23.

⁷⁷ Zuhayli, s. 213.

⁷⁸ Şafî ve Hanbeli hukukçular bu geçersizliğin nedeni olarak aldanmanın olabileceğini ileri sürerler. Bkz. Zuhayli s. 213.

⁷⁹ Güllüce, s. 23.

konularda görevlendirmişlerdir. İslam devlet teşkilat yapılanmasındaki bürokratik örgüt devlet başkanının görevlerinin taksimiyle oluşturulmuştur diyebiliriz.

İslam'ın ilk yıllarında, başta devlet başkanı Hz. Peygamber, sonraları halifeler, yargı görevlerini bizzat kendileri yerine getirmişlerdir. Ancak, fetihlerin artması, yeni yerlerin fethedilmesi ve artan nüfus, devlet başkanın bizzat tasarrufta bulunmasını zorlaştırmıştır. Bu sebeple devlet başkanları, yargı yetkilerini de diğer yetkilerinde olduğu gibi, seçtikleri görevliler eliyle yerine getirtmişlerdir.⁸⁰

Hz. Ömer vefat ederken altı kişilik bir heyet tayin etti. Bu heyet kendisinden sonra emir olacak kişiyi seçecekti. Talha, seçim sırasında Medine'de olmadığından onun yerine Sa'd ibni Malik oy kullandı.⁸¹

Osmanlı Devleti'nde her kadılık belirli bir yargı çevresinde hizmet görmüştür. Bazı bölgelerdeki iş yükü ciddi boyutlarda olduğundan kadıların tek başlarına yetişmesi mümkün olmamıştır. *Naib* adı verilen kişiler kadıların vekâlet vermeleriyle onun adına hareket eden görevlilerdir. Örneğin, İstanbul kadılıklarında bulunan kadılar, iş yoğunlukları sebebiyle davaları bizzat dinleyip hükme bağlamak yerine bu işi kendileri için yapacak, naiplere tevdi etmişlerdir.⁸²

Devlet başkanının halk nazarındaki meşruiyeti, idari meşruiyetin esasını oluşturmaktadır. Halk iradesiyle seçilen devlet başkanı temelde, milletin vekili ve temsilcisidir. Vekâlet vasfının yitirilmiş olması, toplum nazarında artık yeni bir devlet başkanı seçimine olanak tanımaktadır.⁸³

Osmanlı Devleti merkezi idarenin güçlü olduğu bir yönetimdi. Osmanlı devlet idaresi, eski Türk devletlerinde görüldüğü şekilde *ikili yönetim* esasını kabul etmemiştir.

---

⁸⁰ Yılmaz Yurtseven, Gamze Nur Şahin, *Klasik Dönem Osmanlı Hukuku'nda Padişahın Yargı Yetkisi*, YBHD, 2016, sy.1, s. 179.

⁸¹ Bahriye Üçok, *İslam Tarihi Emeviler Abbasiler*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1968, s. 1.

⁸² Naipler, görev konularına göre; kaza, kadı, mevali, bab, ayak, arpalık naipleri şeklinde sınıflandırılmıştır. Naipler, kadıların bir sözleşme yaparak, kadıların vekilleri sıfatıyla işlem yaparlardı. Kadılık gelirlerinden bir kısmını da mukavelelerine göre paylaşırlardı. Naiplik genelde kadılık gelirlerinden dörtte bir veya beşte bir şeklinde hisse alırlardı. Bunun dışında naiplikler iltizama da verilirdi. A.Refik Gür, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadılık Müessesesi*, İş Bankası Yayınları, 2015, s. 69; Fethi Gedikli, *Kaza*, DİA, 2002, C. 25, s. 11; Abdullah Demir, *Osmanlı Devleti'nde Kadılar ve Naipler*, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, C.1, sy.1, 2017, s. 35.

⁸³ Adnan Akalın, *İslam Hukukunda Devlete İsyân Suçu*, Fecr Yayınları, Ankara, 2016, s. 121.

Devletin birliği ve padişahı teklifi ilkesi gereğince siyaseten öldürmeler bile gündeme gelmiştir.⁸⁴ Bununla beraber padişahların yeki ve görevlerini atadıkları temsilcilerle işlev kazandırması, devlet idaresinin gerektirdiği bazı hallerde mümkün olmuştur. Osmanlı Devleti, müslüman bir yönetimin hâkim olduğu bir devlettir. Halifeliğin Osmanlılara geçmesiyle birlikte padişahlar teorik olarak Hz. Peygamberin vekili konumuna yükselmişlerdir.⁸⁵

Osmanlı Devleti, bilindiği üzere meşrutiyetin ilanına kadar mutlak monarşinin hüküm sürdüğu bir idare esasını benimsemiştir. Padişahın kendisini temsil etmeleri için belirli kişileri görevlendirdiği de kaynaklarda geçmektedir. Padişahın kendisine vekâlet etmeleri için, řehzadeleri⁸⁶, veziriazamları⁸⁷ ve valide sultanları⁸⁸ naip olarak atadığı bilinmektedir.

Osmanlı Devleti'nde devlet başkanı olan padişaha vekâlet; padişahın sefere gitmesinden, padişahın yönetim konusunda yetersiz olmasından (yaş küçüklüğu hali) sebepleriyle ve bu yüksek makamın zayıflık kabul etmemesinden ileri gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde bu kuruma *Niyabet-i Sultaniye* denmektedir. Sultana vekil olma hallerini genel hatlarıyla dört kategoriye ayırabiliriz.⁸⁹

İlk olarak Padişah değişiklikleri sırasında meydana gelen istikrarsız ortamlarda vekâlet edilmesidir.⁹⁰ İkinci olarak, devlet işlerinin taksiminin doğasından kaynaklanan durumlarda vekil tayin edilmesidir. Üçüncü olarak, padişahın, yaş, akıl

---

⁸⁴ Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli. Fatih'ten sonra şehzade Cem'in ağabeyi, Sultan Bayazıd'a hitaben devleti eski Türk geleneklerine göre bölme teklifi kabul görmemiştir. Bkz., Ahmet Mumcu, *Siyaseten Katli Phoenix Yayınları*, Ankara, 2007; Mehmet Akman, *Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli*, Eren Yayınları, İstanbul, 1997.

⁸⁵ şahin Anıl, *Osmanlı Düzeninde Kadılık*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 17.

⁸⁶ Fatih Sultan Mehmet vefat ettiğinde babası 2.Bayazıd'ın İstanbul'a gelinceye kadar şehzade Korkut'un babasına vekil olarak padişahlığa vekâlet etmiştir.

⁸⁷ Bazı kaynaklarda *vekili mutlak* olarak ifade edilmiştir. Fatih'in Teşkilat Kanunu'nda veziriazam için *vekili mutlakımdır* ifadesi geçmektedir. Aynı şekilde sadrazamlar için *vekil-i devlet* ifadesi de kullanılmıştır. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *4.Baskı Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara, 2014, s.162. Mehmet Akif Aydın, *Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet*, 2. Baskı, Klasik Yayınları, İstanbul, 2017, s. 27.

⁸⁸ *Bilhassa tagallübü nisvan* adı verilen kadınlar *saltanatı* döneminde bu durum hâkim olmuştur.

⁸⁹ Kenan Ziya Taş, *Osmanlı Kamu Hukukunda Hükümdara Vekâlet* Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, yıl 2003 , sayı 7 , s. 71.

⁹⁰ Osmanlı tarihinde padişahsız kalma hallerinin sakıncaları başta Ankara Savaşı sonrası Yıldırım Bayazıd 'ın esir olarak Türkistan'a götürülmesinin akabinde ortaya çıkan fetret devrinde meydana gelen karışıklıklarda görülmüştür.

ve karakter olarak yetersiz olduğu durumlarda vekâletin gerekliliğın aciliyet taşımasıdır. Son olarak padişahların uzun bir sefer için başkentte bulunmadığı durumlarda, vekâlet kurumu son derece önemli hale gelmiştir.

Vergi toplama memurunun işini bir başkasına vekâleten vermesi ve verdiği iş dolayısıyla vekilin aldığı hediyelerin ve hibelerin kime ait olacağına ilişkin kayıt şu şekildedir:

‘‘Bir karye zabiti olan Zeyd, karye-i mezbure reayasının aşar-ı şeriyelerini kabza Amr’ı tevkil edip Amr dahi ahali-i karyenin aşar-ı şeriyelerini kabzettikten sonra ahali-i karyeden birkaç kimesneler Amr’a şu kadar keyl buğday ve arpa hibe ve teslim etseler Amr, makbuzu olan aşarı tamamen Zeyd’e teslim ettikten sonra Zeyd, Amr’a ‘Vekilim olmanla ahalinin sana hibe⁹¹ ettikleri buğday ve arpa dahi benim olmuş olur’ deyip ol buğday ve arpayı dahi Amr’dan tegallüben ahz ve istihlak eylese Amr ol buğday ve arpayı Zeyd’e tazmine kadir olur mu? El cevap: olur.’’’⁹²

Fetvada devlet başkanı olan padişah adına şer’i bir vergi olan aşarı toplamakla görevli birinin bir başkasına bu işi vekâleten gördürmesi anlatılmaktadır. Halkın vergi toplayan kişiye verdiği hediyelerin ve bağışların, vergi memuruna ait olmasından bahisle bu işi yapan kişinin sadece bir vekil olmasından hediye ve bağışların memura ait olduğunu kabul konusunda oldukça ilgi çekici bir fetvadır. İşin tuhaf tarafı vergiler aslen devlet başkanı adına toplanmaktadır. Memurun vekilini dava ettiği gibi padişah da bu hediyelerin kendisine ait olduğunu aynı şekilde talep ve dava etme hakkına haiz olacaktır. Ancak bugünden bakılınca açıkça rüşvet olduğu belli olan bu hediyelerin ve bağışların iadesinin bir fetva mecmuasına yansması da toplumun ahlaki dönüşümünün bir göstergesi olsa gerektir.

---

⁹¹Vekâlet sözleşmesiyle hibe yapılabileceğine ilişkin kararlar mevcuttur. Örneğın, bir arşiv kaydında; ‘‘El-Hac İbrahim Paşa bin Hayreddin Paşa vekâletiyle Şehzade Sultan Bayezid’in, kendi zevcesi Gülbahar hatun bint-i Abdüssamed’e Amasya beldesinde bağı ile birlikte iki hane hibe ettiğine dair Amasya Kadısı Mehmed bin Yusuf tarafından tanzim ve Kadıasker Ali bin Yusuf el-Fenari tarafından tasdik olunan hüccet’’ BOA, 25/0, H-29-07-875.

⁹² Şeyhülislam Feyzullah Efendi, s. 261.

II. Vekâlet Sözleşmesinin Tarafları ve Borçları

Vekâlet sözleşmesinin kapsamının sözleşme kapsamıyla açıkça sınırları belirlenmediği takdirde hangi konuda vekâlet verilmişse o konuyla sınırlı sayılıp kapsam da buna göre daraltılmaktadır.⁹³ Vekâlet sözleşmesiyle vekil, vekil olduğu işlemi yapmasını gerektirecek hukuki tasarrufları ifa yetkisine doğal olarak sahiptir.⁹⁴

Vekâlet sözleşmesi, mahiyet itibarıyla genel bir vekâleti kapsamaktadır. Müvekkilin vekiline verdiği vekâlet yetkisiyle onun menfaatleri doğrultusunda hareket edeceğine güvenmektedir. Burada vekâlet sözleşmesinin esasının karşılıklı güven ilişkisi olduğu sonucu da çıkmaktadır. Buna göre vekil, vekâletin kendine sağladığı avantajı müvekkili aleyhine kullanmamalıdır. Müvekkilin aleyhine işlemlerde bulunabilmesi için vekile açıkça yetki verilmesi gerekmektedir. Buna göre müvekkil tarafından vekile, özel olarak yetki verilmediği takdirde, müvekkili adına dava açamaz, müvekkilin işi dolayısıyla bir hakeme gidemez, müvekkilin iflasını veya iflasının ertelenmesini talep edemez. Bunun yanında vekil, müvekkili adına kambiyo taahhüdüne girişemez, müvekkili için bağış yapamaz, onun adına bir başkasına kefil olamaz, müvekkilin taşınmazını devredemez, taşınmazını aynı bir hakla sınırlayamaz.⁹⁵

Vekâlet sözleşmesi, vekil ve müvekkil taraflarınca bir vekâlet konusu üzerinde akdedilen ve tarafları bağlayıcı olmayan bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin taraflarının her şeyden önce iyi niyet ve dürüstlük kurallarına göre hareket etmeleri beklenmektedir.⁹⁶ Her sözleşmede var olduğu üzere vekâlet sözleşmesinde de tarafların hakları ve yükümlülükleri vardır. Buna göre müvekkili tarafından verilen vekâlet yetkisi her ne kadar vekile bir hak sağlasa da aynı zamanda birtakım yükümlülükleri de beraberinde getirmektedir.

---

⁹³ eTBK, m. 388; TBK, m. 504/1.

⁹⁴ eTBK, m.388/2; TBK, m. 504/2.

⁹⁵ eTBK, m.388/3; TBK, m. 504/3.

⁹⁶ TMK, m. 2-3.

1. Vekilin Borçları

Vekilin, vekâlet sözleşmesinde açıkça belirtilmese de bir takım yükümlülükleri mevcuttur. Bu yükümlülükler de vekâlet sözleşmesinin kendi yapısından kaynaklanmaktadır. Vekilin borçları, Roma-İslam-Türk hukuklarında temel olarak aynıdır. Buna göre, vekil, müvekkilinin talimatına uygun hareket etmek zorundadır. Vekil, müvekkiline sadakatla ve özenle işi bizzat yerine getirmelidir. Vekil, vekâlet sözleşmesi dolayısıyla elde ettiklerini müvekkiline iade etmeli ve ona iş ile ilgili hesap vermelidir.

a. Talimata Uygun Hareket Etme

Vekil, kural olarak müvekkilinden açık bir talimat almadıkça hareket edemez. Vekilin, müvekkilin kendisine verdiği temsil yetkisini aşmaması gerekmektedir. Sınırın aşılması halinde, vekilce gerçekleştirilen tasarruf müvekkil namına geçerli bir sonuç doğurmayacaktır.⁹⁷ Vekilin, vekâlet sözleşmesi doğrultusunda ilk yükümü, vekâleti müvekkilinin talimatları dairesinde ifa etmesi olacaktır. Bu temel kuralın yanında; halin gerektirdiği meseleler, müvekkilinin talimatını alamayacak vaziyetin varlığı, vekâlet verenin bilmesi halinde söz konusu işlemin yapılması hakkında doğal olarak rıza göstereceğinin açık olması, gibi durumlarda temel kural esnemektedir.⁹⁸

Vekil, bu şekilde ortaya çıkan ve müvekkilinin menfaati doğrultusunda onun bir zarara uğramaması adına girişeceği hareketlerde ve eylemlerde müvekkilince izinli sayılmaktadır. Burada vekilin, müvekkilini koruma amacı taşıdığından bahisle genel kurala bir istisna getirilmiştir. Bu istisna dışında, vekil, müvekkilinin talimatından ayrıldığı takdirde bu durumdan doğan zararları karşılamak zorunda kalacaktır. Ayrıca, vekil, vekâlet sözleşmesinden doğan borcunu ifa etmemiş sayılacaktır.⁹⁹ Vekâlet sözleşmesinde kendisine tanınan yetki sınırlarını aşan vekil, meydana gelen zararlardan müvekkiline karşı sorumludur. Konuyla ilgili olarak Ebusuud Efendi'nin bir fetvası şu şekildedir:

---

⁹⁷ Songür, s. 253.

⁹⁸ eTBK, m. 389/1; TBK, m. 505; Demir, s. 78.

⁹⁹ eTBK, m. 389/2; TBK, m. 505.

‘Zeyd’in emri ve akçesi ile Amr, Mısır’a varub Zeyd için esir alub amma bunda gelmeyüp esir ile ahar vilayete sefer idüp, esir orada helak olsa Amr’a zaman lazım olur mu? El cevap: Ahar vilayete alub gitmeğe dahi me’zun ise olmaz.’¹⁰⁰

Fetvada, Zeyd’in vekili olarak Zeyd’in sağladığı imkanlarla Mısır’a gidip orada esir alan Amr’ın, İstanbul’a dönmesi gerektiği yerde aldığı esirlerle beraber başka bir yere gitmesi ve aldığı esirin de bu yerde ölmesi vakıası anlatılmaktadır. Fetvada söz konusu zararın kime yükleneceğine ilişkin veriler mevcuttur. Buna göre, Amr, satın alınanın akabinde, başka yere gitmeden doğrudan İstanbul’a gelmek konusunda talimata rağmen müvekkilinin iradesi dışına çıkarak başka bir yere gitmiştir. Zarar da burada doğmuştur. Bu sebeple sözleşmeye aykırı davranmıştır. Bu sebeple meydana gelen zarardan da sorumlu tutulacaktır.¹⁰¹

Fetvada zarardan sorumlu tutulacağı yanında eğer talimata uygun şekilde hareket etseydi, zararın tazmininin kendisine yüklenmeyeceği de yer almaktadır. Buna göre yetkisi dahilinde müvekkil tarafından başka yerlere gitme noktasında kendisine salahiyet tanınmış olsaydı o takdirde meydana gelen zararları tazmin noktasında sorumlu tutulmayacaktı.¹⁰²

Vekil, yukarıda da izah edildiği üzere sözleşmeyle müvekkilin yerine geçmektedir. Buna göre vekil, müvekkilinin arzu ve isteklerinin dışında kendi başına işlem yaparsa bu işlemler vekâlet sözleşmesi kapsamında değerlendirilmeyecektir. Bu hususlar Mecelle’de örnekler verilerek izah edilmiştir. Müvekkil, vekilini koç almaya göndermiş ancak vekil emre aykırı olarak koyun almışsa bu halde alınan malın bedelinden müvekkil sorumlu olmayacaktır. Bu şekilde bir satın almada koyun vekilin kendi malvarlığına ait olur.¹⁰³

Vekil, müvekkilin menfaatleri doğrultusunda ve onu haklarını ihlal etmeden temsil eden kişidir. Buna göre müvekkil vekiline süt alması için onu göndermiş olsa ve sütün hangi hayvanın sütü olduğunu belirtmemiş olması durumunda vekil¹⁰⁴,

---

¹⁰⁰ Ebusuud Efendi, s. 446.

¹⁰¹ Ebussud Efendi, s. 446.

¹⁰² Ebusuud Efendi, s. 446.

¹⁰³ MAA, m. 1471.

¹⁰⁴ MAA, m. 1473.

müvekkilinin iradesinin süt olması dolayısıyla o beldede yaygın olarak tüketilen sütü aldığı takdirde bu geçerli bir işlem olmaktadır.

b. Vekilin İşi Bizzat özenle ve Sadakatle Yerine Getirme Borcu

Vekil, vekâlet borcunu kural olarak şahsen ifa etmekle mükelleftir.¹⁰⁵ Bu genel kuralın yanında örneğın, müvekkili tarafından yetki verilmesi hallerinde, zorunlu bir halin ortaya çıkması koşullarında veya teamülün varlığı halinde vekil, işi başkasına grdrebilmektedir.¹⁰⁶ Vekil, stlendiğı işi iyi niyet çerçevesinde müvekkilinin menfaatleri doğrultusunda sadakat ve gerekli özenle yerine getirmek mecburiyetindedir.¹⁰⁷

Vekil, vekâlet sözleşmesinde kendisine tanınmayan bir surette yetkisi dışına çıkarak, işi bir başkasına grdrdğ takdirde, üçüncü kişinin fiilinden bizzat sorumlu tutulmaktadır.¹⁰⁸ Bunun dışında vekil, kendisine tanınan bir yetkiyle işi bir başkasına grdrdyse, bu takdirde seçiminden ve talimatlarda gerekli özeni göstermesinden sorumlu tutulmaktadır.¹⁰⁹ Müvekkil her iki durumda da haklarının doğrudan doğruya üçüncü kişiye ileri sürebilir.¹¹⁰

Vekâlet işini birlikte yapacak olan vekillerin vekâletin ifasından dolayı sorumluluğunda, bu vekâletten müteselsil olarak sorumlu tutulacakları belirtilmelidir. Ayrıca yetkilerini bir başka kişiye devretme haklarının olmadığı hallerde, müvekkillerini borç altına sokabilmeleri için söz konusu olacak işlemleri bir arada yapmış olma koşulu aranmaktadır.¹¹¹ Türk Borçlar Kanunu'nda da düzenlendiğı üzere

---

¹⁰⁵ Demir, s. 89.

¹⁰⁶ TBK, m. 506/1; eTBK, m. 390/3.

¹⁰⁷ TBK, m. 506/2; eTBK, m. 390/2. *zen* kavramı kanun metninde geçmesine rağmen, özenin nasıl olması gerektiğine dair bir açıklama bulunmamaktadır. *zen* kavramından ne anlaşılması gerektiğı dokrindeki görüşlerle ifade edilmektedir. Buna göre vekilin vekâlet sözleşmesiyle stlendiğı işi, müvekkilinin lehine sonuç doğuracak şekilde ifası ve müvekkilini zarara sokacak davranışlardan kaçınması şeklinde genel bir görüş vardır. Bkz. Özlem Demir, *Vekâlet Sözleşmesinde Tarafların Borçları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 55.

¹⁰⁸ TBK, m. 507.

¹⁰⁹ TBK, m. 507/2.

¹¹⁰ TBK, m. 507/3.

¹¹¹ TBK, m. 511; eTBK, m. 395.

vekil, vekâlet aldığı iş ve hizmetleri müvekkilinin yararına olacak şekilde ve onun menfaatlerini ihlal etmeden sadakatle ve özenle yerine getirmelidir.¹¹²

Sadakat borcu, vekilin müvekkiliyle olan sözleşmesine ve ‘‘Pacta sunt servanda’’ ilkesine dayanmaktadır. Vekil, vekil olduğu konuda her zaman müvekkilinin hak ve menfaatlerini gözeterek olup müvekkilinin iradesi sınırlarında hareket etmekle mükelleftir. Vekilin sadakat borcu sadece vekâlet sözleşmesi müddetince değil, sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam edecektir. Buna göre vekil kendisine emanet edilen veya bildirilen hususları sözleşme sona erse dahi saklamakla yükümlüdür. Bu sayede müvekkilinin gelecekte zarara uğramasının da engelleneceği amaçlanmıştır. İslam hukukunda yer alan vekilin kendisiyle sözleşme yapmasının yasaklanması da bu ilke kapsamında açıklanabilir. Vekâlet sözleşmesinde vekilin özen borcu, vekâlete konu olan işin gerçekleşmesi için akılcıca ve durumun gerekliliğine uygun şekilde davranma yükümü yüklemektedir.

Müvekkil ile vekil arasındaki güvene dayalı bir ilişki mevcuttur. Müvekkil kendi yapabileceği işi vekiline güvenerek onu kendi yerine bir anlamda kaim etmesi önemli bir hadisedir. Bu suretle müvekkil işi kendisinin değil de vekilinin yapması için irade beyanı göstererek bir sözleşme kurulmuşken vekilin kural olarak üçüncü bir kişiyi vekâlet ilişkisine sokması güven ilişkisiyle ve vekâlet ilişkisinin hassasiyetiyle bağdaşmamaktadır. Bu sebeple Mecelle’de de düzenlendiği şekilde bir kişi bizzat vekil olduğu işi bir başkasını vekil tayin ederek gördüremez. Ancak tam bu noktada alt vekillik müessesesi ortaya çıkmaktadır. Çünkü bilhassa vekâletin genel olarak verildiği durumlarda genel vekâlet kapsamının bir sınırı olmadığından vekilin bir başkasını aynı hususta vekil tayin etmesini önleyecek bir durum bulunmayacağı belirtilmektedir. Bunun dışında alt vekâlet konusu son derece önemlidir.

Alt vekâlet, vekilin kendi vekilliğine istinaden yaptığı işlemde doğan sonuçlar üzerine bir başkasını vekil olarak atmasıdır.¹¹³ Bir kimse vekil olarak tayin edildiği bir konuda bir başkasını kural olarak vekil tayin edemez. Ancak müvekkilin, izni varsa veya müvekkil, vekiline genel vekâlet veriyse vekâlet sözleşmesi bu takdirde alt

---

¹¹² TBK, m. 506/2.

¹¹³ Aral, s. 404.

vekâleti de kapsayacaktır.¹¹⁴ Bu şekilde vekil olan kişi, vekilin vekili değil, müvekkilin vekili olur. Bunun yanında kendisini vekil tayin eden vekil, istifa etse veya görevden alınsa dahi sonraki vekil olanın vekilliği bundan etkilenmez.¹¹⁵ Mecelledeki hükme karşı olarak Ebu Hanife'nin bu ikinci vekilin vekilliği konusundaki görüşü farklıdır. Ebu Hanife adil bir haberci birinci vekilin durumunu ikinci vekile bildirirse ikinci vekilin de vekilliğinin ortadan kalkacağını ifade etmektedir. Bunun dışında haber veren kişinin adil bir kişi olmadığı hallerde ikinci vekilin vekilliğinin devam edeceği belirtilmiştir.¹¹⁶

c. Hesap Verme ve İade Borcu

Vekil, gördüğü işin hesabını ve iş dolayısıyla elde ettiklerini müvekkile vermek zorundadır.¹¹⁷ Vekil, vekâlet dolayısıyla elde ettiği parayı geç teslim etmesi halinde gecikme faizi ödemek zorunda kalacaktır.¹¹⁸ Müvekkil, vekilini kendi adına ve yerine hak ve menfaatlerini koruması adına tayin etmektedir. Vekâletin taşıdığı anlam gereği de vekil, işlemlerini müvekkili adına yapmakta olduğundan onun vekâlet konusunda elde ettiği alacak ve menfaatleri ve diğer aldığı şeyleri müvekkiline iade etmesi de konunun esasını teşkil etmektedir.¹¹⁹

6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 508.maddesine göre; vekil, müvekkiline vekâlete konu olan işin hesabını vermek mecburiyetindedir. Bu kapsamda vekilin, vekâlet dolayısıyla elde ettiği bilgi ve belgeyi, müvekkiline iade etmesi gerekmektedir. Bunun yanında vekâlete konu olan hususlarla ilgili olarak müvekkiline bilgi vermesi de hesap verme yükümü altında değerlendirilmektedir.¹²⁰

Vekâlet sözleşmesinde kural, vekilin vekâlet dolayısıyla elde ettiklerini bir an önce hak sahibi olan müvekkiline iade etmesidir. Hakkın tesliminin gecikmesi halinde vekil faiz ödemek gibi birtakım sonuçlarla yüzleşecektir. Vekilin iflası halinde

---

¹¹⁴ Serahsi, s. 234.

¹¹⁵ MAA, m. 1466.

¹¹⁶ Serahsi, s. 224.

¹¹⁷ Demir, s. 97; Demir, s. 104.

¹¹⁸ TBK, m. 508; eTBK, m. 392.

¹¹⁹ Aral, s. 409.

¹²⁰ Aral, s. 408.

müvekkil, iflas masasına karşı hakkının mevcut olduğundan bahisle talepte bulunabilecektir.¹²¹ Bunun yanında müvekkil, vekilin kendi adına ve müvekkili hesabına edindiği taşınır eşyaları iflas masasından ayrılarak kendisine teslimini isteyebilmektedir. Buna karşılık, vekilin haiz olduğu hapis hakkından da iflas masası yararlanacaktır.¹²² Bu durum silahların eşitliği ilkesinin bir sonucudur.

2. Müvekkilin Borçları

Vekâlet sözleşmesinin karakterinde tarafların hak ve yükümlülükleri yer almaktadır. Buna göre vekil, müvekkilinin menfaatini korumayı taahhüt ederken, müvekkilin de vekilinin hak ve menfaatlerini koruması beklenmektedir. Bu konuda müvekkil, vekâlet dolayısıyla vekilinin yaptığı harcamaları kalem kalem ona ödemek zorundadır. Müvekkil ayrıca vekilin müvekkili dolayısıyla borç altına girmiş olması halinde onu borçlardan da kurtarmakla yükümlüdür.¹²³ Burada sorulması gereken husus, müvekkilin her türlü gideri ödediği gibi vekilinin uğramış olduğu zararı da ödemek zorunda olup olmadığıdır. Vekil, uğradığı her zararı müvekkilinden talep edebilecek midir? Bu konuda vekâletin icrası dolayısıyla uğranılan zararların giderilmesinin pacta sunt servanda ilkesi, iyi niyet ve dürüstlük kuralı gibi özel hukukun temel kavramları birlikte değerlendirilerek bir sonuca ulaşılmıştır. Bununla birlikte müvekkil kendisinin kusurunun bulunmadığını ispat ettiği takdirde tazminden sorumlu tutulmayacaktır.¹²⁴

a. Vekile Vekâlet Dolayısıyla Ödeme Yapılması

6098 sayılı kanunda vekilin, vekâlet sözleşmesinde ücret hakkında bir hüküm bulunduğu takdirde ödemeye hak kazanacağı belirtilmektedir.¹²⁵ Bunun dışında da vekâlete konu olan hususta bir teamül varsa vekil ücrete hak kazanmaktadır.

Vekilin vekil olmasından kaynaklı alacağı, ücret yanında vekâlet dolayısıyla yaptığı masraflar da müvekkil tarafından ödenecektir. Çünkü vekil, söz konusu

---

¹²¹ TBK, m. 509/2; eTBK, m. 393/2.

¹²² TBK, m.509/3; eTBK, m. 393/3.

¹²³ TBK, m. 510/1; eTBK, m. 394/1.

¹²⁴ TBK, m. 510/2; eTBK, m. 394/2.

¹²⁵ TBK, m. 502.

vekilliği ücretsiz bile yapmış olsa birtakım masraf yapması olağandır. Bu sebeple müvekkilin ödememesi halinde vekil hem vekillik yapma borcuna hem de masrafları kendi başına ödeme külfetiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu şekilde olası bir hakkaniyetsizlikte dürüstlük kuralıyla bağdaşmamaktadır.

b. Vekilin Giderleri ve Uğranılan Zararların Giderilmesi

Müvekkil, vekilin, yolculuk giderlerini, kalacağı yer masraflarını ve bunun gibi olağan giderleri karşılamak zorundadır. Borçlar Kanunu'nda da bu durum vekilin, vekâlet dolayısıyla yapmış olduğu giderlerin müvekkilce ödenmesi konusunda düzenleme mevcuttur.¹²⁶

Vekil, müvekkilini temsil etmesinden ötürü bir borca girmişse müvekkil vekilini borçtan kurtarmakla mükelleftir.¹²⁷ Ayrıca vekil, vekâlet sözleşmesi dolayısıyla herhangi bir zarara uğradıysa bunun da müvekkil tarafından karşılanması gerekmektedir. Tazmin müessesesine gidilebilmesi için ilk olarak ortada bir zararın mevcudiyeti aranmaktadır. İkinci olarak, söz konusu zarar ile vekâlet sözleşmesinin uygulanmasının arasında bir illiyet bağının mevcudiyeti aranacaktır. Son olarak da vekâlet sözleşmesinin yerine getirilirken vekilin bir kusurunun bulunmaması aranmaktadır. Tazmin noktasına gidilebilmesi için vekâlet sözleşmesinin ücretli görülmesinin kararlaştırılmış olması gerekmektedir.

Ücretsiz şekilde kurulmuş bir vekâlet sözleşmesinde vekilin, vekâlet dolayısıyla uğradığı zararların müvekkilce tazmini için vekilin kusuru aranmamaktadır.¹²⁸ Bunun sebebi vekilin söz konusu zarara uğramasının nedeninin müvekkil adına hareket ettiği vakitlerde kendi adına işlem yapmaması ve aynı şekilde müvekkilin de kendi işini yaparken bir zarara uğramış olsaydı tazmini kendi karşılayacağı prensibinden hareket edilmektedir. İsviçre Federal Mahkemesi, söz konusu kararı Medeni Kanun'unun birinci maddesine dayanarak vermiştir.¹²⁹

Vekâlet sözleşmesinin kurulması hakkında yapılan izahlardan sonra vekâlet sözleşmesinin unsurları hakkında açıklamalar yapılacaktır.

---

¹²⁶ TBK, m. 510/1.

¹²⁷ Aral, s. 411.

¹²⁸ Aral, s. 412.

¹²⁹ Aral, s. 412.

III. Vekâlet Sözleşmesinin Unsurları

Sözleşmenin kurulması için gerekli asgari şartlar hususunda Hanefi hukukçular ile diğer ekoller arasında görüş birliği bulunmamaktadır. Hanefi ekolüne göre sözleşmenin unsuru iradelerin karşılıklı olarak örtüştüğü icap ve kabulün birlikte yer almalıdır. Bunun sağlanması için de sözleşme yapma iradesi gösteren tarafların uygun bir şekilde bulunması şarttır. Unsurları tam olmayan sözleşme hukuken geçersizliğe mahkumdur. Buna batıl akit de denir. Hanefilerin dışındaki ekollerde durum farklıdır. Onlar, sözleşmenin kurulması için icap ve kabulün örtüşmesinin yanında; taraf, konu ve bunlara ait vasıflar da sözleşmenin vazgeçilmez unsurları olarak görmektedirler. Bu unsurlardan birinin bulunmaması halinde sözleşme geçersizlikle malul olmaktadır.¹³⁰

Cumhura göre vekâlet sözleşmesinin dört unsuru mevcuttur. ilk olarak, müvekkil bulunmalıdır. Müvekkil, vekâlet sözleşmesiyle birisini hukuka uygun bir tasarrufta bulunması için yetkilendiren kişidir. İkinci olarak vekâlete tayin edilen bir vekilin varlığıdır. Üçüncü unsur olarak *müvekkelun bih* adı verilen vekâlet konusu olmalıdır. Bu konunun hukuka uygun olması gerektiğinden bahsedilmiştir. Son olarak da vekâlet sözleşmesinin kurulması için gerekli olan sigadır.¹³¹

A. İcap ve Kabul

Vekâlet Sözleşmesi, her akitte sözleşmede olduğu gibi tarafların konu hakkında icap ve kabulleri gerekmektedir. İcap ve kabul, karşılıklı irade beyanıdır. Kur'an-ı Kerîm, sözleşmelerin karşılıklı rızâ temeline oturtulmasına, daha doğrusu akdin karşılıklı rızadan ibaret olduğunu belirtmektedir. Rıza psikolojik bir hâl olduğu için bunun mevcudiyetinin dışa vurulması gerekmektedir. Bu sebeple de bu yönde objektif bir alâmete ihtiyaç vardır; işte bu alâmet de icap-kabul tabiri ile ifade edilen irade beyanıdır. Teferruatta içtihat farkları bulunmakla beraber genellikle, akit maksadını ifade eden her söz, yazı ve davranış irade beyanı olarak kabul edilmiştir.¹³²

¹³⁰ Aybakan, İslam Hukukunda Vekâlet, s. 19; Karaman, *Akid*, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 2, s. 253.

¹³¹ Zuhayli, s. 210.

¹³² MAA, m. 103; İrade esasen özü ve mahiyeti itibariyle zihinde, genel bir deyimle içte gerçekleşen sübjektif bir durum olduğundan açıklanmadıkça muhataplar tarafından bilinmesi ve ona hukukî sonuç bağlanması mümkün olmaz. Bunun için de içte oluşan iradenin dışa vurulması ayrıca gereklidir. Böyle

İcap ile kabulün karşılıklı rızaya delil olarak gösterilebilmesi için bunların birbiriyle uyumlu irade açıklaması olması gerekmektedir. Hukukçular bu irade uyumunun aynı mecliste gerçekleşmesi üzerinde durmuşlardır. Hanefiler ve Malikilere göre akit meclisi, akdin kuruluşu ile ilgili fiil ve davranışlar bütünüdür; icap ile başlar, kabul ile biter. Diğer müçtehitlere göre akit meclisi kavramı maddîdir, akdin yapıldığı yer ve akdi yapanların fizik varlığı ile ilgilidir; icab-kabulden sonra başlar ve tarafların birbirinden ayrılmalarına kadar yani meclisi terk etmelerine değin devam eder. İçtihada göre söz konusu akitten tarafların meclis birliği sona erene kadar rucü etme hakları bulunmaktadır.¹³³

Vekil kendisine yapılan vekillik teklifini kabul ettiğini, açık şekilde kabul ettiğini bildirebileceği gibi kabulünü, bu manaya gelen bir söz ile de ifade edebilir.¹³⁴ Buna sarih kabul denir. Ancak vekâlet sözleşmesinde kabulün sarih olması şart değildir. Vekil olması istenen kişi kendisine yapılan teklifi reddetmeden o teklifin gereğini yerine getirdiği takdirde kabul etmiş sayılır. Buna *zımni kabul* denmektedir. Şafiilere göre vekâlet ücret karşılığında yapılacaksa zımni kabul yeterli değildir. Açıkça sözlü şekilde kabul edilmelidir.¹³⁵

İcap, müvekkilin, vekâlet konusunda vekiline yaptığı teklifle hüküm ifade etmektedir. Müvekkilin bu yöndeki iradesini açıkça vekile bildirmesi gerekmektedir. Vekâlet konusundaki icap ancak bu şekilde hüküm doğurur. Müvekkil, vekâlet lafzını

---

olunca biri iradenin kendisi veya oluşması, diğeri açıklanması olmak üzere iki süreç veya boyutundan söz edilir. Klasik literatürde birinci boyut daha çok rızâ ve ihtiyar kavramlarıyla, ikinci boyut “sîgatü’l-akd” veya “icap-kabul” terimleriyle ifade edilirken çağdaş yazarlar birincisini “iç irade” veya “gerçek irade”, ikincisini de “dış irade” şeklinde nitelendirir. Dış irade, ehliyetli kişinin bir hukukî işlemi kurmaya yönelik irade açıklaması demek olup çağdaş literatürde genelde Batı hukukundaki kullanımın da etkisiyle “irade beyanı” tabiriyle karşılanmaktadır. Yunus Apaydın “İrade Beyanı”, DİA, 2000, C. 21, s. 263-266.

¹³³Hayrettin Karaman, <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0904.htm> erişim tarihi (6.10.2017).

¹³⁴ “...Receb b. İsmail ve İbrahim b. İlyas nâm kimesneler, Yakub b. Pîr Ali'den sâdır olan da'vâda gıbbe'l-istişhâd şöyle şehâdet ettiler ki, Gülizar bt. Abdullah nâm Hâtun, Yusuf b. Süleyman ve diğerkimesnelerle olan da'vâsında da'vâ ve husûmete ve gerekli husûsâta müdde'î-i mezbûru mutlak tevkîl ile vekîl etti. Vekîl-i mezbûr, vekâlet-i mezbûreyi vicâhen ve şifâhen kabûl etti. Şehâdetleri ba'de't-ta'dîli's-şer'î ve't-tezkiyeti's-şer'iyye inde's-şer' makbûl ve mu'teber olmağın mücebince hükmedildi.” İKS, C. 11, s. 217, hüküm no: 318.

¹³⁵ Aybakan, İslam Hukukunda Vekâlet, s. 21.

kullanmak mecburiyetinde değildir. Vekâlet manasına gelebilecek herhangi bir sözle de bunu yapabilmektedir.¹³⁶ İcap konusunda hukukçular arasında icabın muhataba ulaşma konusunda içtihat farklılığı vardır. Buna göre icap Hanefi hukukçulara göre muhataba ulaşması gereken bir irade açıklamadır. Şafiilere göre icabın muhataba ulaşması gerekmemektedir. Ayrıca vekâlet kime verilecekse onun tayin edilmesi gerekmektedir; müvekkilin iki kişiye karşı ‘‘Her ikinizden birini vekil ettim’’ ifadesi icap niteliği taşımamaktadır.

Mecelle’nin 1451. maddesinde vekil tayininin kurucu unsurunun icap ve kabulden ibaret olduğu hükme bağlanmıştır. Madde gerekçesinde ‘‘Şu konuda seni müvekkilim olarak atadım’’ diyen bir kimseye karşılık vekilin ‘‘Kabul ettim’’ cevabı vekâlet sözleşmesini kuracağı belirtilmiştir. Bunun gibi vekil bir şey söylemeyip de o işi yaparsa vekilliği kabul ettiği varsayılır ve yapılan işlem hukuka uygun kabul edilir. Ancak maddenin ikinci fıkrasında vekilin icabı reddetmesinden sonra yapılan teklifin hükmünün kalmayacağı ve reddetmesine rağmen o işin görülmesinin hukuka uygun olmadığı ifade edilmiştir.

Vekâlet sözleşmesinin geleceğe yönelik olarak yapılması mümkündür. 1453. maddede, bir iş yapıldıktan sonra verilmiş olan icazetin önceden verilmiş izin gibi olacağı belirtilerek vekâlet kapsamında değerlendirileceği belirtilmiştir. Buna göre her ne kadar vekil tayin edilmeden bir işlem yapılmış olsa dahi bunun müvekkil tarafından onanmasıyla vekâlet sözleşmesi şeklinde hüküm ve sonuç doğuracaktır.

Elçilik vekâletten sayılmamıştır. Mecelle’de bu konuyla ilgili olarak, bir kimsenin kuyumcudan borç para alıp borcu ödemek üzere başkasını kuyumcuya yollaması örneği verilmektedir.¹³⁷ Bu kişi borçlunun vekili değildir. Yine madde örneklemede birinin at satın alma hususunda tacire yolladığı kişinin ‘‘Falan kişi senden at satın almak istiyor’’ dedikten sonra tacirin bu kişiye ‘‘Atı şu kadar paraya ona sattım git ona söyle’’ demesi ve atı ona ulaştırmak üzere teslim etmesi örneğinde de aradaki kişi sadece bir vasıttan ibarettir; vekil olarak kabul edilmez.¹³⁸

---

¹³⁶ Aybakan, s. 20.

¹³⁷ İlhan, s. 441.

¹³⁸ İlhan, s. 441.

Görevlendirmenin, bazen vekil konusunda bazen de elçilik hususunda olduğu ifade edilmiştir. Bir kimsenin emriyle çalışanına, bir tacirden mal satın alması halinde, satın alan kişi vekil olmuşken, o kimsenin tacirle pazarlık yapıp malı sadece almak üzere hizmetlisinin yolladığı senaryoda hizmetli kimse elçi olmuş olur.¹³⁹

1456.maddede vekil tayin etmenin bazen kayıtsız ve şartsız yani mutlak surette olduğu hususu yer almıştır buna göre bir şartın oluşmasına ertelenmiş veya bir zamana bağlı veya bir kayıt ile sınırlı olamaz. İkinci fıkra da bazen bir şartın oluşmasına ertelenmiş olabilir denmekte üçüncü fıkra da bazen zamana bağlı olur; dördüncü fıkra da ve bazen bir kayıt ile sınırlı olur ifadesi geçmektedir.

Sözleşmenin kuruluşunda icap ve kabul bulunmaması halinde yapılan vekilliklerde işlemi ayakta tutmak için işlem yapıldıktan sonradan verilen icazetin; vekâlet verme şeklinde bir işleme dönüşeceği Mecelle'nin 1452. maddesinde izah edilmiştir.

Vekilin, müvekkilin icabını kabulü, kabul ettiğini açıkça beyan etmesi veya bu manaya gelen herhangi bir şekilde ifadesiyle olmaktadır. Vekâletin teklif zamanında veya daha sonra kabul edilmesi hukuken geçerlidir. Bunun dayanağı Hz. Peygamberin vekil olarak tayin ettiği kimselerin vekâletinin, vekâlete konu olan fiilleriyle izhar etmiş olmalarının yanında vekil tayin edilmelerinden sonra kabulleri arasında bir zaman aralığının bulunmasıdır.¹⁴⁰

Vekâlet ilişkisinin kurulabilmesi için vekilce kabulün açıkça yapılmasına gerek duyulmamaktadır. Vekil, müvekkilin vekâlet verme konusundaki icabını bir şekilde reddetmeden o teklif edilen hukuki işlemi yaptığı takdirde *örtülü kabul* gerçekleşmiş sayılmaktadır. Örtülü kabul konusunda hukukçular arasında görüş ayrılığı vardır. Buna göre Şafi hukukuçular vekâlet sözleşmesinin ücret karşılığı yapılacağı durumlardaki kabulün açık yapılması gerektiğini savunmuşlardır.¹⁴¹

---

¹³⁹ İlhan, s. 442.

¹⁴⁰ Zuhayli, s. 211.

¹⁴¹ Aybakan, İslam Hukukunda Vekâlet, s. 21.

B. Konu

Vekâlet konusu hukuki işlem, İslam hukukunda “Müvekkelün-bih” şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre bir hukuki işlemin vekâlete konu olabilmesinin ilk şartı hukuken mübah yani herkesin faydalanma konusunda serbestliğinin olduğu konularda olmamasıdır. Buna göre bir kişinin diğer bir kişiye vekâleten su çekmesi, bakır, kurşun ve mücevher gibi madenleri çıkarması hukuken geçerli bir vekâlet örneği sayılmaz. Çünkü bu kapsamda elde edilenler; bakır, su ve mücevherler elde eden kişinin kendisi olmaktadır, müvekkilin bunlarda hakkı kabul edilmez.¹⁴²

Mecellenin 1459. maddesinde de yer aldığı üzere vekâlet konusunun bilinmesi gerekmektedir. Vekâlet konusunda aranan ikinci şart vekâlet konusunun müvekkilin mülkünde olmasıdır. Buna göre müvekkil, kendi hak sahibi olmadığı bir konuda başkasına tasarruf hakkı veremez. Üçüncü şarta göre vekâlet yoluyla borç isteme olmaması gerekmektedir. Bu durumun sebebi, verilecek olan borcun müvekkile değil vekile ait olacağıdır. Bu sebeple borç alma durumu vekâletle yapılamaz ancak risalet yoluyla yapılabilir.¹⁴³

Vekâlet konusunda beşinci şart, Şer’i olarak vekâletin kabul edilebilecek bir konuda olması gerekmektedir. Buna göre namaz, oruç gibi bedeni ibadetlerde vekâlet mümkün değildir. Bu ibadetlerden kasıt bireysel olarak nefsi zorlamak olacağından bu ibadetlerin manasıyla çelişmemesi için vekil ile yerine getirilemezler. Şafi hukukçular bir şart daha ileri sürerler. Onlara göre aşırı aldanma haline (Gabn-i Fahş) sebebiyet vermemek için konunun asgari düzeyde bilinmesi gerekmektedir.¹⁴⁴ Bunların dışında kamuyu ilgilendiren had suçları, kısas suçları veya bir nedenle ayıp dolayısıyla kabul edilmeyen ticaret malları vekâlete konu olmamaktadır. Yine Hanefi hukukçulara göre kısasın yerine getirilmesinde vekil tayini hukuka aykırıdır.¹⁴⁵

---

¹⁴² Zuhayli, s. 216.

¹⁴³ MAA, m. 1459/2 “Fakat müvekkel-ün bihin ma’lum olması lazımdır.”

¹⁴⁴ Zuhayli, s. 217.

¹⁴⁵ Şafi hukukçular bu konuda Hanefilerden ayrı olarak kısas suçlarında vekâleti kul haklarına dayanmaları dolayısıyla ve kişinin davada bizzat bulunmama hakkıyla açıklayarak caiz görürler. Serahsi, s. 12.

C. Taraflar

Hanefi Hukukçular, temyiz kudretinin varlığını vekil olarak atanabilmek için yeterli görmüşlerdir.¹⁴⁶ Vekil tayin edilecek kişinin akıl sağlığı yerinde olmalıdır. Öyle ki vekilin, vekâlet konusunu idrak edebilecek düzeyde kavrama yetisinin gelişmiş olması gerekmektedir. Buna göre akıl hastası ve ayırt etme gücü olmayan küçüğün vekil olarak tayini hukuken geçersizdir. Ayırt etme gücüne sahip olan küçüğün vekil tayin edilmesi ise Ebu Hanife'ye göre geçerli bir işlemdir. Vekile ilişkin şartta anahtar husus literatüre *İbare* olarak geçen ve müvekkilin maksadını anlatabilme salahiyetine haiz olup olmadığının araştırılmasıdır. Yani vekil olacak kişinin *ibare ehlinden olması* gerekmektedir. İbare ise akıl ve temyiz kudretiyle mümkün olmaktadır. Hz. Peygamber evlenme konusunda Ümmü Seleme'nin oğlunu kendisine vekâlet etmesi için görevlendirmiştir.¹⁴⁷

Müvekkil sadece kendi başına tasarruf kabiliyetine haiz olduğu konularda vekil atayabilir. Bu husus Mecelle 'de de ifade edildiği gibi vekâlete konu olan işlemi kendisinin tek başına yapmaya kadir olması gerekmektedir.¹⁴⁸

Akıl hastalığı olan ve temyiz kudretinden mahrum bulunan kimselerin müvekkil olmaları bu kimselerin zaten bir tasarrufta bulunmalarının mümkün olmadığı gerekçesiyle mümkün değildir.¹⁴⁹

Sınırlı ehliyetsiz kategorisinde değerlendirilen mümeyyiz küçüklerin müvekkil olma halleri Hanefi hukukçularca müvekkilin lehine-aleyhine-denge olma olasılıkları şeklinde incelenmiştir. Birinci halde bu kimselerin; boşanma, sadaka ve benzer müvekkilin aleyhine olan konularda vekil atamaları geçersizdir. İkinci halde müvekkilin mutlak olarak menfaatine olan durumlarda hibe, bağış kabulü gibi konularda vekâlet verilmesi geçerli olmaktadır. Üçüncü durumda ise müvekkilin lehine veya aleyhine olduğu işin başından belli olamayan alışveriş ve icare gibi

¹⁴⁶ Aybakan, İslam Hukukunda Vekâlet, s. 28.

¹⁴⁷ Zuhayli, s. 217.

¹⁴⁸ MAA, m. 1457.

¹⁴⁹ Aybakan, s. 26.

konularda müvekkil olan mümeyyiz küçük vekil atama konusunda bu kişi ticarete izinliyse vekil de atayabilir.¹⁵⁰

D. Vekâlet Sözleşmesinde Ücret

Vekâlet sözleşmesinde ücret unsuru Roma hukukundan İslam hukukuna oradan modern hukuka uzanan bir yelpazede işlenmiştir. Roma hukukunda vekillik ücretsiz bir nevi centilmenlik işlemiydi. Bununla birlikte müvekkil, vekiline *honorium* adında ödeme yaparsa bu geçerli bir ödeme olurdu. Hz. Peygamber'in uygulamalarında da ücretli ve ücretsiz vekâleti görmekteyiz. Üneys'i had cezasını tatbik için vekil olarak tayin etmesinde ve Urve'yi bir koyunu satın almak üzere vekil tayini ücretsizdir. Bunun yanında Hz. Peygamber, zekat toplama memurlarını ücretli şekilde görevlendirmiştir.¹⁵¹ Vekâlet sözleşmesi kural olarak ücretsiz yapılmakla birlikte, ücret kararlaştırılabilmektedir.

Vekil, eğer sözleşmede ücret belirtildiyse onu almaya hak kazanır. Bunun dışında ücretin sözleşmede belirlenmediği durumlarda vekil, o iş için piyasada ödenen ücreti talep edebilir. Bu durum literatürde ecr-i misil olarak adlandırılmaktadır.¹⁵² Bu durumun hukuki dayanağı Hz. Peygamber'in zekât toplamak üzere gönderdiği kimselere bir ücret vermiş olmasıdır.¹⁵³

Vekâlet sözleşmesinin ücretsiz olduğu durumlarda bu vekâlet, vekilin müvekkile bir iyiliği şeklinde değerlendirilir. Ancak vekâlet sözleşmesinde bir ücret kararlaştırılması halinde vekâlet sözleşmesinden doğan hak ve yükümlülükler icare akitlerine benzemektedir.¹⁵⁴ Bu durumda ayrıca müvekkilin vekiline vekâlet müddeti bitmeden vekillikten çekilmesi halinde ücret ödemeyeceğini şart koşması da hukuka uygun bir işlem olarak değerlendirilir. Yargıtay'ın kararında ücretin söz konusu edilmediği hallerde hizmet sözleşmesinden söz edilemeyeceği yani ücret konusunun hizmet sözleşmesinin ana unsurunu teşkil ettiğini, vekâlet sözleşmesinde ise ücretin esas unsur olmadığı belirtilmiştir.¹⁵⁵ Mecellede durum oldukça farklı şekilde

¹⁵⁰ Zuhayli, s. 215; Güllüce, s. 16.

¹⁵¹ Aybakan, İslam Hukukunda Vekâlet, s. 25.

¹⁵² Atar, *Avukat*, s. 166.

¹⁵³ Atar, *Avukat*, s. 166.

¹⁵⁴ Zuhayli, s. 213.

¹⁵⁵ Yrg.9.H.D., 28/05/2009, E.2008/496,K.2009/14827; Cevdet İlhan, Günay, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, 2.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 1418.

düzenlenmiştir. Maddeye göre vekil, sözleşmede kararlaştırılmışsa ücreti talep edebilir lakin kararlaştırılmamasına rağmen ücret isterse bu kendisine verilmez. Bağış yapmış sayılır.¹⁵⁶ Bunlara ek olarak, ücretin belirlenmediği durumlarda vekil, müvekkilinden ecr-i misil talep hakkına haizdir.¹⁵⁷ Buraya kadar vekâlet sözleşmesinin unsurları işlenmiştir. Vekâlet sözleşmesinin benzer hukuki tasarruflarla mukayesesi üzerinde durulacaktır.

IV. Vekâlet Sözleşmesinin Benzerleriyle Mukayesesi

Vekâlet sözleşmesinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu sözleşmenin benzer sözleşme ve hukuki kavramlarla olan ilişkisi incelenmelidir. İstisna sözleşmesi bir eser yaptırmak adına akdedilen ve iş görme borcu doğuran bir sözleşmedir. İlk olarak bu sözleşmeyle vekâlet sözleşmesinin ilişkisi incelenecektir. Bunun yanında, temsil işlemiyle vekâletin ilişkisine değinilecektir. Bu bölümde son olarak da vekil ve haberci arasındaki münasbet ele alınacaktır.

A. İstisna-Vekâlet Sözleşmesinin İlişkisi

İstisna sözleşmesi diğer adıyla eser sözleşmesi, iş görme sözleşmelerinin vekâlet sözleşmesiyle birlikte alt başlıklarında yer almaktadır. İstisna sözleşmesiyle vekâlet sözleşmesi her ne kadar benzerlikler taşısa da esas itibarıyla birbirinden farklılık arz etmektedir. Bir terziye elbise diktirmek istisna sözleşmesinin konusunu oluştururken, bir terziye elbise diktirmek üzere bir başkasını vekil tayin etmek, vekâlet sözleşmesinin konusunu oluşturmaktadır.

Bir fetvada, Zeyd, Amr'a bir miktar para vererek kendisi için uygun bir gemi yaptırmayı için vekâlet vermektedir. Amr, aldığı parayla Zeyd için uygun bir gemi inşa ettirip bunu müvekkiline teslim edeceği sırada müvekkili, pişman olmuş ve verdiği parayı Amr'dan geri istemiştir. Fetvada vekilin bu parayı ödemekle yükümlü olmadığı belirtilmiştir.¹⁵⁸

---

¹⁵⁶ MAA, m. 1467.

¹⁵⁷ Atar, *Avukat*, s. 166.

¹⁵⁸ “Zeyd, Amr’a şu kadar akçe verip, ‘Meblağ-ı mezbur ile benim için şu makule bir sefîne yaptır’ diyerek Amr’ı istisna vekil etmekle Amr meblağ-ı mezbur ile Zeyd için ol makule bir sefîne yaptırır

TBK'nın ayırımına göre hem vekâlet sözleşmesi hem de istisna sözleşmesi, iş görme sözleşmesi kapsamında değerlendirilmektedir. Vekâlet sözleşmesinin konusu istisna sözleşmesinde olduğu gibi bir işi görmektir. Vekâlet sözleşmesinin konusu istisna sözleşmesinden daha kapsamlıdır. İstisna sözleşmesinde, müteahhit her koşulda ücret karşılığı iş görmektedir. İstisna sözleşmesinde görülen işin planlanan neticesi kusur olmadığı halde gerçekleşmemesinden dolan risk müteahhide aittir. Vekâlet sözleşmesinde bu risk müvekkil tarafından üstlenilir.¹⁵⁹ Ayrıca vekâlet sözleşmesinde vekil, istisna sözleşmesindeki müteahhit gibi mutlak bir sonucu vaat etmemektedir. Vekilin vaadi bu sözleşmede istenilen sonucun gerçekleşmesi için iyi niyet ve dürüstlük kurallarıyla hareket ederek çalışmaktır. Önemli olan ve vekilden beklenen, işin özen ve sadakat ile yerine getirilmesidir.¹⁶⁰

Vekâlet sözleşmesi, istisna sözleşmesinden farklı olarak ücretsiz de yapılabilmektedir. Bunun dışında gördürülen işin uzmanlık gerektirmesi bakımından her iki sözleşme de benzerdir. Bir diğer ortak nokta, iş gören kişinin klasik bir işçiye nazaran daha bağımsızca hareket etme kabiliyetidir.¹⁶¹ Bununla beraber işverene karşı bağımlılık ilişkisinde, eser sözleşmesiyle vekâlet sözleşmesinin arasında büyük farklar bulunmamaktadır.¹⁶²

İş görme yükümünün bizzat yerine getirilmesi, vekâlet sözleşmesinin istisna sözleşmesine nazaran karakterine daha uygundur. Ayrıca görülen iş sırasında yapılan harcamalar, vekâlet sözleşmesinde bu masraflar müvekkilce karşılanacaktır. İstisna sözleşmesinde ise masraflar istisna sözleşmesinin yüklenicisi olan müteahhit tarafından karşılanacaktır. Buna sebep olarak, müteahhitin iş verenden bu masrafları zaten talep edeceğine yönelik güvendir.¹⁶³ Bunun yanında müteahhidin veya çalışanlarının iş görürken uğradıkları zararlar, vekâlette olduğundan farklı olarak iş sahibi tarafından tazmin edilmez. Bu zararlar ise müteahhit ile işçi arasındaki iş hukukuna göre tazmin edilebilir.

Zeyd'e teslim murad ettikde Zeyd tevkiline nadim olup sefineyi almayıp meblağ-ı mezburu Amr'a tazmine kadir olur mu? El cevap: Olmaz'' Şeyhülislam Feyzullah Efendi, s. 274.

¹⁵⁹ Haluk Tandoğan, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri C. 2, 5. Baskı, İstanbul, 2010, s. 377.

¹⁶⁰ Tandoğan, s. 39.

¹⁶¹ Tandoğan, s. 39.

¹⁶² Tandoğan, s. 378.

¹⁶³ Tandoğan, s. 39.

Bir başka kişi adına hukuki tasarruflarda bulunulması, dava takibi, hasta tedavisi, bir danışmanlık şirketinin danışmanlıkta bulunması gibi işlemler, istenilen bir sonucun gerçekleşmesine yönelik net bir amaç taşımadığından bahisle vekâlet sözleşmesi kapsamında değerlendirilir. Ayrıca bu tür işlemlerde güven unsuru esastır. Vekâlet ve istisna sözleşmesinde güven unsurunun derecesi de bu iki sözleşme arasındaki farkı belirginleştirmektedir. Söz konusu işlemler, istisna sözleşmesine konu olamamaktadırlar.¹⁶⁴

İstisna sözleşmesinin konusu sırf maddi bir varlık taşıyan konuya yöneldiği halde, fikri iş görme kapsamında değerlendirilen fiiller vekâlet sözleşmesinin konusunu oluşturmaktadır. Buna bilimsel ve sanatsal değer taşıyan çalışmaların iş görme sözleşmelerinden olan vekâlet sözleşmesinin mi yoksa istisna sözleşmesinin hükümlerinin mi uygulanacağı konusunda sorunlar ortaya çıkacaktır.¹⁶⁵

B. Temsil ve Vekâlet ilişkisi

On dördüncü yüzyıla kadar batı hukukunda vekâlet ve temsil işlemleri birbirinden ayırt edilebilen işlemler olmaktan uzaktı. Bu sebeple aynı hukuki işlem telakki edilerek aynı hükümlere tabiydi. İslam hukukunda ise temsil ve vekâlet kavramları doktrin ve uygulamada farklı işlemler olarak ele alınmıştır.¹⁶⁶

Temsil, tüm hukuk sistemlerinde kabul edilmiştir. Batı hukuklarında olduğu gibi İslam hukukunda da temsil müessesesi özel ve kamu hukuku veçhesi olan bir müessesedir. Bu müessesede temsil işlemi, temsile kabil bütün muamele konularına şamil olarak yapılabilmektedir. Temsilin, hukuki ve akdi eşitleri vardır. Klasik fıkıh eserlerinde, hukuki ve akdi temsil işlemleriyle ilgili olarak birçok hüküm mevcuttur. Fiil ehliyeti, eksik olan veya hiç mevcut olmayan kişilerin bazı haklardan yararlanabilmeleri amacıyla hukuki temsil çeşitlerinden olan velayet ve kazai temsil olan vesayet müessesesi geliştirilmiştir.¹⁶⁷

İslam hukuku, henüz sistemleşmeye başladığı zamanlardan beri temsil işlemini tanımıştır. İslam hukukunda temsil, fıkıh kitaplarında *Vekâlet* başlığı altında

---

¹⁶⁴ Tandoğan, s. 40.

¹⁶⁵ Tandoğan, s. 378.

¹⁶⁶ Köse, s. 248.

¹⁶⁷ Köse, s. 247.

düzenlenmiştir. Batı hukukunda bir kişinin iradesinin diğer bir kişinin iradesinin yerini alması, temsilci ile haberci kurumlarının farkını ortaya çıkarmaktadır. İslam hukukunda vekil ile haberci birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış iki farklı müessesedir. Bu kapsamda haberci yani resul olacak kişi bağımsız bir irade beyanında bulunmamaktadır. O yalnızca, kendisini gönderenin kişinin iradesini taşıyıcıdır.¹⁶⁸

Hem İslam hukukunda hem de batı hukukunda temsilcinin değil de temsil olunan kişinin ehliyetine bakılacağı konusunda bir ayrılık bulunmamaktadır. Bunun yanında İslam hukuku batı hukukundan farklı şekilde, ehliyetin sadece tasarruf yapılan zamanda değil, temsil yetkisinin verildiği zamanda da mevcudiyetini aramaktadır.¹⁶⁹

C. Risalet-Vekâlet İlişkisi

Risalet, vekâlet sözleşmesiyle yakından ilgili ve benzer bir hukuki ilişki olarak tanımlanmaktadır. Risalette, haberi ulaştırana resul, haber ulaştırmak isteyen kişiye mürsil, haber ulaştırılan üçüncü kişiye ise mürselünileyh denilmektedir.¹⁷⁰

Bir hukuki ilişkinin risalet şeklinde tanımlanması söz konusu ilişkinin üçüncü kişiye bildirilmesi koşuluna tabidir. Mürsil buna icazet verdiği takdirde de işlem bağlayıcılık kazanır. Mürsil, resule sadece aracılık sınırlarında hareket etme yetkisi tanımıştır. Resul örneğin, görme muhayyerliğini kendisi kullanmışsa bile vekâlet sözleşmesinin aksine bu muhayyerlik mürsil için bağlayıcılık taşımamaktadır.¹⁷¹ Hatta vekâletin aksine resul, mürsile kefil dahi olabilmektedir. Vekalet sözleşmesinin benzer hukuki işlemlerle işlenmesinden sonra vekalet sözleşmesinin özel durumlarına değinilecektir.

V. Vekâlet Sözleşmesinde Özel Durumlar

Vekâlet sözleşmesinde bazı konuların üzerinde özellikle durulması gerekmektedir. Bunlar vekâlet sözleşmesinde kadınların vekil tayin etme noktasındaki özel durumları ve özellikle aşağıda değinileceği üzere *muhaddara* olma halidir. Bunun

---

¹⁶⁸ Songür, s. 253.

¹⁶⁹ Songür, s. 253.

¹⁷⁰ MAA, m. 1450.

¹⁷¹ Kurtoğlu, s. 335.

yanında İslam-Osmanlı hukukunda bir zimmet anlaşmasıyla devletin vatandaşı olan ve farklı düzenlemelere tabi tutulan zimmi vatandaşların vekâlet sözleşmesindeki konumu dikkate değer diğer bir konudur. Son olarak bu kapsamda aslen mal varlığı değeri olan kölelerin, Roma hukukunda düzenlenmesinden daha geniş ölçüde vekâlet sözleşmelerine taraf olmaları işlenmiştir.

A. Vekâlet Sözleşmesinde Kadınlar

Osmanlı hukukunda kadınlar, mahkemelerde bizzat bulunmalarının yanında kendilerini vekilleri aracılığıyla da temsil ettirmişlerdir. Mahkeme kayıtlarından anlaşıldığına göre kadınlar çoğu kez eşlerini, oğullarını, kardeşlerini veya babalarını kendilerinin vekili olarak tayin etmişlerdir.¹⁷² Kadınların mahkemelerde temsil oranlarıyla ilgili çalışmalar mevcuttur.¹⁷³ Çalışmalar genellikle kadınların vekil tayin etmeleriyle ilgili yapılmıştır. Bunun yanında kadınların bizzat mahkemelerde vekil olarak yer almalarına ilişkin Jennings, makalesinde Kayseri özelinde yaptığı çalışması neticesinde bulguları kadınların vekil olarak tayin edilmelerinin nadir olduğundan bahsetmiştir.¹⁷⁴

Sarıcalar Alışar Köyünde yaşayan Mehmet kızı Kezban'ın vefat eden iki kocasının varislerinden birinin de kendisinin olduğundan bahisle, Hasan oğlu İhsan Efendi'nin her iki kocasına da borcundan kendi hissesine düşen kısmın verilmesini talep ederek mahkemeden bir ilam almıştır. Bunun yanında Kezban'ın ilk kocasından olan oğlu Mehmet'in babasından kalan miras hissesini dava etmek üzere annesi Kezban'ı vekil tayin ettiğine ilişkin bir kayda rastlanmaktadır.¹⁷⁵

¹⁷² Jennings, s. 155.

¹⁷³ Örneğin, Sofya Şeriye Sicillerinde, 1550 yılına ait bir defterde 74 kadının davaya taraf olduğu bu kişilerden 19'unun kendisini bir vekil vasıtasıyla temsil ettirdiği bu da oransal olarak yüzde yirmi altıya tekabül ettiği belirtilmiştir. Aynı çalışmada, Ankara şeriye sicillerine ilişkin veriler de paylaşılmış olup 1588-1590 yıllarına ait kayıtlarda 249 kadının dahil olduğu davalar tetkik edilmiş ve bu kadınlardan 33 kişinin kendisini mahkeme huzurunda temsil etmesi için vekil tayin ettiği, bunun da oransal olarak yüzde on üçe tekabül ettiği belirtilmiştir. Bkz. Pınar Kayaalp, *The use of Islamic Court Record in the Study of the Status of Women in Ottoman Society*, American International Journal of Contemporary Research, vol.2, no:1, 2012, s. 160-162.

¹⁷⁴ Jennings, s. 155. Kadı sicillerinde mahkemelere müracaatlar ve bu müracaatların vekaleten yapılıp yapılmadığına ilişkin olarak çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalara göre genel kanının aksine kadınların vekil olarak tayin edilmeleri nadir değildir. Bkz. Kayaalp, s. 160-162.

¹⁷⁵ KKS, No: 126.

Evli kadınların, vekil tayin ederken eşlerin izin alıp almamalarının gerekliliği konusunda verilen bir fetvada, Zeyd'in karısı olan Hind, eşyalarını satması için Amr'ı vekil olarak tayin etmiştir. Amr, aldığı eşyaları piyasa değeriyle Bekir'e satıp teslim etmiştir. Bu satımdan sonra Zeyd'in kendisinin izninin alınmadan vekâlet ve satım yapılamayacağını söylemesinin vekâlet ve satım akdine karşı çıkması mümkün olmayacağı belirtilmiştir.¹⁷⁶

Kadı sicillerinde ve fetva kitaplarında kadınların toplumdaki konularından hareketle *muhaddara* kavramı geçmektedir. Bu kavram Osmanlı toplum yapısına ışık tutması açısından son derece önemlidir. Kavramın ne anlama geldiği bir fetvada şöyle açıklanmaktadır:

‘*Ricale-i Bürüz mahkemeye huzur adeti olan Hind muhaddara mıdır? El cevap: Değildir.*’¹⁷⁷

Fetvada, topluma karışmakta beis görmeyen, erkeklerin kendisini görebileceği şekilde mahkemelere katılan ve hazır bulunana bir kadının muhaddara sayılamayacağı belirtilmektedir. Muhaddara olma halinin sorgulandığı ve kadınların vekâletle kendilerini temsil ettirebilmeleriyle alakalı konular üzerinde durulmaya muhtaçtır. Bilindiği üzere Hanefilerde geçerli görüşe göre dileyen kişi, dilediğini vekil olarak tayin edebilmektedir. Ancak, bu durumun bir istisnası vardır. Karşı tarafa zarar kastıyla hareket edilmesi halinde, vekil tayini her ne kadar hukuka uygun olsa da karşı tarafa zarar verme kastı, *mübahı memnu hale getirmektedir*. Sicillerde de karşı tarafı mahkemeye getirmek, kendisini ise vekâlet yoluyla mahkemede temsil ettirmek isteyen bazı kadınların, toplumsal bir statü olan muhaddaralığa sığınmaları ele alınmıştır. Verilen fetvalarda da muhaddara hali örnekleme yoluyla açıklanmıştır. Bu konuda kadı sicilleri ve fetva mecmualarında yer alan bazı kayıtlar şu şekildedir:

‘*Muhaddara olmayan Hind, Zeyd ile olan davasında ızzar kasdı ile Amr'ı tevkil eylese Zeyd, razı olmayıp: 'Hind ile murafaa olurum' demeğe kadir olur mu? El*

¹⁷⁶ “Zeyd'in zevcesi Hind, şu kadar eşyasını bey'a Amr'ı tevkil etmekle Amr dahi eşya-i mezbureyi semen-i misilleriyle Bekir'e bey ve teslim eylese Zeyd 'İznim bulunmadı' diyerek fesh'e kadir olur mu? El cevap: Olmaz.” Şeyhülislam Feyzullah Efendi, s. 274.

¹⁷⁷ Fetava-yı Ali Efendi, s. 12.

cevap: Olur.”¹⁷⁸ Hind, muhaddara olmayan bir kadındır. Zeyd’i zarara uğratmak kastıyla bir başkasına vekâlet vermektedir.

Hind’in muhaddara olmamasına rağmen karşı tarafa zarar verme kastıyla hareket etmesi, iyi niyetle bağdaşmamaktadır.¹⁷⁹ Zeyd’in, kötüniyetle yapılan bu işleme karşı, Hind’in bizzat mahkemede hazır bulundurulmasını istemeye hakkı vardır.¹⁸⁰

‘Muhaddaralar olan Hind ve Zeynep, Zeyd ile bir hususa müteallik davalarında Amr’ı tevkil eyleseler Zeyd: ‘Amr ile murafaa olmam; Hind ve Zeynep hazır olsunlar demeğe kadir olur mu? El cevap: Olmaz.’¹⁸¹ Bir davanın tarafı olup aynı zamanda da muhaddara olmayı tercih eden Hind ve Zeynep, davalarının karşı tarafları bu hususta talepte bulunsalar dahi, davalarını bizzat görmeye zorlanamazlar.¹⁸²

B. Vekâlet Sözleşmesinde Zimmiler ve Köleler

Herkes, kendi adına hukuki işlem ve tasarruflarda bulunması için dilediği kişiyi vekil olarak tayin edebilmektedir. Bir müslüman, gayri müslim birini vekil olarak tayin edebileceği gibi; bir gayri müslim de müslümanı vekil olarak tayin edebilmektedir.¹⁸³

Zimmilerin sözleşmede vekil veya müvekkil oldukları takdirde İslam’da caiz olmayan konular hakkındaki vekâlet sözleşmesi ne derece geçerli olacaktır? Buna göre, bir Müslüman içki konusunda bir zimmi tarafından vekil olarak tayine edilirse, hâkim kararı da zimminin talebi yönünde olursa içkiyi teslim almak gibi hukuki işlemler, vekilince mekruh olmasına rağmen yerine getirilebilmektedir. Bir başka

¹⁷⁸ Fetava-yı Ali Efendi, s.11. Fetvada, *Muhaddara* ifadesi geçmektedir. *Muhaddara* kadı sicillerine olan kadınlar için yaygın bir durumdur. Gece ve gündüz vakitlerinde zorunlu bir hal bulunmadıkça evinden çıkmayan, topluma karışmayan ve bu durumu yaşam biçimi haline getiren kadınların hukuki durumunu ifade etmektedir.

¹⁷⁹ “Hukuk düzeni, iyi niyetle bağdaşmayan hukuku korumaz.” kaidesi Osmanlı-İslam hukukunda da cari bir anlayıştır.

¹⁸⁰ Burada yer alan fetva, Mecelle’nin yürürlüğü girmesinden yüz seksen yıl önce verilmiştir. Fetava-yı Ali Efendi, s. 11.

¹⁸¹ Fetava-yı Ali Efendi, s. 11.

¹⁸² Fetava-yı Ali Efendi, s. 12.

¹⁸³ Hindiye, s. 161. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Akbel, *Osmanlıda Vekâlet: Bir Kaza Örneği Olarak Kula Mahkemesine Müracaatlar*, Turkish Studies, V.10/13, 2015, s. 1-28. Hanefiler zimmilerin vekil olarak tayin edebileceğini ifade ederlerken; Maliki hukukçular zimmilerin vekil olarak Müslümanları temsil etmesinin uygun olmadığını belirtmişlerdir.

örnekte, zimmi birisi vekil olarak müslüman birisini, içki konusunda rehinde bulunmakla, içki satın almak yönünde hareket etmek gibi hususlarda elçi olarak tayin ettiyse bu takdirde de işlem hukuken geçerli olmaktadır.¹⁸⁴

Bir kişi karşı tarafın müvekkilinin gayri müslim veya müslüman olması sebeplerine dayanarak vekil tayinine karşı çıkamaz. Bu konuyla ilgili bir fetva şu şekildedir:

‘Müslüman Zeyd, Müslüman Amr ile olan davasında zimmi Bekir’i vekil tayin etse, Amr mücerred Bekir zimmi olmakla vekilliği caiz olmaz diye murafaadan imtinna olur mu? El cevap: Olmaz. ‘¹⁸⁵

Bir kadı sicilinde yer alan kayda göre, Kırşehir ilinin Kargın ilçesinin kızılıközü köyünden Turan adında bir müslümanın davacı olduğu Hacı Yusuf , Ali ve Selim adlarındaki kişilere karşı ermeni Teb’asından olan Kirkor Efendiyi tayin ettiği ve bir sonraki sicile göre de kendisinden davacı olunan ve yukarda isimleri geçen kişilerin ise davaları takip etmesi için yine Ermeni milletinden Lion Efendiyi vekil tayin ettiklerine dair kayıt vardır.¹⁸⁶

Bir başka mahkeme kaydına göre ise Kuşdili mahallesinden Manukyan isimli birisi , Dalakçı Köyü’nden Süleyman Çavuş adındaki biriyle olan anlaşmazlığında Kirkor Efendiyi vekil tayin etmiştir.¹⁸⁷ Kayıtlardan bu işi meslek olarak yaptığı anlaşılan Kirkor Efendi bir başka davada Hüseyin Ağa isimli bir şahsın, Yusuf Çavuşla davasında vekil tayin edilmiştir.¹⁸⁸ Devam eden kayıtlardan anlaşıldığı üzere o bölgede Kirkor Efendi, Lion Efendi ve Lion Efendi’nin oğlu büyük oranda dava vekâletiyle uğraşmaktadırlar ve hem Müslüman ahalinin hem de gayrimüslim tebanın hukuki işlemlerine yardımcı olmaktadır.¹⁸⁹ Jennings, makalesinde, Hanefi görüşüne

---

¹⁸⁴ Hindiye, s. 161.

¹⁸⁵ Halebi, s. 268.

¹⁸⁶ Nurullah Faydalı, *18 Numaralı Kırşehir Şer’iyye Sicili’nin (H.1325-1326, R.1323, M.1907-1908) Transkripsiyonu, İslâm Hukuku Açısından Tahlil ve Değerlendirmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kayseri, 2010, s. 20.

¹⁸⁷ Numara, 98.

¹⁸⁸ Numara, 100.

¹⁸⁹ Numara, 134, 136, 148.

göre her ne kadar zimmilerin vekil olmaları konusunda bir engel olmasa dahi Kayseri örneğinde, bunun pek yaygın olmadığını belirtmektedir.¹⁹⁰

Hukuki nitelik olarak bir eşya hüviyetinde olan köle, ticari faaliyette bulunması amacıyla efendisi tarafından ona fiil ehliyeti verilerek görevlendirilebilir. Bu durumda kendi malvarlığı olmadığı için sahibi olan kişinin malvarlığı üzerinden işlem yapar. Köle vekil olabilir. Sahibince izin verilmiş olan kölenin asıl hüviyetinde olan kısıtlılık da böylece ortadan kalmış olur ve tasarrufa mani olan engelleri de vekâlet ve izin müddetlerince askıya alınır. Bu şekilde izin verilen köleye *mezun köle* denmektedir.¹⁹¹

Vekalet sözleşmesinde özel durumlardan bahsedildikten sonra vekalet sözleşmesinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu kurumun Roma, İslam ve Türk hukuklarında genel bir karşılaştırması yapılacaktır.

VI. Roma, İslam ve Türk Hukukunda Vekâlet Sözleşmesinin Mukayesesi

Bu başlıkta vekalet sözleşmesinin geçirdiği evreler temel olarak Roma-İslam ve Türk hukukları şahsında anlatılacaktır. Buna kapsamda vekalet kavramının sistemleşmesinde çok önemli olduğundan bahisle öncelikle roma hukukundaki vekaletten bahsedilecektir. Sonra Osmanlı hukukunun özel hukuk sahasında yönlendirici hukuk olan İslam hukukunun bu kuruma bakışı üzerinde durulacaktır. Son olarak da kurumun esasında geçmişten günümüze değin esaslı değişiklikler olmadığından bahisle Türk hukukundaki vekalet kurumu mukayese edilecektir.

Temsil kavramının esasını oluşturan temsil yetkisi, Roma hukukuna yabancı bir kavramdı. Romalılar, bir başkası adına işlem yapma ihtiyacını hissettiklerinde *Tutorri*, *Curatoris* gibi kavramları kullanmışlardır. Bu kavramlar, günümüzde kullanıldığı manasıyla temsil işlemini tam olarak yansıtmamaktadır. Ayrıca bu kavramların esasını teşkil eden *Mandare* sözcüğü de günümüzde kullanıldığı şekliyle vekâlet ve temsil yetkisi kavramlarını tam olarak karşılamamaktadır.¹⁹²

---

¹⁹⁰ Jennings, s. 154.

¹⁹¹ Hasan Tahsin Fendoğlu, İslam ve Osmanlı Hukukunda Kölelik ve Cariyelik, İstanbul, 1996, s. 165.

¹⁹² Şener Akyol, Türk Medeni Hukukunda Temsil, İstanbul, 2009, s. 92.

Vekâlet sözleşmesi, Roma hukukunda *Mandator* olarak ifade edilen müvekkil ile *Mandatarius* adı verilen vekil arasında akdedilen ve vekilin, müvekkilinin veya üçüncü bir şahış yararına kural olarak ücretsiz olarak bir iş görmeyi borçlandığı bir sözleşmedir.¹⁹³ Buna göre *Mandatum*, rızai, sözleşmeler arasında yer alarak iş görme borcu doğuran bir hukuki ilişkidir. Rızai sözleşme olması dolayısıyla, tarafların birbirine uygun karşılıklı irade beyanları sözleşmenin kurulması için yeterli olmaktadır.¹⁹⁴ *Mandatum* kelimesi *Manum* ve *Dare* kelimelerinden türetilmiştir. Bunlara göre *Manus*, el anlamında kullanılmaktayken, *Dare* ise vermek anlamlarına geldiğinden ‘‘Bir işi, başkasının eline teslim etme’’ anlamında kullanılmıştır. Bu kelime iş vermek, emir vermek, yetkilendirmek manalarını da taşımaktadır.¹⁹⁵

Fides, Roma’nın eski devrinden beri kullanılagelen bir kelimedir ve bağlılık anlamı taşımaktadır.¹⁹⁶ Roma hukukundan beri iyi niyet anlamlarında kullanılmaktadır.¹⁹⁷ Vekâlet sözleşmesinin unsurlarından birisi de bağlılık, güven ve iyiniyetle hareket olduğundan fidesin önemi ortaya çıkmaktadır.¹⁹⁸

Mandatum kavramı, Roma hukukunda askerlikten sosyal hayata kadar çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Kamu hukukunda kullanılan *mandatum* daha çok idarecilerin senatonun onlara verdiği yetkiyi kullanış biçimi ifade etmektedir.¹⁹⁹

Roma hukukunda özel hukuk alanında *mandatum* oldukça sık kullanılmıştır. Buna göre miras sözleşmelerinde *muris*, tayin ettiği ücretli bir vekil ile mal varlığını ona devreder ve bazı talimatlar verirdi. *Murisin* mallarını devralan kişi de *murisin* isteklerini yerine getirmeyi şekle bağlı bir muamele ile taahhüt ederdi. Aynı şekilde aile hukukunda *procurator* adı verilen kişiler ailesinin malvarlığını yönetme hususunda vekil olan kimselerdi. *Vasilik* ve *kayyumluk* müesseselerinde de buluşa

---

¹⁹³ Abdurrahman Savaş, *Roma ve Türk Hukukunda Vekâlet Akdi*, Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1998, s. 15.

¹⁹⁴ Haluk Emiroğlu, *Roma Hukuku’nda Vekâlet Sözleşmesi (Mandatum) ve Hukuki İşlemlerde Temsil*, AÜFHD, C. 52, sy.1, 2003, s.101.

¹⁹⁵ Savaş, s.7.

¹⁹⁶ Günümüzde Amerikan denizcilerinin sloganında izleri görülmektedir. *Samper Fi* şeklinde kısaltılarak kullanılan kavram temelinde *Samper Fidelis* şeklindedir ve ‘‘Her zaman bağlı’’, Görevi için her zaman hazır anlamlarına gelmektedir.

¹⁹⁷ Evrensel hukuk ilkesi *Bona Fides*. MK. m. 3.

¹⁹⁸ S. Bengi Sayın Korkmaz, *Roma Hukuku’nda Vekâlet Sözleşmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2013, s. 55.

¹⁹⁹ Savaş, s. 6.

ulaşmamış çocukların ve yaşı ne olursa olsun kendi hukukuna tabi kadınların²⁰⁰ malvarlığını korumak temel amaçtı ve bu yetkilendirme bir çeşit vekâlet karakterini taşımaktaydı.²⁰¹

Terim anlam olarak vekâleti Hanefiler, kişinin bir işte başkasını kendi yerine koyması olarak tanımlarken, Şafiiler, kişinin kendisine ait olan ve niyabete elverişli bir işi bir başkasına yaşarken verilmek üzere yaptırmak şeklinde ifade ederler.²⁰² İslam hukukunun sistemleşmesinde önemli rol oynayan müçtehitler, vekâlet konusunda görüşlerini ifade etmişlerdir. Örneğin; Hanefilerden Baberti, Hanefilerin genel vekâlet tanımının sahibiyken, Serahsi, bir işi yapılmak üzere birisine o işin tevdi edilmesi veya tasarruf etmesi için malı ilgisine teslim etmesi olarak tanımlamıştır. Semerkandi, vekâleti hukuki bir işlem yapması ve koruma yetkisinin vekile bırakılması olarak tanımlar. Osmanlı hukukunun vekâlet konusundaki tanımın esasını Hanefi ekolünden Baberti'nin tanımı oluşturmaktadır.²⁰³ Mecelle de hazırlanırken aynı çizgi esas alınmış, benzer bir vekâlet tanımı yapılmıştır. Yukarda izah edilen *tasarruf* kelimesi yerine Mecelle'de bu kavram *iş* ile ifade edilmiştir.²⁰⁴ Ayrıca hukuk düzeninin meşru öngördüğü her türlü fiil bu kavram kapsamında değerlendirilebilmektedir. Yani hukuk düzenine aykırı fiiller vekâletin konusunu oluşturamazlar. Tanımda geçen *tasarruf* kelimesinden hukuka uygun tüm fiiller anlaşılmalıdır. Bununla birlikte Hanefi hukukçular; define aramayı, avlanmayı, odun toplamayı vekâlet sözleşmesine konu olabilecek fiiller olarak görmemektedirler.²⁰⁵

Malikilerden İbn Aref 'e göre, devlet başkanı tarafından bir idareci, kadı veya namaz görevlisinin tayin edilmesi gibi konular vekâlet kapsamında değerlendirilmez. Şafiilerden Şirbini de tanıma "iş hayattayken yapılması" kaydını düşmüştür.²⁰⁶

---

²⁰⁰ Kendi hukukuna tabi anlamında, *sui generis* kavramı kullanılmaktadır.

²⁰¹ Savaş, s. 12.

²⁰² Aybakan, İslam Hukukunda Vekâlet, s. 14.

²⁰³ Aybakan, s. 15.

²⁰⁴ "Vekâlet, bir kimse işini başkasına tefviz etmek ve ol işte anı kendi yerine ikame eylemektir." Mecelle, m. 1449; Tanzimat sonrası batıdan alınan tercüme kanunların bulunduğu bir dönemde Mecellenin, batı etkisinden uzak olarak Hanefi hukuk sistematığının esas alındığına ilişkin bkz. Noel James Coulson, A History of Islamic Law, Edinburgh University Press, Third Edition, Edinburgh, 1978, s. 151.

²⁰⁵ Aybakan, s. 16.

²⁰⁶ İşin hayatta iken yapılmasının istenmediği hallerde, söz konusu işlem vasiyet niteliği taşıyacaktır. Kişinin hayatta olmadığı bir zaman bir işi yaptırmak işlemi, bir vasiyet işlemidir. Bu takdirde de miras hukuku hükümleri devreye girecektir.

Hanbelilerden Būhuti ise, vekâlet sözleşmesinin taraflarının haiz olması gereken ehliyet derecesini ve vekâlete konu olacak tasarrufun niteliğini vurgulamıştır. Yukarıda bahsi geçen üç ekolden üç temsilci de vekâlet konusunun sadece borçlar hukukuyla sınırlandırılmaması gerektiğini ifade etmenin yanı sıra dini yönden niyabete elverişli her hususta uygulanma imkanına sahip olduğu konusunda hemfikirdirler.²⁰⁷

Borçlar Kanunu'ndaki ifadesiyle vekâlet sözleşmesi, öyle bir sözleşmedir ki vekil bu sözleşmeyle kendisine yüklenmiş olan işi yürütmek veya aldığı işi yerine getirmeyi borçlanır.²⁰⁸ Vekâlet sözleşmesi vekâlet verenin yani müvekkilin çıkarına olan bir iş görme sözleşmesidir.²⁰⁹ Vekâlet sözleşmesinin özellikleri kısaca üç grupta toplanılabilir. İlk olarak, vekâlet sözleşmesi karşılıklı borç doğuran ve rızai bir sözleşmedir. İkinci olarak vekâlet sözleşmesinde, sözleşmeyle kararlaştırıldığı takdire yahut o işin ücret karşılığı yapıldığı konusunda teamül varsa vekil ücret talebi gündeme gelebilmektedir. Üçüncü olarak, belirli bir işi gördürmek amacı güden vekâletler hariç olmak üzere vekâlet ilişkisi vekil ve müvekkil arasında devamlı borç ilişkisi benzeri bir amaç güder.²¹⁰

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun sistematığına göre iş görme sözleşmeleri eser sözleşmesi ve vekâlet sözleşmesi olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Aynı kanunun 502. maddesine göre vekâlet sözleşmesi, vekilin, müvekkilinin bir işini görmeyi yahut bir işlemi yapmayı görev olarak aldığı sözleşmedir. Bu tanıma göre vekâlette vekil, bir başka kişi olan müvekkilinin menfaati doğrultusunda ve onun iradesi yönü istikametinde bir iş görme borcu altına girmektedir.²¹¹

---

²⁰⁷ Aybakan, İslam Hukukunda Vekâlet, s. 16; Osmanlı Şeriat Mahkemelerinin kayıtlarının Orta Doğunun İçtimai Hayatını göstermesi hakkında çalışmalar mevcuttur. Bkz. Dror Ze'evi, "The Use of Ottoman Sharia Court Records as a Source for Middle Eastern Social History A Reappraisal", *Islamic Law and Society* vol. 5, no. 1 (1998), s. 35.

²⁰⁸ EBK, m. 386, Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Ankara, 1976, s. 336.

²⁰⁹ Aydın Zevkliler ve Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 16. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 632.

²¹⁰ Fahrettin Aral, Hasan Ayrancı, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 9. Baskı, Ankara, 2012, s. 388.

²¹¹ Aral ve Ayrancı, s. 387.

VII. Vekâlet Sözleşmesinin Sona Ermesi

Vekâlet akdi bağlayıcı olmayan sözleşmeler grubunda yer almaktadır. Bu konu sözleşmeni sona ermesinde kendisini gösterebilen bir olgudur. Şöyle ki bağlayıcı olmayacak sözleşmeleri taraflar dilekleri sonlandırma imkanına haizdirler. Bu bağlamda vekalet sözleşmesi sözleşmenin taraflarından biri olan müvekkilin vekilini azletmesiyle sona erebileceği gibi; sözleşmenin diğer tarafı olan vekilin de vekilliği bırakması şeklinde sona erebilir.²¹² Vekâlet sözleşmesi bağlayıcı olmayan akitler kategorisinde yer aldığından taraflardan her birisi dileği vakit tek taraflı olarak bu akdi sona erdirme imkanına sahiptir. Bu müvekkilin vekilini azletmesiyle mümkün olabileceği gibi vekilin istifasıyla da mümkün olmaktadır.²¹³ Elbette ki uygun olmayan bir zamanda yapılacak olan tek taraflı sona erdirme hallerinde doğacak zararların karşılanması gerekecektir.²¹⁴

Vekâlet sözleşmesi tek taraflı sona erdirildiğinde vekil bu sona erdirmesine muttali olmadan yaptığı işlerden sorumluluğu olduğunu ve bu sorumluluğun müvekkili veya onun ölümü, ehliyetini kaybetmesi hallerinde mirasçılarının sözleşme devam ediyormuşçasına sorumluluğu devam edecektir.²¹⁵ Bir müvekkil, vekil tayin etmede serbest olduğu gibi vekilini azletme konusunda da serbesttir. Vekâlet sözleşmesi müvekkilin hakkı olduğu için onun iptal etmek de yine kendi tasarrufu altındadır. Hatta vekil, azledildiği takdirde tekrardan vekâlete döneceğine ilişkin özel bir vekâlet türü olan vekâleti devriye²¹⁶ olsa bile yine müvekkil istediği gibi azil yetkisini kullanabilir.²¹⁷

Yeri gelmişken vekâleti devriden bahsetmek yerinde olacaktır.

---

²¹² Ali Haydar, s. 2589; Türk Hukuku'nda vekâlet sözleşmesinin sona erdiği hallere baktığımızda bu konu TBK'nın 512-514 maddeleri arasında üç madde ile düzenlenmiştir. 512. maddede tarafların tek taraflı irade beyanı ile 513.maddede ölüm, ehliyetsizlik ve iflas, sözleşmenin sona erme sebebi olarak düzenlenmiştir. Son maddede ise sona ermenin hükümleri tespit edilmiştir. Aral, Ayrancılar, s. 413.

²¹³ TBK, m. 512; eTBK, m. 396.

²¹⁴ MAA, m. 20; Vekâleti sona erdirme sebepleri 818 sayılı eski kanunda istifa, azil, ölüm, ehliyetsizlik, iflas şeklinde düzenlenmişken, 6098 sayılı kanunda, vekâlet sözleşmesini tek taraflı sonra erdiren sebepler, ölüm, ehliyetin kaybedilmesi ve iflas şeklinde düzenlenmiştir.

²¹⁵ TBK, m. 514; eTBK, m. 398.

²¹⁶ Vekâleti devriyede, müvekkil vekil tayin edeceği kişiye onu her ne zaman vekillikten azletse bile tekrar vekili olacağına ilişkin özel bir vekâlet yapısıdır.

²¹⁷ Bilmen, s. 354.

Vekâletin sona ermesi halleri Mecelle 'de 1521-1530 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Müvekkil, vekilini vekâletten azledebilir. Çünkü vekâlet, müvekkilin hakkı olan bir husustur ve dilediği vakit onu iptal edebilir.²¹⁸ Ama bir başkasının hakkının da ilişkili olduğu durumlarda azil edemez. Nitekim bir borçlu malını rehin edip de, rehin sözleşmesi sırasında veya sonradan borcun vadesi gelince rehini satmak üzere birini vekil tayin ettiği zaman, rehin verenin rızası olmadıkça malını rehin koyan müvekkil o vekili azil edemez. Bunun gibi davacının talebi üzerine davalı birini vekil tayin edince davacının yokluğunda onu azil edemez.

A. Azil ve İstifa

Müvekkil, vekilini dilediği zaman azledebilmektedir.²¹⁹ Müvekkilin, vekilini azledebilmesi bir başkasının haklarıyla ilişkili olan durumlar haricinde serbesttir. Örneğin, borçlu bir kişi malını borç karşılığında rehin olarak verdiği halde, rehin sözleşmesi sırasında veya daha sonra borcun vadesi geldiği zaman rehini satmak üzere bir kişiyi vekil tayin ettiğinde, rehin veren kişinin muvafakati olmadıkça müvekkil, vekilini azledemez. Ayrıca, davacının talebi halinde davalı birini vekil tayin ederse, burada tayin olunan vekil, davacının yokluğunda azledilemez.²²⁰

Müvekkilince azledilen vekil, azil haberi kendisine ulaşana kadar, vekâlet sözleşmesinin kendisine yüklediği sorumluluklara ve haklara malikdir. Ayrıca yapılan işlemler hukuka uygunluk karinesinden yararlanmaktadır.²²¹ Müvekkil, borçlunun yokluğu halinde alacağını tahsil etme konusunda vekâlet verdiği vekilini azledebilmektedir. Bunun yanında vekil, borçlunun huzurunda vekil tayin edilmişse, vekâlet sözleşmesinin hükümleri borçlu kişi bu azli öğrenene kadar devam etmektedir. Bu şekilde borçlu kişi, vekilin azlini öğrenmeden vekile ödeme yaptığı takdirde borcundan kurtulmuş olmaktadır.²²²

Müvekkil, vekil olarak tayin ettiği kişiyi istediği vakit görevden alabilir. Vekâlet sözleşmesinin amacı müvekkilin işini kolaylaştırıp hukuki manevra

---

²¹⁸ ALİ HAYDAR, *Dürerü'l Hukkam Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, Osmanlıcadan (Çeviren: Raşit Gündoğdu, Osman Erdem), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları İstanbul, 2016, C.3, s. 2586.

²¹⁹ Halebi, s. 285.

²²⁰ MAA, m. 1521.

²²¹ MAA, m. 1523.

²²² Halebi, s. 285; MAA, m. 1525.

kabiliyetini artırmaktır. Bu sebeple kendisi için çekilmez bir hale gelme durumuna sebebiyet vermeden bu sözleşmeyi sona erdirmeye hakkındadır. Bu sebeple dilediği kişiyi vekil tayin ettiği gibi görevden dilediği vakit alabilmesi gerekmektedir.²²³

Müvekkilin, “Seni vekilim olarak tayin etmedim ” şeklinde vekâleti inkâr ettiği durumlarda vekil azletmiş olur. Bu şekilde borcu teslim almaya vekil olan kimse borcun bir kısmını kabz ettikten sonra müvekkili tarafından azledilse ve müvekkil borçlusundan bizzat alacağını talep etse, borçlusu borcu zikrolunan vekile vereceğini söyleyerek borcu ödemekten kaçınmaz.²²⁴

Vekâlet-i devriye konusu, vekâlet sözleşmesinin sona ermesi konusunda özel olarak incelenmesi gereken bir konudur. “Seni her ne vakit azletsem vekilimsin şeklinde kurulan vekâlet sözleşmesi, vekâlet-i devriye olarak ifade edilmektedir. Vekâleti devriyenin mahiyeti itibarıyla bir tür güvence vekâleti olduğu anlaşılrsa da kullanılması ve vekilin hiç azil olunmaması hukuka aykırılık teşkil etmektedir. Şöyle ki Serahsi’ye göre vekâleti devriyede vekilin her azledildiğinde tekrar vekil olarak atanması²²⁵ meselesi bağlayıcı akitler içinde yer almayan vekâlet sözleşmesini bir tür bağlayıcı akit kategorisine sokacağından uygun görülmemiştir.²²⁶

Müvekkili tarafından azledilmek istenen vekili önce “Vekâlet-i muallakadan rücu” edip daha sonra da “Vekâlet-i müneccezedden” azletmek şeklinde vekâlet-i devriye kurulabilmektedir. Bu sözler esasında, vekilin vekâleti kurarken söylediği “Seni her ne zaman azletsem vekilimsin” sözünü baştan iptal etmek amacıyla kurulmaktadır.²²⁷ Ayrıca, bu şekilde sözlerin kurulmadığı, vekâlet-i devriye konusunun başka şekillerde kendisini gösterdiği durumlar da mevcuttur. Vekâleti devriyede, kayıtlarda görüldüğü üzere vekâlet verilirken vekilin azledilmeyeceğine

---

²²³ Serahsi, s. 9.

²²⁴ “Sabikan kapı ağası olup mahruse-i Üsküdar’da....müvekkili mezbur ecel-i merkum hululünde semen-i mezburu eda ve ifaya adem-i kudreti olıcak menzileyn-i mezbureyni ahara bey’a ve semenlerini kabza müma ileyh Ali Hoca’yı tarafından azl ve in’izalden masune vekâlet-i devriye ile vekil eyledi dedikde....” İKS, C. 15, s. 132, hüküm No: 125; Ali Haydar, s. 2589.

²²⁵ “Darü’l hilafeti’l-Aliyye Konstantınıyye el mahmiyye’de el-Hac Hamza Malhallesi sükkânından Mehmet Çelebi b. Kenan’a eda ve teslime ve meblağ-ı bakiyi kendiye isale az ve in’izalden elden masune vekâlet-i devriye ile vekil olup....” İKS, C.17, s.149, hüküm no: 98.

²²⁶ Bilmen, s. 354.

²²⁷ Ali Haydar, s. 2590; Pakalın, s. 586.

ilişkin olarak *vekilin azl ve in'izalden masun olduğu* vurgulanmaktadır.²²⁸ Keza vekâlet sözleşmesi kuruluş muhtevası açısından müvekkili zor durumda bırakacak şekilde bir kural içeremez. Vekâletten amaç müvekkilin menfaatidir. Bu takdirde müvekkilin kendisini bağlayıcı bu sözü iptali olmadan “Seni azlettim” şeklinde gelişemez. Çünkü bu halde Bir vekâletten azledilir lakin yeni bir vekâlet devam eder. Serahsi, bu meseleye farklı şekilde bakmaktadır. Ona göre vekilin, vekillikten uzaklaştırıldığı halde vekillğe geri döneceğini ön gören uygulamamanın yerinde değildir. Ona göre doğru olan yöntem, müvekkilin devri vekâlet verdiği vekiline onu tüm vekillikten uzaklaştırdığını, söylemesi halinde yukarıdaki sıralamaya gidilmeye gerek yoktur. Yani müvekkil, vekilini tüm vekilliklerden uzaklaştırdığını beyan ederse vekil azledilmiş olmaktadır. Serahsi'nin bu şekilde bakmasının nedeni vekâlet sözleşmesinin bağlayıcı bir akde çevirecek olan bu ilişkinin vekâletin asıl mahiyetine ters düşeceği. Devri vekâlet uygulamasının da açmazını bu ifadelerle çözülebileceğini belirtmiştir.²²⁹

Müvekkili tarafından gıyabında azledilen vekilin durumu azil haberini kendisinin duymasına kadar vekâlete dayanarak yaptığı işlemler geçerli addedilerek çözümlenmektedir.²³⁰ Bu durum kabul edilmediği takdirde vekilin işlemlerden dolayı kendisini zarara uğratması gündeme gelecektir. Bunun istisnası, gaip bir kişiyi vekil olarak atayan müvekkilin, vekâlet haberinin vekile ulaşmadan onu vekillikten azletmesidir. Bu durumda bir vekâlet akdi oluşmamaktadır. Keza İslam hukuk sistemi, akit taraflarının herhangi birini zarara uğraticı hükümlerden uzaktır.²³¹

Vekâlet ilişkisine üçüncü bir kişinin hakkının karışması halinde, vekilin azlinin geçerli olabilmesi hak sahibi üçüncü kişinin rızasıyla mümkün olmaktadır.²³² Başkalarının haklarına ulaşılan durumlar söz konusu olduysa müvekkil, vekilini azledemez. Üçüncü kişilerin vekâlet sözleşmesine karışması hususu dört halde bulunabilir.²³³ Birinci olarak, borçlunun malını rehnedip rehinin kurulma anında veya

---

²²⁸ “... *El-Hac Recep b. Fazlullah'ı azl ve in'izalden masune vekâlet-i devriye ile vekil nasb ve tayin eyledim dedikde ol dahi vekâlet-i mezkureyi kabul...*” İKS, C. 17, s. 719, hüküm No: 929.

²²⁹ Serahsi, s. 9.

²³⁰ Halebi, s. 285.

²³¹ Bilmen, s. 355.

²³² Bilmen, s. 354.

²³³ Halebi, s. 285; Ali Haydar, s. 2590.

daha sonra borcun vadesi geldiği zaman merhunu²³⁴ satmak amacıyla birisini vekil tayin ettiyse, mürtehinin²³⁵ rızası olmadan müvekkil, vekilini azledemez. ²³⁶ İkinci olarak satmaya vekil olan kişi müvekkilini hâkim kararıyla semeni kabza vekil tayin etmişse azledemez.²³⁷ Üçüncü olarak müvekkil, borçlusuna, alacağın vadesi geldiye ‘‘Şu malımı satıp sana olan borcum karşılığı olarak semenini sen al’’ demiş olsa müvekkili bu vekili azledemez. Lakin burada vadesi gelmemiş bir borç söz konusuysa azle imkân tanınmaktadır. Dördüncü olarak, davacı tarafın talebi üzerine davalı, davacı huzurunda birisini davaya vekil tayin ederse veya davacının talebi üzerine davacının gıyabında davalı birisini husumete vekil tayin etmesinden sonra davacının gıyabında onu vekillikten azledemez. Bununla birlikte, husumete vekil olarak tayin edilen kimse, her ne kadar başkalarının haklarının vekâlete karışması gündeme gelmiş olsa dahi karşı tarafın rızasına ihtiyaç duyulmadan azledilebilir. Çünkü müvekkil davada esas hak sahibidir.²³⁸

Vekilin akıl hastalığına tutulursa, üçüncü bir kişinin vekâlet ilişkisinde hakkının bulunması halinde dahi vekâlet sözleşmesi batıl olmaktadır. Bu hükmün sebebi, akıl hastalığına tutulmanın artık vekâlete konu olan işlemleri yapmaya liyakati ortadan kaldırmasıdır. Burada vekilin bu halde tasarruf ehliyetinden söz edilemeyecektir. Ancak belirtilmelidir ki, müvekkilin akıl hastalığına tutulduğu durumlarda üçüncü kişilerin haklarına bir taallukun vaki olması halinde bu vekâlet batıl olmayacaktır.²³⁹

Müvekkilin iradesine muhalefet eden vekil, kendiliğinden azlolunmuş sayılmaktadır. Buna göre, müvekkili aleyhine ikrarda bulunması istisna tutularak, husumete vekil olarak tayin edilen kişi, hâkimin huzurunda veya başka bir ortamda ikrarda bulunduğu takdirde müvekkilinin emrine muhalefet etmiş sayılarak azledilmiş kabul edilmektedir. Böylece yapacağı işlemler müvekkilini bağlamayacaktır.²⁴⁰ Bu konuyla ilgili bir fetva şu şekildedir:

---

²³⁴ Rehneden mal.

²³⁵ Rehin alan kişi.

²³⁶ Bilmen, s. 354.

²³⁷ Bilmen, s. 354.

²³⁸ Bilmen, s. 355.

²³⁹ Bilmen, s. 357.

²⁴⁰ Bilmen, s. 358.

*“Amr, Zeydin vekili olarak karısı Hind’i boşamak üzere görevlendirdiğini iddia etse ancak Zeyd buna karşı çıksa boşanma gerçekleşir mi? El cevap: Hayır gerçekleşmez.”*²⁴¹

Müvekkillerinin aleyhlerinde bulunan vekillerin durumlarına gelince sicillere yansıyan çok fazla kayda rastlanmamaktadır. Jennings, Kayseri özelinde vekillerin müvekkillerinin aleyhlerine olan işlemlere girişmediklerini belirtmiştir. Ona göre Kayseri’de vekiller güvenilir şekilde hizmet görmüşlerdir. Müvekkillerin vekilleri aleyhlerine iddiaları nadir görülmüştür. Müvekkilin vekili aleyhine olan bir davasında, Talas köyü imamı Seydi Ali Halifenin karısı Rabia’nın konu olduğu bir boşanma davası örnek gösterilmiştir. Ali Bey’in Hacı Aliyi karısından üç talakla boşaması için kendisini boşanmaya vekil tayin ettiği belirtilmektedir. Hacı Ali, Ali Bey’in bu konudaki iddiasını kabul etmemektedir. Bunun yanında Hacı Ali bu konuyla ilgili olarak mahkemeye fetva (mahkemeyi bağlaması muhtemel bilirkişi raporu) sunmuştur. Hacı Ali, karısını kendisi de isterse tekrar almak istemektedir. Bunun üzerine Rabia, kocasının kendisini boşamak üzere bir vekil tayin ettiği konusunda bir tanığın bulunmadığını ifade ederek o da iddiayı reddetmektedir. Bunun üzerine taraflar yemin etmişlerdir. Ali Halife, Ali Bey’i vekil tayin etmediği üzerine yemin etmiştir.²⁴²

Vekil, vekâletten müvekkili tarafından azledilebileceği gibi kendi iradesiyle istifa da edebilmektedir.²⁴³ Peki istifa her durumda mümkün müdür? Kural olarak vekilin istediği zaman vekillikten istifa edebileceği belirtilmektedir. Ancak vekâletin üçüncü bir kişinin hakkını ilgilendirdiği durumlarda vekil, istifa edemeyip vekâleti yürütmek zorunda kalmaktadır. Vekilin istifa etmesi halinde işlemleri müvekkilini bağlayacak mıdır? Bu soruya azil haberinin vekile ulaşmasının zamanına bakılarak cevap verilmektedir. Müvekkil, vekilini azledince, azil haberi vekile ulaşmaya kadar vekilin vekâleti devam edecektir. Azil haberinin alınmasına kadar olan süreçte vekilin yaptığı işlemler müvekkilini bağlayacaktır.²⁴⁴

---

²⁴¹ Jennings, The Office of Wakil in 17th Century Ottoman Sharia Courts, Studia Islamica, no: 42 (1975), s. 161.

²⁴² Jennings, s. 61.

²⁴³ Çeker, s. 192; MAA, m. 1522.

²⁴⁴ MAA, m. 1522.

B. Vekâlet Konusunun Ortadan Kalkması

Vekâlet konusunun ortadan kalkması vekâlet ilişkisini sona erdirmektedir. Peki hangi hallerde vekâlet konusunun ortadan kalktığından bahsedilecektir? Bu halde vekâletlin son bulması, vekilin dolaylı olarak vekâletten azlini gündeme getirmektedir.²⁴⁵ Müvekkilin işi bizzat yerine getirmesi, vekâlet konusu olan şeyin niteliğinin değişmesi halleri vekâlet konusunu ortadan kaldıran hallerdir. Bu durumlarda esasında vekâlet konusu tam anlamıyla ortadan kalkmamaktadır. Müvekkilin vekâlet verme iradesinin yöneldiği işlem veya eşyanın mahiyeti değişmiştir.²⁴⁶

Vekâlete konu olan şeyin isminin değişmesi, vekâleti geçersiz kılacağı gibi bu sebeple görevlendirilen vekilin de görevinden azledilmesi sonucunu doğurmaktadır. Alınacak bir arsanın üzerinde bir bina yapılmış olması örneğinde görüleceği üzere müvekkil, vekilinden bir arsa alması konusunda talepte bulunmuştur. Müvekkilin niyeti bir arsa alınması yönündedir. Müvekkil, arsayı bahçe olarak kullanmak isteyebileceği gibi uygun gördüğü ölçülerde bir ev de yapmak da isteyebilir. Vekilin müvekkilinin iradesine aykırı olarak ona bir bina satın alması geçerli bir işlem olmayacaktır. Burada vekâlet ilişkisinden söz edilemeyecektir.²⁴⁷ Aynı şekilde satın almaya vekil olan bir vekilin elinde satın almak üzere bulunan paranın telef olması durumunda artık alım imkânsız hale geleceğinden vekil azledilmiş sayılmaktadır. Bir kadınla nikah akdetmek üzere vekil tayin edilen bir kişi, nikahı kendi için kıyarsa, müvekkilin iradesine açıktan muhalefet etmiş sayıldığı gibi vekâlet sözleşmesine konu olan kadının bir nikah akdine taraf olmasından dolayı da vekâlet konusuz kalacaktır. Bu durumda da vekil, azledilmiş sayılmaktadır.²⁴⁸

C. Vefat

Vekilin vefat etmesiyle vekâlet sözleşmesi ortadan kalkar. Vekil, vefat ettiği takdirde vekâlet mirasçılara intikal etmez.²⁴⁹ Vekâlet sözleşmesi sona ermektedir.

²⁴⁵ Yeniçeri, s. 259.

²⁴⁶ Aybakan, Vekâlet, s. 85; Bilmen, s. 358; MAA, m. 1526.

²⁴⁷ Bilmen, s. 357.

²⁴⁸ Bilmen, s. 358.

²⁴⁹ Halebi, s. 285; MAA, m. 1529; Bilmen, s. 357.

Ancak burada akdın hukukunu korumak adına özel bir durum mevcuttur. Buna göre vekilin daha önceden aldığı bir malın bir ayıp sebebiyle iadesi lazım geldiği takdirde, iade işlemi vekilin varislerinin yerine getirmesi gereken bir görevdir.²⁵⁰

Müvekkilin vefatı ile vekilin vekili de azil edilmiş olur.²⁵¹ Müvekkilin vefatı ile vekâlet sözleşmesi son bulur ve vekil azledilmiş sayılır.²⁵² Bu halin tek istisnası vekâlete konu olan hususların üçüncü kişilerin hakkını ilgilendirdiği hallerdir.²⁵³ Müvekkil hayattayken vekilini istediği vakit görevden alma hakkında sahiptir. Müvekkil, vekil tayininde güven duygusuyla hareket eder ve o hayattayken vekiline güvenmektedir. Lakin öldüğü vakit yerine gelecek olan mirasçıların bu kişiye ne kadar güvenebileceklerdir? Mirasçılar isterseler vekili tekrar görevlendirme hak ve yetkisine sahiptir. Müvekkilin vefatıyla vekâletin batıl olacağına ilişkin Ebussud Efendi'nin fetvasında akıl sağlığı yerinde olan Zeyd, Amr'a yönelerek, malından 100 sikke alarak Medine' de Kur'an-ı Kerim okutması için vermiştir. Zeyd'in muradı bu paranın Medine götürülüp orada Kur'an okutulmasıdır. Ancak parayı veremedi Zeyd ölmüştür. Bu takdirde Amr, kendisine denildiği üzere işlem yapmak için bu parayı Zeyd'in terekesinden almaya kadir olur mu? Bu olayda mümkün değildir. Bunun sebebi, müvekkilin vefatıyla, vekâlet sözleşmesinin sona ermiş olmasıdır. Para terekede kalmaktadır. Zeyd'in iradesi, ölümünden sonra Medine'de Kur'an okutulması üzerinde gelişseydi o takdirde, bu isteğin hukuki mahiyeti vekâletten, vasiyete evirilecektir. Bu şekilde yapılacak tasarruf da İslam miras hukukundaki şartlardan olan vasiyet için malvarlığının üçte birini geçmemesi koşuluyla gerçekleştirilebilecektir.²⁵⁴

---

²⁵⁰ Vekilin söz konusu iadeyi gerçekleştirmek üzere herhangi bir varisinin bulunmadığı durumlarda, iadeyi müvekkilin kendisi veya hâkimin belirleyeceği bir kimse tarafından yapılmalıdır. Bilmen, s. 357.

²⁵¹ Halebi, s. 285.

²⁵² MAA, m. 1527; Bilmen, s. 357.

²⁵³ Örneğin, bir rehni satarak borç ödemeye vekil olarak tayin edilen kimse, müvekkilinin vefatıyla azledilmiş sayılmamaktadır.

²⁵⁴ “Zeyd, hal-i sıhhatinde Amr'a: 'Malimden 100 sikke floriyi Medine-i Münevvere'de hatm-i Kur'an-ı Azim okunmak için niyyet ve ta'yin itmiş idim. Sana teslim ideyim. Sen dahi benim vekilim ol. Mezkûr filorilerle varub, Medine-i Münevvere'de ba'zen kıraat eyle, ba'zen de kıraat itdür' diyerek filorileri teslim etmeden fevt olsa; şer'an Amr, Zeyd'in terekesinden mezkûr filorileri almağa kadir olur mu? El cevap: Vekilim ol dimekle olmaz. Fevti ile vekâlet batıl olur. 'Fevtimden sonra al dediyse olur, o da sülüs müsaid olucak...'” Ebussud Efendi, s. 447.

Vefat halinde vekil tarafından tayin edilen alt vekilin durumuna gelince müvekkilin vefatıyla, alt vekil de azledilmiş olmaktadır. Çünkü vekilin tayin edildiği bir hususta vekil ataması her ne kadar kendisi için bir muamele gibi görünse de atanan alt vekil, müvekkilin vekilidir. Alt vekilin görevi vekilin ölümüyle sona ermeyecektir. Ancak müvekkilin ölümüyle hem vekilin hem de tayin ettiği alt vekilin görevi sona ermektedir.²⁵⁵

D. Tasarruf Ehliyetinin Kaybı, Akıl Hastalığı ve Mürted Olma

Müvekkilin veya vekilin akıl hastalığına tutulduğu hallerde, vekâlet sözleşmesi geçersiz kabul edileceğinden vekâlet sona ermektedir.²⁵⁶ Bunun dayanağı, akitlerin kuruluşunda akıl sağlığının sıhhat şartlarından biri olarak aranmasıdır. Peki her türlü akıl hastalığı bu şekilde sözleşmeyi geçersiz hale getirmekte midir? Bu soruya akıl hastalığının kalıcı mı olduğu yoksa geçici mi olduğuna bakılarak cevap verilmektedir. Kalıcı akıl hastalığı, sözleşmeyi geçersiz hale getirmektedir. Akıl hastalığının geçici olup olmadığını anlamak için Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre bir ay beklenmelidir. İmam Muhammed'e göre, akıl hastalığının bir yıl sürmesi gerekmektedir. Fetvalar, İmam Muhammed'in görüşünü esas alınarak verilmiştir.²⁵⁷

Mürted, İslam dininden dönen demektir. Bir Müslüman, mürted bir kişiyi vekil tayin ettiği takdirde vekâletin geçerli olması için mürtedliğin zamanına bakmak gerekmektedir. Vekil tayin edildiği anda vekil müslüman olup, daha sonradan mürted hale geldiyse bu takdirde, vekâlet geçerli olmaktadır.²⁵⁸ Mürtedlik vekâletten önce olduysa vekâlet geçersiz olmaktadır. Mürted öldürülür veya yurtdışına kaçarsa Ebu Hanife'ye göre vekâlet sözleşmesi hükümsüz hale gelmektedir. İmameyn'e göre küffar memlekete sığınmayla vekâlet hükümsüz hale gelmemektedir.²⁵⁹ Mürtedin kadın olması durumunda onun bu hukuki durumu vekâlete engel değildir. Bu konuda herhangi bir müslüman, mürted bir kadınla aynı hukuki statüdedir.²⁶⁰ Kadın kendi

---

²⁵⁵ Bilmen, s. 358.

²⁵⁶ MAA, m. 1530.

²⁵⁷ Halebi, s. 285. Her ne kadar genel fetvalar İmam Muhammed'in bir yıllık akıl hastalığı hüküm süresine uygun verilse de Fetava-yı Kadıhan'da akıl hastalığı hükümlerinin uygulanması için Ebu Hanife'in bir aylık süresi esas alınmaktadır.

²⁵⁸ Hindiye, s. 164.

²⁵⁹ Hindiye, s. 164; Halebi, s. 285.

²⁶⁰ Hindiye, s. 161.

mülküyle ilgili tasarrufta bulunacağı vakit, bu konudaki vekâletleri geçerli olacaktır. Bununla birlikte mürted olan kişinin nikahının geçerli olmadığı hükmünden hareketle bu kadın bir vekil tarafından nikahlanamaz. İslamı kabul ederse o takdirde nikah hüküm ve sonuç ifade edecektir.²⁶¹

---

²⁶¹ Hindiye, s. 161.

İKİNCİ BÖLÜM: OSMANLI HUKUKUNDA VEKÂLET SÖZLEŞMESİNİN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ

Bu bölümde vekâlet sözleşmesinin Osmanlı uygulamasındaki en çok görülen şekilleri incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle nikah akdinde vekâlet sözleşmesi ele alınacaktır. İkinci olarak satın almaya vekâlet konusuna değinilecektir. Üçüncü olarak satın almaya vekâlet incelenecek ve son olarak husumete vekâlet konusuna ele alınacaktır.

I. NİKAHA VEKÂLET

Osmanlı hukukunda evlenme, Arapça bir kelime olan ‘‘Nikah’’ ile ifade edilmiştir. Buna göre nikah, eşler arasında birlikte yaşama ve karşılıklı yararlanmaya imkân sağlayan ve eşlere haklar verdiği gibi mükellefiyetler de yükleyen rızai bir sözleşmedir.²⁶²

Nikah akdi bizzat taraflarca kurulabileceği gibi vekil aracılığıyla da kurulabilmektedir.²⁶³ Bu halde evlenmede vekâletten bahsedilmektedir. Peki nikaha vekâlet her halde mümkün müdür? Nikahın bir vekil aralığıyla gerçekleştirilmesi için vekil tayin edecek kişinin; hür olması, mümeyyiz olması ve reşit olması şartlarını bir arada taşıması gerekmektedir. Hanefi hukukçulara göre kadın ve erkek kendisini vekil aracılığıyla nikah akdinde temsil ettirebilmektedir. Müvekkil olmak için yukarıda sayılan şartlara nazaran, vekil olabilmek için sadece ayırt etme gücüne sahip olmak yeterli görülmüştür. Nitekim Hz. Peygamber nikahında vekâlet etmesi için küçük bir sahabeyi vekil olarak tayin etmiştir.²⁶⁴

Osmanlı uygulamasında genelde erkekler nikah akitlerine bizzat katılmışlardır. Nikah akitlerinde kadınların vekil tayin etmeleri uygulamada sıkça örnekleri görülen

---

²⁶² M. Akif Aydın, *Osmanlı Hukukunda Nikah Akitleri*, **The Journal of Ottoman Studies** III, İstanbul, 1982, s. 1. Nikah akdinin İslam hukukunda bir satım sözleşmesi olduğuna ilişkin şarkiyatçı Morand'ın ileri sürdüğü iddiaya ve bu iddialara karşı cevaplar için bkz. Akgündüz, *Külliyyat*, s. 241.

²⁶³ Türk Medeni Kanunu, evlenme konusundaki vekâleti kabul etmemiştir. Buna göre günümüzde cari olan hukuka göre insanların vekâlet yoluyla temsil edilerek gerçekleştirecekleri evlenmeler geçersizdir.

²⁶⁴ Ahmet Akgündüz, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı Özel Hukuk*, İstanbul, 2012, s. 247; Vekillik konusunda hürlerle köleler bir ayrıma tabi tutulmamıştır. Hatta köleler azad edildikleri takdirde devlet başkanı dahi olabilmişlerdir. Tarık bin Ziyad, Memluk sultanları gibi örneklere rastlanmaktadır. Bkz. Hasan Tahsin Fendoğlu, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Kölelik ve Cariyelik*, İstanbul, 1996.

işlemlerdendir.²⁶⁵ Bu şekilde gerçekleştirilen nikahlarda evlenecek kadın, vekil aracılığıyla kendisini temsil ettirmektedir.²⁶⁶ Özellikle yönetici sınıfın kızlarının evlenmelerinde bu usul yaygındır. Örneğin, Kanuni'nin kızı Mihrimah Sultan'ın Rüstem Paşa ile olan nikah akdinde Mihrimah Sultan, Sümbül Ağa ve Bilal ağalar şahadetiyle Selman ağaya kendisini Rüstem Paşa ile nikahlaması için vekâlet vermiştir.²⁶⁷

Evlenmede vekâlet, *mutlak* ve *mukayyed* şeklinde olmaktadır. Mutlak vekâlet, "Beni evlendirmeye sana vekâlet verdim" şeklindedir. Ebu Hanife'ye göre böyle bir vekâlet vermede müvekkilin erkek olması halinde, denklik aranmamaktadır. Vekili onu kiminle nikahladıysa bu nikahı kabul etmek mecburiyetindedir. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre her ne kadar mutlak vekâlet şeklinde mütalaa edilse de burada bir kayıtlama vardır ve burada örfen müvekkile denk birisinin istendiği anlaşılmalıdır. Nikaha vekâlette mukayyed vekâlet ise, müvekkilin vekile kendisini evlendirmesini istediği kişinin ismini veya özelliği söyleyerek vekalet vermesidir. "Ahmet'in büyük kızı" veya "Biber dolmasını yapmayı bilen birisi" şeklinde vekâlet verilirken sınırlama kabul edilir ve vekilin, sözleşme kapsamında buna riayet etmesi gerekmektedir.²⁶⁸

Nikaha vekâlet ile karışmaması için benzer bir işlem olan velayet yetkisiyle evlendirme konusuna temas edilmelidir. Bir başkasının üzerinde bir takım hak ve yetkilere sahip olan kişiler *veli* olarak adlandırılır. İslam hukukunda, yaşı küçük olanlar ve ergin olmasına rağmen ehliyetsiz bulunan kişiler velilerin tasarrufu altındadır.²⁶⁹ Hatta bazı ekoller tıpkı Roma hukukunda olduğu gibi kadınları da koruma müessesine dahil ederek onları velayet altında bulunan kişilerin kategorisinde değerlendirmektedir. Velilerin velayetleri altında bulundukları kişileri

---

²⁶⁵ "„Mahmiye-i Kostantiniyye mahallâtından Çukur Bostan mahallesinde sâkine Sabiha bt. Ahmed adlı kadın meclis-i şer' de hâzır olup râfi '-i kitâb Sadeddin b. Ferruh 'u vekil edip zevcinin mehr-i müecceli üstlenmesi karşılığında kendi adına nikâha taraf olup evlilik ve nikâhla ilgili husûslarda gereğini yapması için nâ'ib kıldı. Vekil de vekâlet-i mezbûreyi kabûl edip gereğini yapmayı üstlendi..." İKS, C. 13, s. 291, hüküm no: 405, ayrıca bkz. İKS, C. 34, s. 108, hüküm no: 117; İKS, C. 9, s. 85, hüküm no: 102; İKS, C. 10, s. 273, hüküm no: 430; İKS, C. 34, s. 274, hüküm no: 430.

²⁶⁶ Aydın, s. 10.

²⁶⁷ Mehmet Akif Aydın, Osmanlı Hukukunda Nikah Akitleri, s. 5.

²⁶⁸ Abdullah Çolak, İslam Aile Hukuku, Ensar Yayınları, İstanbul, 2018, s. 64.

²⁶⁹ Cin, Evlenme, s. 70.

evlendirmelerini İslam hukukunda kabul edilmiştir. Nikah akdinde velayet iki türdür. Bunlar velinin velayeti altında bulunan kişileri zorla evlendirebilme yetkisi olan *velayeti icbar* ve sadece ergin kadınlar üzerinde hüküm ifade eden *velayet-i nedb* adı verilen ihtiyari velayettir.²⁷⁰ Velayet-i nedb halinde, veli velayetinde bulunan kadını onun isteği dışında birisiyle evlendiremez.²⁷¹ Veli burada sadece kadının evlenme isteğini karşı tarafa ileten bir aracı durumundadır. Bahsi geçen velayet türünün vekâlet ile aynı şekilde değerlendirilmesi uygun değildir. Bunun sebebi konu itibarıyla vekâlet ve velayet müesseselerinin birbirlerinden farklı oluşudur. Velayet kanundan veya İslam hukukunun ön gördüğü şekilde akdedilen bir sözleşmeden doğarken, vekâlet tarafların doğrudan buna ilişkin iradesinden doğmaktadır.²⁷²

Mecelle’de aile hukukuna ilişkin düzenlemeler yer almadığından ötürü nikahta vekâlet konu dışı kalmıştır. Kadri Paşa’nın Ahval-i Şahsiyye Kanunu’nda ise durum düzenlenmiştir.²⁷³

A. Nikahta Vekâletin Şartları

Evlilik akdinde vekil olarak atanma konusunda tek bir şart aranmaktadır, o da ayırt etme gücüne sahip bulunmaktır. Bundan dolayıdır ki ayırt etme gücüne haiz olan çocuk, evlilik akdinde taraflardan birinin vekili olarak yer alabilir. Keza evlilik akdindeki vekâlet, bir habercilikten ibarettir. Akdin neticeleri doğrudan doğruya müvekkile ait olacaktır.²⁷⁴ Evlilik akdini vekâlet yoluyla gerçekleştirecek müvekkilin, hür, ayırt etme gücüne haiz ve reşit olması gerekmektedir. Hanefiler dışındaki hukukçular, bu şekilde evlenme hakkını sadece erkeğe tanımış olup kadınların vekâlet yoluyla evlilik akitlerini gerçekleştirmelerini uygun görmemişlerdir.²⁷⁵ Bunun dışında

---

²⁷⁰ Halil Cin, İslam Osmanlı Hukukunda Evlenme, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1974, s. 70.

²⁷¹ Bu velayette veli, ergin ve ayırt etme gücüne haiz olan bir kadını zorla evlendiremez. Kadının nikah akdini velisi vasıtasıyla yaptırması onu için mendup olduğu görüşüne istinat eder. Hanefiler dışında itibar gören diğer ekollerde kadınlar başka bir kadının velisi olamazlar. Cin, Evlenme, s. 70.

²⁷² Hanefi hukukçular, velayetin geçiş sırasını miras intikal sırası olarak belirlemişlerdir. Buna göre yakın hısım uzak hısım velayetten mahrum bırakılmaktadır. Bu şekilde olan velayet özel velayettir. Bir de kamu velayeti olarak ifade edilebilecek bir velayet çeşidi vardır. Burada da veli tüm tebaasının velisi olan, devlet başkanıdır. Devlet başkanı da bu velayeti vekil verdiği hakimleri eliyle yürütmektedir. Cin, Evlenme, s. 70.

²⁷³ Akgündüz, Külliyyat, s. 1581; Ekinci, Fransa’da 1915’te askerlerin vekâlet yoluyla evlenmelerine müsaade eden bir kanundan bahsetmektedir. Ekinci, Osmanlı Hukuku, s. 440.

²⁷⁴ Cin, Evlenme, s. 91.

²⁷⁵ Cin, Evlenme, s. 91.

başta baba olmak üzere veliler ve velayet hakkına haiz kişiler, küçükleri ve şer'an küçük hükmünde olan kişileri²⁷⁶ evlendirmek için vekil tayin edebilirler.²⁷⁷

B. Fuzulinin Nikahı

İslam hukukunda, bir konuda yetkisi olmadan işlem yapan kimse *gasıp* olarak nitelendirilir. Gasıbın yaptığı hukuki işlemler hükümsüz kabul edilmektedir.²⁷⁸ Evlenme akdinin vekil tarafından akdedilebileceği daha önce izah edilmiştir. Temsil yetkisi verilen bu kişilerin yanında nikahın gerçekleşmesi için kabul edilmiş bir müessese daha vardır ki buna *fuzulinin nikahı* denilmektedir.²⁷⁹ Fuzulinin icraatlarının geçerli sayılacağına ilişkin hukukçular arasında görüş birliği yoktur. Buna göre Ebu Hanife, İmam Malik ve İmam Cafer'e göre fuzulinin işlemleri geçerli olarak kurulmuştur; ancak hüküm ifade etmesi bakımından eksiktir. Eksiklik durumu ortadan kalkınca bu işlemler geçerli hale gelecektir. Onlara göre söz konusu işlemler askıda geçerlidir. İşlem sahibi tarafından icazet verilmesi halinde askıdan inecektir.²⁸⁰ Bu şekilde askıdan inen işlemler hukuki hüküm ve sonuçlarını normal bir işlem gibi doğuracaktır.²⁸¹

Hanefi ve Maliki hukukçulara göre, bir kişi yetkilendirilmemiş olmasına rağmen bir icapta bulunur ve aynı mecliste başka birisi tarafından bu icap kabul edilirse nikah akdi askıda olarak kurulmaktadır. Buna göre adına işlemde bulunduğu kişi bu hükümlere razı olduğu takdirde nikah akdi bağlayıcı olacaktır. Razı olmadığı halde ise onun için bir hüküm ifade etmeyecektir.²⁸²

Nikah akdi vekâletle ve zorlayıcı velayetle kurulabileceği gibi bir temsilci vasıtasıyla haber göndermek şeklinde de kurulabilmektedir. Bu durumda aradaki kişi, vekilden farklı olarak haberci olarak iletişim vazifesi görmektedir. Haberci, adına

---

²⁷⁶ Akıl hastaları.

²⁷⁷ Akgündüz, s. 1581; AHŞAK m. 57.

²⁷⁸ Fuzuli, izin veya yetki verilmediği halde bir başkası için hukuki tasarrufta bulunan kişidir. Fuzuli bugün hukukta var olan yetkisiz temsilciye benzetilmektedir. İslam hukukunda, cari anlayışa göre bir mal konusunda yetki olmadan işlem yapan kimse *gasıp* olarak nitelendirilir ve bu kişinin yaptığı işlemler hükümsüz kabul edilmektedir. Abdullah Aydın, *Mevkuf*, DİA, 2004, C. 29, s. 437.

²⁷⁹ Akgündüz, s. 247.

²⁸⁰ Mehmet Akif Aydın, *Gasp*, DİA, 1996, C.13, s. 387.

²⁸¹ Beşir Gözübenli, *Fuzuli*, DİA, 1996, C.13, s. 239.

²⁸² Cin, Evlenme, s. 95; Fuzulinin gerçekleştirdiği nikahı Hanbeli ve Şafi hukukçular kabul etmemektedirler.

haber ilettiği kişinin doğrudan doğruya vasıtasıdır. Örneğin, İstanbul’da bulunan A, E’yi B’ye göndererek “Git B’ye söyle onu kendime nikahladım” demiş olsa buna karşılık E, gelerek B’ye aynı şekilde bunu aktarsa B’nin kabulü halinde nikah akdinin şartı sağlanmış olacaktır. Burada vekâletten farklı bir husus olarak, şahitlerin E’yi işitmiş olmaları şarttır. Ayrıca B’nin o an için icabı kabul etmediği ve farklı bir zamanda kabul ettiğini söylediği halde nikah akdi geçerli olmamaktadır. Bu durumun sebebi E’nin o mecliste A’nın sözlerini mecis birliği devam ettiği müddetçe açık tuttuğu bir kanal olarak kullanmasıdır. Meclis birliği ortadan kalkınca yeni bir icap olmadığı takdirde B’nin kabulü hüküm doğurmayacaktır.²⁸³

C. Usul ve Şahit

Evlenme akdinde vekâlet sözlü olabileceği gibi yazılı da olabilmektedir.²⁸⁴ Vekâlette şahit getirilmesi, akdin geçerliliğine sıhhat bakımından etki etmemekle birlikte akitten sonra meydana gelmesi muhtemel uyuşmazlık ve inkâr gibi hususlarda önem kazanmaktadır.²⁸⁵

Bir kişi, hem erkek hem de kadın tarafının vekili olabilir mi? Yani icap ve kabulün aynı kişide birleşmesi hukuka uygun mudur? Bir dedenin velayeti altında bulundurduğu ve babaları vefat etmiş olan torunlarını evlendirmesi velayetle mümkündür. Aynı sonucu vekil de hem icapta bulunan hem de kabul eden kişi olarak nikahı gerçekleştirebilir. Tek bir vekilin iki müvekkili aynı anda temsil ederek bunların nikah akdini gerçekleştirmesi mümkün müdür? Hanefi hukukçulara göre, kadın ve erkeğin aynı vekil tarafından temsil edilmesi hukuka uygundur. Bu iki şekilde olabilir, buna göre aynı kişi evlenecek kişilerin velisi veya vekili olabilir. Kişi, bir tarafın velisiyken diğer tarafında vekili olabilir.²⁸⁶ Buna göre taraflar aynı kişiye vekâlet vererek nikah akitlerini gerçekleştirebilirler.²⁸⁷ Hz. Peygamberin bir hadisine dayanılarak evlenmede iki şahit ve taraflarla en az dört kişinin bulunmadığı hallerin uygun olmayacağına ilişkin hüküm mevcuttur. Buna rağmen hukukçuların tarafların ve şahitlerin bulunmadığı bir akdi muteber kabul etmelerinin sebebi, velayetin bir

²⁸³ Cin, Evlenme, s. 96.

²⁸⁴ Cin, Evlenme, s. 91.

²⁸⁵ AHŞAK, m. 58.

²⁸⁶ Cin, Evlenme, s. 94.

²⁸⁷ Akgündüz, s. 247.

kanuni zorunluluktan doğması ve hukuki dayanağının kanun olmasında ileri gelmektedir.²⁸⁸

Birden fazla vekilin aynı müvekkilce farklı kişilerle nikah için vekil tayin edildiği halde, Ebusuud Efendinin de ilgili fetvası uyarınca hangi nikah önce akdedildiyse ona itibar edilir. Söz konusu fetva şu şekildedir:

“Hind, kendisini Amr’a nikah eylemeye Bekr’i vekil olarak tayin ettikten sonra, Beşiri kendisine Zeyd’e nikahlamak üzere vekil tayin etmiş olsa ve bu iki vekilin birbirinden haberi de olmasa, ikisi de zikrolunan kişilerle nikah akdini kursa, hangisinin nikah akdi kabul edilir? El cevap: Hangi nikah önce akdedildiyse ona itibar edilir.”²⁸⁹

D. Teslim ve Mehir Sorumluluğu

Vekâlet sözleşmesinde vekilin, müvekkiline izafe etmekle zorunda olduğu bazı işlemler bulunmaktadır. Buna göre nikahı kabul, ibra²⁹⁰, para ile boşama ve kasti şekilde kan akıtmak ötürü olunan sulh yapma hususlarında muameleler müvekkile ait olup vekilin kendisiyle alakalı değildir. Buna göre kadın, kocasının vekilinden mehir isteyemez. Aynı şekilde hanımın vekili onu kocasına teslimle yükümlü değildir.²⁹¹

Vekil için vekâlet sözleşmesinin kapsamı, nikah akdinde nikahın gerçekleştirilmesiyle sınırlıdır. Nikah akdinde akdin hukuku müvekkile aittir. Vekil, erkeğin vekili olduysa, buna kefil olmadıkça, nikah akdedilen kadın vekilden mehir talep edemez. Buna karşılık, vekil kadının vekiliyse koca, kadının teslimini vekilden talep edememektedir.²⁹² Vekilin kadının vekili olmasına rağmen mehir ödenmesinde kadına önceden kadına bir güvence verdiyse ve nikah akdinin kurulması bu şekilde mümkün hale geldiyse bu takdirde mehirden dolayı vekil, vekâlet sözleşmesine çerçevesinde sorumludur.²⁹³ Müvekkil, mehri ödemezse vekil, kadına verdiği mehir

---

²⁸⁸ Cin, Evlenme, s. 94.

²⁸⁹ Cin, Evlenme, s. 93. Ertuğrul Düzdağ, Şeyhülislam Ebusuud Efendinin Fetvaları, Fetva, 43.

²⁹⁰ İbranın vekâletle yapılması mümkündür. Bunun için vekilin ibrayı müvekkiline izaf ederek yapması gerekmektedir. Aksi takdirde geçerli olmayacaktır. Bkz. Yunus H. Apaydın, *İbra*, DİA, 2000, C. 21, s. 264.

²⁹¹ *Hul*, bugün anlaşmalı boşanma diyebileceğimiz bir müessesedir. Bu boşanma tarafların birbirlerine para vererek boşanmalarıyla yapılmaktadır.

²⁹² Akgündüz, Külliyyat, s. 580; Cin, Evlenme, s. 93.

²⁹³ AHŞAK, m. 60; Cin, Evlenme, s. 93.

güvencesi dolayısıyla mehri bizzat ödemek zorundadır.²⁹⁴ Ödediği bu miktarı, karşı taraftan dava ve talep etme haklarına sahiptir. Vekil, vekâlet akdi kurulurken kocanın izni bulunmadan bir garanti etme durumuna meydan verdiğyse bu takdirde mehirin ödenmemesi hususundan sadece kendisi sorumludur ve burada kocadan mehri dava ve talep edemeyecektir.²⁹⁵

E. Nikaha Vekâletin Hükümleri

Nikah akdinin vekâletle icrasında, evliliğin müvekkil açısından geçerli ve bağlayıcılık kazanmasının şartı, vekilin müvekkil emrine uygun olarak akit kurmuş olmasıdır. Bu bağlamda müvekkilin emrine aykırı kurulan bir nikah akdi geçerli kabul edilmemektedir. Müvekkilin emrine aykırı tutumda vekâlet sözleşmesinin genel hükümlerden farklı olarak akdin sorumluluğu vekilin üstüne kalmamaktadır. Bu şekilde kurulan bir nikah akdi geçersizdir.²⁹⁶

Vekâlet yoluyla gerçekleştirilen evlilik akitlerinde, evlenme doğrudan taraflarca kurulmuş gibi telakki edilmektedir. Bu şekilde kurulan nikah akdi geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadır. Ancak, vekâlet sözleşmesinin diğer özel durumlarından farklı olarak burada vekilin, müvekkilinin arzu ve isteklerini aşan işlemleri olduğu takdirde, akdedilen nikah akdi, askıda hükümlü veya geçersiz olarak kabul edilmektedir.²⁹⁷

Vekilin, müvekkili belirli bir kişiyle evlendirmek üzere tayin edildiği durumlarda müvekkilinin iradesinin aksi olarak başka birisiyle nikah akdi gerçekleştirdiği takdirde, müvekkil söz konusu nikahı kabul ettiğini belirtene kadar nikah askıda kalmaktadır. Ayrıca vekilin kadın tarafından tayin edildiği halde, müvekkili olan kadının belirttiği mehirin altında bir mehirle nikah akdettiyse bu

---

²⁹⁴ Her ne kadar mehir ödeme kocanın vazifesi ise de vekil, bu konuda güvence vererek kadını evliliğe razı etmiştir. Evlilikte mehir ödenmesinin maksadı kadının korunmasıdır. Bu sebeple önemli olan kadının korunması görülmektedir. Mehir konusundaki güvencenin ilk etapta kimden geldiği önem taşımamaktadır. Önemli olan ilk aşamada kadının mali olarak korunması olduğu görülmektedir.

²⁹⁵ AHŞAK, m. 60; Halebi, s. 268; Mehirlere ilgili olarak bkz. Ahmet Kılınç ve Ayşe Nur Kılınç, Mehirlere Türk Pozitif Hukuku Açısından Yeniden Değerlendirilmesi Gerekliği, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, sy. 1, s. 103-118.

²⁹⁶ AHŞAK, m. 61.

²⁹⁷ Cin, Evlenme, s. 92.

nikahın geçerli olması müvekkili olan kadının söz konusu şartlarda nikahı kabul ettiğini beyan etmesine bağlıdır ve o ana kadar evlilik akdi askıda kalmaktadır.²⁹⁸

Vekilin, erkek tarafından bir kadınla evlilik akdi akdetmesi amacıyla tayin edildiği halde vekilinin iki kadınla nikah akdi kurduğu durumda ne olacağı hususunda, çözüm, ilk kıyılan nikahın geçerli bir nikah akdi olarak kabulüne ikinci nikahın da müvekkilin icazetine kadar askıda kaldığı yönündedir.²⁹⁹

Evlenme akdinde müvekkil, vekilini zamanla sınırlandırabilir. Vekilin, müvekkilinin emrine aykırı hareketi geçersizlik yaptırımına tabidir. Örneğin müvekkilin, nikah akdini ayın 15'inde kıyması yönündeki açık talimatına rağmen nikah akdini vekil farklı bir tarihte kıyarsa bu nikah sonuç doğurmayacaktır. Ayrıca, vekilin müvekkilin küfüvü yani dengi olmayan birisiyle nikah akdi kurması durumunda da akit geçerli kabul edilmemektedir. Ancak her türlü hukuki işlemi yapmak üzere atanmış olan mutlak vekilin bu şekilde müvekkilinin küfüvü olmayan birisiyle nikah akdetmesi halinde, nikah Ebu Hanife'ye göre geçerliken, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre müvekkilin icazetine kadar askıdadır.³⁰⁰

Vekâlet sözleşmesinde vekil, müvekkili namına olarak sözleşmenin tarafiyken diğer tarafında kendisi bulunmamaktadır. Yani genel kural vekilin kendisiyle işlem yapamayacağı yönündedir. Bu genel hüküm, evlenmeye vekâlet durumunda da geçerlidir. Şöyle ki, vekil kendisine bu konuda izin verilmedikçe müvekkili olan kişiyi kendisiyle veya alt-üst soyundan bir kişiyle evlendiremez. Aynı şekilde vekil olan kadın, kendini veya kız çocuğunu, müvekkiliyle evlendirememektedir.³⁰¹

Evlenmeye vekâlet konusunda kadı sicillerinde çok sayıda kayda rastlanmaktadır. Bir kadı siciline göre göre Edirne vilayeti sakinlerinden olup Konya'da bulunan naifa mühendisi Sadık Efendi oğlu Şakir Efendi, Konya'da Hukuk mahkemesine ayrılan bir odada, hazır olan azaların önünde tam olarak ikrar edip, vefat etmiş olan Ebubekir Sıddık Efendi'nin eşi Fatıma Fethiye hanımı iki bin kuruşu muaccel; yüz bir kuruşu da müeccel mehirle nikahlaması ve gerekli işlemleri onun

---

²⁹⁸ Cin, Evlenme, s. 92.

²⁹⁹ Cin, Evlenme, s. 92.

³⁰⁰ Cin, Evlenme, s. 92.

³⁰¹ Cin, Evlenme, s. 92.

adına yapması için, vergi memuru Ahmet Bey oğlu Süreyya efendiyi kabulü halinde hüküm doğurması şartıyla, mutlak vekil olarak tayin ettiğini deftere kaydettirmiştir.³⁰²

Bir başka kadı sicilinde, Kosova vilayetinden olup Yakova kasabasına kayıtlı olan ve Konya'da merkez tapu katibi olan Mustafa Efendi oğlu Raşid Efendi mahkemeye başvurarak Üsküdar'da Ayazma mahallesi Tulumba sokağında Hançere hastanesi Eczacıbaşı Kolağası İzzetlü Emin Beyefendisin kızı Hacer Aişe hanımı kendisine nikahlaması için deniz yüzbaşı olup Üsküdar'da Mirahor bölgesinde 113 numaralı hanede mukim olan Hacı Refik beyefendi kabulü ile hüküm doğuracak şekilde vekil tayin etmiştir.³⁰³

F. Boşanmada Vekâlet

Kur'an-ı Kerim'de eşlerin anlaşamadıkları takdirde bir hakeme gitmeleri tavsiye edilmiştir. Hukukçular bu hükmü yorumlarken hakeme nasıl gidileceğine ilişkin ihtilafa düşmüşleridir. Genel kabule göre kadının ve erkeğin ailesinden birer hakem, kadının ve kocanın arasını düzeltmeye çalışırlar. Bu mümkün değilse ve geçimsizliğin kaynağı koca ise talak hükümleri uygulanır. Evlilikte kadından kaynaklanan bir geçimsizlik mevcutsa *muhala'a*'ya hükmedilebilir. Buraya kadar hakemlere bir vekâlet verilmesine gerek görülmemiştir. Malikiler, tam bu noktada koca tarafından hakemlere vekâlet verilmediği takdirde hakemlerin kendilerinden talaka başvurup eşleri ayıramayacaklarını söylemişlerdir. Hanefi ve Şafi hukukçular,

³⁰² “*Fi'l-asl Edirne vilâyeti celilesinin Bevvab Mahallesi sükkânından olup halen merkez-i vilâyet olan Medîne-i Konya'da nafi'a mühendisi rif 'atlu Şakir Efendi ibn-i Sadık Efendi medîne-i mezbûre mahkeme-i istînâf-ı hukuk kısmına mahsûs odada bi'l-cümle a'za hazır oldukları halde akd olunan meclis-i şer'-i şerîf enverde ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip Derssadette sâkine kalem başkâtibi müteveffâ Ebubekir Sıddık Efendi kerimesi Fatma Fethiyye hanımı iki bin kuruş mehr-i müeccel ve yüz bir kuruş mehr-i mu'accel tesmiyesiyle nefsim için akd-i tezvîc ve tenkîhe ve akd-i mezkûreyi müte'allik bi'l-cümle umûr husûsu tesviyeye tarafımdan Derssaadet maliye aşar kalemi ve rusûmâtı umumiyeye mümeyyizi izzetlü Süreyyâ beyefendi ibn-i Ahmet beyin kabulüne mevku'f vekâlet-i mutlaka-i sahihe-i şer'iyye ile vekil ve nâib-i menâb-nasb ve ta'yîn eyledim dedikde ğibbe't-tasdîki's-şer'î ma vaka'a bi't-taleb ketb olundu.” KKS, 140-19/33.*

³⁰³ “*Fi'l-asl Kosova Vilâyeti celilesine tabi 'Yakovâ Kasabası ahâlisinden olup el-hâletü hâzihi merkez-i vilâyet olan Medîne-i Konya merkez tapu kâtibi Raşid Efendi ibni Mustafa Efendi. Takrîr-i kelâm idup Der-Aliyye'de Üsküdar'da Ayazma Mahallesinde Tulumba Sokağında Hançere Hastahanesi Eczacıbaşı Kolağası izzetlü Emin Beyefendinin kerimesi Hâcer 'Aişe Hanımı vekil etme mektupla tahrir eylediğim vecihle beynlerinde takdir ve tesmiye olunacak mehr-i mu'accel ve mü'accel ile nefsim için 'akd-i nikâha tarafımdan Üsküdar'da Mirahor'da 113 numaralı hânede mukîm bahriye yüzbaşılardan rif 'atlı Hacı Refik Beyefendiyi kabulüne mevku'f vekâlet-i mutlaka-i sahihe-i şer'iyye ile vekil ve nâib-i menâb-nasb ve ta'yîn eyledim dedikde ğibbet-tasdîki's-şer'î ketb olundu.” KKS, 140, 5/3.*

eşler arasındaki kötü muamelenin ve geçimsizlik hallerinin kimden kaynaklandığını tespit edilerek hakemlerin talaka hükmedebileceği görüşünü benimsemişlerdir.³⁰⁴ *Hukuk-u Aile Kararnamesi*'nde kadının zor durumda kalacağı belirtilerek Maliki hukukçuların görüşü esas alınmış ve kadına tefrik hakkı tanınmıştır.³⁰⁵

Nikah akdinin sona ermesi olan boşanma konusunda da bu işlemin vekâlet aracılığıyla yapılabileceği İslam-Osmanlı hukukunda kabul edilmiştir. Eşler anlaşamadıkları zaman *muhalaa* yoluyla anlaşarak boşanabileceği gibi *talak* yoluyla tek taraflı da boşanabilmektedir.³⁰⁶ Talakta yetki kural olarak kocaya aittir. Bu yetki kocanın olmakla birlikte yetkisini dilerse kadına da verebilmektedir. Verilen bu yetki daha sonra geri alınamaz.³⁰⁷ Bu müesseseye tefviz-i talak denilmektedir. Tefvizi talak, boşama yetkisinin koca tarafından eşine “*nefsini ihtiyar et*”, “*Dilersen kendini boşa*” gibi sözler kullanılarak devredilmesidir. Tefviz-i talak, evlenme anında verilebileceği gibi daha sonra da verilebilir.³⁰⁸ Joseph Schacht'a göre burada kocanın boşama yetkisini karısına devri, kocanın boşanma konusunda kadına vekâlet vermek olarak değerlendirilmiştir.³⁰⁹

II. SATIN ALMAYA VEKÂLET

Satın almaya vekâlet, İslam hukuku kitaplarında *şir'aya vekâlet* bahsinde vekâletin alt başlığı olarak geçmektedir. Burada bahsedilen vekâlet genel vekâletin olmadığı; vekile bir konu hakkında hususi vekâlet verildiği haller için yapılan satın almalar için kullanılmaktadır. Satın alma işlemleri hukuki önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu konunun neden fıkıh kitaplarında özel olarak düzenlenmiş olduğu anlaşılabilir.³¹⁰ Konunun ayrıntılarına geçmeden önce satın almaya vekâlet konusunda temel kurallar belirtilmelidir. Kural olarak, köle, hayvan, elbise gibi çeşitli cinsleri kapsayan şeylerin satın alınması hususunda vekâlet sözleşmesi

³⁰⁴ Kötü muamele ve geçimsizlik sebebiyle tefrik Ebu Hanife ve İmam Şafi tarafından kabul edilmemektedir.

³⁰⁵ Bu hakkın kullanılabilmesi için geçimsizliğin koca tarafından çıkarılmış olması gerekmektedir. M. Akif Aydın, *İslam Osmanlı Aile Hukuku*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2017, s. 204.

³⁰⁶ Joseph Schacht, *İslam Hukukuna Giriş*, çev. Mehmet Dağ, Abdulkadir Şener, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986, s. 130.

³⁰⁷ Schacht, s. 130.

³⁰⁸ Akgündüz, s. 267.

³⁰⁹ Schacht, s. 130.

³¹⁰ Zuhayli, s. 238.

kurulamaz. Mahalle, bina türü, ısıtma sistemi gibi çok fazla değişkeni olan ev gibi şeylerin satın alınmasında vekâlet uygun görülmemiştir.³¹¹ Burada geniş bir kombinasyondan bahsedilmektedir. Bunun vekâlet sözleşmesiyle yapılmasının müvekkilin menfaatlerine uygun düşmeyeceği varsayılmaktadır. Farklı cinsleri bulunan şeylerin alımında vekâletin uygun olmayacağı ifade edilmiştir. Peki bu durum hayatın akışına uygun mudur? Yani kişinin ev veya elbise almak amacıyla vekâlet verememesi doğal mıdır? Hukukçular bu tarz eşyaların vekâlet yoluyla satın alınmalarına ancak belirli şartların varlığı halinde cevaz vermişlerdir. Öncelikle satın alınacak eşyanın cinsinin belirtilmiş olması gerekmektedir. Bu takdirde satın alınacak şey *genel olarak bir elbise* olmayacaktır. Daha özelleştirilecek ve müvekkilin iradesine uygun şekilde *tarif edilen bir elbise* hüviyeti kazanacaktır. Bu sayede hem vekilin hem de müvekkilin işleri kolaylaşacak, yanlış anlaşılmalara gündeme gelmeyecektir.

A. Hükümleri

Vekil, vekâlet konusunu yerine getirebilmek için buna imkân tanıyacak ölçüde konuyu bilmelidir. Bu durum, vekâlet konusunun *malum olması* şeklinde hükme bağlanmıştır.³¹² Müvekkil, satın aldırılmak istediği şeyin cinsini bildirmelidir.³¹³ Eğer mevzu olan şey, bozulmuş türleri de olan bir türse veya onun değişebilen özellikleri varsa bu takdirde vekile bunun net olarak aktarılması gerekmektedir.³¹⁴ Bu durumda müvekkilin sadece cinsi bildirmesi yetmez ayrıca vekiline eşyanın türünü ve fiyatını da bildirmelidir.³¹⁵ Satın alınması istenen şeyin fiyatı, cinsi bildirilmemiş ve cinsi bildirildiği halde tagayyüre uğramış türleri varsa vekâlet düzgün kurulmamış demektir.³¹⁶ Bu şekildeki satın almalarından doğacak olan hükümler müvekkili değil,

---

³¹¹ Halebi, s. 273.

³¹² MAA, m. 1459; Halebi, s. 273.

³¹³ Matematikte kullanılan *X* ibaresi Farsça'da *Şey* ifadesinden mülhemdir. Bilinmeyenli denklemlerde kullanılmak üzere kullanılmaktadır. Biz burada fıkıhta "müvekkilün bih" olarak ifade edilen vekâlete konu edilen eşya anlamında "Şey" kelimesini denklemlerde değişkenlik arz ettiği gibi bilinmeyen bir eşya varyasyonlarını izah etmek için kullandık.

³¹⁴ MAA, m. 1468/2.

³¹⁵ Bilmen, s. 334.

³¹⁶ Genel vekâletin ruhunda vekâlete konu olan işlemler münferit ele alınmadığından ve müvekkilin vekile tam itimadının farz edildiğinden burada müvekkile muhalif bir satın almadan bahsedilemez. Genel vekâlet verilmesi halinde vekil her türlü satın almayı yapabilmektedir.

MAA, m. 1468/3.

vekili bağlayacaktır. Genel vekâlet durumu ise burada bir istisna teşkil edecek ve vekil, cinse aykırı tutumu sebebiyle de olsa kendi üzerinde bırakmayacaktır.³¹⁷

Cins; asıl, maksat yahut işçiliğin veya sanatın farklılaşması suretiyle çeşitlenir.³¹⁸ İki bezden birinin pamuk, diğerinin keten olması cinslerin farklılaşması demektir. Aynı şekilde koyununun yünü ve derisi maksat farklılaşması nedeniyle cinsin çeşitlenmesidir. Yine Şarköy keçesiyle Uşak keçesi her ikisi de yünden üretilmelerine rağmen cins çeşitlenmiş olur. Aynı şekilde Isparta halısı ve Uşak halıları her ikisi de yünden yapılmalarına karşı icra edilen sanatın farklılığı dolayısıyla başka cinstirler. Bu bilgilere göre Uşak halısı, keten bezi veya koyunu yünü almaya vekil olan kişi, pamuğun bezi, koyunun derisi veya Isparta halısı gibi cinsten ayrı tutulacak şekilde satın almalar yapamamaktadır.³¹⁹

Müvekkilin istediği cinsten başka bir cinsi alması halinde bu aldığı cins daha faydalı olsa dahi vekil üzerine düşen yükümü yerine getirmemiş kabul edilmemektedir. Ayrıca satın aldığı farklı cins şey de vekilin üzerine kalmaktadır.³²⁰ Müvekkil, vekilinden koç almasını istemiş lakin vekili koç yerine koyun almışsa bu takdirde koyun vekilin olur.³²¹ Dikkat edilmesi gereken husus söz konusu muamelenin müvekkilin icazeti olsa bile sonradan hüküm ifade etmeyeceğidir. Çünkü icazetle geçerli hale gelenler askıda olan sözleşmelerdir. Burada askıda bir durum söz konusu değildir. Bilakis satın alma işlemi vekil hakkında hüküm ifade etmektedir.³²² A, vekili V'ye kendisine bir Ankara keçisi yünü almak üzere vekâlet vermiş olsun. V'nin gidip bir başka cins keçinin yünü aldığında akit hüküm ifade edecek midir? Burada dikkat çekecek husus, müvekkilin iradesinin sonradan *icazet yoluyla* vekilin aldığı şeye yönelemeyeceğidir. Yani vekilin aykırı tutumu akdi bozmayacaktır. Sadece almış bulunduğu şeyin kendi üstünde kalması sonucunu doğuracaktır. A, söz konusu farklı cins yünü kendisi adına söyleyerek V'yi dava edemez.

---

³¹⁷ Bilmen, s. 334. Müvekkilin vekiline hitaben "Bana dilediğini al veya nasıl istersen onu al" gibi bir sözle genel vekâlet kurulacağından bu takdirde vekil, dilediği gibi hareket salahiyetine kavuşacaktır.

³¹⁸ Bilmen, s. 334.

³¹⁹ Bilmen, s. 335.

³²⁰ Bilmen, s. 334.

³²¹ MAA, m. 1471.

³²² Bilmen, s. 335.

Satın almaya konu olan şeyin sonradan değiştiği hallerde kural olarak, vekil kendiliğinden mün'azil olur. Bu durumun sebebi vekâlete konu olan şeyin asıl hüviyetinin ortadan kalkmasıdır. Örneğin, müvekkilin, belirli bir arsayı satın alması için tayin ettiği vekili sonra gelip o arsanın üzerinde bina yapıldığını görmüş olsa bu takdirde o arsayı satın alamaz.³²³ Çünkü müvekkilin niyetinde arsa alınması vardır. Bu arsayı kendi istediği gibi bahçe olarak kullanabileceği gibi üzerinde istediği ölçülerde bir ev yaptırmak amacını da taşımış olabilir. Arsanın üzerine ev yapılmış olması halinde söz konusu arsa artık müvekkilin istediğini tam olarak karşılamamaktadır. Buna rağmen vekilin gidip yine de o arsayı vekil adına satın alması durumunda, bu satın alma müvekkilin iradesine aykırı olarak vekâletin konusuz kalmasıyla sonuçlanarak vekil azledilmiş sayılacaktır. Arsanın yine de satın alınması halinde arsa vekilin üzerine kalacaktır. Ancak tam olarak vekâlete konu olan şeyin niteliğinin değişmediği durumlarda çözüm, yukarıda izah edildiği şekilde değildir. Bu halde müvekkilin iradesine tam olmasa da çok yakın şekilde sadece şekli aykırılıklar bulunmaktadır. Bu surette yerine getirilecek olan vekâlet sözleşmesi müvekkil adına bağlayıcı olacaktır. Müvekkilin iradesinin ev satın alınması yönünde olduğu halde evin duvarının sıvandığı veya eve duvar eklendiği halde vekilin, evi satın alması geçerli bir vekâlet işleminde olacaktır.³²⁴

Temel ihtiyaç maddelerinde ve müvekkilin zarara uğramasının muhtemel olmadığı durumlardaki müvekkil iradesini tam yansıtmasa da geçerli bir vekâlet işleminde kurulabilmektedir. Bu şekildeki satın almalarda yukarıda izah edilen sıkı şartlar aranmamaktadır. Bu konuda Mecelle'de yer alan örneklere göre, müvekkil, vekilden süt almasını istese ancak hangi hayvanın sütü olduğunu belirtmese o civarda yaygın olan süt kastedilmiş sayılarak mesele çözümlenmektedir. Müvekkilin, pirinç alması için birisini vekil tayin ettiği durumda vekilin herhangi bir pirinç getirmesi halinde bu vekâlet geçerli kabul edilmektedir.³²⁵

Fiyatı normalin üstünde seyreden ve satın alınmaları olağan olmayan şeyler hakkında vekâlet verilmiş olabilir. Bu takdirde, müvekkilin iradesinin tam olarak

---

³²³ MAA, m. 1472.

³²⁴ MAA, m. 1472; Bilmen, s. 335.

³²⁵ MAA, m. 1474; Halebi, s. 273.

yansıtılmış olması ve alınacak malın net olarak belirlenmiş olması önem taşımaktadır.³²⁶ Mecelle’de ev ve pahalı bir taş satın alma konusu örnekle açıklanmıştır. Müvekkil, bir ev satın almak üzere birisini vekil tayin ederse ona evin muhitini ve fiyatını söylemelidir. Söylemediği takdirde vekâlet geçerli şekilde kurulmamıştır. Müvekkil, inci veya yakut almak üzere bir vekil tayin edecek olursa fiyat konusunda bir üst limit belirlemelidir. Mecelle’nin bu maddeleri tahdidi değil tadadidir. Bu sebeple genişletilebilir.³²⁷

Miktarı ölçülebilen şeyleri alma hususunda miktar ve semenin vekile bildirilmiş olması esastır.³²⁸ Bölünebilen bir şeyin yarısı satın alındığı takdirde, müvekkil zarara uğramıyorsa söz konusu satın alma geçerli kabul edilmektedir. Eğer söz konusu yarıyı almak zararlı bir netice doğuracaksa bu takdirde müvekkili bağlamayacaktır.³²⁹ Bu bağlamda müvekkilin bir elbiselik kumaş alması için vekiline talimat vermiş olmasına rağmen vekil bir elbiseye yetmeyecek kadar kumaş alması durumunda bu işlem müvekkili bağlamayacak; alınan kumaş vekilin üzerine kalacaktır.

B. Satın Almaya Vekâletin Konusu

Müvekkil, vekiline aldiracağı şey hakkında; güzel, kötü, orta gibi vasıf bildirmek zorunda değildir.³³⁰ Buradaki ölçü vekilin alacağı şeyin, müvekkilin haline ve durumuna uygun olmasıdır. Söz gelimi varlıklı olmayan bir kiracı, bir kişiyi ev satın almak üzere tayin etse, vekil gidip müvekkilinin haline uygun olmayan çok yüksek

³²⁶ Bir kadı sicilinde vekâlete konu olan evin yeri komşularının evlerine göre belirlenmiştir. “Fâtıma bt. Kasım’ın evini vekili Ahmed b. Hızır vasıtasıyla Hüseyin b. Ali’ye bin beş yüz akçeye sattığı Vech-i tahrîr-i sicil budur ki Mahalle-i Ma’mûre’de sâkine Fâtıma bt. Kasım kıbelinden Bayezid b. Abdullah ve Yusuf b. Abdullah şehâdetleri ile vekâleti sâbit olan Ahmed b. Hızır meclis-i şer’-i şerîfde Hüseyin b. Ali muvâcehesinde ikrâr-ı sahîh-i şer’î ve i’tirâf-ı sarîh-i mer’î edip, işbu mahalle-i mezbûrede vâkî bir tarafı Ahmed evine ve bir tarafı Ayşe Hâtun evine ve bir tarafı kirişçi Receb evine ve bir tarafı tarîk-i âma müntehî olur müvekkilem Fâtıma bir bâb mülk menzîlini işbu sâhibü’l-sicil Hüseyin’e alâ sebîli’l-vekâlet bin beş yüz râyicü’l-vakt akçeye bey’ edip meblağ-ı merkûmu teslîm-i mebî’ ettikten sonra bi’t-tamâm aldım kabz eyledim keyfe mâ yeşâ’ ve yahtâr mutasarrıf olup min ba’d mülk-i mahzî ola dedikde, müşteri-i mesfûr Hüseyin dahi vekîl-i mezbûr Ahmed’i bi’l-muvâcehe tasdik ettiği bâ’isden sıhhat-i bey’e ve cevâz-ı şirâyahûkm olunduğu sebebden mâ vaka’a bi’t-taleb kayd-ı sicil olundu.” İKS, C. 9, s. 83, hüküm no: 97.

³²⁷ MAA, m. 1476.

³²⁸ MAA, m. 1476.

³²⁹ MAA, m. 1480.

³³⁰ MAA, m. 1478.

meblağlı bir evi onun adına satın aldığını söylerse bu ilişkide vekâlet hükümleri uygulanmayacaktır. O ev vekilin üzerine kalır.

Müvekkil, vekilini bir kayıt ile sınırlandırdığı vakit, vekili o kayda aykırı davranamaz. Vekilin kayda aykırı hareket ederek satın aldığı şey vekilin üzerine kalmaktadır.³³¹ Ancak burada bir istisna mevcuttur. Vekil, kayda rağmen müvekkili için daha iyi sonuç doğuracak bir şey satın aldıysa, bu şekildeki satın alma tek başına müvekkilin emrine aykırılık teşkil etmeyecektir.³³² Müvekkil bir şey için on akçe ödemeyi göze almışken vekili söz konusu malı on iki akçeye almış olsa bu onun için hüküm ifade etmeyecektir. Ancak vekilin aynı şeyi sekiz akçeye satın alması durumunda bu vekâlet geçerli kabul edilmektedir. Müvekkilin malı peşin alma talimatına aykırı olarak iradesini tam olarak yansıtmamasına rağmen vekilin, müvekkile daha faydalı olacak şekilde malı veresiye satın alması halinde vekâlet geçerli olmaktadır.³³³

Vekilin, bir paltoluk kumaş veya bir elbiselik bez almaya vekil olarak tayin edildiği hallerde alınmış olan bezden veya kumaştan gaye güdülen eşyalar üretilemezse, alınmış olan kumaş ve bez, vekilin üzerine kalmaktadır. Vekâlet akdi kurulurken *bir paltoluk, bir elbiselik* gibi yapılacak eşyanın mahiyetinin müvekkilce belirtilmiş olması bir kayıt şeklinde değerlendirildiğinden böyle bir sonuca varılmaktadır.³³⁴

Vekil, müvekkilinin istediği bir malı alma konusunda müvekkiline herhangi bir şekilde kabul veya ret manasına gelen bir işaretle bulunmadan o malı satın aldığı halde³³⁵ iki sonuç meydana gelmektedir. Birinci ihtimale göre “aldım” deyip kimin için aldığını söylemeden sonradan vekil için aldığını beyan ederse mal telef olmadan veya bir ayıbı ortaya çıkmadan bu sözü söylemişse sözüne itibar edilir. İkinci ihtimal

---

³³¹ MAA, m. 1479; Bilmen, s. 336; Zuhayli, s. 240.

³³² MAA, m. 1479; Bilmen, s. 337.

³³³ Bilmen, s. 337.

³³⁴ Bilmen, s. 338.

³³⁵ MAA, m. 1486.

mal telef olduysa veya bir ayıp söz konusu olduysa bu sözüne itibar edilmez ve mal üstüne kalır.³³⁶

C. Gabin Durumu ve Satın Alma Yöntemi

Satın almaya vekâlette kural olarak müvekkil satın alacağı şeyin fiyatını bildirir. Bu bildirim, malın değerine göre olmak üzere yukarda izah ettiğimiz gibi kimi zaman şart iken kimi zaman da ihtiyaridir. İhtiyari olduğu zamanlarda vekil bir malı aşırı aldanma ile almadığı takdirde hukuk düzenince bu işlem ayakta tutulmaktadır. Fıkıhta *gabn-i yesir* yani az aldanma denen bu durumda vekil malı piyasa fiyatının biraz üstünde almaktadır ve aldanması çok büyük değildir. Ayakta tutturulan işlem de tam olarak bu aldanmayla yapılan işlemdir.³³⁷ Ancak vekil, aşırı alandığı takdirde ki bu fıkıhta *gab-i fahş* olarak ifade edilir.³³⁸ Bu takdirde yapılan satın alma işlemi vekili bağlar; lakin müvekkili bağlamaz.³³⁹ Bunun sebebi, vekâlet sözleşmesinin insanların işlerini kolaylaştıran bir araç olmasıdır. Aksi takdirde müvekkil sömürülecektir. Hukuk düzeni hakkın kötüye kullanılmasını korumamaktadır.

Satın alma işlemi kural olarak nakden yapılır.³⁴⁰ Vekilin nakit alma emrine uymaması ve söz konusu şeyi takas yoluyla alması halinde alınan şeyden müvekkil sorumlu tutulamayacaktır. Bu şekilde satın alınan şey, vekilin üzerine kalacaktır.³⁴¹ Vekil, satın almakla görevlendirildiği malı veresiye satın alabilmektedir. Bu takdirde satın alma, müvekkil için hüküm ifade etmektedir. Vekil bu durumda müvekkilinden mal bedelini peşin olarak talep edemez.³⁴² Lakin vekil, peşin satın alımdan sonra

³³⁶ MAA, m. 1486.

³³⁷ Bu izahlardan istisna olarak fiyatı kamu tarafından narh konarak düzenlenmiş olan temel maddelerde örneğin ekmeğin alımlarında aldanma az dahi olsa işlem müvekkili bağlamamaktadır. MAA, m. 1482.

³³⁸ “..Vech-i tezkire oldur ki Bundan akdem müteveffâ olan Kosta b. Sığirtmaç'ın nefsi-i Filingiri'de olan mülk çakılını işbu Yorgi b. Gemici zikr olan Kosta'nın karındaşı Yorgi'den **vekil** olan İshak Fakih'den yüz otuz akçeye aldım deyip bi'sş-şer' isbât edemeyip deynim sâbit olduğu taktirce dahi bahâsı artık olup yüz otuz akçe **gabn-ı fâhiş** olduğu sebebden mezkûr Yorgi b. Gemici bu da 'vâdan ferâgat edip ba'de'z-zikr olan çakıl mezkûr Kosta'nın karındaşı mezbûr Yorgi'ye hükm olunduktan sonra iki yüz akçeye mezkûr Yorgi'ye bey' edip ol dahi alıp kabul etti...” İKS, C. 2, s. 152, hüküm no: 247.

³³⁹ MAA, m. 1482.

³⁴⁰ MAA, m. 1483.

³⁴¹ Burada istisna olarak peşin almaya vekil olan vekilin, söz konusu malı veresiye almasının müvekkilinin işine geleceğinden bu haldeki satın alma müvekkil açısından bağlayıcı olacaktır.

³⁴² MAA, m. 1490.

satıcının ödemeyi ertelemesi halinde vekil, ödemeyi müvekkilden peşin olarak talep ve dava edebilir.³⁴³

Müvekkilin bir şeyin alınması konusundaki iradesine rağmen, vekil söz konusu şeyin tamamını değil de bir kısmını alabilir. Bu takdirde vekâletin geçerli bir vekâlet olup olmadığı durum tahlili yapılarak çözülmektedir.³⁴⁴

Vekilin bir elbise için bir top kumaş almak üzere vekil tayin edildiği bir olayda, vekil bir top değil de yarım top kumaş olarak müvekkiline getirdiği takdirde vekâletin geçerliliği sorgulanacaktır. Burada olay tahlili zaruri bir hüviyet arz etmektedir. Müvekkilin iradesi, bir elbisenin bir top kumaştan meydana geldiği yönünde iken, vekilin getirdiği yarım top kumaş, müvekkilin iradesi elbisenin meydana gelmesi olan elbisenin yapımını engelleyecektir. Vekâlet sözleşmesinin temelini vekil ve müvekkil arasında bir iş görme olduğu unutulmamalıdır. Müvekkilin iradesine uygun olmayan bir işlemin vekâlet kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Bunun yanında bir başka örnekte, müvekkil gıda ihtiyacı için altı çuval buğday alması için vekilini görevlendirmiştir. Vekilin altı çuval bulamadığı, onun yerine dört çuval alıp getirdiği takdirde müvekkil bu alım sözleşmesiyle bağlı olacaktır. Çünkü, burada müvekkilin aleyhine olan bir durum söz konusu değildir. Bu iki örnekte, vekâlete konu olan şeyin parçalara bölündüğü takdirde vekâlete konu olmaya elverişli olup olmadığı izah edilmiştir. Bunun yanında, bir top kumaşın bölünemeyeceği ve çuvallarla alınan buğdayın ise bölünebilir bir karakter taşıdığı, eksik alınan top kumaşın bir şekilde tamamlanamayacağı, ancak eksik alınan çuvalın yanına yeni çuvallar alınarak eksik kalan kısmın tamamlanabileceği belirtilmelidir.³⁴⁵

Bölündüğü takdirde müvekkil nezdinde onu zarara uğratacak olan bir şeyin satın alındığı sözleşmelerde vekil, söz konusu zarar ortaya çıkmadan ve dava edilmeden eksik kalan kısmı da almış olursa sözleşme, müvekkili bağlayıcı hale gelecektir. Ancak bir dava konusu haline gelmiş olup, kalan ekşiğin vekilce tamamlandığı halde hâkimin hükmü meseleyi çözecektir. Buna göre hâkim, vekil

---

³⁴³ MAA, m. 1490/2.

³⁴⁴ Bilmen, s. 337; Zuhayli, s. 240.

³⁴⁵ Bilmen, s. 377.

üzerine kalacağına hükmederse vekilin üzerinde kalır, hakim müvekkile izafe edildiğinden bahisle hüküm kurarsa alınan şey müvekkilin olacaktır.³⁴⁶

Müvekkil, vekiline bölündüğü takdirde kendi menfaatine olmayacak bir şeyi alması üzerine vekâlet verdiği takdirde örneğin, bir ev yapmaya yetecek kadar arsa alımında, müvekkil eğer bu arsanın yarısını bizzat kendisi aldıysa ve kalan kısmını da vekili, müvekkil adına satın alırsa burada artık müvekkilin bir zarara uğratılması söz konusu olmayacaktır. Bu sebeple yapılan alım işlemi geçerli ve vekâlet sözleşmesi de düzgün kurulmuş olur. Bunun bir sebebi de vekilin yeni durumda yani arsanın yarısının alınabileceği bir halin ortada olmasında vekilinin de artık sadece bu şekilde yetkisinin kalmasıyla alakalıdır.³⁴⁷ Ancak burada farklı bir durum söz konusudur buna göre, öncelikle vekil arsanın yarısını almışsa ve müvekkil daha sonra kalan kısmı almışsa, bu senaryoda, vekilin almış olduğu kısım kendisine kalmaktadır, müvekkili namına aldığı iddiası kabul edilmeyecektir.³⁴⁸

Bir kişi, belirli iki kölenin satın alınması üzerine bir başkasını vekil tayin ettiği takdirde, vekilin, kölelerden sadece birisini satın alması halinde alışveriş hukuka uygun bir şekilde müvekkili bağlayacaktır.³⁴⁹

Dönemsel ve mevsimsel ihtiyaç için istenen satın almaları vekil, o dönem ve mevsim için yapmalıdır.³⁵⁰ Müvekkil kış için bir palto almak üzere bir vekil tayin ettiğinde vekilin satın almayı o dönem için yapması lazımdır. Aynı şekilde kurban ibadetinin yerine getirilmesi için bir kurban satın alınması yönündeki müvekkilin iradesinin, alınacak elverişli hayvanı Kurban Bayramı'nda kesmek olacağından bu vakitten sonra alınacak kurbanlar müvekkil nezdinde bir değer taşımayacaktır. Bu sebeple müvekkil, iradesine uygun olmayan bu nevi bir alımdan dolayı borç altına girmemiş olacaktır.³⁵¹

Yukarıdaki izahlar, vekâlet akdinin temeli olan müvekkil iradesinin satın alma sözleşmesine yansımaları arz etmektedir. Müvekkilin iradesi dışında bir konuda

---

³⁴⁶ Bilmen, s. 337.

³⁴⁷ Bilmen, s. 338.

³⁴⁸ Bilmen, s. 338.

³⁴⁹ Halebi, s. 276.

³⁵⁰ MAA, m. 1484.

³⁵¹ Bilmen, s. 338.

yapılan bir satın almanın, müvekkili bağlamayacağı gibi müvekkilin iradesi dışında olarak farklı bir vakitte yapılan satın almalar da müvekkil açısından geçerli olmayacaktır. Dönemsel ihtiyaçların temelinde bir zaman içerisinde giderilmesinin gerekliliği yer almaktadır. Örneğin acıktığı için birisine yemek almak için para veren kişinin iradesi bir an önce karnını doyurmaktır. Vekâlet verdiği kişi söz konusu satın almayı kısa sürede gerçekleştirmesi gerekirken, gidip bir ay sonra yiyecek alıp gelmesi, vekâlet sözleşmesini temelinden sarsacaktır. Bu sebeple müvekkil alınan şeylerden sorumlu tutulmayacaktır.

D. Vekilin, Vekâlete Konu Olan Eşyayı Kendisi İçin Alamaması

Vekâlet sözleşmesinin taraflara yüklediği haklar ve yükümlülükler vardır. Bunlardan birisi de vekilin, vekâlet sözleşmesiyle belirli bir şeyi satın alma hususunda tayin edilmişken, söz konusu malı kendisi için satın alamamasıdır.³⁵² Bu genel kuralın yanında belirtilmelidir ki, müvekkilin hazır bulunduğu bir yerde vekilin almaya tayin edildiği malı kendisi için aldığını söylemesi halinde bu satın alma geçerli olmaktadır.³⁵³ Müvekkilin almak için belirlediği fiyattan daha fazla bedel ödemesi halinde ayrıca satın alma konusunda aşırı aldanmaya maruz kalarak satın alması durumunda mal vekilin olacaktır. Aşırı aldanma konusundaki halin, malın vekilin üzerinde kalması hali olduğu da belirtilmelidir.³⁵⁴

Satın almaya vekil olan kişi, vekil olduğu malı müvekkili dışında kendisi için veya bir başka kişi için satın alamaz. Hatta malın bedeli vekilin kendi malından verilerek alınmış olsa dahi müvekkil dışında bir kimse için satın alamaz. Vekil, malı alırken, malı kendisi için aldığını açık bir ifadeyle söylediği takdirde bile mal müvekkiline ait kabul edilir.

Muayyen olmayan bir şeyin satın alınması halinde satın alma kural olarak vekile izafe edilmektedir. Ancak, vekil satın sözleşmesinde özellikle pazarlık

³⁵² MAA, m. 1485; Bilmen, s. 338; Halebi, s. 275.

³⁵³ MAA, m. 1485/3.

³⁵⁴ Zuhayli, s. 246. Vekilin, müvekkil emrinin dışına çıkma hallerinde örneğin, müvekkilin tayin ettiği ödeme yönteminden farklı bir yöntemle malın alınması halinde müvekkilin isteğine muhalif hareketi sebebiyle mal vekilin olacaktır. Halebi, s. 275; Bunun yanında, vekil, satın alınacak şeyin, değer cinsinden başka bir cinsle satın alırsa, nakit paradan başka bir şekilde örneğin ölçülebilen ve tartılabilen şeylerle ödeme yaparsa, bu takdirde de satın alınan şey vekile ait olur. MAA, m. 1485/2.

esnasında, sözleşmeyi müvekkili adına yaptığını bildirirse bu takdirde mal, müvekkil adına satın alınmış olacaktır.³⁵⁵

Aynı malı alması hususunda iki farklı müvekkilce vekil tayin edilen vekilin eyleminin neticesini belirleyen unsur, vekilin malı alırken hangi müvekkilini kast ettiğidir. Buna göre vekil hangi müvekkili için almayı istemişse buna itibar edilir. Satın almaya vekil tayin edilen kimse, kendi malını müvekkiline satamaz.³⁵⁶ Bununla birlikte, müvekkil, vekilin malvarlığından bir şeyi satın almak istediği takdirde, vekilini buna tevkil etmesinde bir beis yoktur. Bir önceki hüküm müvekkili korumak adına olan genel hüküm iken, müvekkilin iradesinin üstün olduğu ikinci hal özel olarak düzenlenmiştir.³⁵⁷

E. Sorumluluk

Satmaya ve almaya vekil olarak tayin edilen kimse bu hususta doğacak olan husumete de vekil sayılır. Bunun sebebi sözleşme hukukunun sözleşmeye ait olması prensibidir.³⁵⁸ Örneğin, bir kişi vekâleten satın aldığı mal henüz elindeyken başka birisi tarafında haksız şekilde elinden alındığı halde, vekil olan kişi husumete ait olan davada vekillik edebilir.³⁵⁹

Vekil, ödemeyi kendi varlığından yaptıktan sonra almaya vekil olduğu şeyi kabz ettiği takdirde müvekkiline rücu edebilir. Vekil, satın aldığı şeyin bedelini satıcıya vermemiş olsa dahi müvekkilden mal bedelini talep edebilir ve müvekkilin ödeme yapmasına kadar malı elinde hapsedebilir.³⁶⁰

Satın almaya vekilin elinde bir mal, vekilinin elinde olmayan sebeplerden birinden dolayı telef veya kayıp olursa müvekkilin elinde telef olmuş sayılmaktadır.³⁶¹ Vekilin, kendi varlığından ödeyerek müvekkili için aldığı ve müvekkilin bedeli ödeyinceye kadar hapsedtiği malın telef ve zayi olması gibi başına bir iş geldiği

---

³⁵⁵ Halebi, s. 275.

³⁵⁶ MAA, m. 1488.

³⁵⁷ Halebi, s. 273; Jennings, s. 154. Bunun yanında bu hukuki işlemi vekilinden alacağı olan müvekkil "Senden olan alacağım bu malı satın almak üzere seni vekil tayin ettim." tevkil edilmektedir.

³⁵⁸ Bir şeyi temellüğe tevkil, husumete tevkili müstelzimdir. Çünkü akdi temellük, inşa-i tasarruftur. Bkz. Bilmen, s. 349.

³⁵⁹ Bilmen, s. 349.

³⁶⁰ MAA, m. 1491.

³⁶¹ MAA, m. 1492.

takdirde malın bedelini vekilin ödemesi gerekmektedir.³⁶² Son olarak, satın almaya vekil tayin edilen vekil, müvekkilinden habersiz şekilde ve vekilinin izni olmaksızın satım akdini satıcı ile feshedemez.³⁶³

Müvekkil adına satın alınan mal bedeli, müvekkilden istenebilir. Burada vekil, bir nevi satıcı konumunda yer almaktadır. Bu sebeple alacağını müvekkilden alana kadar satın aldığı şeyler üzerinde hapis hakkı vardır. Hatta satın aldığı şey dolayısıyla ödeme yapmayan vekil bile bu hapis hakkından yararlanabilmektedir.³⁶⁴

Telef olma halinde, eğer vekil, hapis hakkından önce satın aldığı şeyleri elinde bulunduruyorsa telef halinde müvekkilin üzerine kalacaktır. Bunun yanında hapis hakkı esnasında bir telef durumunda sorumluluk vekile ait olacaktır. Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre vekil, aldığı mal için müvekkilinden para talep edemeyecektir. Ebu Yusuf ise burada satılan şeyin hapis esnasındaki hukuki niteliğinin rehin hükümlerine tabi olacağını bildirmektedir.³⁶⁵ Vekil, satın almak üzere vekil tayin edildiği belirli bir şeyi almak üzere bir başkasına vekâlet edebilmektedir.

³⁶⁶ Ancak burada ilk vekilin satın alma esnasındaki konumuna göre iki sonuç çıkmaktadır. İlk olarak, ikinci vekilin malı birinci vekilin huzurunda almasıdır. Bu halde, alınan mal müvekkil hesabına alınmıştır. İkinci durumda ilk vekilin olmadığı, sadece ikinci vekilin işleme taraf olması söz konusudur. Bu şekildeki satın almalarda satın alınan mal vekilin olmaktadır.³⁶⁷

Bir kişi, bir malı satın alma konusunda başka birisinin vekili olduğunu ifade ederek hareket edebilir. Bu hareket neticesinde sözleri gerçek olabilir ve bir başkasının vekili olduğu konusunda problem olmayabilir. Ancak ikinci durumda başka birisinin vekili olduğunu beyan ederek bir mal satın alırsa ve daha sonradan adına satın aldığı kişiyi inkâr etmiş olsa, bu takdirde kendi adı satım akdine konu edilen kişi satın alınan şey üzerinde talep imkanına sahip olacaktır.³⁶⁸

---

³⁶² MAA, m. 1492/2.

³⁶³ MAA, m. 1493.

³⁶⁴ Halebi, s. 274.

³⁶⁵ Halebi, s. 275.

³⁶⁶ *Muayyen* ve *ayn*. kelimeleri satın alınacak şeyin net olarak belirtildiği durumları ifade etmek üzere fıkıh kitaplarında geçmektedir.

³⁶⁷ Halebi, s.275; Zuhayli, s.246.

³⁶⁸ Halebi, s. 275.

Ebu Hanife'ye göre, bir kişi bir batman eti bir bir dirheme satın alması için vekil tayin etse, vekili de gidip bir batmanı bir dirheme satılan etin iki batmanını bir dirheme alsın bu takdirde, müvekkil bir batman eti yarım dirhemle kabul edecektir. Aynı olayda, İmameyn müvekkilin iki batmanın hepsini bir dirheme alması gerektiğini ifade etmiştir.³⁶⁹

Bir kişi, bir başkasını değerleri eşit olan iki kölenin ikisini birden bin dirheme satın almak üzere vekil tayin ederse ve vekil, bu iki köleden birisini bin dirhemden yarısına veya daha azına satın alırsa Ebu Hanife'ye göre bu satın alma geçerli olmaktadır. Ancak satın almanın yarısını aşması halinde, müvekkili bağlamayacaktır. İmameyn ise aynı olayda, satın almaya vekil olan kimsenin yarıdan fazla almaya yetkili olduğu gibi yarıdan fazlayı da almaya yetkili olduğunu bildirmiştir.³⁷⁰

Satın alınan malın değeri hususunda itilaf varit olduğu takdirde, örneğin, muayyen olmayan bir kölenin alımı için vekil olan kişi, köleyi bin dirheme satın aldığı söylemiş olsun. Müvekkili de bu fiyatı çok bulduğunu bildirmiş olsun. Bu takdirde kölenin değerini tespit için piyasa araştırması yapılır. Eğer köle, vekilin söylediği değerde çıkarsa, vekilin sözü geçerli kabul edilir. Bu sebeple müvekkil, vekilin dediği bedeli ödemek durumunda kalacaktır. Ancak kölenin piyasa değeri vekilin dediği gibi çıkmazsa o takdirde hem vekil hem de müvekkil yemin etmelidir. Yemin ettikten sonra köle vekilin mülkiyetine geçecek olup, müvekkilden talepte bulunulmayacaktır. Bedeli söylenmeden belirli bir mal satın alma hususunda itilafa düşülürse bu şekilde çözümlenir.³⁷¹

III. SATMAYA VEKÂLET

Satım sözleşmesi, İslam-Osmanlı kaynaklarında *bey akdi* olarak geçmektedir. Bey akdi, sözlükte mübâdele anlamına gelmektedir. Bu kavram genelde alışverişi ve ticari ilişkileri karşılamak için kullanılmaktadır.³⁷² İslam hukukunda, mal satma konusunda vekâlet vermede bir kısıtlamaya gidilmemiştir. Vekâletin düzgün şekilde

³⁶⁹ Halebi, s. 275.

³⁷⁰ Halebi, s. 276.

³⁷¹ Halebi, s. 276; Şeyh Bedreddin, Letaifu'l İşarat Fi beyanil Mesail-i Hilafiyye, Yunus Apaydın (ed.), İstanbul, 2012, s. 282.

³⁷² Arapça'da *bey* ile eş anlamlı olan *şirâ* hem satın alma hem de satma anlamlarını ifade etmektedir. Ali Bardakoğlu, *Bey Akdi*, DİA, C. 6, s. 13.

hüküm ve sonuç doğurması malın bedelinin vekile bildirilmesi ve satılacak cinsin tayin edilmesine bağlıdır.³⁷³ Satıcı ve müşteri olmak üzere satım sözleşmesinde iki taraf vardır. Vekâlet sözleşmesi satıcıyla onun adına mal satmak üzere vekil tayin ettiği kişi arasında kurulur. Buna göre satım sözleşmesine vekâlet halinde; satıcı, satıcının vekili ve müşteri olmak üzere gerçekte üç kişi bulunmaktadır.

Vekâlet sözleşmeleri, şahitliği kendi hakkında kabul edilmeyen kişi sınıfından olanlara karşı kural olarak yapılamaz. Alt ve üst soyun şahitliği nasıl ki bir kimsenin hakkında geçerli kabul edilmiyorsa, aynı şekilde vekâlet yoluyla onlarla alışveriş de hukuka uygun değildir. İmameyn'e göre vekil, alt ve üst soyuna malın piyasa değeri ile satış yapabilmektedir.³⁷⁴ Bahsedilen durum özel vekâlet halinde geçerlidir. Mutlak vekilin satım konusunda geniş yetkileri bulunmaktadır. Mutlak vekil, malı dilediği şekilde az bir bedel karşılığında satabileceği gibi, piyasa fiyatından daha yüksek bir bedelle de satabilmektedir. Ancak, İmameyn'e göre, mutlak vekil, malı ancak piyasa değeri ile sattığı takdirde alışveriş hukuka uygun hale gelmektedir.³⁷⁵

Satıcının vekili, satıcı adına hareket ederken bağımsız bir taraf olarak mı yoksa tarafın adına hareket eden bir kişi olarak mı görülecektir? Bu sorunun nedeni, satmaya vekil olan kişiyle, müşteri arasında daha önceki bir işlemde kaynaklanan alacak-verecek halinin bulunma durumudur. Müşterinin müvekkilden alacağı varsa müşteri ve müvekkil ödeşirler.³⁷⁶ Burada herhangi bir itilaf bulunmamaktadır. İhtilafın konusunu, müşterinin vekilden alacaklı olması hali oluşturmaktadır. Bu durumda borçlar karşılıklı olarak silinecek midir, yoksa vekilin borcun bir tarafı olmadığından mı hareket edilecektir? Ebu Hanife, burada vekilin ve müşterinin ödeşeceğini söylemektedir. Ebu Hanife, meseleye vekilin ve müvekkilin sıfatlarından ziyade satıcı konumunda olmasına bakmaktadır. Bu sebeple karşı tarafın gözünde aynıdırlar. Ancak, Ebu Yusuf, vekilin ve müşterinin ödeşmeyeceklerini belirterek bu konuda hocasından ayrılmaktadır.³⁷⁷ Ona göre vekil ve müvekkil her ne kadar aynı tarafa yer alsalar da zimmetleri farklıdır. Vekilin müvekkille ve müşteriyle ilişkisi farklı hukuki

---

³⁷³ Bilmen, s. 341.

³⁷⁴ Halebi, s. 278.

³⁷⁵ Halebi, s. 278.

³⁷⁶ Halebi, s. 269.

³⁷⁷ Halebi, s. 269.

sebeplere dayanmaktadır. Onlara göre *aynı karşı tarafta bulunmak*, vekilin borcu sebebiyle müşteriyle ödemesi sonucunu doğurmayacaktır. Vekilin borcu ayrı bir borç olarak değerlendirilmelidir. Müşterinin satım sözleşmesiyle borçlanması bir karşılık olarak görülmeyecektir.³⁷⁸ Bununla birlikte eğer bir ödeme meydana geldiye bu takdirde iç ilişkide alacağı doğan müvekkil, vekiline bunu tazmin ettirebilecektir.³⁷⁹

Konya’da Mehmet kızı Raziye adlı hatunun emlakını satıp bedellerini ahz ve kabzi için rafi’ül kitab Yusuf oğlu Hamza beşe adındaki kişiyi vekil olarak tayin ettiği ve bu tayine Ali oğlu İbrahim ve Arafe oğlu Mustafa adlı kişilerin de şahitler olarak yer aldığı, vekilin bu huzurda verilen vekâleti kabul ettiği ve lazım gelecek olan işlemleri yapmayı taahhüt ettiğine ilişkin bir kayıt yer almaktadır.³⁸⁰ Bir başka kayıta hem müvekkilin malını satma hem de müvekkilin bazı kişilerden alacağını almak üzere vekâlet verme söz konusudur. Konya’da kaydı bulunan ancak Menteşe sancağına gidip oraya yerleşmiş bulunan Hızır oğlu Mustafa, Konya’da Fakihdede Mahallesi’ndeki yerini satması ve satım bedelini ahz ve kabz etmesi amacıyla vekil tayin etmiştir.

Mühimme defterlerinden anlaşıldığına göre, İstanbul’da erzak sıkıntısının çekildiği dönemlerde ve sefer dolayısıyla ordu ihtiyaçlarının karşılanması sebebiyle ahalinin orduya mal satmaları için bizzat kendilerinin gelemediği durumlarda işin önemine binaen vekillerini mal satmak üzere yollamaları istenmiştir.³⁸¹ İstanbul’da

---

³⁷⁸ Ebu Hanife, burada tarafların ödeyeceklerini söyleyerek evvelden olan bir borcu kapatmayı, hukuk düzeninde eski haline döndürme anlamına gelen eski halin iadesi yani her iki tarafında borçsuz olduğu duruma geri dönmeyi amaçlamış olabilir. Yani Ebu Hanife ne de olsa vekil ve müvekkil satmaya vekil pozisyonundayken güçlü bir konumda bulunmaktadırlar, vekilden alacaklı olan müşterinin alacağına karşılık satım sözleşmesinde ödemesi belirterek hem yeni bir borç doğurmamaktadır. Hem de eski borcu ödemektedir. -1 ‘den +1 ‘e geçmek suretiyle meseleyi değerlendirmiş olması bizce kuvvetli ihtimaldir. Ebu Yusuf İse hocasının aksine olaya odaklı şekilde yorum yapmaktadır. Hocası “Ödeşirler” diyerek hem daha önceki müşterinin vekilden alacağına ilişkin borcu hem de satım sözleşmesiyle vekil ve müşteri arasında doğacak borcu bir bütün olarak değerlendirirken, Ebu Yusuf sadece müvekkile satma hususunda vekillik eden kişiyle satım sözleşmesinin tarafı olan müşterinin o anki hukuki işlemine bakmaktadır. Ebu Hanife’nin bakışı “Def’i mefasid celbi menafiden evladır” kuralıyla da ilintili gözükmemektedir.

³⁷⁹ Halebi, s. 269.

³⁸⁰ KKS, C. 11 no: 108/3.

³⁸¹ 23 Şevval 973 tarihli ve 5 Numaralı mühimme defterine göre, ordunun sefer dolayısıyla ihtiyaç duyduğu ve Belgrat şehrine vardığında ihtiyaç halinde olacağından bu ihtiyacı karşılamak amacıyla Vulçitrın sancağı kadılarına hüküm yollanmıştır ki, bu şeylere sahip olanlar veya onların vekilleri, askerın işesi konusunda herhangi bir sıkıntı yaşanmaması için malzemelerini Belgrad’a kendileri veya atayacakları vekilleri vasıtasıyla getirerek askerlere sattırmasına ilişkin emir verilmiştir. Bkz. 5 Numaralı Mühimme Defteri, No: 1594. BOA, 5 Numaralı Mühimme Defteri (973 / 1565-1566).

başlayan soğan kıtlığı dolayısıyla soğanın madrabazlarca³⁸² depolanması kıtlığa sebebiyet vermiştir. Bu nedenle madrabazlara soğan satımı yasaklanmıştır. Soğan üreticilerinin veya onların vekillerinin bu mallarını gemiye yükletip satmaları için İstanbul'a gönderilmeleri konusunda İznik kadısına bildirilmiştir.³⁸³ İstanbul'da gıda sıkıntısı çekilmesi sebebiyle, depolarında fazla yiyecek olan kişiler, kendilerine yetecek miktarı ayırdıktan sonra kalan gıdaları sahipleri veya vekilleri aracılığıyla satılmak üzere gemilerle İstanbul'a gönderilmesi gerektiği İstanbul yakınlarında yer alan kadılıklara yazılmıştır.³⁸⁴

A. Hükümleri

Vekilin, müvekkilin mallarını satarak semeni almak üzere görevlendirilmesi halinde malların bir zarar görmesinde bir kasıt veya taksiri bulunmuyorsa sorumlu tutulmaz. Bu konuyla ilgili bir fetva şu şekildedir.

*“Zeyd’in, ‘Falan şehre götür ve bey’idiver’ deyu Amr’a verdiği esbabı Amr, Bekir’in gemisine iletdükte hasta olub ‘Gidemezin’ deyu esbabı Bekir’den istemiş, Bekir virmeyüp, eşyayı alıb gitmiş, yolda gemisi batmış ve esbab da zayi olmuştur. Zeyd, esbabını Amr’a tazmine kadir olur mu? El-cevab: Zaman Bekir’e lazımdır.”*³⁸⁵

Fetvaya göre, mal sahibi Zeyd'in zararını tazmin noktasında kim sorumlu tutulacaktır. Mallarını vekâleten satan Amr mı? Yoksa yükü iadede kaçınan gemi kaptanı olan Bekir mi? Fetvaya göre, her ne kadar vekil olan Amr'ın mazereti meşru olsa da gemi kaptanı Bekir, aldığı yükü iade ettiği takdirde navlunu kaçıracağını düşünmüştür ve bu sebeple malları vermeyerek neden olduğu için zararı tazminden sorumlu tutulmaktadır.³⁸⁶

---

³⁸² Sebze, meyve, balık, hayvan gibi ürünleri yerinden getirmek suretiyle toptan satan kimse. TDK, *Madraba* için bkz. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MADRABAZ erişim tarihi (4.2.2019).

³⁸³ 14 Rebiülevvel 973, no: 349, 5 Numaralı Mühimme Defteri, BOA. s. 63.

³⁸⁴ No:882, 5 Numaralı Mühimme Defteri, BOA, s. 147.

³⁸⁵ H. Necati Demirtaş, *Fetvaları ile Şeyhülislam Ebusu'ud Efendi, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul, 2016*, s. 444.

³⁸⁶ Ebusuud Efendi, s. 445.

Satmaya vekil olan kişi, müvekkilinin isteği üzerine malları üçüncü bir şahsa sattıktan sonra semeni almadan üçüncü kişi ortalıktan kaybolursa meydana gelen zarardan vekil sorumlu tutulamaz. Bu konuyla ilgili bir fetva şöyledir:

“Zeyd, Amr’ın vekil-i mutlakı olup va’de ile bazı esbabını Bekir’e bey’eyleyüp, Bekir ğaybet eyleyüp akçe zayi olsa; Amr, Zeyd’e esababını akçesin şer’an tazmine kadir olur mu? El cevap: İzniyle bey’itdi ise olmaz.”³⁸⁷

Mutlak vekil olarak tayin edilen Zeyd, müvekkili olan Amr’ın eşyalarını Bekir’e vadeyle sattığı, ancak; Bekir borcunu ödemedi ortadan kaybolmuş olsa, vade geldiğinde, müvekkiline karşı bu zarar dolayısıyla sorumlu olacak mıdır? Fetvaya göre, vekil olan Zeyd, vadeli satış için müvekkilinden izin almışsa meydana gelecek zarardan sorumlu tutulmayacaktır.³⁸⁸

Müvekkilin malını satmak üzere vekil olan kimse kendisiyle satım sözleşmesi yaparak bu malı alamaz.³⁸⁹ Bu kişinin kendisiyle akit yapma yasağına ilişkin bir kuraldır. Bunun haricinde satmaya vekil olan kimse kendisinin lehinde tanıklık etmeleri hukuka uygun olmayan kişilere de müvekkilinin malını satamaz. Bu konuda istisnası var. Birincisi, malın bu kişilere piyasa fiyatının üstüne satılması hali, ikincisi ise müvekkilin, vekâlet verirken vekiline dilediği kişiye satmasını söylemiş bulunması halidir.³⁹⁰

B. Mal Satışının Şekli

Mutlak vekil olan kimse, müvekkilinin malını uygun gördüğü şekilde az ya da çok bedel karşılığında satabilmektedir.³⁹¹ Mutlak vekil olarak tayin edilen vekil, müvekkilin malını peşin olarak satabileceği gibi veresiye de satabilir. Ancak vekil, örf adete aykırı şekilde uzun bir süreyle veresiye satamayacaktır.³⁹² Ayrıca sarîh veya zımnî şekilde bir anlama gelen peşin satım halinde vekil olduysa bu takdirde vekil, malı veresiye satamaz.³⁹³ Mutlak vekâlette kural, satışa vekil olan kişinin satılan malı

---

³⁸⁷ Ebusuud Efendi, s. 445.

³⁸⁸ Ebusuud Efendi, s. 445.

³⁸⁹ MAA, m. 1496.

³⁹⁰ MAA, m. 1497.

³⁹¹ MAA, m.1494; Halebi, s. 278.

³⁹² MAA, m. 1498.

³⁹³ MAA, m. 1498/2.

düşük veya yüksek bir bedelle satmasının geçerli olmasıdır. Müvekkil, malının satılması için bir bedel tayin ettiyse, vekili tayin edilen bedelin aşağısına malı satamaz. Sattığı takdirde bu satımın geçerli olması müvekkilinin icazetine bağlıdır. Malın piyasaya göre düşük bir bedelle satılması durumunda o malın tam bedelinden kalan fark miktarınca müvekkil, vekile bunu ödettirebilir.³⁹⁴ Bunun dışında müvekkil, malın satılması karşılığında alacağı bedelin cinsini de tayin etme hürriyetine haizdir. Vekil, müvekkilin bu tayininden sonra onu başka cins bir bedelle satamaz.³⁹⁵ Vekilin, müvekkilin malını veresiye satması, Ebu Hanife'ye göre geçerlidir. Malın bölünmesi bir problem oluşturmadığı hallerde malın parçalara ayrılarak satılmasında bir sakınca yoktur. Malın bedeli karşılığında vekil olan kimse, kefil ve rehin alabilmektedir.³⁹⁶

Bir mal, parçalara ayrıldığı takdirde zarar görmüyorsa vekil onu parça parça satabilmektedir.³⁹⁷ Satılacak mal parçalara ayrıldığı takdirde asıl vasfını yitirecekse örneğin bir at arabasını satmaya vekil olan kimse at arabasının sadece tekerleğinin satarsa bu düzgün bir işlem olmaz. Ebu Hanife'ye göre, kölenin satılmasına vekil olan kişi kölenin yarısını satılabilir.³⁹⁸ Kölenin yarısından kastedilen kölenin bir mal olarak mülkiyetinin hisseye bölünerek satılması anlaşılmalıdır. İmameyn'e göre kölenin yarısı satılamaz. Ancak dava açılmadan kalan yarısı da satılırsa bu takdirde geçerli kabul edilmektedir. Tam bu noktada, vekil bir kölenin satın alınması için görevlendirildiyse ve kölenin sadece yarısını satın aldıysa bu hukuken geçerli bir işlemdir. Kalan kısmı da daha sonra satın alınacaksa bu şekildeki satın alma müvekkilce reddedilemez.³⁹⁹ Ebu Hanife'ye göre, vekil, malın yarısını satabileceği⁴⁰⁰ gibi veresiye olarak da satabilmektedir. Vekil, sattığı mal için müşteriden kefil veya rehin de alabilmektedir. Bu şekilde bir koruma yöntemi uygulanırken örneğin, rehin

---

³⁹⁴ MAA, m. 1495; Bilmen, s. 342.

³⁹⁵ Bilmen, s. 342.

³⁹⁶ Halebi, s. 278.

³⁹⁷ MAA, m. 1499.

³⁹⁸ Ebu Hanife kölenin yarısı satılabilir derken neyi kastetmiş olabilir? İki sahibi olan kölenin hürriyete yaklaştığından bahisle mi sonuca varmıştır? Yoksa köleyi hisselerle ayrılabilen bir mal olarak mı görmüştür?

³⁹⁹ Halebi, s. 279.

⁴⁰⁰ Burada malın bölünerek satılmasında zarar olmadığı haller kastedilmektedir.

alınan mal helak olsa, vekilin bu malı tazmin borcu doğmayacaktır.⁴⁰¹ Vekilin ve müvekkilin tek bir el olduğundan hareketle böyle bir sonuca varılmaktadır.

Satmaya vekil olan kimse, bir malı belirli bir vade ile satabilir. Böyle bir satımda vekil ve müvekkil arasında münakaşa olur ve müvekkil, vekiline vadeli satmasını istememiş olmasına rağmen bu satışı gerçekleştirdiğini bildirirse, vekil savunma olarak kendisinin mutlak vekil tayin edildiğini söyleyerek cevap verse müvekkilin sözü geçerli kabul edilmektedir.⁴⁰² Bir malı satmak üzere iki vekilin birlikte tayin edildiği hallerde, vekillerden birisinin yokluğu halinde diğerinin tasarrufu tek başına geçerli değildir.⁴⁰³

Vekilin sattığı bir malda ayıp ortaya çıkıp daha sonra hâkim tarafından bu malın iadesi gündeme gelirse, vekil iade edilen malı müvekkiline geri verir. Ayıp, vekilin ikrarıyla sabit olursa ayıplı şeyi müvekkiline geri veremez. Vekil ayıplı maldan bizzat sorumludur.⁴⁰⁴

C. Vekilin Tasarrufları

Vekil, mal sattığı müşteriyi, ibra etmiş olabilir. Yine satış bedelinden indirim yapmış olabilir. Bu durumlarda Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre, vekil, müvekkiline karşı mal bedelinden tam sorumludur. Ebu Yusuf burada tam tazmini uygun görmemektedir. Vekil sattığı malın bedelini te'cil ettiği veya bedeli havale ile kabul etse de mesele aynı şekilde çözümlenir.⁴⁰⁵

Vekil, müşteriye mal satarken bu sözleşmeyi ikale yoluyla ortadan kaldıracılmaktadır. Bu şekilde bir işlemde malın bedeli müşteriden düşer ve Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre vekil olan kişi bu bedeli ödemelidir. Ebu Yusuf bu şekildeki bir ikale durumunda müşteriden bedel ödeme talebinin düşmeyeceğini söylemektedir.⁴⁰⁶

Mutlak vekil, malı dilediği gibi peşin veya veresiye satabilecektir. Bunun dışında malı veresiye satmaya vekil olan kişi de malı veresiye satmasının karşılığında

---

⁴⁰¹ Halebi, s. 279.

⁴⁰² Halebi, s. 280.

⁴⁰³ Halebi, s. 280.

⁴⁰⁴ Halebi s. 280.

⁴⁰⁵ Halebi, s. 279.

⁴⁰⁶ Halebi, s. 279.

borçludan rehin veya kefil yükümü altına girmesini isteyebilir. Bu takdirde rehine konu olan malın telef olması halinde ve kefil olan kişinin iflas ettiği halde vekil bir tazmin borcuyla karşı karşıya kalmayacaktır.⁴⁰⁷

Müvekkilin malı satma konusunda vekiline vereceği rehin alarak sat veya kefil alarak sat şeklindeki bir emrinin mevcut bulunmaması halinde vekil buna aykırı davranamaz.⁴⁰⁸

D. Vekilin Sorumluluğu

Vekil, sattığı malın bedelini müvekkilden tahsil edemezse, müvekkiline karşı kendi mal varlığından ödeme yapmak zorunda değildir.⁴⁰⁹ Satılan malın bedelinin vekil tarafından alınması genel kuraldır. Bununla birlikte müvekkilin bu bedeli bizzat alması hukuka uygun bir hareket kabul edilmektedir.⁴¹⁰ Vekil, ücretsiz bir vekâlet ilişkisine taraf olmuşsa, sattığı malın bedelini almak onun sorumluluğunda değildir.⁴¹¹ Ancak ücretli bir vekâlet ilişkisi varsa; örneğin, simsar ve tellal gibi bu işin ücretli yapılması meslek haline getiren kişilerden bu kimseler mal bedelini müşteriden tahsil etmek noktasında yükümlüdürler.⁴¹² Belirtilmelidir ki, satım akdinden doğacak bir geçersizlik hali vekâlet akdini de geçersiz kılmamaktadır.⁴¹³

Satıma vekil olan kimse, kendi başına aldığı kararla satım sözleşmesini alıcıyla anlaşarak feshedebilir. Lakin bu fesih, müvekkil nezdinde itibar görmez, vekilin müvekkile satım bedelini ödemesi gerekmektedir.⁴¹⁴

IV. ORTAKLIK HUKUKUNDA VEKÂLET

İslam hukukunda, *corporation*, yani kurumsal iş birliğine dayanan manada bir şirket kavramı olmadığı gibi hükmi şahsiyet kavramı da *akile* dışında yoktur. İslam hukukunda müsaade edilen şirket türlerinde ticari ortakların birbiriyle ve üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde vekâlet kurumu kilit rol oynamaktadır. Ortaklık,

---

⁴⁰⁷ MAA, m. 1500.

⁴⁰⁸ MAA, m. 1501.

⁴⁰⁹ MAA, m. 1502.

⁴¹⁰ MAA, m. 1503.

⁴¹¹ MAA, m. 1504.

⁴¹² MAA, m. 1504/2

⁴¹³ Bilmen, s. 341.

⁴¹⁴ MAA, m. 1505.

Arabistan’da Hz. Peygamber döneminden önce de bilinip uygulanmaktaydı. Hz. Peygamberin eğer bir sakınca görseydi bu kurumu ortadan kaldıracığından hareketle ortaklık uygulaması caiz görülmüştür. Vekâlet sözleşmesinin ortaklık ilişkisinde incelenmesi, İslam-Osmanlı şirketler hukukunda ortakların aynı zamanda birbirlerinin vekili olmaları dolayısıyla incelenmelidir. Bu bağlamda ortaklık kiminle kurulabilmektedir? Ortaklığın kiminle kurulacağına ilişkin olarak, aynı dinden olan kişilerin ortaklık kurmaları konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur. Ancak müslüman ile gayri müslimin ortaklık kurmaları konusunda görüş ayrılıkları vardır. Ebu Hanife ve İmam Muhammed, müslüman ile gayri müslimin ortaklık kuramayacağını belirtmiştir. Ebu Yusuf, aksi görüşte olarak bunun caiz olduğunu savunmaktadır. Ona göre müslim ve gayri müslim birbirlerine hem kefil hem de vekil olabilmektedir. Bu sebeple bu kişilerin ortaklık kurmalarında da herhangi beis görülmemelidir ve ortaklardan kimin tasarruf yetkisinin daha fazla olduğuna bakılmaksızın ortaklık caizdir.⁴¹⁵

Mudarebe akdine bağlı olarak kurulan yapı tam manasıyla bir şirket hüviyeti taşımamaktadır. Ancak kazanç meydana gelirse o takdirde bu yapı bir şirket hüviyeti kazanabilmektedir. *Mudarebe* şirketi ticaret hukukundan ziyade vekâlet hukukunun kapsamına girmektedir.⁴¹⁶ Kadı sicillerinde *mudarebe*yle vekâlet ilişkisi temel ilişkinin yanında, ölen kişinin yakınlarının şirket ortağından veya vekilinden alacaklarını tahsil etmek üzere açtıkları davalar yer almaktadır.⁴¹⁷

⁴¹⁵ Ebu Bekir Merğınani, Şeyhü’l İslam Burhanüddin Ebu’l Hasan Ali, Delilleriyle Hanefi Fıkhı, El Hidaye, Ahmet Meylani (terc.), Kahraman Neşriyat, İstanbul, 2004, s. 5

⁴¹⁶ Schacht, s. 157.

⁴¹⁷ “*Râcilin tâifesinde olan udûlden Mustafa b. Abdullah, Davud b. Abdullah, Mehmed b. Abdülmennân ve Mustafa b. Abdurrahman nâm kimesneler meclis-i şer’-i şerif-i ezherde hâzırûn olup, hâl-i hayâtında Atebe-i aliyye ve südde-i seniyyede vâki’ otuz altıncı râcilin bölüğünden olup, bilâd-ı Rumeli-i ma’ûreden Üsküb beldesine gider iken fevt olan merhûm Mahmud’un Süleyman nâm sagîr oğluna kibel-i şerden mansûb vasî olan râcil Hasan b. Abdullah nâm hasm-ı câhid mahzarında, Mezid Çavuş b. Teymur ve Mustafa b. Abdullah er-râcil ve Karagöz b. Abdullah er-râcil nâm kimesnelerden sâdir olan da’vâ-i sahîha-i şer’iyyede gibbe’l-istişhâd şöyle şehâdet ettiler ki, müdde’î-i mezbûr Mezid Çavuş, müteveffâ-i merkûmun hâl-i hayâtında ona mudârebe-i şer’iyye tarîki ile elli üç bin akçesini bizim yanımızda verip teslim etmiş idi. Müdde’î-i merkûm Karagöz de bu şekilde işletilmek üzere yedi bin akçesini vermiş idi. Allahü te’âlânın bundan rızık olarak verdiğinin yarısı rabbü’l-mâlin diğer yarısı da mudârib-i mezbûrun olmak üzere anlaşmışlar idi. Müteveffâ-i mezbûr meblağ-ı minhâc-ı mastûr üzere kabz edip tesellüm etti. Mezkûr davacılara meblağ-ı mezkûru müteveffâ-i merkûmdan veya vekilinden kendilerinin veya vekillerinin kısmen veya tamâmen almadıklarına, bi vechin mine’l-vücûh onu ibrâ etmediklerine yemîn verilmesinden sonra şehâdetleri ba’de ri’âyet-i şerâiti’l-kabûl inde’ş-şer’ makbûl ve müteber olmağın mücibince hükmedildi.” İKS, C. 12, s. 103, hüküm no: 68.*

Kar-zarar ortaklığı hususunda, ortaklığa dahil olan malların tasarrufu noktasında yetki ve sorumluluklarının eşit olmasına dayanan şirket türüne *mufâvada ortaklığı* denir. Bu tanım daha çok Hanefi hukukçularının tanımıdır. Malikiler eşitlik hususunda bu kadar kesin düşünmemektedirler. Ortaklar şirket konusunda birbirlerinin tam olarak vekilidirler ve birbirinin onayını almadan şirket kapsamına giren işlemleri yapmaya yetkili kılınmışlardır.⁴¹⁸ Bu şirket türünde ortaklar birbirinin hem vekili hem de kefilidirler. Ortaklar arasında hem vekillik hem de kefillik durumunun bir arada bulunmasından dolayı sınırsız sorumluluk mevcuttur.⁴¹⁹

İnan ortaklığı, belirli bir malın ticaretini yapmak üzere veya bir mal ve hizmeti üretmek amacıyla kurulabilen şirketlerdir.⁴²⁰ Şirket ortaklarının kendi iç ilişkisi vekâlet sözleşmesi hükümlerini esas almaktadır. Söz konusu vekâlet, sınırlı bir süre zarfıyla verilmektedir. İnan şirketinde ortaklar birbirinin kefilidirler, sadece vekilidirler.⁴²¹ Ortaklar şirket faaliyetine giren konularda birbirlerinin onay ve icazetine ihtiyaç duymadan işlemler yapabilmektedirler. Bununla birlikte bir ortak, yüksek zarar ihtimali bulunan işlerde diğer ortağı yüküm altına sokacak işlemler yapamamaktadır. Ortaklık sözleşmesinde açıkça izin verilmediği hallerde kefillik ve borç ikrarı işlemleri sadece o işlemi yapan ortak adına hüküm ve sonuç doğurmaktadır. İnan ortaklığı ile ilgili bir kayıt şu şekildedir:

“...*Husûs-ı âti’l-beyânı inkâra vekâleti nehc-i şer’î üzre sâbit olan vekil Seyyid Veli b. Seyyid İsmail mahzarında, Seyyid Ali b. es-Seyyid Bayezid’den sâdir olan da’vâ-yı sahiha-i şer’iyyede gibbe’l-istişhâd, mezkûr iki asıl şâhid bizim yanımızda şöyle şehâdet ettiler merhûm Seyyid İdris b. Seyyid Abdülfettâh bizim yanımızda Seyyid Ali b. Seyyid Bayezid nâm kimesne ile şirket-i inân ortaklığı yaptıklarını sonra şirketin mallarını hesâb edip bunun altmış bin akçe olduğunu, bunun gelirini aralarında taksîm ettiklerinde mücebince hükm edildi...*”⁴²²

⁴¹⁸ Aydın, s. 404.

⁴¹⁹ Schacht, s. 161; Beşir Gözübenli, *Mufavada*, DİA, C. 30, s. 371.

⁴²⁰ Aydın, s. 407.

⁴²¹ Aydın, s. 404.

⁴²² İKS, C. 36, s. 155, hüküm no: 177.

V. HUSUMETE VEKÂLET

Husumete vekalet konusunu teorik ve dava vekilliği pratiği şeklinde iki kısımda incelenecektir.

A. Genel Olarak Husumete Vekalet

Husumete vekâlet, İslam hukuku kitaplarında *murafaaya vekâlet* olarak da ifade edilmektedir. Buna göre müddeinin ve müddeialeyhin yani davacı ve davalı her iki taraf da istediği kimseyi hukuklarına ait konularda kendileri yerine husumete vekil olarak tayin edebilirler. Ancak, husumete vekâletin sıhhat şartlarının oluşması için, vekilin müvekkili adına kiminle murafaada bulunacağını bilmesi gerekmektedir. Bunun dışında müvekkili namına kendisine genel bir vekâlet verildiyse de bu şart baştan sağlanmış kabul edilir.⁴²³ Husumet, sözlükte cedvel ve münazaa yani nizalaşma anlamlarına gelse de fıkhi terim olarak karşı tarafa ikrar veya inkâr yoluyla cevap vermek olarak ifade edilmektedir.⁴²⁴ Vücub ehliyetini haiz gerçek ve tüzel her kişi, bir davada taraf olabilmektedir. Akıl hastası, kısıtlı ve cenin ise fiil ehliyetine sahip olmasalar da taraf ehliyetine sahiptirler. Bu kişileri davalarda başkalarının korunurlar. Bunun yanında, hâkim huzurunda iddia ve savunmada bulunmak için, kişilerin fiil ehliyetine sahip bulunmaları gerekmektedir. Bu kişiler asaleten davalarını yürütebilecekleri gibi, vekâleten de bu işlerini gördürebilmektedirler.⁴²⁵

Bir arşiv kaydında, Boğdan Voyvodası⁴²⁶ olan Aleksandır'ın, Ahi adındaki bir zimmiyi dört çalışanıyla birlikte öldürtmesi ve akabinde mallarına el koyması üzerine maktulün varislerinin şikayetleri üzerine adı geçen sanık voyvodanın vekilinin davanın görülmesi için getirilmesi konusunda Brail kadısına bildirilmesi yer almaktadır.⁴²⁷

Bir kadı sicilinde, husumete vekâletin mutlak vekâlet şeklinde verildiği görülmektedir. Bu kayda göre; Abdullah kızı Gülizar, Pir Ali oğlu Yakup'u vekil olarak tayin etmesi, üzerine İsmail oğlu Recep ve İlyas oğlu İbrahim adındaki kişilerin

⁴²³ Bilmen, s. 346.

⁴²⁴ Ali Haydar, s. 2579.

⁴²⁵ Cevdet Yavuz, *Dava*, DİA, C. 9, s. 12-16.

⁴²⁶ Voyvodalık, Osmanlı'nın Bugünkü Romanya ülkesinin Eflak, Erdal ve Boğdan şeklinde idari taksime tabi tuttuğu ve her bir bölgenin beyi manasına gelen bir yönetici sınıfıdır.

⁴²⁷ 5 Muharrem 973 (2 Ağustos 1565), no: 25, 5 Numaralı Mühimme Defteri, BOA.

şahitliğiyle, Gülizar adındaki kadının, Süleyman oğlu Yusuf ve diğer kimselerle olan davasına ait işleri yürütmesi için mutlak vekil olarak tayin etmiştir. Buna göre adı geçen vekil Yakup, vekil tayinini bizzat kabul etmiştir.⁴²⁸

Bir başka kadı sicili alacak davasında vekil tayin etmek üzere. Buna göre, İstanbul şehrinden ve Devlet-i Aliyye tebasından olup Hristiyan milletine mensup olan İstanbul metropoliti olan Timotyos, alacak davası için Mehmed oğlu Mustafa Çelebi'yi vekil olarak tayin etmiştir. Buna göre Mustafa Çelebi bu vekâlete dayanarak metropolitin Papa Nikola adındaki borçlusundan beş yüz florin altını dava edecektir.⁴²⁹

Husumete vekâlette, vekil adına mahkemece verilecek tescilli bir vekâlet suretinin verilmesiyle mümkün olmaktadır. Yetkili makamın vereceği bu vesika ile vekil olan kişi *vekil-i müseccel* adını almaktadır. Vekâletnamenin davalara veya önemli muamelelerde bulunmak üzere tayin edilmiş vekillerin, vekillik sıhhatlerinin temini için resmi dairelerce tescil edilmeleri uygun görülmüştür. Söz konusu resmi daire vekile, vekilliğini ibraz etmesi için bir vesika tanzim eder. Bu tescil etme işlemi mahkemelerde yapılabileceği gibi kâtib-i adil⁴³⁰ adı verilen görevlilerce de gerçekleştirilebilir.⁴³¹

Mihaliç Kanunnamesinde, vekilin hazır bulunmasını veraset ilamı ve varisliği ispat etmek için yeterli olduğu varislerin bizzat mahkemeye kadar gelmelerinin gerekmediği şöyle belirtilmektedir:

⁴²⁸ "Receb b. İsmail ve İbrahim b. İlyas nâm kimesneler, Yakub b. Pîr Ali'den sâdır olan da'vâda gibbe'l-istişhâd şöyle şehâdet ettiler ki, Gülizar bt. Abdullah nâm Hâtun, Yusuf b. Süleyman ve diğer kimesnelerle olan da'vâsında da'vâ ve husûmete ve gerekli husûsâta müdde'î-i mezbûru mutlak tevkîl ile vekîl etti. Vekîl-i mezbûr, vekâlet-i mezbûreyi vicâhen ve şifâhen kabûl etti. Şehâdetleri ba'de't-ta'dîli's-şer'î ve't-tezkiyeti's-şer'îyye inde's-şer'î..", İKS, C. 11, s. 217, hüküm no: 318.

⁴²⁹ "Mahmiye-i Kostantiniyye ve memâlik-i mahrûsede olan nasârâ tâ'ifesine bi'l-fi'îl metropolid olan Timotyos nâm râhib mahfil-i kazâda Mustafa Çelebi b. Mehmed mahzarında takrîr-i kelâm edip, Dûlbentçi Mehmed Ağa, sen Papa Nikola nâm hâlikin muhalledâtını kabz ettin, benim mersûm Papa Nikola'da beş yüz filori hakkım vardır deyû benden da'vâ edip, el-hâletü hâzihî merkûm Mehmed Ağa ve vekîl[ine] da'vâ ve husûmete redd-i cevâba mersûm Mustafa Çelebi'yi vekîl ve menâbıma nâ'ib nasb eyledim dedikde...", İKS, C. 13, s. 311, hüküm no: 441.

⁴³⁰ *Katib-i Adl*, Günümüzde noterlik vazifelerini ifa eden kimsedir. Bkz. İbrahim Ülker, Osmanlı Noterlik Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

⁴³¹ Bilmen, s. 346. Bu işlem, vekilin mahkemeye veya katibi adile gidilerek "Falan kişiyi kendi yerime vekil tayin etmek istiyorum" şeklinde verilen taraf beyanlarının usulünce kayıt altına alınmasıyla gerçekleştirilmektedir.

*“Ve her kim bir kadılıkta kendi tarafından bir vekil nasb ede ki, varis şer’ile varisliğün şer’ile isbat edecek olursa, vekili cevab ede; vekâlet verenin kendüsünü talep etmek hacet değüldür.”*⁴³²

Bu vesikayı mahkemeler verebileceği gibi günümüzdeki noterlik işlerini yürüten *katib-i adl* denen görevliler de verebilmektedir. Vekil atayacak olan kimse hâkim karşısında geçip, işaret ettiği kişiyi kendisi için vekil olarak tayin ettiğini söylerse bu takdirde hâkimin söz konusu kişiyi tanıyıp tanımamasına bakılır. Hâkim, kimliği hakkında şüpheye düşmez ise veya müvekkil iki tanık huzurunda söz konusu tayini istese hakim bunu kabul eder ve yukarda geçen vesikayı hazırlar.⁴³³ Bunun haricinde kişilerin dolandırıcılık amacıyla sahte vekâlete dayanarak işlemler yaptıkları da görülmektedir. Sahte vekâletname ile ilgili olarak Ebussud Efendi’nin bir fetvası şöyledir:

“Hind’in haberi yoğ iken Zeyd, hâkime varup, ‘Hind beni felan mahallede kain iki bab dükkanını Amr’a bey’e tevkil itdi. Deyu ol dükkanları Amr’a bey idüp, hakim dahi hüccet yazdıkdâ Bekir ve Beşir’in şahadetleri ile sabit olub bilvekâlet Zeyd bey itdi deyu yazmış olsa, halen Hind, Zeyd’i tevkilini inkar idüp ol dükkanları Amr’dan almak murad itdikte Amr, yedinde ol hüccetin mazmuni isbat için kifayet ider mi; yoksa Hind’in asıl tevkilini isbat lazım mıdır? El cevap: lazımdır.” ⁴³⁴

Fetvanın açıklamasına göre, Hind’in bilgisi olmadan Zeyd, iki dükkanını Hind’in vekiliymiş gibi hareket ederek Amr’a satmıştır. Hatta, Zeyd bu vekâleti mahkeme kanalıyla da onaylatmıştır. Vekâleti onaylayan hakim, Hind’i dinleme gereği bile duymadan söz konusu dükkan satımı için vekâlet sözleşmesini onaylamıştır. Satıştan sonradan haber alan Hind, bunun iptalini istemektedir. Buradaki problem, hakim tarafından düzenlenen hüccetin, tek başına vekâlet sözleşmesini ispatlayıp ispatlayamayacağıdır. Söz konusu hüccetin değeri sadece satış işleminin

---

⁴³² Halil İnalçık ve Robert Anhegger, Kanunname-i Sultani Ber Müceb-i Örf-i Osmani, TTK Yayınları, Ankara, 2000, s. 71.

⁴³³ Bilmen, s. 346; Türk hukukuna göre, vekâlet sözleşmesi şekle bağlı bir işlem şeklinde değerlendirilmemektedir. Sözlü veya yazılı şekillerde görünebilmektedir. Lakin, bazı konularda verilen vekâletlerin geçerli olabilmesi için noterce onaylanmış veya bizzat noterce düzenlenmiş olması şartı aranmaktadır. Osmanlı Hukukunda da vekâletin geçerli olarak kabul edilmesi için bir şekil şartı öngörülmemiştir. Bunun yanında herhangi bir ihtilaf baş göstermesi halinde vekil olarak tayin edilen kişinin, vekil olduğuna ilişkin delil sunması istenmektedir. Ülker, s. 161.

⁴³⁴ Ebussud Efendi, 441.

vekâlet kanalıyla yapıldığını ispata yaramaktadır. Tek başına hüccet, Hind'in Zeyd'e vekâlet verdiğini ispata yeterli gelmemektedir. Amr'ın ayrıca vekâlet sözleşmesinin varlığını ispat etmesi gerekmektedir.

Davaya vekâlet, Mecelle'de 1516-1520 maddeleri arasında beş madde halinde düzenlenmiştir. Davaya vekâlet, hukuk kitaplarında *muraafaaya vekâlet* veya *husumete vekâlet* olarak yer almaktadır.⁴³⁵

1. Husumete Vekâlette Şartlar

Davacı veya davalı taraftan birisi dilediği kişiyi vekil olarak atama imkanına sahiptir.⁴³⁶ Buna göre kadınlar erkekleri, erkekler kadınları; Müslümanlar gayrimüslimleri ve gayrimüslimler de müslümanları vekil olarak atayabilirler.⁴³⁷ Müvekkil, ayırt etme gücüne haiz bir çocuğu vekil olarak atayabilir. Müvekkil, kadıyı vekil tayin etse ve kadılık vazifesi sona erse bile kadı müvekkilin vekili olmaya devam eder. Hem davacı hem de davalı kendisini mahkeme önünde bir vekil aracılığıyla temsil ettirebilir, zira herkes haklarını savunma ve alacaklarını koruma bakımından eşit değildir. Bu sebeple bu konularda bilgi sahibi bir vekile ihtiyaç duyulabilmektedir.⁴³⁸ Bu konuda bir kadı sicili şu şekildedir:

*“Vech-i tahrir-i sicil budur ki Nefs-i Üsküdar'dan Hacı Hesna bt. Abdullah meclis-i şer'a hazır olup dedi ki, hafız Ali ile olan da'vam olup benim mizacım za'ifdir. Fazlı b. İsa Fakih yerime vekil-i mutlak olup kayd-ı sicil olundu...”*⁴³⁹

Yukarıda verilen kadı sicili, Osmanlı hukukunda husumete vekalet neden ihtiyaç duyulduğu sorusuna bir cevap niteliği taşıması bakımından önemlidir.

Vekil, müvekkilini bir hasıma karşı husumette bulunmak için bir hâkim karşısında görevlendirirse, hakimlerin eşit dereceli kişiler olarak değerlendirilmesinden ötür bir başka hâkim nezdinde de vekil vekâlet sözleşmesinin gereğini yerine getirebilmektedir. Ancak, hâkim yerine bir hakem karşısında husumete vekil olan kişilerinin durumu farklıdır. Buna göre hakemler, hakimler gibi eşit makam

⁴³⁵ MAA, m. 1516-1520.

⁴³⁶ MAA, m. 1516.

⁴³⁷ Serahsi, s. 12.

⁴³⁸ Ali Haydar, s. 2579.

⁴³⁹ İKS, C. 7, s. 318; Güllüce, s. 50.

olarak kabul edilmezler. Bu sebeple müvekkilin isteği ve izni bulunmadığı müddetçe hakem karşısındaki husumete vekil olan vekil, bir başka hakem karşısında vekil olamaz.⁴⁴⁰ Bir davacı, davalısıyla birden fazla olmak üzere duruşmaya katıldıysa ve bizzat bulduysa, bu saatten sonra yerine normal şartlarda başkasını vekil tayin edemez. Bunun sebebi yargılamayı uzatma ihtimalinin mevcudiyetinin yanında hasmına zarar verme kast ihtimalidir. Ancak söz konusu davacı bir özür sahibi ise bu takdirde herhangi bir sınırlamaya tabi olmayacaktır.⁴⁴¹

Husumete vekil tayin edilen kişilerin yapamayacakları işlemlere değinilecek olursa vekil, müvekkilinin izni olmadıkça karşı tarafla sulh yapamaz.⁴⁴² Vekil, müvekkilinin hasmını ibra edemez ayrıca vekâlete konu olan şeyi hasıma bağışlayamaz.⁴⁴³ Bu hükmün sebebi, söz konusu tasarrufların vekâlete konu edilmemesidir. Buna paralel olarak, müvekkilin vekâlet verirken bu hususları vekâlete dahil etmediği varsayılır. Ancak rızai bir sözleşme olan vekâlet sözleşmesinde bu hususların aksi kararlaştırılabilmektedir.⁴⁴⁴ Had ve kısas suçlarında, bir ayıp dolayısıyla kabul edilmeyen ticari mallarla alakalı hususlarda vekil atanamaz. Had suçlarında şüphe cezayı düşürmektedir. Müvekkilin hazır bulunmadığı durumda, müvekkilin sanığı affetmiş olma şüphesinin varlığı bu vekâlete cevaz vermemektedir.⁴⁴⁵

Taraflara ilişkin şartların yanında husumete vekâlette bir de konuya ilişkin şartlar bulunmaktadır. Buna göre, davacı ve davalı olan taraflar, istedikleri kişiyi kendi hak ve menfaatlerini savunmaları amacıyla vekil tutarak davalışmaya görevlendirebilirler. Ancak bu hukuki ilişkinin geçerli olabilmesi, vekilin, müvekkilini kimin karşısında temsil edeceğini ve kime karşı müvekkilini lehine hareket edeceğini bilmelidir. Bunun dışında müvekkil, vekiline genel vekâlet veriyse bu şart sağlanmış

---

⁴⁴⁰ Bilmen, s. 347.

⁴⁴¹ Bilmen, s. 350.

⁴⁴² “*Hind ve Zeyneb’in Zeyd ile bir hususa müteallika davaları olmakla Hind ve Zeynep husus-u mezburu Zeyd’den davaya Amr’ı tevkil ettiklerinden sonra Amr, Hind ve Zeynep’in izinlersiz Zeyd ile dava-yı mezbureden şu kadar akçe üzerine sulh olsa Hind ve Zeynep sulhu mucizeler olmayıp husus-u mezburu Zeyd’den davaya kadire olurlar mı? El cevap: Olurlar.*” Feyzullah Efendi, s. 259.

⁴⁴³ Serahsi, s. 6.

⁴⁴⁴ Bilmen, s. 347.

⁴⁴⁵ Serahsi, s. 13.

kabul edilmektedir. Hukuk kitaplarında bu husus, *müddeabihin bilinmesi* başlığı altında düzenlenmiştir.⁴⁴⁶

Husumete vekâletin konusu, müvekkil tarafından genişletilebileceği gibi daraltılabilir. Buna vekâletin *ta 'mimi ve tahsisi* denilmektedir. Şöyle ki, Bir kişi lehine olan davaya bir kişiyi vekil olarak tayin etmesinin yanında ona sadece lehinde olan davalara vekil olduğunu aleyhine olan davalarda vekili olmadığı söyleyebilir. Bu sınırlama geçerli olarak kabul edilmektedir. Bu takdirde vekil, müvekkil lehine olan davada delil getirebilirken aleyhine olan davada delil getiremez.⁴⁴⁷ Malikilere göre husumet dışındaki vekil tayinlerinde birden fazla vekil tayin edilebilir. Husumet hainde ise vekil tayininde hasım rızası olduğu takdirde kabul etmişlerdir. Ancak hasım ve vekil arasında bir düşmanlık bulunursa bunu uygun görmezler.

Mutlak vekâlet halinde, bu vekâlet türünün husumete vekâleti içerip içermeyeceği konusunda tartışma vardır. Ebussud Efendinin bir fetvası şöyledir:

*“Zeyd, annesi Hind’i vekile-i mutlak eyledükten sonra üç yıldan ziyade ğaybet-imunkatı ile ğaib olsa; Amr, Zeyd’in üzerinde hakkı var idüğüne Hind, hazır iken meclis-i şer’de beyyine ikamet idüp almağa kadir olur mu? El cevab: Husumete vekil itmeyecek olmaz, vekile-i mutlaka itmek müfid olmaz.”*⁴⁴⁸

Fetvaya göre, annesi Hind’i mutlak vekil olarak atayan Zeyd, gurbete gitmiştir. Amr ise Zeyd’in yokluğunda gelip Zeyd’den alacaklı olduğunu annesi Hind’e bildirip alacağını talep etmiştir. Fetvadın açıkça anlaşıldığına göre, mutlak vekâlet davada husumeti içermemektedir. Husumete vekâleti içermesi için ayrıca vekâlet verilmesi gerekmektedir.⁴⁴⁹

2. Vekil Tayininde İhtilaf

Herkesin, istediği kimseyi husumete vekil olarak tayin edebileceğine dair görüş birliği vardır. Bununla beraber, husumete vekilin gerekliliği konusunda bir ihtilaf baş göstermiştir.⁴⁵⁰ Buna göre Ebu Hanife, maraz ve sefer gibi bir durum ortaya çıkmadığı

⁴⁴⁶ Bilmen, s. 346.

⁴⁴⁷ Ali Haydar, s. 2582.

⁴⁴⁸ Ebussud Efendi, s. 446.

⁴⁴⁹ Ebussud Efendi, s.446.

⁴⁵⁰ Ali Haydar, s. 2579.

müddetçe hasmın rızası olmadan yapılan vekil tayinlerini uygun görmemektedir.⁴⁵¹ Ebu Hanife'nin görüşüne muhalif olarak öğrencileri Ebu Yusuf ve İmam Muhammed husumete vekâlette hasmın rızasını aramamaktadırlar. İki hukukçu, müvekkilin kendisine sıkı sıkıya bağlı bir haktan kaynaklanan vekâlet verme işlemini tasarruf ehliyetini sınırlayacağı gerekçesiyle böyle bir kayıtlamayı kabul etmezler.⁴⁵² Genel kabul gören görüşe göre husumete vekil tayininde hasmın rızası şart değildir. Bunun yanında hâkim ortada bir zarar verme kastının bulunup bulunmadığını araştırmalıdır.⁴⁵³ Bu konuyla ilgili bir fetva şu şekildedir:

*“Zeyd, Amr ile bir hususa müteallik davasında ızzar kasdı ile Bekir’i tevkil eylese, Amr razı olmasa ve ‘Zeyd ile murafaa olurum’ demeğe kadir olur mu? El cevap: Olur”*⁴⁵⁴

3. Müvekkil Aleyhine İkrar

İkrar, yerine getirmek, sabit kılmak, ispat etmek, itiraf etmek, bir şeyi haber vermek gibi anlamlara gelmektedir. Hukuk kavramı olarak ikrar, bir kişinin kendi aleyhine olarak bir başkasına ait hakkı haber vermesini yani kişinin kendi kendisini ihbar etmesi anlamlarına gelmektedir.⁴⁵⁵ Vekil tayin edilirken, müvekkilin aleyhinde bulunmak konusunun hariç tutularak yerine getirilmesi, zahirü’r-rivayeye⁴⁵⁶ göre geçerlidir. Bu konuda bir fetva şu şekildedir:

*“Zeyd’in Hind ile şu kadar akçeye müteakkika davası olmakla Hind Zeyd ile husumete Amr’ı tevkil ettikde Hind Amr’a ‘Benim aleyhime ikrarın caiz olmaya’ deyu mevsulen ve muttasilen istisna etmişken Zeyd, Amr ile murafaa oldukda Amr, ‘Zeyd’in Hind zimmetinde ol kdar akçe hakkı vardı’ diye ikrar eylese Zeyd, Amr’ın ikrarına binaen Hind’den nesne almağa kadir olur mu? El cevap: Olmaz.”*⁴⁵⁷

⁴⁵¹ Ali Haydar, s. 2580; Ebu Hanife davaya ilişkin vekâlet vermeyi borcun havalesi gibi görmektedir. Buna göre dava için vekil atamayı karşı tarafın rızası olduğu takdirde kabul etmektedir. Serahsi, vekâlet vermenin müvekkilin halis bir hakkı olduğunu savunmaktadır ancak ona göre vekillerin vekillik görevini ifa ederlerken Ebu Hanife'nin görüşüne esas olan hususun karşı tarafa zarar verme kastının muhtemel olmasının karşı tarafın rızasını aranmasında belirleyici olduğu belirtilmelidir. Serahsi, s. 10.

⁴⁵² Ali Haydar, s. 2580; Bilmen, s. 347; Halebi, s. 268.

⁴⁵³ Ali Haydar, s. 2580; Bilmen, s. 347.

⁴⁵⁴ Fetava-yı Ali Efendi, s. 12.

⁴⁵⁵ Ferhat Koca, *İkrar*, DİA, C. 22, s. 38.

⁴⁵⁶ İmam Muhammed tarafından kaleme alınan ve Hanefi mezhebinin ilk görüşlerini ihtiva eden kitaptır.

⁴⁵⁷ Şeyhüsilam Feyzullah Efendi, s. 250.

Buna göre bir kişi vekil olarak atadığı kimseyi kendi aleyhinde olan bu eylemden yasak edebilir. Buna göre böyle bir şartın varlığı halinde buna dayanılarak yapılacak ikrar hüküm ifade etmeyecektir ve bu şekilde bir ikrarda bulunan vekil, ikrar hâkimin huzurunda gerçekleştiyse kendiliğinden azledilmiş olur. Ebu Yusuf bu görüşe katılmamaktadır. Ebu Yusuf'a göre vekâlet vekilin, müvekkilin yerine geçerek eylem ve işlemde bulunmasıdır.⁴⁵⁸ Müvekkilin ikrarı kabul edildiği gibi vekilin ikrarı da kabul edilmelidir.⁴⁵⁹

Mecelle'de davaya vekil olan kişinin müvekkili aleyhine ikrarının ancak hâkim huzurunda olmasıyla geçerli kabul edileceği ifade edilmiştir. Hâkim huzurunda yapılmayan müvekkil aleyhine ikrarın, vekili vekâletten azledeceği sonucuna varılmıştır. Bunun yanında vekâlet sözleşmesinde vekilin ikrarı, vekâlet kapsamına alınmamışsa bu takdirde de ikrar hükümsüz olmaktadır. Ancak bu son halde hâkim huzurunda yapılan bir ikrar vekili, vekâletten azleder.⁴⁶⁰ Mecelle'deki hükmün kaynağı Ebu Yusuf'un ikinci görüşüdür. İmam Züfer ve İmam Şafii ikrarın nerede olduğuna bakmaksızın geçersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu iki hukukçu içtihatlarını kıyasa dayandırmaktadırlar. Buna göre müvekkil, vekâleti husumete istinaden çekişme ve tartışma hususunda vermektedir. İkrar ise husumetin tam aksi olarak barış ve uzlaşma yoludur. Müvekkilin isteğinin tam aksinin meydana gelmesine vesile olacak böyle bir çıkarım elbette vekâletle bağdaşmayacaktır.⁴⁶¹

Husumete vekil olarak tayin edilen kişinin azledildikten sonra daha önceden vekâlet dolayısıyla ilgilendiği bir mesele hakkında müvekkilin lehinde şahitlikte bulunup bulunamayacağı konusunda hukuki bir ihtilaf vardır. Buna göre, Ebu Yusuf vekilin daha önceki ilgisi sebebiyle şahitlik yapamayacağını belirtmiştir.⁴⁶² Ebu Hanife ve İmam Muhammed ise bu konuda bir araştırma yapmayı ve söz konusu hadisenin bir hâkim meclisinde cereyan edip etmediğine bakarak hüküm verilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Onlara göre önceki vekillik, bir hakim meclisinde

---

⁴⁵⁸ Halebi, s. 283.

⁴⁵⁹ Bilmen, s. 348.

⁴⁶⁰ MAA, m. 1517.

⁴⁶¹ Serahsi, s. 6, Bilmen, s. 348.

⁴⁶² Ebu Yusuf vekâleti, müvekkilin yerine geçmek ve onun sahip olduğu hak ve mükellefiyetlere aynı şekilde vekil olanın da sahip olduğunu ifade etmektedir. Buna göre bir kişi kendi davasında şahitlik edemeyeceği gibi müvekkiline kaim olmuş bulunan bir vekilin de aynı sebepten ötürü aynı davada şahit olarak dinlenmesi hukuka uygun görünmemektedir. Bilmen, s. 355.

gerçekleştiyse şahitlik kabul edilmemelidir. Bunun dışında, hâkim meclisinde bir vekâlette bulunmadan azil gerçekleştirildiyse bu takdirde vekilin şahitliği kabul edilmedir.⁴⁶³

4. Kabza Vekâlet Hususu

Kabza vekâlet, müvekkilce vekiline borçlusundan borcu teslim almak için verilmektedir. Bu vekâlet türünde vekâlet konusu, borcun teslim alınması ve alacaklı olan müvekkile getirilmesidir. Müvekkil ile vekilin ilişkisi kabza vekâlet konusunda oldukça sınırlıdır. Kabza vekil olan kişi, müvekkilin genel vekili olmadığından müvekkilinin borçlu olduğu kişilere ödeme yapmakla görevli değildir. Bu konuda bir fetva şu şekildedir:

“Zeyd, ahar diyarda Amr zimmetinde karzdan olan şu kadar akçesini kabza bekir’i tevkil etmekle Bekir dahi ol diyara varıp meblağ-ı mezburu amr’dan ahzettikten sonra Zeyd’in daini Beşir mücerred ‘Zeyd’in akçesini kabza vekil olmanla Zeyd zimmetinde olan hakkımı malından bana ver’ deyu cebre kadir olur mu? El cevap: olmaz.”⁴⁶⁴

Fetvaya göre vekil, müvekkilinin alacağı olan kişiden alacağını aldıktan sonra, müvekkilinin borçlu olduğu bir başka kişinin, vekâlet dolayısıyla elde tuttuğu malın müvekkiline ait olduğundan bahisle vekilden alacak talebinde bulunamamaktadır.

Kabza vekâletin davaya vekâletle ilişkisine göre davaya vekâlet kabza vekâleti içermemektedir.⁴⁶⁵ Bu sebeple, davaya vekil olan kişi mahkeme tarafından hüküm verilmedikçe kabza yetkili olmaz.⁴⁶⁶ Ebu Hanife, İmam Muhammed ve Ebu Yusuf’a göre davaya vekâlet, kabza vekâleti de içermektedir. Onlara göre müvekkil, vekiline kendi adına husumette bulunması için vekâlet vermektedir. Husumet ise ancak kabz ile son bulur. Buna göre de husumete vekâlette kabza vekalei de içermektedir.⁴⁶⁷ Bu görüşe katılmayan İmam Züfer’e göre, husumete vekâlet vekilin husumette müvekkilinin haklarını korumakla sınırlıdır. Kabza vekâlet ise farklı bir işlemdir. Kabz

⁴⁶³ Bilmen, s. 355.

⁴⁶⁴ Şeyhülislam Feyzullah Efendi, s. 261.

⁴⁶⁵ Bilmen, s. 349.

⁴⁶⁶ MAA, m. 1519; İlhan, s. 463.

⁴⁶⁷ Bilmen, s. 349.

için görevlendirilen kişiden beklenen emaneti almasıdır. Bir hakkı alma husumet yoluyla alma konusuna kadir olan herkes o hakkı teslim alarak müvekkile getirme konusunda emin bir kişi olmayabilir. Bu sebeple husumet için verilen vekâlet, kabza vekâleti içermemektedir.⁴⁶⁸ Halebi ve Zuhayli ise Hidaye yazarına atıf yaparak bugün fetvanın Züfer'in görüşüne göre verildiğini belirtmektedir.⁴⁶⁹ Mecelle'de de İmam Züfer'in görüşü benimsenmiştir.⁴⁷⁰

5. Vekâletin İspatı

Vekâletin hâkim huzurunda şahitlerle⁴⁷¹ veya vekâlete ilişkin hükümlerin olduğu yazılı bir belgeyle ispat edilmesi gerekmektedir.⁴⁷² Vekil, vekâlete haiz olduğunu bir delille ispatlamaya hukuk nazarında muktedirdir. Hasmin, vekâlet hakkında ikrarı veya inkârı buna bir etki etmez. Daha önceden bir genel vekâlete sahip olduğu bir şekilde ispat edildiyse tekrardan vekilden vekâletine dair delil sunması istenmez. Temel kural bunlar olmakla birlikte, hasmin mahkemede hazır bulunmadığı hallerde gıyabında olarak getirilen vekâlet delilleri kabul edilmez.⁴⁷³ Vekâlet sözleşmesinin ispatı mahkeme kayıtlarına işlenen tescil işlemiyle veya şahitlerin konuyla alakalı şahitlikleriyle mümkündür. Tescil, günümüzde vekilliği davalarda ispatlayan vekâletname şeklinde değerlendirilebilir. Vekâletname ibrazın farklı olarak müvekkil, tayin edeceği vekil ile birlikte hâkimin huzuruna çıkararak “*Falan şahıs ile davaya bu kişiyi vekil tayin ettim*” şeklinde beyanının hakimce kayda geçirilmesiyle olur. Söz konusu şahıs hâkimin huzurunda bulunursa hâkim vekil olarak tayin edilen kişinin kimliğini bilmese bile vekâleti kabul ederek tasdik eder. Şahıs eğer hâkimin

⁴⁶⁸ Zuhayli, s. 231.

⁴⁶⁹ Halebi, s. 282; Zuhayli, s. 231.

⁴⁷⁰ Bilmen, s. 349; MAA, m. 1517; MAA, m. 1520, Bilmen, s. 349; “..Vech-i tahrîr-i hurûf oldur ki Kazâ-i Bolu'dan Mehmed Bey b. İbrahim Bey nâm kimesnenin avâbıkını kabzaışbu Ali b. Abdurrahman nâm kimesne vekîl idiği Hacı Cafer b. Abdullah ve Haydar b. Abdullah nâm kimesneler şehâdetleriyle evâbık zâbiti Mustafa Çelebi'nin muvâcehesinde sâbit olup gibbe't-taleb kayd-ı sicil olundu...” İKS, C. 7, s. 137, hüküm no: 173.

⁴⁷¹ “Vech-i tahrîr-i sicil budur ki Karye-i İstavros'tan Marola...Cafer b. Abdulah ve Abdi b. Memi Şah şehâdetleriyle vekâleti sabit olan Memi Şah b. Murad vekâlet sabit olup bi't talep sicil olundu...” İKS, C. 5, s. 119, hüküm no: 141; Kabza vekil olan kişiden kefil istenmesiyle ilgili olarak bkz. “*Nefs-i Üsküdar'da subaşı olan Alagöz meclis-i şer'de Küre kazâsından Üsküdar'da mahalle-i Mehmedpaşa'da fevt olan Abdülhalim muhallefâtını kabza vârisler tarafından nakl-i şer'îyle gelen vekîl Seydî Bâli'den kefil taleb eyledikde Ahmed b. Hüseyin zarar-ı mâla kefil olduğu Alagöz Bey talebiyle kayd-ı sicil olundu*” İKS, C. 7, s. 371, hüküm no: 833.

⁴⁷² Atar, *Avukat*, s. 166. Burada Hanefilerin yazılı belgeyi onaylanmadığı takdirde geçerli delil olarak kabul etmediklerini belirtmekte fayda vardır.

⁴⁷³ Bilmen, s. 346.

huzurunda değilse, hâkim müvekkilin kimliğini biliyorsa, yine vekil tayinini kabul eder. Ancak söz konusu kişinin kimliği hâkim tarafından bilinmiyorsa bu takdirde kimliğini tespit için iki şahit getirilmesi gerekir. İki şahitin tasdikiyle vekâlet kabul edilir. Bu şekildeki ispat şartının sebebi müvekkilin üçüncü bir kişi görüntüsü vermesini önleyerek olası mağduriyetlerin önüne geçmektir.⁴⁷⁴

Husumete vekâlette vekâlet sözleşmesinin kapsamının başka davaları da içerip içermeyeceğine ilişkin Ebusuud Efendi'nin bir fetvası şu şekildedir:

“Zeyd, bazı kimesneler zimmetinde mali var iken nabedid (ortadan kaybolmak) olduğunda Amr, ‘Zeyd’in vekiliyim’ diyerek dava eylese, medyunların her birinin yüzüne karşı Amr’a vekâletin isbatı lazım olur mu? El cevap: Umumen şehirdeki medyunlarda olan hukuku için da’vaya vekil itdi deyu şahadetle birinin yüzüne sabit olduğunda, hâkimin bunun üzerine vekâlete hükm itmesi kifayet ider.”⁴⁷⁵

Fetvaya göre, Zeyd birçok kişiden alacaklıdır ve bu alacakları tahsil etmesi noktasında, Amr’ı vekil tayin etmiş ve ortadan kaybolmuştur. Bu takdirde, alacaklı vekili olan Amr, açtığı bir alacak davasında ispatladığı vekâlet sözleşmesini her bir alacak için ayrıca ispatlamak zorunda değildir. İspatlandıktan sonra bütün alacak davalarında geçerli olmaktadır.

Vekil, müvekkilinin bir alacağını takip etmek üzere davalı tarafa giderek, kendisinin müvekkili adına dava ve talepte bulunduğunu veya vedia yahut mahsup gibi işlemlerle görevli kılındığını söyleyerek dava ettiği takdirde, davalı taraf söz konusu vekâleti kabul veya reddetse dahi vekilin vekâleti hakkında delil isteyebilir. Bunun yanında müvekkil tarafından örneğin, İstanbul’da bulunan tüm alacakları almaya ve

⁴⁷⁴ Ali Haydar, s. 2580. Bir kadı sicilinde iddia sahibi malı malikin vekilinden satın aldığı iddia etmektedir. Ancak malik söz konusu vekaleti kabul etmemektedir. “Yorgo v. Manol nâm zimmî mahfil-i şer’-i şerîfde Yani v. İstefanoz nâm zimmî mahzarında takrîr-i da’vâ kılıp karye-i (...) ve bir tarafî tarîk-i âm ile mahdûd olan bir evimi fuzûlî tasarruf eder taleb ederim deyip mezbûr Yani’ye suâl olundukda mezbûr Yorgo’nun vekilinden satın aldım deyip mezbûr Yorgo ben kimesneyi mezbûr evimi sativer deyu vekil eylemedim deyip mezbûr Yani nice günler vekil edip vekilden satın aldığına beyyine ityânına âciz olup karye-i mezbûre ahâlisinden Payanor ve Yorgo, Papaz Amir Kosta, Yani v. Mihal Todor ve Kostantin ve İstemad nâm zimmîler ve gayrılar mezbûr ev mezbûr Yorgo’nun mülküdür karyemiz içinden mezbûr Yani’nin vekilinden satın aldığın bilir bir kimesne yokdur tezvîr ve telbîs işittik ki mezbûr Yorgo kimesneyi kefil eylemiş ol vekilin deyu mezbûre bey’ eylemiş deyu cevâb eylediklerinde mezbûr Yorgo’ya vekil eylemediğine yemîn verilip ol dahi yemîn eylemeğin mezbûr ev mezbûr Yorgo’ya hükm olundu.” İKS, C. 10, s. 93, hüküm no: 1.

⁴⁷⁵ Ebusuud Efendi, s. 450.

dava ve talep etmeye yetkili kılınana bir vekil, bir kişiden alacağını almak üzereyken yukardaki şekilde delil getirdiği takdirde aynı iş için bundan sonra delil getirmesine gerek bulunmamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, vekilin vekâletini ispat için getireceği delilin davalı tarafın varlığı ve huzuru halinde geçerli olarak kabul edilmesidir. Ayrıca davalının onaylaması tek başına vekâletin ispatı için yeterli gelmemektedir. Örneğin, bir kişi diğeriyle hâkimin huzurunda “Bu yanımdaki kişi, gaip olan filanca kişinin husumete vekilidir” diyerek gaip olan kişiden alacaklı olduğunu iddia ettiği takdirde bu iddia geçerli bir iddia olarak kabul edilmez. Hatta, davacı alacağı olduğunu delil getirerek ispat edecek olsa dahi bu şekilde bir vekâlet ispatı hukuka uygun görülmemiştir. Çünkü gaip olan kişinin aldatılması ve zarara uğratılması ihtimal dahilindedir.⁴⁷⁶ Bu konuyla alakalı bir kaydına göre, Yalif adındaki bir Frenk’e borcu bulunduğu iddiası altında olan Yasef Karş adında ve Osmanlı Devleti vatandaşı olan bir zimminin söz konusu borcu kabul ettiği takdirde ödemesi; kabul etmediği takdirde ise yüzleşmek için İstanbul’a gönderilmesi hususunda Halep Kadı’sına yazılmıştır.⁴⁷⁷

Bir kişinin vekil olduğuna ilişkin şahitlerle desteklenen bir iddianın mevcut olması halinde durum ikiye ayrılarak incelenmektedir. Vekil, vekâlet iddiasında bulunmadığı halde, davacı tarafın vekil olduğuna ilişkin iki şahitin beyanı mevcut olabilir. Ancak adı geçen kişi, bu iddiayı inkâr ederse şahitlerin şahadeti kabul edilmeyip, söz konusu kişi vekilliğe zorlanamamaktadır. Bununla beraber söz konusu kişi davalı tarafın vekili olduğuna ilişkin iki şahitle ispatlanırsa o kişi vekâleti yerine getirmeye zorlanır. Zorlama için şahitlerin beyanındaki kilit ifade vekilin bu tayini kabul etmiş olmasıdır.⁴⁷⁸

Husumete vekil olan kimse, husumete vekilliği hakkında delil getirmeden vekâlet konusuna ilişkin delil getirecek olsa bu takdirde bu delil tek başına yeterli gelmemektedir. Fakat bir delille iki iddiayı birden ispatlamayı amaçlarsa İmam Muhammed ve Ebu Yusuf’a göre geçerli olur. Bu şekilde öncelikle husumete vekil olma durumu garantiye alınır, daha sonra vekâlet konusuna ilişkin hukuku dava

---

⁴⁷⁶ Ali Haydar, s. 2581.

⁴⁷⁷ 5 Numaralı Mühimme Defteri, No: 779, s. 133.

⁴⁷⁸ Ali Haydar, s. 2581.

edebilir. Ebu Hanife'nin görüşüne göre ise, husumete vekil olma iddiası için getirilen delil yalnızca bu vekâleti ispata yaramaktadır. Vekâlet konusunu ispat için farklı bşr delil getirilmesi gerekmektedir.⁴⁷⁹

B. Dava Vekilliği

Bu başlıkta husumete vekalet konusu ve uygulamadaki hali olan dava vekilliği incelenecektir. Husumete vekaletin çerçevesi çizilerek dava vekilliği hakkında bu kuruma duyulan ihtiyaçtan, bu kurumun amacından bahsedilecektir. Osmanlı hukukunda dava vekilliğinin avukatlığa kadar olan aşamalarından tarihsel süreç içerisinde bahsedilecektir. Osmanlı yargı örgütü, kadı merkezinde çevrelenmiştir. Buna göre kadı, her türlü hukuki uyuşmazlığı çözüme adına yetkilidir.⁴⁸⁰ Husumet halinde kişiler kendilerini bizzat mahkemede temsil edebildikleri gibi haklarını ve menfaatlerini korumak adına güvendikleri kişilerle kendilerini temsil ettirebilmeleri de mümkün olmaktadır.⁴⁸¹ Bu noktada hukukçular arasında dava takibi için bir görüş ayrılığı vardır. Ebu Hanife, dava takibi için belirli şartların varlığını arar.⁴⁸² Ona göre bu şartlar oluşmadan vekil tayin etmek caiz değildir. Ebu Yusuf, İmam Muhammed, İmam Malik, İbn Leyla, İmam Şafi, Hanbeliler ve İbn Hazm ise davalı ve davacının karşı tarafın rızasına ihtiyaç duymadan dava vekili tayin edebileceğini ifade etmektedir.⁴⁸³

1. Dava Vekilliğinin Meşruiyeti

İnsanlar, farklı özellikleriyle birbirlerinden ayrılmaktadır. İnsanlardan bir kısmı diğerlerinden öne çıkan özellikleriyle ayrılmaktadır. Herkes kendisini gerektiği gibi ifade etme kudretine sahip olmayabilir.⁴⁸⁴ Bunun yanında, dava işlerini takip etmek, zamanla daha karmaşık hale gelmiştir. Bir çiftçi veya zanaatkar, kendi mesleğini icra

---

⁴⁷⁹ Ali Haydar, s. 2581.

⁴⁸⁰ Nevin Ünal Özkorkut, Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti'ne Girişi, AÜHFD, 2003, C. 52, sy. 4, s. 147.

⁴⁸¹ Özkorkut, s. 148; Müge Vatanserver Öztürk, Osmanlı Devleti'nde Avukatlık (Dava Vekilliği) Kurumu, Terazi Hukuk Dergisi, C. 13, sy. 146, Ekim 2018, s. 45.

⁴⁸² Müvekkilin; hasta ve yolcu olmadığı takdirde karşı tarafın vekâlet konusunda rızası şarttır. Eğer hastalık ve yolculuk durumları yoksa bu takdirde karşı tarafın rızasına gerek duyulmadan vekâlet verilebilecektir.

⁴⁸³ Hz. Ali'nin önce Akil'i sonra Abdullah b. Cafer'i vekil tayin ettiği bilinmekteyse de karşı tarafın rızasının alınması hakkında lehe veya aleyhe bilgi yoktur. Songür, s. 238.

⁴⁸⁴ Songür, s. 230.

ederken bu gibi konulara yabancı kalmaktadır. Bu gibi hususlar dava vekilliğini giderek profesyonel bir meslek haline getirmiştir.

Zahiri hukuk ekolünün önde gelen isimlerinden olan İbn Hazm'ın bakışı dava vekilliğinin önemini ifade etmektedir.

“Müslümanlar için birbirlerinin hukukunu korumak bir görevdir. Bir Müslüman için, vekâlet vermemiş olsa dahi, bir kardeşinin başka birisinden olan hakkını onun adına talep etmesi üzerine vacip bir ödevdir. Bu görevin esası Hz. Peygamber'in müslümanların kardeş olduklarına dair emridir. Bu husus yeryüzünde adaleti tesis etmenin bir yoludur. ‘Kötülükten kaçınma konusunda birbirinizle yarışın’⁴⁸⁵ ve ‘Adaleti hakkıyla yerine getiriniz’⁴⁸⁶ ayetleri bu konu delil hüviyeti taşır. Bu noktada, vekâlet verilip verilmediğine bakmaksızın, haksızlığı inkar etmek, hak sahibinin hazır bulunmasını beklemeden hakkın üstün tutulmasına çalışmak vaciptir. Haksızlığı yapan karşı tarafın, ‘Sen ne karışyorsun’ gibi sözlerine itibar edilmemelidir. Biz o tarafa ‘Yüce Allah hakkı üstün tutmayı emrediyor’ diyerek cevap veririz.”⁴⁸⁷

Buna göre İbn Hazmın fikirleri esas olarak, hakkın üstün tutulması, hukuksuzluğa karşı gelmenin gerekliliği gibi yüksek meziyetleri taşımaktadır. Ona göre söz konusu hakları, haksızlığa uğrayan tarafın müracaatını beklemeden yapmak gerekmektedir.

İslam-Osmanlı hukukunda, dava vekâletinin meşruiyeti hakkında Serahsi, Hz. Peygamber döneminden itibaren mahkemelerde tarafların vekillerle temsil ettirilmesinin vakıa olduğunu bildirmiştir.⁴⁸⁸ Kur'an-ı Kerim'de Taha Suresinin 58. ayetinde mealen Firavun' un şu sözleri geçmektedir.

“Biz de mutlaka sana karşı onun gibi bir sihir yapacağız. Bunun için seninle bizim aramızda; uygun bir yerde, senin de bizim de caymayacağımız bir buluşma vakti belirle.”

---

⁴⁸⁵ Maide, 4/2.

⁴⁸⁶ Nisa, 3/135.

⁴⁸⁷ Atar, Adliye Teşkilatı, s. 135; Songür, s. 231.

⁴⁸⁸ Serahsi, s. 4.

Bu ayetten hareketle Firavun, Hz. Musa'yla hesaplaşmak için bir duruşma günü bildirmesini istemiştir. Firavun, Hz. Musa'ya davasında kimin haklı olduğunu ispat etmek amacıyla bir mahkeme kurulmasını isteyerek meydan okumuştur. Sonraki ayette Hz. Musa cevaben: “*Buluşma vaktimiz, bayram günü, insanların toplandığı kuşluk vaktidir*” demiştir. Bu ifadelerden Hz. Musa'nın Firavun' un dava talebini kabul ettiği ve duruşma gününü belirlendiği sonucu çıkmaktadır. Sonraki ayette, “*Bunun üzerine Firavun oradan ayrılıp hilesini kuracak sihirbazlarını topladı*” ifadesi davasına vekil tayin etmekle ilgilidir. Şöyle ki dava günü ve zamanı belirlendikten sonra, Firavun mahkemeye sihirbazlarını göndermektedir. Bu sihirbazların Hz. Musa ile davalasma hususunda Firavun adına onu temsilen tayin edilmiş kimselerdir.⁴⁸⁹

Dava vekilliğiyle ilgili olarak İbn Abbas, Hz. Peygamber'den bir rivayet aktarmaktadır. Rasulullah'ın (s.a.v) zamanında daha sonra yalancı peygamber olarak anılacak Müseyleme'nin Medine'ye geldiği ve Hz. Peygamber'le münakaşaya girmek istediği; Rasulullah'ın ona karşı hatibi olan Sabit isimli sahabeyi onunla davalasma için görevlendirmiştir. Bir diğer olayı Ebu Hureyre rivayet etmiştir, Hz. Peygamber, önüne gelen bir davada muhakeme usullerini iyi bilip davasında haksız olan tarafın davada haklı olan tarafa göre kendisini daha iyi ifade etmesi dolayısıyla lehinde hüküm vermiştir. Bu hükmün ardından Rasulullah “*Kim yalan deliller öne sürerek davayı kazanır ve kardeşinin hakkına girerse cehennemden bir ateş parçası almış olur*” demiştir. Bunun üzerine davayı haksız şekilde kazanan taraf gerçeği anlatmış ve hak sahibine hakkı teslim edilmiştir.⁴⁹⁰

Hz. Ali'nin davalarda bizzat bulunmak istememesinden ötürü kendi yerine duruşmaya vekiller tayin ettirdiği bilinmektedir. Hz. Ali ilk zamanlar Akil'i vekil olarak tayin ederken, daha sonra Akil'in yaşlanması sebebiyle Abdullah b. Cafer'i vekil olarak kendi yerine duruşmalara yollamıştır.⁴⁹¹ Ayrıca Talha ile bir arazi uyuşmazlığı sebebiyle kendi yerine dava görmesi için Hz. Osman'ın mahkeme başkanlığında Abdullah b. Cafer'i tayin ettiği de muteber kaynaklarda geçmektedir.⁴⁹² Sonraki dönemlerde mahkemede bir vekil ile temsil edilmek sıra dışı bir işlem olarak

---

⁴⁸⁹ Tâhâ, 20/56 vd.

⁴⁹⁰ Serahsi, s. 86; Songür, s. 226.

⁴⁹¹ Serahsi, s. 4.

⁴⁹² Serahsi, s. 3.

görünmemekteydi. İbn Ferhun 8.yy'da Basra'da mahkemenin kapısında iş gören vekillerden bahsetmektedir. Mahkeme kapılarında iş gören vekillerin varlığına dair İbn Hacer'in bir ifadesine rastlanmaktadır.⁴⁹³

2. Dava Vekâletinin Amacı

İslam hukukunda, meşru olmayan bir davanın kabul edilip yürütülmesi uygun görülmemiştir.⁴⁹⁴ İslam hukukunda dava vekilliği, meşru hukuki yardım olarak yerine getirilmelidir. Bu kapsamda avukatın görevi, meşru çerçevede taraflara hukuki yardımda bulunmak ve hakkın ortaya çıkarılması adına gayret göstererek hâkime yardımcı olmaktır. Sadece para kazanmak amacıyla haksız ve nameşru olan bir davanın kabul edilmesi ve yürütülmesi uygun görülmemiştir. İbn- Arabi bu konuda, "Hainlere taraf olma ayetini"⁴⁹⁵ delil göstermektedir. Kurtubi bu ayetin tefsirinde, davalarda haksız ve hain kişilerin avukatlığını yapmanın uygun olmadığını söylemektedir.⁴⁹⁶

İslam düşüncesi dava vekilliği için ulvi hakkaniyet değerleri öngörmüştür. Buna karşı, dava vekillerinin müvekkillerinin haklarını koruyup onlara destek olmaları gerekirken, vekillerin müvekkillerini yolsuzluk ve ihanetle yarı yolda bıraktığı zamanlar da olmuştur. Geçmişten günümüze dek dava vekillerinin halk nazarındaki itibarı istenilen seviyede olmamasının bir sürü sebebi vardır. *Hisbe teşkilatı* hakkında eser sahibi olan Şeyzeri'den naklen Songür, tarafların hukuki menfaatini koruyup onlara yardımcı olması gereken vekillerin, bu yardımı yapmadıkları gibi karşı tarafla anlaşıp müvekkillerinin haklarına hâlel gelmesine sebep olacak derecede sadakat yükümlülüklerine dikkat etmediklerini aktarmaktadır. Yine paralel bir ifade Kalkaşandi'de davaları takip etmekle görevlendirilen kişilerin, yırtıcı sırtlan ve aç kurtlar şeklinde tasvir etmektedir. Ayrıca vekillerin müvekkillerinin menfaatlerini

---

⁴⁹³ Atar, *Avukat*, s. 166.

⁴⁹⁴ Avukatlık Kanunu'nun 2. maddesinde avukatlık mesleğinin amacı, hukuki münasebetleri düzenlemek, her türlü hukuki meselenin ve anlaşmazlığın adalet ve hakkaniyete uygun olarak çözümü, hukuk kurallarının tam olarak uygulanmasını her derecede yargı organları, hakemler, resmi ve özel kişi, kurul ve kurumlar nezdinde sağlamak olarak ifade edilmektedir. Avukat, bu amaçlarla hukuk bilgisini ve tecrübesini hukukun hizmetine ve insanların yararlanmasına tahsis etmektedir.

⁴⁹⁵ "İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiğine göre hükmedesin diye hakkı içeren kitabı sana indirdik; hainlerden taraf olma", Nisa, 3/105.

⁴⁹⁶ Songür, s. 231.

değil, kendi menfaatleri gereği hareket ettiklerinden bahisle kazanacakları vadettikleri halde açıkça müvekkillerini aldatan şeytanlar olarak anmaktadır.⁴⁹⁷

3. Dava Vekâletinin Şartları ve İspatı

Dava vekilliğinin şartları İslam hukukunda ve klasik dönem Osmanlı hukukunda ayrı bahislerde düzenlenmemiştir. Dava vekilliği, husumete vekâlet bölümünde düzenlenmiştir. Dava vekâletinin şartları, bu konudaki yasal mevzuatın hazırlamasına kadar, dağınık bir görünüm arz etmiştir.

İslam hukukunda avukatlığın sıhhati için, avukatların kiminle muhakeme edeceğini bilmesi gerekmektedir. Bunun yanında, dava konusunun da mutlak vekâlet halleri dışında kalan vekâletlerde açıklanması gerekmektedir.⁴⁹⁸

Dava taraflarının vekillerine verecekleri vekâleti resmi bir makama onaylatmaları veya düzenleme şeklinde hazırlamaları gerekmektedir. Vekâlet sözleşmesinin yetkili makamlarca hazırlandığı vekâletler, *vekil-i müseccel* olarak ifade edilmiştir. Tescil işlemi, mahkemelerde yapılabileceği gibi bugünkü noterlere karşılık gelen *katibi adl* vasıtasıyla da yapılabilmektedir.⁴⁹⁹

Vekilliğin ispatı konusunda müvekkil, mahkemeye giderek işaret ettiği kişiyi vekil olarak tayin ettiğini beyan etmelidir. Bu beyan üzerine mahkeme ilgili kişiyi tanınıyorsa ve bu konuyla alakalı iki şahit getirildiyse avukatlık kabul edilir. Aksi takdirde kabul görmez. Müvekkilin vekille ilişkisi, vekâlet sözleşmesine dayanmaktadır. Vekâlet sözleşmesinin genel hükümlerinde izah edildiği gibi tarafların hak ve borçları bulunmaktadır. Bu hak ve borçlar, genel mahiyette olanlarının zaten vekâlet sözleşmesinde düzenlenmesine gerek duyulmamaktadır. Örneğin, vekâlet sözleşmesinde yazmamış olsa dahi, vekil, müvekkilinin talimatlarından ayrı harekette bulunamaz. Bunun dışında istenen özel hallerin, müvekkilce açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Vekillik, iki şahitle ispatlanabileceği gibi mahkmeden veya kâtib-i adilden alınacak bir belge ile kanıtlanabilir.

---

⁴⁹⁷ Songür, s. 232.

⁴⁹⁸ Songür, s. 234.

⁴⁹⁹ Abdülaziz Bayındır, İslam Muhakeme Usulü (Osmanlı Devri Uygulaması), İstanbul, 1986, s. 12.

4. Dava Vekilliğinin Tarihsel Gelişimi

Osmanlı hukukunda kadı yargılamanın merkeziydi. Kadılara yaptıkları işler dolayısıyla yardım eden görevliler vardı. *Muhzir* adı verilen bu görevliler mahkemeye gelemeyen kişilerin başvurularıyla bir görevli haline gelmiştir.⁵⁰⁰ *Muhzir*'in yanında *ayak kavafi* ve *müzevvir* denilen bir meslek grubu daha temayüz etmiştir. Bu kişiler arasında Karaman ve Niğdeli olup asıl uğraşları mahalle bakkallığı olan kimselerdir.⁵⁰¹ Mahalle bakkalı olan bu kimselerin hukuki meselelerde taraflara yardım etmeleri, mahalle çevrelerinde yaşayan kadıları ve kadıların yanında çalışan katipleri bu maksatla tanımlarından kaynaklanmıştır. Bu kimseler, alışveriş vesilesiyle yargı görevlileriyle bir yakınlık kurmuşlardır. Bu yakınlık zamanla üçüncü kişiler nezdinde “İşlerinin halledileceği” yönünde bir izlenimi beraberinde getirmiştir. Bu yakınlık bir geçim kaynağı olmaya evrilmeye başlamıştır. Bu kimselere iş görürken bir yazıhaneleri olmadığından bahisle *ayak kavafi* yakıştırması da yapılmıştır. Yine okuma-yazma bilmemelerine rağmen mahkemelerden edindikleri bilgileri yalan yanlış aktardıkları dolayısıyla da halk arasında *müzevvir* ismiyle de bilinmişlerdir.⁵⁰²

Muhzir ve ayak kavafi gibi nitelendirmelerin yanında daha meşhur bir meslek grubu olarak arzuhalcilik günümüze kadar gelmiştir. Osmanlı devletinde bağımsız bir meslek olan arzuhalcilik, resmi makamlara vatandaşların işlerini arz eden kişiler olarak görev yapmışlardır. Bu sebeple arzuhalcilik Osmanlı'da avukatlık benzeri bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁰³ Arzuhalcilik günümüzde kalıntıları var olan ve kişilerin hukuki yardım aldıkları, profesyonelce icra edilmeyen bir iş görünümündeydi. Arzuhalciler, dürüst kişiler arasından seçilirdi. Bu mesleğe sahip olmak isteyenlerin, güzel yazı yazmakta mahir olmasının yanı sıra devletin kanun ve nizamını da bilmesi beklenmekteydi.⁵⁰⁴ Arzuhalcilik mesleğine girmek için, arzuhalcibaşından izin almak ve belirli şartları taşımak gerekirdi. Divan-ı hümayun

⁵⁰⁰ Umut Karabulut, *Muhamat Kanunu: Türkiye'de Avukatlık Kurumunun Düzenlenmesi ve İstanbul Barosunda Yaşanan Tasfiyeler*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XIII/27, s. 8.

⁵⁰¹ Osmanlı avukatlık tarihinde, bu tür kimselere “Karamanlı tip” avukat yakıştırması yapılmıştır. Bu yakıştırmanın sebebi söz konusu kimselerin Karamanlı olmasından çok, söylediklerinin çoğu zaman gerçeği yansıtmamasından kaynaklanmaktadır. Bkz. Karabulut, s. 81.

⁵⁰² Ali Haydar Özkent, *Avukatın Kitabı*, İstanbul, 1940, s. 51.

⁵⁰³ Özkorkut, s. 150.

⁵⁰⁴ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, İstanbul, 1993, s. 91.

çavuşları ocağı zabitlerinden çavuşlar emini ve kâtibinin yanı sıra arzuhalcibaşından oluşan bir heyetten icazet almak gerekmektedir. Heyet icazeti ancak arzuhalci adayının ehliyet ve liyakati olduğu takdirde verirdi. Ehliyet ve liyakati olmayan kişilerin arzuhalcilik yapmasına engel olunurdu.⁵⁰⁵

Arzuhalcilik mesleğinin insan kaynağı devlet dairelerinde katiplik yapmış kişilerdir. Devlet merkezine dışarıdan gelenlerin şikayetlerini ve taleplerini resmi makamlara iletmek gibi görevleri de üstlenen arzuhalciler, temel hukuk bilgisine sahip olan ve devlet daireleriyle yazışma tecrübesine haiz kişilerdi. Bu meslek mensuplarının dürüst ve güvenilir kişiler olmasını sağlamak amacıyla meslek izne ve denetime tabi tutulmuştur. Taşındıkları önem ve yaptıkları iş doğrultusunda Osmanlı devletinde avukatlık mesleğine giden yolda arzuhalcilerin için bir başlangıç olduğu varsayılabilir.⁵⁰⁶ Osmanlı’da arzuhalcilik izne bağlı bir meslektir. Bu sebeple devlet, herkesin bu mesleği yapmasına engel olmak için, ocaktan yetişmiş olma koşulunun yanında bu mesleği yerine getirmek için çavuşbaşından gerekli izni almalarını şart koşturmuştur.⁵⁰⁷

Tanzimat fermanından sonra kurulan nizamiye mahkemelerinde dava takibini yerine getirmek üzere dava vekilleri görev yapmıştır. *Muhami* adı verilen bu

---

⁵⁰⁵ “Arzuhalci taifesi kadimden beri arzuhalcibaşı Divan-ı Hümayun çavuşları ocağı zabitlerinden çavuşlar emini ve katibi nezaretiyle müstakim arzuhal tahririne kadir hoşnüvis, ehli ırz ve şer’i şerife ve kanunu münife ve kaide-i mer’iyeye vakıf mücerab-ül etvar kimseler intihap ve Çavuşbaşı bunlar tarafından izinlerini havi verilerin tezkeresiyle istihdam olunagelmış iken biraz müddetten beri bu nizama müracaat olunmayup elyevm bilaizin dükkân köşelerinde ve kahveci dükkânlarında ve bazan medrese ve cami avlularında şer’i şerife ve memnuattan olan hususta vakıf olmyalar kendi meramları üzere arzuhaller tahrir ve ehl-i ırzın bilamüciip ırzları hetk ve bila özl-ü şer’i on beş sene mürur eylemiş atik niza’in hudusuna ve müceddeden tesbit-i defter olunmuş iradın ref’ini ve hane tenezzülü ve haşarat-ı miriyi mucip ve kaide-i tevcihata mugayir ahvalin zuhuruna bais olmalarıyla fimabad arzuhalcibaşı ve ocak zabitleri marifetiyle izni müş’ir yedlerinde tezkeresi olmyanlar arzuhal tahrir eylememek ve bila izin hatrيره cesaret edenlerin haklarından gelinmekve nizamı mezbur düstur’ul amel tutulmak üzere ruus’u hümayunumun verildiği mukayyet olunmak imdi rüüs-u hümayununda mezkur olan şürutun infaz ve icrasında müracaat olunmak üzere arzuhalcibaşıya ve sair iktiza edenlere müekked tembih-i ekid ve daima nezaret ve dikkat olunup bundan sonra eğer bu tembihe münafi rikab-ı hümayunuma ve divan-ı alişanıma hilaf-ı şer-i şerfi ve mugayiri kanun-u kadim ve kaide-i miriyeye muhalif arzuhaller tahrir ederler ise her kim olursa olsun emr-i şerifime adem-i itaatine binaen eşed-di ukubat ile mücazar olunacakları muhakkak idüğü tefhim ve zecrolunarak şürut-u mezburenin aleddevam infaz ve icrasına ve yolsuz arzuhaller zuhurunda tahrir edenlerin tard ve teb’idine kemal-i ihtimam ve dikkat ve edba iğmaz ve müsahamadan begayet hazer ve mücanebet olunması.” Pakalın, s. 91.

⁵⁰⁶ Örsten, Tanzimattan Cumhuriyete Avukatlık, s. 740.

⁵⁰⁷ Özkent, s. 46-49; Özkorkut, s. 150.

görevliler, zamanla bir meslek grubu oldular. Muhamiler fıkıh kitaplarında yer alan husumete vekâlet bahsindeki hükümlerle iş görürlerdi.⁵⁰⁸

5. Dava Vekilliğinin Kurumsallaşması

Dava vekilliğinin kurumsallaşması, Osmanlı hukuk dönüşümüyle doğrudan ilgilidir. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra gelişen süreçte Osmanlı yargı sistemi ikili bir görünüm sergilemiştir.⁵⁰⁹ 19.yy. öncesinde, kadıların görev ve yetkileri dahilinde olan mahkemelerde kişilerin hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kendilerini dava vekilleriyle temsil ettirmesi, çok gerekli bir işlem olarak görülmemiştir. Nizamiye Mahkemeleri'nin ortaya çıkmasıyla bu yeni mahkemenin usullerini ve çalışma şekillerini bilen ve yeterli hukuki birikime haiz kişilere ihtiyaç duyulmuştur.⁵¹⁰

Dava vekilliğinin kurumsallaşması, Tanzimat dönemine dayanmaktadır.⁵¹¹ 1875 yılında *Mehakim-i Nizamiyye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin*⁵¹² yayınlanmasıyla dava vekilliğinde bulunmak isteyenlerin belirli kriterleri taşımaları zorunlu hale gelmiştir. Buna göre dava vekili olmak isteyenler yirmi bir yaşını doldurmuş olmalıdır. Ayrıca bu kişiler mekteb-i hukuk mezunu olma şartını taşımalarıdır. Bunun yanında dava vekilleri devlet memuriyetindeyse bu memuriyeti kesmek durumunda kalmaktadırlar. Dava vekili olmak isteyenler son olarak da Adliye nezaretinden dava vekilliği ruhsatnamesi almak zorundadır.⁵¹³

Rubin, dava vekilliğinden avukatlığa geçiş sürecini ikili bir ayrımla incelemiştir. Birinci ayırimda, avukatlığın ortaya çıkışının Nizamiye mahkemelerinin

⁵⁰⁸ Ekinci, Osmanlı Hukuku, s. 377.

⁵⁰⁹ Osmanlı hukuk sisteminin ikili bir yapı sergilemesi hakkında bkz. Ahmet Kılınc, "Bir Meclis-i Vala Hükmü ve Tahlili", Adam Akademi Dergisi, C.5, sy.1, 2015.

⁵¹⁰ Avi Rubin, *From Legal Representation to Advocacy: Attorneys and Clients in the Ottoman Nizamiye Courts*, International Journal of Middle East Studies, 2012, no. 44, s. 111. Şer'i mahkemelerde içtihatlarla hüküm verilmesi, tek başına yargılamayı idare eden kadı için oldukça kalifiye olmayı gerektirmekteydi. Osmanlı Devleti'nin son döneme kadar kadıların verilen eğitim buna imkân tanımaktaydı. Eğitim kalitesinin düşmesiyle eskisi kadar nitelikli hâkim-kadı yetişmemeye başladı. Bunun üzerine ülke dahilinde fıkıh hükümlerinin maddeleştirilmesi yoluna gidildi. Bu şekilde ortaya çıkan süreç içtihatların maddeleştirilmesi süreciyle tamamlandı Bunun en büyük örneği ise Ahmet Cevdet Paşanın başkanlığında hazırlanan Mecelle-i Ahkam-ı Adliyyeydi.

⁵¹¹ Esirgen, Tanzimattan Cumhuriyete Avukatlık, s. 739.

⁵¹² Düstur, C. I, 3/168.

⁵¹³ Ekinci, Osmanlı Hukuku, s. 580.

kurulmasıyla yeni mahkemelerin işleyişini bilen insanlara ihtiyaç duyulmasını belirtmektedir. İkinci ayırımında, devletin, mahkemelerde dava vekilliği yapan insanları denetim altına tutmak amacı güttüğünü bu surette de bu kişileri belirli kıstaslarla ruhsata bağladığını ifade etmektedir. Düzenlemeden önce dağınık bir görünüm veren dava vekilliği giderek modern anlamda düzenlemelere tabi tutulmuştur. Ayrıca bir vesikaya tabi tutma mecburiyeti, bu sahadaki faaliyetlerin daha yetkin kimselerce ve belirli bir kalite standardıyla altında yapılmasını sağlayacaktır.⁵¹⁴

a. Dava Vekili-Avukat Tartışması

Avukatlığın İslam hukukunda yer alıp almamasına ilişkin bir tartışma vardır. Buna göre İslam hukukunda ve Arapça'da Fransızca bir sözcük olan *avocat* kelimesinin anlamını karşılayacak bir sözcük mevcut değildir. Ancak İslam adliye teşkilatında vekil, avukatı da içine alan ve daha geniş bir kavram olarak kullanılmıştır. İslam tarihi ile çalışmalarda bulunan Pröbster, İslam adliye örgütünde avukatların olmadığını savunan Amedroz'a karşı çıkmaktadır. Aynı şekilde, İslam adliye teşkilat tarihi hakkında araştırmaları olan Tyan, geniş ölçüde Pröbster'i desteklemekle birlikte, özellikle Roma hukukunda olduğu gibi bir baro örgütü olmadığı konusunda Amedroz'a hak vermektedir. Atar ise, İslam adliye teşkilatında baro tarzında bir örgütlenmenin olmadığını kabul etse de vekil kavramıyla avukatın ifade ettiği anlamların karşılandığını ve bu eksikliğin vekâlet sözleşmesi çerçevesinde giderildiğini ifade etmektedir.⁵¹⁵

İslam hukukunda had cezaları hariç her türlü dava için vekil tayini uygun görülmüştür. Kişilerin mahkeme önünde haklarını korumaları her zaman tam manası ile mümkün olmamaktadır. Avukat, anlaşmazlıkların çözümü için bireylere bu konularda yardım eden ve onları mahkeme karşısında savunan vekildir. İslam hukuk sisteminde, günümüzde anlaşıldığı manada bir avukatlık yer almamaktadır. Daha geniş bir çerçevede yer alan vekil terimi, avukatın günümüzde ifade ettiği manayı da kapsamaktadır.⁵¹⁶

---

⁵¹⁴ Rubin, s. 111.

⁵¹⁵ Fahrettin Atar, İslam Adliye Teşkilatı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1979, s. 127

⁵¹⁶ Fahrettin Atar, *Avukat*, DİA, C. 4, s. 166.

b. Husumete Vekâletten Avukatlığa Geçiş

Bu bölümde fıkıh kitaplarında husumete vekâlet olarak ifade edilen dava vekilliğinin zaman içerisinde avukatlık kurumuna nasıl evirildiğine ilişkin bir izahlar yapılacaktır. Buna göre avukatlık konusunda ilk düzenlemeye içinde *sır saklama yükümlülüğü* bulunması dolayısıyla 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu’nda rastlanmaktadır. Söz konusu kanunda, 125. maddesinde meslek sırrını saklamakla yükümlü olan kişi ve gruplar sayıldıktan sonra “...bunların emsali kimseler”⁵¹⁷ ifadesine yer verilmiştir. Bu ifadeye göre dava vekilleri dolaylı olarak bu kapsamda değerlendirilecektir. Böyle bir sonucun çıkarılması, dava vekillerinin maddede sayılan kişiler gibi meslekleri dolayısıyla müşteri ve müvekkillerinin özel bilgilerine erişim kolaylığına sahip bulunmalarıdır. Bu kolaylığın kötüye kullanılması kanun kapsamında cezalandırılacaktır.

Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti, adı müzevvir ve ayak kavafına çıkmış; ehliyetsiz ve liyakatsiz kişilerin elinde olan dava vekilliği işini Avrupa’da yüksek seciyeli ve ehliyetli kişilerce yapıldığından bahisle Osmanlı Devleti’nde de bu şekilde nitelikli ve elit bir dava vekili sınıfının mevcut olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu kapsamda 13 Ocak 1876’da dava vekilliği mesleğine ilişkin şartları ihtiva eden ve dava vekilliğinin görev ve sorumluluğunun sınırlarını çizip bir meslek örgütünün de kurulmasını ön gören bir nizamname yürürlüğe sokulmuştur.⁵¹⁸

Mecelle’nin vekâletle ilgili kısımlarının yer aldığı on birinci kitap 1874 yılında yürürlüğe girmiştir. Mecelle’de yer alan hükümlerin kaynağı, vekâlete dair İslam hukuk kitaplarındaki bilgilerin özetlenmesidir. Mecelle’de yer aldığı kadarıyla vekâlet sözleşmesi, özel hukuk sözleşmeleriyle sınırlı şekilde düzenlenmiştir. Mecelle’de avukatlıkla alakalı düzenlemeler bu kapsamda sınırlı şekildedir.⁵¹⁹

---

⁵¹⁷ “Etibba ve cerrah ve eczacı ve kabile hatunlar ve bunları emsali kimseler..” her ne kadar bu ifadelerde vekil ve avukat ifadeleri açıkça yer almasa da emsali kimselerden kastın, iş dolayısıyla özel bilgilere erişimi olan kimseleri kapsadığı anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda ‘emsali kimselerin’ dava vekillerini de içine alacağına şüphe yoktur. İbrahim Durhan, *Ülkemizde Avukatlık Kurumunun Tarihsel Gelişimi*, AÜHFD, 2004, 8(3-4), s. 31.

⁵¹⁸ Ali Âdem Yörük, *Mekteb-i Hukuk’un Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878-1900)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s. 174.

⁵¹⁹ Dava vekilliğinin kurumsallaşmaya başlaması için vekillerin adliye bakanlığınca yapılacak sınavda başarılı olup ruhsatname almalarının ve ruhsatname almadan dava vekilliğinin giderek sınırlı hale gelmesinin önemi büyüktür. Bkz. Karabulut, s. 81.

Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesinde dava taraflarının mahkemeye bizzat gelmeleri veya geçerli bir vekil ile temsil edilmelerinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir.⁵²⁰ Dava vekillerinin Avrupa’da olduğu gibi bir meslek organizasyonu şeklinde örgütlenmesi için 17 Kasım 1875 tarihi beklemek gerekmiştir. Bu tarihe kadar yapılan düzenlemeler savunma mesleğinin kurumsallaşma ihtiyacını doğurmuştur. Bu nedenle *Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkındaki Nizamname*⁵²¹ yayınlanmış ve Osmanlı Devleti’nde İstanbul çapında dava vekilliği hakkında düzenleme yapılmıştır. Böylece dava vekâletiyle İslam’ın ilk yıllarından beri ihtiyacı karşılayan savunma müessesesi, daha organize ve daha modern hale gelme yolunda ilerlemiştir.⁵²²

1876 yılında çıkarılan *Mehakimi Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname’nin*⁵²³ birinci faslında, dava vekâleti mesleğine giriş ve kabul şartları düzenlenmiştir. Bu nizamnameye göre, öncelikle adliye nezaretinden ruhsat almayan kişiler dava vekâletini yerine getiremezler. Nizamiye mahkemelerinde dava vekilliğinde bulunmak için öncelikle mekteb-i hukuk mezunu olmaları gerekmektedir. Yurtdışından hukuk fakültesi mezunu olup dönenler diplomalarını adliye nezaretine onaylatmalıdırlar. Bu şekil şartlarının yanında, dava vekili olmak isteyenlerin yirmi bir yaşına gelmiş olmaları gerekmektedir. Ayrıca kişiler devlet memuru vazifesi görürken dava vekilliğine müracaat edemezler. Bunun dışında dava vekili olmak isteyen kişilerin, daha önce bir ceza almamış olup ve ticaretle uğraştılsa da iflas etmemiş olmaları gerekmektedir.⁵²⁴ Ayrıca nizamnamedeki şartları taşıyan adaylar, özgeçmişlerini adliye nezaratine ulaştırmalıdırlar. Adliye nezareti bir defaya mahsus olmak üzere başvuruculardan harç almaktadır.

27 Haziran 1879 tarihli *Dava Vekâleti Nizamının Vilayatta Dahi İcrasında Dair Tahrirat-ı Umumiyesi* 1875 yılında çıkarılan nizamnamenin devamı mahiyette olarak, İstanbul’da dava vekilliğine ek olarak diğer vilayetlerde de dava vekilliğine ilişkin hükümler getirmektedir.⁵²⁵ 26 Şubat 1883 tarihli, *Dava Vekilleri Hakkında Rumeli-i*

---

⁵²⁰ Özkorkut, s. 151.

⁵²¹ Düstur, I. Tertip, C. 3, s. 198-206.

⁵²² Durhan, s. 31; Örsten, Tanzimattan Cumhuriyete, s. 742.

⁵²³ 16 Zilhicce 1292, T.I, Düstur, C. 3, s. 198.

⁵²⁴ MNDV, m. 1-6.

⁵²⁵ Düstur, I. Tertip, C. 4, s. 716.

Şarkıye Mahsus Kanun-i Vilayet düzenlemesinde resmi ifade olarak ilk kez *avukat* sözcüğünü içerdiği için önemlidir.⁵²⁶

18 Eylül 1886 tarihli, *Dava Vekâletinin Ruhsatname İstihsal Edenlere İnhisarı Hakkındaki Hükm-i Nizamı Umur-ı Cezaiyyeden Maada Deavide Lağvına Dair İrade* ile nizamiye mahkemelerinde hukuk davaları görülürken şehadetname sahibi olmayan kimselerin faaliyeti tekrar meşru hale gelmiştir.⁵²⁷ Bu nizamnameyle, ceza davaları görülürken mektebi hukuk mezunu dışındaki kişilerin bu davalarda vekillikte bulunmaları yasaklanmıştır.⁵²⁸ Bu düzenlemenin sebebi olarak, mektebi hukuk mezunlarının ülke ihtiyaçlarını karşılayacak sayıda olmaması gösterilebilir. Bunun yanında ucunda hürriyetin kısıtlanmasına sebebiyet verebilecek mühim konular olan ceza davalarındaki vekilliğin yalnızca mektebi hukuk mezunları olan kimselerce yaptırılmak istenmesi de Osmanlı dava vekilliğinin dönüşümünün ayak sesleri olarak ifade edilebilmektedir.

8 Ekim 1886 tarihli, *Maliye Nezaretine Merbut Hukuk Müşavirliğiyle Dava Vekillerine Dair Talimat*⁵²⁹ düzenlemesiyle hazine avukatlığına ilişkin hükümler getirilmiştir. Bu düzenlemeyle, İstanbul’da hazinenin avukatlığını yapacak dava vekilleri görevlendirilmiştir. Düzenleme ayrıca, vilayetlerde bu görevi ücretli olarak yerine getirecek ruhsatlı dava vekillerinin istihdamına ilişkin hükümler içermesi bakımından önemlidir.⁵³⁰

15 Ocak 1892 tarihli, *Girit Vilayeti Dava Vekilleri Hakkında Nizamnamesinde*⁵³¹ dava vekâletinde bulunacakların taşınması gereken özellikler sınavın mahiyeti, dava vekillerinin görev ve sorumluluğuna ilişkin bilgilerin dışında, vekâlet ücretine ilişkin düzenlemeler de yer almaktadır.⁵³²

⁵²⁶ Düstur, I. Tertip, C.3, s. 231-239; Örsten, Tanzimat’tan Cumhuriyete Avukatlık, s. 743.

⁵²⁷ Düstur, I. Tertip, C. 5, s. 520-521.

⁵²⁸ Örsten, Tanzimat’tan Cumhuriyete Avukatlık s. 749.

⁵²⁹ Düstur, I.Tertip, C. 5, s. 531-544.

⁵³⁰ Örsten, s.Tanzimat’tan Cumhuriyete Avukatlık, s. 743.

⁵³¹ Düstur, I.Tertip, C. 6, s. 1168-1174.

⁵³² Örsten, Tanzimat’tan Cumhuriyete Avukatlık, s. 743; Girit’te mahkemede avukatların hangi şartlara tabi tutulacağına dair bir nizamname, “Girit vilayeti mehakim nizamiyesinde vekâlet için ne şekilde vekiller intihab olunacağına dair” yayınlanmıştır. Bkz. BOA 19/167/0, H-16-02-1305; “Kandiye’de istifa olunan palamar resminin lağvına ve gayr-ı menkul emlake zarar verenlerle, hayvan-ı itlaf veyahut bazı azalarını kat eyleyenlerin cezalandırılmalarına, memurin-i hükümetle nevahi memurlarının avukatlık ve dava vekâleti etmelerinin memnu’iyetine ve vilayet istinaf mahkemesi nezdinde bir heyet-

Rumeli ve Girit vilayetlerinde neden özel düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur? Bu durum, 1878 yılındaki Berlin Kongresi sonrasında Osmanlı Devleti'nin balkanlarda yapmayı taahhüt ettiği ıslahatlarla ilgilidir. Osmanlı Devleti Doğu Rumeli⁵³³ ve Girit'te⁵³⁴ bilhassa gayrimüslim unsurlar dolayısıyla bu bölgelerde Avrupa devletlerinin gözlemindeydi. Bu sebeple Berlin Kongresi'nde alınan kararlarla birlikte bu bölgeler, batıların gözetimi altında onların hukuk sistemine uygun şekilde şekillenmiştir. Bu bölgedeki dava vekilliği düzenlemesinin Osmanlı'nın kendi iç hukukundan daha batılı karakter taşımasının sebebi bu nüfuzun etkisi olarak açıklanabilir.

1879 tarihli *Teşkilat-ı Mehakim Kanunu*, mahkeme teşkilatıyla ilgili olarak düzenlemeler getirmektedir. Avukatlar, mahkemelerin idari personelleri arasında sayılmadığından bu kanunda geçmemektedirler.⁵³⁵ 2 Mart 1915 tarihli *Mehakim-i Şer'iyyede İcra-yı Vekâlet Edebilecekler Hakkındaki Kanun*⁵³⁶ Osmanlı şeriye mahkemelerinde davalara vekâlet edebilecek kişilerle alakalı şartları düzenlemiştir. Bu kanuna göre bu mahkemelerde vekillik yapabilmek için, Medreset'ül kuzzattan veya mekteb-i hukuktan mezun olmak gerekmektedir. Ayrıca bugünkü avukatlık kanunundaki düzenlemeye benzer şekilde en az beş sene fiilen kadılık veya müftülük görevlerinde bulunan kişilerin Şeyhülislamlıktan izin belgesi almasıyla avukatlık yapılabilecektir.⁵³⁷

---

i ittihamiye teşkiline ve istinaf mehakimesine iki aza ilavesine dair layihanın meriyyet-i ahkamına şeref-sudur buyrulduğuna dair muhabere evrakı” Osmanlı arşivindeki yer alan h.1305 yılına ait kayıt da Girit adasında avukatlığın resmi belgelerde kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir. BOA, MTZ.GR, 1/12/0 ,H.03-07-1305

⁵³³ Doğu Rumeli Vilayeti, diğer adıyla *Rumeli-i Şarkî*, Osmanlı Devleti'nin 1878 tarihli Berlin Kongresi neticesinde kurulmasını kabul ettiği ve kuzeyden Büyük Balkan Dağları, batıda Despot dağları, güneyde Rodop dağları, doğuda Karadenizle çevrelenmiş ve merkezi, Filibe olan vilayettir. 31 Ocak 1886'da Bulgar yönetimine geçmiştir. Bugün Bulgaristan devletinin sınırlarının içerisinde yer almaktadır. Atilla Sav, Musa Toprak, Türkiye'de Savunma Mesleği'nin Gelişimi, 2. Baskı, TBB Yayınları, Ankara, 2015, s. 51.

⁵³⁴ *Girit*, Osmanlı Devleti'nin en uzun süren kuşatmasıyla ele geçirilen ve doğu Akdeniz için stratejik öneme sahip bir vilayettir. Bölge nüfus yapısı her zaman Türklerin aleyhinde olmuştur. Ada halkının çoğunluğunu oluşturan Hristiyan unsurlar Yunanistan'a katılmak için Osmanlı Devleti'yle mücadelelere girişmişlerdir. Bu sebeple de batı kamuoyunda bir müddet gündem olmuştur.

⁵³⁵ Ekrem Buğra Ekinci, Osmanlı Mahkemeleri Tanzimat ve Sonrası, İstanbul Arı Sanat, 2. Baskı, İstanbul, 2017, s. 281.

⁵³⁶ Düstur, II. Tertip, C. 7, s. 458-459.

⁵³⁷ AvK, m. 4/1.

Mecelle 'nin 1516. maddesinde geçen, “*Davacı ve davalının diğer tarafın rızasını aramaksızın dilediği kişiyi vekil olarak tayin edebileceğine*” ilişkin hüküm ile seriyeye mahkemelerinde kimlerin dava vekilliği yapacağına ilişkin hükümlerin çeliştiğine dair tartışmalar varsa da yargı örgütünün gelişmesine karşı durulmamış, vekâlete ilişkin hükümler ileride görüleceği üzere Mecelle'nin vekâlet kitabının yayınlandığı 1874 yılından itibaren vekâletle ve vekillerle ilgili düzenlemeler çıkarılmaya devam etmiştir.⁵³⁸

8 Mart 1915 tarihli *Memalik-i Osmaniye'de Bulunan Ecnebilerin Hukuk ve Vezaifi Hakkında Kanunu Muvakkat* ile avukatlık mesleğinin yalnızca Osmanlı vatandaşlarının yapabileceği kabul edilmiştir.⁵³⁹ Bu düzenleme Birinci Dünya Savaşı başladığında Osmanlı Devletinin, tek taraflı olarak kapitülasyonları kaldırdığını diğer devletlere bildirmesiyle ilgili olarak, ekonomik bağımsızlığın yanında hukuki bağımsızlık adına atılmış bir adımdır.

Ankara'da Milet Meclisi açılmadan iki ay önce yapılan ve Osmanlı Devleti'nin dava vekilliği ile alakalı son düzenlemesi 18 Ocak 1921 tarihli, *Dava Vekâleti Ruhsatnamesi İstihsaline Dair Nizamnamedir*. Bu düzenlemeyle sisteme *avukatlık sınavı* girmiştir. Nizamnameye göre, adliye nezaratının yetkilendirdiği bir heyet tarafından yapılacak bir sınav sonucuna göre ruhsatname verilmesi kararlaştırılmıştır. Yapılacak sınava giriş şartları olarak; Osmanlı Devleti vatandaşı olmak, yirmi yaşını doldurmuş olmak, öldürme ve yaralama suçu işlememiş bulunmak ve eğer daha önce devlet memurluğu yapıldıysa herhangi bir zimmet iddiası altında bulunmama aranmaktadır.

c. Vekâlet Ücreti

Vekâlet ücretinden kasıt, vekilin yaptığı işlerden dolayı yaptıkları masraflar veya yaptığı iş dolayısıyla uğradığı zararlardan doğan tazminler değil, müvekkil ve vekili arasında akdedilen sözleşme çerçevesinde yaptığı iş dolayısıyla elde edeceği ücret konu olmaktadır.

⁵³⁸ Örsten, *Tanzimattan Cumhuriyete Avukatlık*, s. 751.

⁵³⁹ Düstur, II. Tertip, C. 7, s. 458-459; Örsten, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Avukatlık*, s. 751.

İslam hukukunda vekillerin işlerini yaparken ücret alamayacaklarına dair bir kural yoktur. Ücret ödeme borcu, esasen vekâlet sözleşmesinin ana unsuru da sayılmamaktadır. Bu konuda Roma ve İslam hukuklarında benzerliğin olduğu söylenebilir. Sözleşmede bir ücret belirlendiyse, müvekkil bu ücreti ödemek zorundadır. Herhangi bir ücret belirlenmediyse bu iş ücretsiz yapılır. Ancak vekilin söz konusu işleri ücretle yapan ve bunu meslek haline getiren bir kişi olması halinde müvekkil, her ne kadar vekâlet sözleşmesinde bahsedilmese de vekile o iş için piyasada ödenen ücreti ödemek zorundadır. Bu şekilde ödenen ücret, *ecr-i misil* olarak adlandırılmaktadır.⁵⁴⁰

Davadan haksız çıkan tarafa yüklenen mahkeme masraflarının İslam hukukuna uygunluğu tartışılmıştır. Hukukçuların bir kısmına göre, davada haksız çıkan tarafın mahkeme masraflarını karşılaması gerekmektedir.⁵⁴¹

d. Meslek Örgütü

İlk olarak Atina'da ortaya çıkan, dava taraflarının ellerindeki kayıtları tutan yazıcılar, batılı anlamda avukatlık mesleğinin çekirdeğini oluşturmuşlardır. Eski Yunan'da bu kişilere kayıt tutan anlamına gelen Logograf denmiştir. Bu yazıcılar, ilk olarak Atina'da örgütlenerek bugün baro benzeri bir yapı kurmuşlardır.⁵⁴² Türkiye'de avukatlık mesleğinin kurumsallaşmasında Tanzimat dönemi önemli yer tutmaktadır. Buna göre Tanzimat döneminden sonra yapılan düzenlemeler Avrupalı bir baro standardının yerleşmesinin adımları olarak görülmelidir. Fıkıhtaki dava vekâletinin vekil bakımından herhangi bir öğrenim ve tecrübe şartı öngörmemesi, memleket dahilinde gerekli niteliklerden yoksun olmasına rağmen iş gören ve müvekkillerinin menfaatini zora sokan durumlara sebebiyet vermiştir.

Osmanlı Devleti'nde avukatlık meslek örgütü ilk defa *İstanbul Baro Cemiyeti* (*Societe du Barreau de Constantinople*) adıyla kurulmuştur. Bu baronun üye sayısı, 33 kişi olup bunların beşi Osmanlı Devleti vatandaşlığına sahipti. Bu cemiyetin kurulma nedeni konsolosluk mahkemelerinde görevli vekillerin dayanışmasını

---

⁵⁴⁰ Songür, s. 242.

⁵⁴¹ Songür, s. 242.

⁵⁴² Ejder Yılmaz, *Bir Meslek Olarak; Düünden Yarına Doğru Avukatlık*, Ankara Hukuk Fakültesi. Dergisi, y: 1995, C. 44, sayı. 1/4, s. 193.

sağlamaktı. Konsolosluk mahkemelerinde görevli dava vekillerinin cemiyet kurmasıyla başlayan meslek dayanışması böylece Türkiye'deki baroların temelini oluşturmuştur.⁵⁴³

Meslek kuruluşunun sistemleşmesi adına ikinci adım, ruhsatname imtihanının getirildiği tarihten iki yıl sonra 1876 yılında *Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamnamesinin* kabul edilmesiyle atılmıştır.⁵⁴⁴ Ayrıca Mekteb-i sultanide bir hukuk bölümünün açılmış olması da mesleği hukuk olan kişilerin yetişmesi için önemli bir adım olarak telakki edilebilir. Ancak bu okuldaki derslerin Fransızca olması ve okulun yaygın bir eğitim vermemesi gibi sebepler yeterli sonuçları vermekten uzak kalmıştır. Ehil ve liyakatli dava vekili yetiştirilmesi amacıyla yapılması gerekenler ve yetiştirilecek hukukçuların eğitimi, adliye bakanlığı nezdinde kurulan okula bırakılmıştır.⁵⁴⁵

İkinci meşrutiyetin ilanıyla birlikte ülkede esen hürriyet rüzgarlarının etkisiyle çok sayıda dernek kurulmuştur. Bu çeşit sivil toplum örgütleri dava vekillerini organize olmaya itmiştir. Dava vekilleri, Avrupa'da var olduğu üzere bir meslek örgütü kurmaya yönelmiştir. Hukuk ve nüvvab mekteplerinden mezun olan bu kişiler ve bu kapsamdaki imtihandan başarılı sonuç elde eden kimseler, oluşturulan cemiyet levhalarına kaydolmuştur.⁵⁴⁶ Bununla birlikte, *dava vekilliği* kavramı yeni yetişen hukukçulara yeterli gelmemiştir. Her ne kadar *avukat* kelimesi bilinip ve kullanılsa da çeşitli sebeplerden meslek adı için uygun görülmemiştir. Dava vekilliği için Mısır'da kullanılagelen *muhami* kelimesi daha uygun görülüp bu kelimenin dava vekilliğini karşılaması için karar kılınmıştır.⁵⁴⁷ Hatta, Cumhuriyetin ilanından sonra çıkarılan

---

⁵⁴³ Osmanlı Devleti'nin batılı devletlere verdiği ekonomik kapitülasyonlar, ilerleyen yıllarda hukuki ayrıcalıkları da içeren bir hal almıştır.

⁵⁴⁴ Mecellenin vekâlet kitabı 1874 yılında yürürlüğe girmiştir. Burada vekilliğin herhangi bir meslek ve ruhsat şartına tabi tutulmadan yerine getirilmesine cevaz veren hükümler mevcuttur. Dolayısıyla bu sebeple ruhsatnamesiz dava vekilleri, bir nevi şeriatın kendilerine tanıdığı hakkı kullandıkları gerekçesiyle yaptıklarını meşru görmüşlerdir. Bu sebeple ruhsatnamesiz dava vekilliği ile mücadele pek kolay olmamıştır. Osmanlı uygulamasında bir yandan mecelle gibi şahsın hukukuyla ilgili düzenlemeler bulunan medeni hukukun dava vekâletinde vekilliğe ilişkin profesyonel olma şartı aramaması, diğer yandan yayınlanana nizamnamelerle devletin asıl mesleği hukuk olmayan kişilerden savunma hakkının geri alınmaya çalışması Cumhuriyet döneminde 1924 yılında, muhamat kanuna kadar çatışma yaşatmıştır. Karabulut, s. 81.

⁵⁴⁵ Karabulut, s. 81.

⁵⁴⁶ Karabulut, s. 82.

⁵⁴⁷ Mısır, her ne kadar görünüşte Osmanlı Devleti'ne bağlı bir idare olarak kalsa bu iki idare arasında Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan başlayan bir rekabet mevcuttu. Bu rekabet hemen her alanda olduğu gibi hukuk alanında da kendisini göstermiştir. Örneğin, Osmanlılar medeni kanun için Ahmet Cevdet Paşa'ya Mecelle'yi hazırlattıkları sıralarda Mısır'da Kadri Paşa, Ahval-i Şahsiyye kanununu

Muhammat Kanunu isminde bile bu ifade yer almıştır. Avukat kelimesinin sisteme resmi girişi için 1926 yılında yapılacak düzenlemeyi beklemek gerekecektir.

SONUÇ

Osmanlı hukukunda vekâlet sözleşmesini ele aldığımız çalışma, daha çok Osmanlı hukukunun özel hukuk boyutunu ilgilendirmesi dolayısıyla geniş ölçüde doğrudan İslam hukukuyla iç içe geçmiştir. Son dönemdeki dava vekilliği-avukatlık düzenlemeleri olmasa bu konunun tam manasıyla şer'i düzenlemelerden ibaret olduğunu söylemek yersiz olmayacaktır. İslam hukukunun Osmanlı uygulaması, Hanefi hukukçuların yorumuyla şekillenmiştir. Bu sebeple vekâlete ilişkin hükümlerde de geniş olarak Hanefilerin görüşleri esas alınmıştır.

Hanefi hukukçular, vekâleti, *bir hukuki işlemi veya koruma işini* bir başkasına tevdi olarak nitelendirmektedir. Vekâlet sözleşmesinin şartlarının ne olduğu konusunda, diğer mezhep hukukçuları, sözleşmenin konusunu ve sözleşme taraflarını da sözleşme şartları arasında saymışlarken, Hanefi hukukçular, icap ve kabul vekâletin şartları olarak yeterli görmüşlerdir. Her akitte olduğu üzere icap ve kabul işlemleri birlikte *sigâ* olarak nitelenen fihhi bir terimi ifade etmektedir. İcap, müvekkil tarafından yapılmaktadır. İcap, Hanefilere göre muhataba ulaşması gerekli bir irade beyanıdır. Müvekkil, bir işlemi veya bir koruma işini yapması konusunda bir başkasına bu iradesini açıklar, karşı taraf bunu kabul ederse vekâlet sözleşmesi kurulmuş olur. Kabul işlem, açık olabileceği gibi zımnî de olabilmektedir. Şafii hukukçular, vekâlet sözleşmesinin ücret karşılığı yapıldığı hallerde, kabul işleminin de açık olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Vekâlet sözleşmesinin tarafları müvekkil ve vekildir. Müvekkil, sadece kendi başına yapabildiği hukuki işlemlerde bir başkasına vekâlet verebilmektedir. Buna göre tam ehliyetsiz kişiler, vekil tayin edememektedirler. Mümeyyiz küçüklerin durumu ise farklılık arz etmektedir. Bu kişilerin vekâlet sözleşmesi yaparak bir başkasını kendileri adına vekil tayin edebilecekler sorusuna cevap bulmaya çalışılmıştır. Buna göre

---

hazırlamakla meşguldü. Bu rekabetler ilmi çalışmalar açısından oldukça faydalı neticeler doğurmuştur. Mehmet Akif Aydın, *Muhammed Kadri Paşa*, DİA, 2005, C. 30, s. 546.

Hanefiler, bu soruyu vekâlet konusu işlemleri; küçüğün lehine olan işlemler, küçüğün aleyhine olan işlemler, küçüğün lehine veya aleyhine olduğu meçhul işlemler şeklinde üçe ayırarak incelemişlerdir. Hanefilere göre bu kişiler, açıkça lehlerine olan işlemleri yerine getirmesi üzerine vekâlet verebilmektedirler. Alışveriş ve kira gibi lehlerine veya aleyhlerine olduğu kesin bilinmeyen işlemler konusunda ise vekâlet verebilmeleri kanuni temsilcilerinin bu vekâlete icazet vermesine bağlıdır.

Vekâlet sözleşmesinin sona ermesi çeşitli şekillerde olmaktadır. Bunların en mühimi, azildir. Müvekkilin, vekilini istediği zaman göreve getirebilmesi nasıl hakkıysa, onu dilediği vakit azledebilmesi de hakkıdır. Müvekkil ve vekilin vekâlet ilişkisi, temelinde bir güven ve iyi niyet esasına dayanmaktadır. Vekâlet sözleşmesi, bağlayıcı olmayan bir sözleşme çeşit olduğu için de vekâlet sözleşmesi sona erse bile tekrar kurulacağına dair bir madde olması halinde dahi, müvekkil, vekilini azletme imkanına sahiptir. Vekil de vekâlet sözleşmesini dileği vakit sonlandırıp vekâlet ilişkisinin dışına çıkabilmektedir. Ancak hem müvekkilin hem de vekilin dileği vakit vekâletten çekilmesinin bir istisnası, vekâlet sözleşmesinin bir başkasının hakkını ilgilendirmesi durumudur. Bu takdirde vekâlet ilişkisi sırf iki taraflı bir ilişki olmaktan çıkacağı için taraflar bunu artık tek başlarına sona erdiremeyeceklerdir. Vekâlet sözleşmesi, taraflardan birisinin ölümüyle de sona ermektedir. Vekâlet sözleşmesinin kurulduğu zaman aranan ehliyet şartı sözleşme devam ederken de mevcut olmalıdır. Taraflardan biri hukuki işlem ehliyetini kaybettiği takdirde vekâlet sözleşmesi de sona ermektedir. Ehliyet kaybının en çok görünen hali, kişinin vekâlet sözleşmesinden sonra akıl hastalığına tutulmasıdır. Hanefiler akıl hastalığının geçici olması konusunda Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in içtihatları mevcuttur. Buna göre Ebu Yusuf'a göre bir ay, İmam Muhammed'e göre ise bir yıl süren akıl hastalıkları geçicidir. Müflis ve mürted olma halleri de tartışmalı olmakla birlikte vekâleti sona erdiren sebepler arasında yer almaktadır.

Vekâlet sözleşmesi, fıkıh kitaplarında belirli başlıklar altında incelenmektedir. Bu başlıklar genel olarak; almaya vekâlet, satmaya vekâlet, nikaha vekâlet ve husumete vekâlet olarak düzenlenmiştir. Bey'a vekâlet olarak geçen satmaya vekâlet konusu, klasik hukuk kaynaklarında ayrıntılı düzenlendiği gibi mecellede de çok ayrıntılı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Almaya vekâlet konusu ise söz konusu

kaynaklarda şira'ya vekâlet şeklinde geçmektedir. Bu iki konu birbiriyle bağlantılı olsa da çoğu fıkıh kitabında ayrı başlıklar altında düzenlenmiştir. Bu konudaki vekâletin esası çeşitli cinsleri de kapsayan şeylerin satın alınması konusunda verilen vekâletin durumudur. Müvekkilin, hayvan veya elbise alınması yönündeki talimatları bahsi geçen şeylerin çeşitli cinslerinin de mevcut olması dolayısıyla, mutlak vekilliğin dışında geçerli görülmemiştir.

Dava vekilliği, klasik hukuk kitaplarında husumete vekâlet başlığında geçmiştir. Osmanlı hukukundaki dava vekilliği, Tanzimat dönemine kadar olan kısımda Hanefi hukukunda ayrılmamıştır. Hatta Tanzimat sonrası hazırlanan Mecelle'de dahi Hanefi yorumu esas alınmıştır. 19.yy'da konsolosluk mahkemeleri, batı hukukunun Osmanlı devletinde uygulanması bakımından örnek teşkil etmişlerdir. Burada gerçekleşen davalar her ne kadar ticari hüviyet arz etseler de bunların Osmanlı hukukunu etkilediği tartışılmaz bir gerçektir. Nizamiye mahkemelerinin kurulmasıyla beraber Osmanlı adli sistemi köklü bir değişim geçirmiştir. Klasik kadı mahkemelerinden farklı olarak modern yargılama yapan bu mahkemelerde hukuk mektebi mezunları, hâkim ve dava vekili olarak görev yapmışlardır. Bu şekilde formal eğitim gören bu kişiler Türkiye'de daha sonra avukatlık mesleğinin de ilk temsilcileri olarak yer almışlardır. Husumete vekalet, tarihsel süreç içerisinde evirilerek dava vekilliğinden muhamiliğe oradan da günümüzde kullanılan ifadesiyle avukatlığa dönüşmüştür.

KAYNAKÇA

AKALIN, Adnan; **İslam Hukukunda Devlete İsyân Suçu**, Fecr Yayınları, İstanbul, 2016.

AKGÖNENÇ, Oya; “Savunmanın Tarihsel Gelişmesi Üstüne Düşünceler”, **TBB dergisi**, 1988, sy. 1, s. 16-19.

AKGÜNDÜZ Ahmet; **Osmanlı Tarih ve Hukuk İstılahları Kamusu**, OAV, 2018.

AKGÜNDÜZ, Ahmet; “Husumet”, **DİA**, İstanbul, 1998, C. 18, s. 417-418.

AKGÜNDÜZ, Ahmet; **Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1986.

AKINCI, Şahin; **Roma Hukuku Dersleri**, Sayram Yayınları, Konya, 2010.

AKMAN, Mehmet; **Osmanlı Devleti’nde Kardeş Katli**, Eren Yayınları, İstanbul, 1997.

AKYILMAZ, Gül; “Tanzimat’tan Önce Avukatlık Müessesesi”, **Türk Hukuk Enstitüsü Dergisi**, 1996, sy.12, s.16-17.

ALİ HAYDAR EFENDİ; **Dürerü’l Hukkam Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm**, Raşit Gündoğdu ve Osman Erdem (çev.), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları İstanbul, 2016.

ANIL, Şahin; **Osmanlı Düzeninde Kadılık**, Legal Yayınları, İstanbul, 2015.

APAYDIN, H. Yunus; “Şahit”, **DİA**, 2010, C. 38, s. 278-283.

APAYDIN, H. Yunus; “İrade Beyanı”, **DİA**, 2000, C. 21, s. 263-266.

APAYDIN, H. Yunus; “İbrâ”, **DİA**, İstanbul, 2000, C. 21, s. 263-266.

ARAL, Fahrettin, AYRANCI, Hasan; **Borçlar Hukuku**, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

ARSAL, Sadri Maksudi; **Hukukun Umumi Esasları**, Ankara Hukuk Fakültesi Neşriyatı, Ankara, 1927.

ARSAL, Sadri Maksudi; **Umumi Hukuk Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1948.

ASLAN Nasi; **İslam Yargılama Hukukunda “Şühûdü’l-Hal” Jürî: Osmanlı Devri Uygulaması**, İstanbul: Beyan Yayınları, 1999.

ATAR, Fahrettin; “Avukat”, **DİA**, C. 4, s. 166-167 .

ATAR, Fahrettin; “Sulh”, **DİA**, İstanbul, 2009, C. 37, s. 482.

ATAR, Fahrettin; **İslam Adliye Teşkilatı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, ty.

ATAR, Fahrettin; **İslâm Yargılama Hukukunun Esasları**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013.

ATIF BEY; **Mecelle'nin Külli Kaideleri**, Abdullah Demir (haz.), HUKİYA Yayınları, İstanbul, 2008.

AYBAKAN, Bilal, "Vekâlet", **DİA**, 2013, C. 43, s.1-6.

AYBAKAN, Bilal; **İslam Hukukunda Vekâlet Sözleşmesi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1990.

AYBAKAN, Bilal; **İslâm Yargılama Hukukunun Esasları**, İFAV Yayınları, İstanbul, 2013.

AYDIN, Mehmet Akif; "Gasp", **DİA**, 1996, C. 13, s. 387.

AYDIN, Mehmet Akif; "Muhammed Kadri Paşa", **DİA**, 2005, C. 30, s. 546.

AYDIN, Mehmet Akif; **Osmanlı Aile Hukuku**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2017.

AYDIN, Mehmet Akif; **Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet**, 2. Baskı, Klasik Yayınları, İstanbul, 2017.

AYDINLI, Abdullah; "Mevkuf", **DİA**, 2004, C. 29, s. 437-438.

AYHAN, Yasemin Fulya; "Dürerü'l Hükkam Şerhi-i Mecelleti'l Ahkam Vekâlet Kitabının Metin ve Kaynak Çalışması", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

BAYINDIR, Abdülaziz; **İslam Muhakeme Hukuku Osmanlı Devri Uygulaması**, İstanbul, İslami İlimler Araştırma Vakfı yayınları, 1986.

BEDREDDİN, Şeyh; **Letaifu'l İşarat Fi beyanil Mesail-i Hilafiyye**, Yunus Apaydın (ed.), İstanbul, 2012.

BERKİ, Şakir; "İslam Hukukunun Ana Hatları" ,Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları, 1971, sy. 1, s. 29-40.

BİLMEN, Ömer Nasuhi; **Hukuku İslamiyyet ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, Cilt:6, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1970.

BOA, AE. SMMD.II, 25/0, H-29-07-875.

BOA, İ.MTZ.GR,19/167/0, H-16-02-1305.

BOA, MŞH.FTV, 1/181, ty.

BOA, MTZ.GR, 1/12/0, H.03-07-1305.

BOA, 5 Numaralı Mühimme Defteri, No:1594, t. (973 / 1565-1566).

ÇİFTÇİ, Yusuf; "Ali Haydar Efendi Örneğinde Mecelle'nin Fıkıh Usulü'ne Yansımaları", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

ÇİĞDEM, Recep; **Mukayeseli Medeni Hukuk**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2012.

ÇOLAK, Abdullah; **İslam Aile Hukuku**, Ensar Yayınları, İstanbul, 2018.

ÇÖPOĞLU, Binnaz, H.1099 (M.1687-1688) 836 No'lu Bolu Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2009.

CİN, Halil, AKGÜNDÜZ, Ahmet; **Türk Hukuk Tarihi**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011.

CİN, Halil; **Eski Hukukumuzda Boşanma**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, Konya, 1988.

CİN, Halil; **İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1974.

CONNORS Jane, Chibli Mallat; **İslamic Family Law, Graham and Trotman Publishers**, Second Edition, Boston, 1993.

COULSON, N.J.; **A History of İslamic Law**, Edinburg University Press, Second Edition, Edinburgh, 1978.

ÇAKAR, M.Sait; **Türkçe-Almanca, Almanca-Türkçe Hukuk Sözlüğü**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007.

ÇEKER, Orhan; **Fıkıh Dersleri-1**, 8. Baskı, Tekin Kitabevi, Konya, 2014.

ÇEKER, Orhan; **İslam Hukukunda Akidler**, İttifak Holding A.Ş. Yayını, Konya, 1999.

DEMİR, Abdullah; “Osmanlı Devleti’nde Kadılar ve Naipler”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, sy .1, 2017, s. 28-37.

DEMİR, Özlem; “Vekâlet Sözleşmesinde Tarafların Borçları” Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.

DEMİRTAŞ, H. Necati; **Açıklamalı Osmanlı Fetvaları Fetava-yı Ali Efendi**, C. 2, İstanbul, 2014.

Dror Ze’evi, “The use of Ottoman Sharia Court Records as a Source for Middle Eastern Social History A Reappraisal”, **İslamic Law and Society** vol.5, no.1 (1998), s. 35-56.

DURHAN, İbrahim; “Ülkemizde Avukatlık Kurumunun Tarihsel Gelişimi”, **AÜHFD**, 2004, 8 (3-4), s. 31.

DÜGENCİLİ, Şükrü Şahin; “Ali Haydar Efendi’nin “Dürerü’l Hükkam Şerhu Mecelleti’l Ahkam’ Adlı Eserinde Makasid ve Maslahat”, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

DÜZDAĞ, Mehmet Ertuğrul; **Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı**, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1972.

DÜZENLİ, Pehlül; **Şeyhülislam Ebussud Efendi ve Fetvaları**, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2012.

EBU BEKİR MERĞİNANİ; **El Hidaye Şerhu Bidayeti'l Mübtedi**, C.3, Ahmet Mevlani (terc.), Kahraman Yayınları, İstanbul, 1986,

Ejder **Yılmaz**, “Bir Meslek Olarak; Dünden Yarına Doğru Avukatlık”, **AÜHFD**, y.1995, c.44, sy. 1/4, s. 193-208.

EKİNCİ, Ekrem Buğra; **Ateş İstidâsı İslam-Osmanlı Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2001.

EKİNCİ, Ekrem Buğra; **İslam Hukuku Tarihi**, Arı Sanat Yayınları İstanbul, 2006.

EKİNCİ, Ekrem Buğra; **İslam Hukuku**, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2006.

EKİNCİ, Ekrem Buğra; **Osmanlı Hukuku**, 2.Baskı, Arı Sanat, İstanbul 2012.

EKİNCİ, Ekrem Buğra; **Osmanlı Mahkemeleri Tanzimat ve Sonrası**, Arı Sanat, İstanbul, 2004.

ERASLAN, Sadık; **Meşihat-ı İslamiye ve Ceride-i İlmiyye Osmanlılarda Fetva Makamı ve Yayın Organı**, DİB Yayınları, Ankara, 2009.

ERDOĞAN, Mehmet; **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 2016.

EREN, Fikret; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 15. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.

EMİROĞLU, Haluk; Roma Hukuku'nda Vekâlet Sözleşmesi (Mandatum) ve Hukuki İşlemlerde Temsil, **AÜHFD**, C.52, sy.1, 2003, s.101-111.

ESENER, Turhan; **Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından Salahiyete Müstenit Temsil**, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1961.

FAYDALI Nurullah; “18 Numaralı Kırşehir Şer'iyye Sicili'nin (H.1325-1326, R.1323, M.1907-1908) Transkripsiyonu, İslâm Hukuku Açısından Tahlil ve Değerlendirmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2010.

FENDOĞLU, Hasan Tahsin; **Osmanlı Hukukunda Kölelik ve Cariyelik**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1996.

FETÂVÂYI HİNDİYYE (Fetâvâyı Alemgiriyye), Burhanpurlu Şeyh Nizam, Mustafa Efe (çev.), Akçağ Yayınları, Ankara, 1985.

FEYZULLAH EFENDİ; **Fetâvâ-yı Feyziye**, Süleyman Kaya (der.), Klasik Yayınları, İstanbul, 2009.

GAYRETLİ, Mehmet; “İslam Adliye Teşkilatında Avukatlık”, sy. 136, <http://e-akademi.org/makaleler/mgayretli-1.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2018) .

GEDİKLİ, Fethi; “Kaza”, **DİA**, 2002, C. 25, s. 117-119.

GEDİKLİ, Fethi; “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer’iyye Sicilleri”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 2005, sy. 5, s. 187-213.

GEDİKLİ, Fethi; **Osmanlı Şirket Kültürü: XVI.-XVII. Yüzyıllarda Mudarebe Uygulaması**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1988.

GERBER, Haim; **Economy and Society in an Ottoman City: Bursa, 1600-1700**, The Hebrew University Press, Jerusalem, 1988.

GÖZÜBENLİ, Beşir; “Fuzuli”, **DİA**, 1996, C. 13, s. 239-240.

HALEBÎ İbrahim; **İzahlı Mültekâ El Ebhur Tercümesi**, C.3, Mustafa Uysal (terc.), 1970.

HALLAQ, Wael B. ; **A History of İslamic Legal Theories**, Cambridge University Press, Cambridge, 1997.

HATEMİ, Hüseyin, GÖKYAYLA, Emre; **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 3. Baskı, İstanbul, 2015.

HEYD, Uriel; **Studies in Old Ottoman Criminal Law**, London: Oxford University Press, 1973.

HİRŞ, Ernest; **Pratik Hukukta Metod** (çev.Volf Çernis), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978.

HÜSEYİN Özcan; **Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü**, 6.Baskı, Ankara, 1985.

İZZİ Dien, Mawil Y., “Wakâla”, **The Encyclopaedia of Islam** (Second Edition), 2000, Vol. X, s. 57-58.

İBN ABİDİN; **Reddül-Muhtar Ale’ d-Dürri’ l-Muhtar**, Mazhar Taşkesenlioğlu (terc.) , Şamil Yayınevi, İstanbul, 1986.

İBN-İ ÂBİDİN; Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz Dimaşki, Hâşiyetu Reddül-Muhtar ale’ d-Dürri’ l-Muhtar: Şerh-i Tenviri’ l-Ebsar, İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984, C. 5

İLHAN, Cengiz; **Günümüz Türkçesiyle Mecelle**, 2.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

İNALCIK Halil, ANHEGGER Robert; **Kanunname-i Sultani Ber Müceb-i Örf-i Osmani**, TTK Yayınları, Ankara, 2000.

İNALCIK, Halil; **Osmanlı’da Devlet, Hukuk, Adalet**, 2.Baskı, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2005.

İstanbul Kadı Sicilleri; Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2008-2012, C. 1-40, İstanbul-1993.

İYİMAYA, Ahmet, “Muhamat Kanunu ve Hazırlık Çalışmaları (Metin, Tasarı, Gerekçeler ve Meclis Görüşmeleri)”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1993/2, s. 167-313.

JENNİNGS, Ronald C.; “The Office of Vekil (Wakil) in 17th Century Ottoman Sharia Courts”, **Studia Islamica**, no: 42, 1975, s. 147-169.

KARABULUT, Umut; “Muhamat Kanunu: Türkiye’de Avukatlık Kurumunun Düzenlenmesi ve İstanbul Barosunda Yaşanan Tasfiyeler”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIII/27, s. 79-104.

KARAKOÇ, Sarkis; **Külliyat-ı Kavanin**, C.2, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2006.

KARAMAN, Abdullah; **Ömer Nasuhi Bilmen Fıkıh İlmi& İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü**, Nizamiye Akademi Yayınları, İstanbul, 2015.

KARAMAN, Hayreddin; “Akid”, **DİA**, C.2, 1989, s. 251-256.

KARAMAN, Hayreddin; **İslam Hukukuna Göre Ahşverişte Vade Farkı ve Kar Haddi**, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987.

KARAMAN, Hayreddin; **İslam’ın Işığında Günün Meseleleri 1-2-3**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.

KARAMAN, Hayreddin; **Mukayeseli İslâm Hukuku**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009.

KAYAALP, Pınar; “The use of İslamic Court Record in the Study of the Status of Women in Ottoman Society”, **American International Journal of Contemporary Research**, vol.2, no:1, 2012, s. 160-162.

KAYAPINAR, Hüseyin, “Vekâle”, **Şâmil İslâm Ansiklopedisi**, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1991.

KILIÇOĞLU, Ahmet; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Turhan Yayınları, 14. Baskı, Ankara, 2011.

KILINÇ Ahmet; KILINÇ Ayşe Nur; “Mehrin Türk Pozitif Hukuku Açısından Yeniden Değerlendirilmesi Gerekliliği”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, sy. 1, s. 103-118.

KILINÇ, Ahmet, “Bir Meclis-i Vala Hükümü ve Tahlili”, **Adam Akademi Dergisi**, C.5, sy.1, 2015.

KIYGI, Osman Nazım; **Hukuk ve Ekonomi Terimleri Sözlüğü**, C.H BECK’SCHER VERLAGSBUCHHANDLUNG, München, 1971, s. 890-891.

KOCA, Ferhat; “İkrar”, **DİA**, 2000, C. 22, s. 38-40.

KORKMAZ, S.Bengi Sayın; “Roma Hukuku’nda Vekâlet Sözleşmesi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2003.

KÖSE, Murtaza; “İslam Hukuku’nda Temsil Kavramı ve Vekâlet-Temsil İlişkisi”, **Ekev Akademi Dergisi**, 2008, sy. 34, s. 223-248.

KUNTMAN, Osman, **Türkiye’de Savunma Mesleğinin Gelişimi**, I-II, Türkiye Barolar Birliği Yayınları:5, İstanbul-1972.

MAKDİSİ, John; “The Islamic Origins of the Common Law” , **North Carolina Law Review**, Volume 77, Number 5. s. 1637-1738.

Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, I-III, MEB Yayınları, Ankara, ty.

MUMCU, Ahmet; **Siyaseten Katl**, Phoenix Yayınları, Ankara, 2007.

NARİN İsmail; “Son Devir Osmanlı Alimlerinden Ali Haydar Efenedi’nin Hayatı, Hukukçuluğu ve Eserleri”, **İLTED**, Erzurum, 2016, sy. 46, s. 51-80.

NASİR, Jamal; **The Islamic Law of Personal Status**, Secon Edition, Graham And Trotman Publishers Group, Boston, 1990.

OVACIK, Mustafa; İngilizce-Türkçe Hukuk Sözlüğü, İş Bankası Vakfı Yayınları, Ankara, 2000,

ÖZKENT, Ali Haydar; **Avukatın Kitabı**, Arkadaş Basımevi, İstanbul, 1940.

ÖZKORKUT, Nevin Ünal; “Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti’ne Girişi”, **AÜHFD**, 2003, C. 52, sy. 4, s. 147-154.

ÖZTÜRK, Osman; **Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle**, İslami İlimler Araştırma Vakfı Neşriyatı, İstanbul, 1973.

ÖZTÜRK, Müge Vatansever; “Osmanlı Devleti’nde Avukatlık (Dava Vekilliği) Kurumu, Terazi Hukuk Dergisi, C. 13, sy. 146, Ekim 2018, s. 45-53.

Rıza Nur; “Memleketimizde Avukatlık ve İstanbul Barosunun Tarihçesi”, **İstanbul Barosu Mecmuası**, 1933, sy. 78-6, s. 244-253.

Rıza Nur; Memleketimizde Avukatlık ve İstanbul Barosunun Tarihçesi II”, **İstanbul Barosu Mecmuası**, 1933, sy. 83-11, s. 430-445.

RUBİN, Avi; “From Legal Representation to Advocacy: Attorneys and Clients in the Ottoman Nizamiye Courts”, **International Journal of Middle East Studies**, 2012, no. 44, s. 111-127.

SAV, Atilla, TOPRAK, Musa; **Türkiye’de Savunma Mesleği’nin Gelişimi**, 2. Baskı, TBB Yayınları, Ankara, 2015.

SAVA PAŞA; **İslam Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd** (Çeviren:Baha Arıkan), Yeni Matbaa, Ankara, 1955.

SAVAŞ, Abdurrahman; “Roma ve Türk Hukuku’nda Vekâlet Akdi’”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

SCHACHT, Joseph; **İslam Hukukuna Giriş**, Mehmet Dağ (çev.), Abdulkadir Şener, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986.

SERAHSÎ, Ebu Sehl Ebu Bekir Muhammed B. Ahmed; **El-Mebsût**, C.19, Mustafa Cevat Akşit (ed.), Gümüşev Yayıncılık, İstanbul, 2008.

SONGÜR, Haluk; “İslam Hukukunda Avukatlık Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme”, **SDÜİFD**, 1994, sy. 1, s. 225-256.

ŞATİBİ; **El Muvafakat İslami İlimler Metodolojisi** 3, terc. Mehmed Erdoğan, İz Yayıncılık, İstanbul, 2016.

ŞEN, Temel; “Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle”, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1991.

ŞİMŞİRGİL, Ahmet, Ekrem Buğra Ekinci; **Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle**, İstanbul, 2008.

TANJU, Fahrettin, **Avukatlık ve Vekâlet**, Demokrat Matbaa, Adana, 1954.

TANRIVERDİ, Hasan, “İslam Hukukunda ve Modern Hukukta Vekâlet Akdi” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

TANYER, Turan; “Eski İstanbulda Arzuhalçiler”, **TBB Dergisi**, 2004, S:53, s.271.

TAŞ, Hülya; “Osmanlı Kadı Mahkemesindeki *Şühudü'l Hal* Nasıl Değerlendirilebilir”, **Bilig**, 2008, sy. 44, s. 25-44.

TAY, Serhat; Vekâlet Sözleşmesinde Vekilin Şahsen İfa Borcu, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

TOPUZ, Seçkin; “Türk Hukukunda Vekâlet Sözleşmesinde Vekilin Özen Borcu”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

TUŞ, Muhittin; “Konya Şer’iye Sicil Belgelerine Göre Osmanlılarda Temsil Müessesesi Vekâlet”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XIV, 1999.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinde İlimiye Teşkilatı**, 4.Baskı Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

ÜÇOK, Bahriye; **İslam Tarihi Emeviler Abbasiler**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1968.

ÜÇOK, Coşkun; **Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye’de Kuruluşu**, Ord. Prof. Sabri Ansay’ın hatırasına Armağan, Ankara, AÜHF Yayınları, 1964, s. 35-48.

ÜLKER, İbrahim; **Osmanlı Noterlik Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

WILD, Susan Ellis; **Webster's New World Law Dictionary**, Wiley Publishing, New Jersey, 2006.

YAVUZ, Cevdet; "Dâva", **DIA**, 1994, C. 9, s. 12-16.

YAVUZ, Cevdet; **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2011.

YAVUZ, Murat; "Roma ve Türk Hukuklarında Vekâlet Sözleşmesi", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

YAVUZ, Yunus Vehbi; **İmam Azam Fıkh-ı Ekber Aliyyül Kari Şerhi**, Çağrı Yayınları, 3.Baskı, İstanbul,1981.

YENİÇERİ, Celal; **el-İHTİYAR Metn-i Muhtar lil Fetva**, Şamil Yayınları, İstanbul, 2011.

YENİŞEHİRLİ ABDULLAH EFENDİ; **Şeyhülislam Behcetü'l-Fetâvâ**, Süleyman Kaya ve diğerleri (der.), Klasik Yayınları, İstanbul, 2009.

YILMAZ, Ejder; **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.

YÖRÜK, Ali Âdem; "Mekteb-i Hukuk'un Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878- 1900)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008.

ZEVKLİLER, Aydın, Gökyayla, Emre; **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 16. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.

ZİYAEDDİN, Kal'a-yı Sultaniyeli Türközade Hafız Mehmed; **Osmanlı Hukuk Sözlüğü: Mükemmel İstılahat-ı Kanuniye Hülasası**, On İki Levha Yayınları, Fethi Gedikli, İbrahim Enes Onat, İstanbul, 2017.

ZUHAYLÎ, Vehbe; **İslâm Fıkhı Ansiklopedisi**, Beşir Eryarsoy ve Ahmet Efe (çev.), İstanbul, 1994.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZGEÇMİŞ

Yusuf KILIÇ, ilk ve orta öğrenimini Samsun’da tamamladı. 2010-2014 yılları arasında Selçuk Hukuk Fakültesinde lisans eğitimi gördü. Samsun’da Avukatlık stajını tamamladıktan sonra 2016 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı.

2016 yılında yüksek lisans eğitime başlamıştır. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Kamu Hukuku’nda Tezli Yüksek lisans öğrencisi olarak öğrenimini sürdürmektedir. Orta düzeyde İngilizce bilmektedir.